

— מתנה פון —

יצחק זעמל

געבוירען מערץ 5 יטן, 1893

געשטארבען 28 יטן פעברואר, 1951

דערנאך, מושיגאן



Digitized by the Internet Archive
in 2025

משה העם

רוים און ירושלים

איבערזעצונג און אפהענדלונג וועגען

משה העם, זיין לעבען, זיין ווירקונג און זיין
פילאזאפיע

פון

ד.ר. נחמן סירקין

ביבליאטעק

פון יידישן לערער סעמינאר
און פאלקס אוניווערסיטעט
154-56 איסט 70טע נאם
ניו יארק, 21 נ. י.

No. 9825.....

אידישער פערלאג
פיר ליטעראטור
און וויסענשאפט.

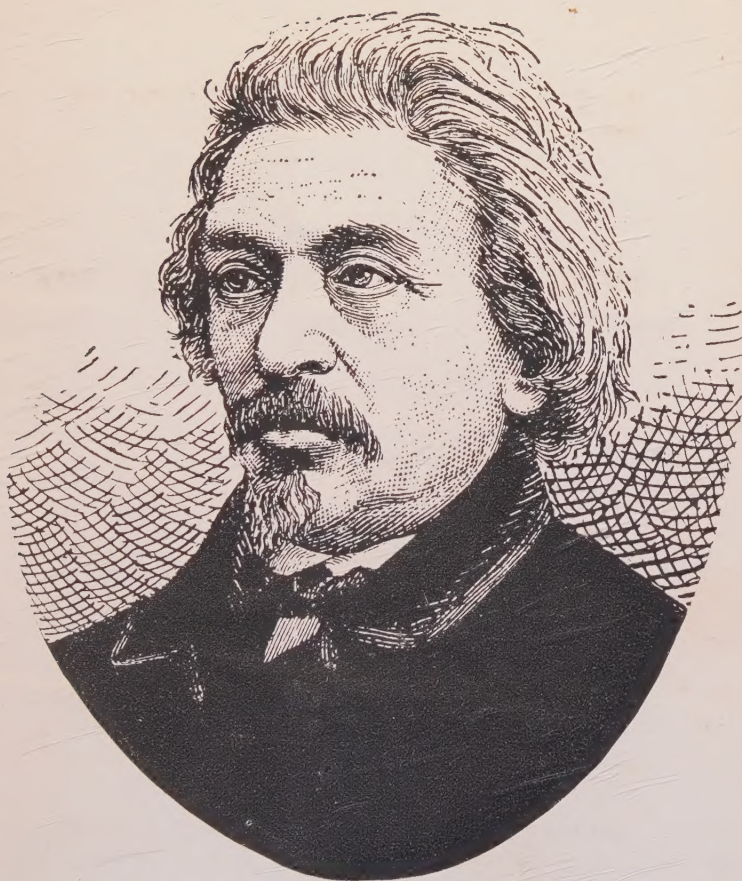
MAX N. MAISEL
PUBLISHER



מאקס נ. מייזעל
424 גרענד סטריט,
ניו יארק.

424 GRAND ST.
NEW YORK





משה העם

— מתנה פון —
יצחק זעמל

געבוירען מערץ 5' 1893
געשטארבען 28' יאן פעברואר, 1951
דעמרייט, מישיגאן

פאָררעדע

דאָס בעריהמטע ווערק פון משה העם, „רוים און ירושלים“, ווערט דאָ איבערזעצט צום ערשטען מאל אין אידיש. די איבערזעצונג איז אַ פאַלשמענדיגע און נעמט אַריין די בריעף, דעם עפילאָג, די נאָמען און די אָנמערקונגן. נאָר פון נאָמען 7 זיינען אַרויסגעלאָזען געוואָרען די אייניגע זייטען, וועלכע בעציהען זיך אויף ביאָלאָגישע און כעמישע אונטערזוכונגען.

אין מיין איינלייטונג „מאָזעס העם, זיין לעבען, וויר-קען און פילאָזאָפיע“, ווערט געגעבען די ביאָגראַפיע פון מאָזעס העם און די קריטישע דארשמעלונג פון זיין פילאָזאָפיע בכלל און זיין אויפפאַסונג פון יודענטום בפרט. דעם ביאָגראַפישען מאַטעריאַל וועגען מאָזעס העם האָט צום ערשטען צוזאַמענגעשטעלט תיאָדאָר זל אַ צי י אין זיין אַבהאַנדלונג וועגען מאָזעס העם (בערלין 1905). די ביאָגראַפיע איז דערגענצט געוואָרען דורך נייע מאַטעריאַלען פון מאַרקס' בריעפּוועקסעל מיט ענגעלס און פון בעריכטען פון אינטערנאַציאָנאַל, אין וועלכע מאָזעס העם ווערט דערמאָנט. די פאַרשונג וועגען מאָזעס העם'ס ביאָגראַפיע קען מען אָבער נאָך ניט בעטראַכטען אַלס אַבגעשלאָסען. דער פערזענלעך דאַרצושטעלען מאָזעס העם אַלס דעם ערשטען סאָציאַליסטיש-ציוניסט און אַלס דעם בעגרינדער פון דער סאָציאַליסטישער אויפפאַסונג פון יודענטום, איז דאָ צום ערשטען מאל אונטערנומען געוואָרען.

דר. נחמן סירקין.

פעברואַר 1916, ניו־אָרק.

075 - 121 1107 148

COPYRIGHT

MAX N. MAISEL, PUBLISHER

1916.

אינהאלט

- מאָזעס העס, זיין לעבען, זיין ווירקען און זיין פילאָזאָפיע, 7
פון דר. נ. סירסין
פאָרוואָרט 67

בריעף.

- ערשטער בריעף 72
די צוריקקעהרונג אַהיים. — די אידישע פרויען. — א
קוואַל פון דער אידישער געשיכטס-רעליגיע. — פאמיליען-
ליעכע. — מאַטער דאָלאָראַזא.
צווייטער בריעף 73
געדאַנקען וועגען טויט און אויפערשטעהונג. — פאמיליען-
קברים. — פערזאָנלעכע נשמות. — די אידישע און די אינ-
דישע הייליגע. — שאַפּענהויער. — אחרית הימים. — דער
שבת פון דער געשיכטע.
דריטער בריעף 76
אונשטערבליכקייט. — רבי יוחנן. — רמבן. — משיחיות. —
פאטער אונזער. — סאלידאריטעט. — פראַנקרײַד'ס רוף און
דער רעאַקציאָנערער געשרײַ.
פיערטער בריעף 79
דער דייטשער אידען-האַס. — פאטריאטישע ראַמאַנטיקער און
פילאָזאָפירענדע בוכהענדלער. — אמטא וויגאנדר. — בערטאלד
אויערבאַך. — מאַלעשאַט. — דר. גאַלאַוואַרדין. — די רע-
פאָרם און די אידישע נעז. — אַ פאָטאָגראַפישער פאָטרעט.
העברעאישע תפלות. — פאטריאטיזם. — מײַן גראַספאטער.
די מאַמע רחל. — נאַציאָנאַלער טרויער.
פינפטער בריעף 86
צוריקבליק. — געשעהעניסען פון דמשק. — אַ שמערץ-גע-
שרײַ. — ממזר בלבול. — העפ העפ. — פלוכט אין פראַנק-
רײַך. — אַ דייטשער עהרליכער מאַן. — גערמאַנישע פא-
טריאַטען. — זשעפערסאָן. — פאטערלענדער און מלכים. —
וואו עס איז גוט, דאָרט איז דאָס פאטערלאנד. — דאָס אי-
דישע אינקאָגניטא. — די רעליגיע פון טויט. — טראַג הויך
דיין פאָהן, מײַן פאָלק.



עפילאג.

163	גריכען און אידען	1.
169	קריסטוס און ספינאזא	2.
189	די גענעטישע וועלטאנשוואונג	3.
196	דער לעצטער אנטאגאניזם	4.
204	די לעצטע ראסען־הערשאפט	5.
207	א שטיק געשיכטע	6.

נאמען.

212	נאמע 1
213	נאמע 2
216	נאמע 3
218	נאמע 4
219	נאמע 5
222	נאמע 6
224	נאמע 7
225	נאמע 8
227	נאמע 9
230	נאמע 10
233	נאך א וואָרט פון פערפאסער

— מתנת פון —
יצחק זעמל
געבוירען מערץ 5טן, 1893
געשטאָרבן 28טן פעברואַר, 1951
דעמורח, מיטגליד

92 זעקסטער בריעף

די איידעלע פערטערטער פון דעם דויטשען גייסט. — פאך-
טריאטישע אידען. — דער היסטאריקער גרעץ. — מערסיער.
הערבסט און פריהלינג פון דער וועלט-געשיכטע. — שבת
צב. — חסידים. — נאטור-רעליגיאן און געשיכטס-רע-
ליגיאן. — די אידישע מוטער. — וויקטאר חוגא. — בערנע.
ברוך אימציק.

99 זעבענטער בריעף

דער רעפארם-שווינדעל און די קריטיקלאזע רעאקציאן. —
לומער און מענדעלסאן. — דער שליסעל צו דער רעליגיאן
פון דער צוקונפט. — די דריי עפאכען פון אידישען געזעץ.
— דער ווידער-אויפבוי פון דער אידישער מלוכה.

107 אכטער בריעף

נוי אויפבליהענדע אידישע ליטעראטור. — ליצנאטא, רא-
פאפארט, פראנקעל, קראכמאל. — זאקס און היינע וועגען
יהודה הלוי. — מענדעלסאן און די ניימאדישע. — שאר.
— סעקטירער און סעקטען. — סאלוואדאר. — רעליגיאנס-
צווייטמישער און פריימוירער. — הירש. — די כלומרשטע
מיסיאן פון אידען אין גלות.

117 ניינטער בריעף

א דילעמא. — הייליגע געשיכטע פון דער מענשהייט. —
אונזערע בונדעס-געזאכטען. — אוינהייט פון מענשען-גע-
שלעכט. — ראסען און פאלקס-טיפען. — ארגאניזם פון דער
מענשהייט. — ארגאן פון ליעבע.

123 צעהנטער בריעף

א אנדערעס דילעמא. — ערפארונגס-וויסענשאפטען, פי-
לאזאפיע און רעליגיאן. — פארטשריט און קרויזלויף. —
שבת. — די ענטשטעהונג פון קאסמישען, ארגאנישען און
סאציאלען לעבען. — די מאראלישע נויטווענדיגקייט אדער
די הייליגקייט. — עפאכען פון דער סאציאלער ענטוויק-
לונגס-געשיכטע: פארהיסטארישע צייטען, געבורטס-ציי-
טען און געבורטס-וועהען, עפאכע פון רייפיקייט.

134 עלפטער בריעף

דאס רעגענערירטע יודענטום און דער קרבנות-קולט. — צוויי
טויזענד יעהריגעס זיפצען נאך א ניוער ליכט-שעפפונג פאר
ציון. — פאמיליאטישע שירים און תפלות. — אן אלטע לע-
גענדע. — צייכען פון צייט. — די צייט פון דער צוריק-
קעהרונג דערנענט זיך. — די אריענטאלישע פראגע און
די אידען. — בעגייסטערטער אויפרוף פון א פראנצויז.

148 צוועלפטער בריעף

דער אנהויב פון סוף. — סאלידאריטעט פון די אידען. —
פילאנטראפישע אילוואנען. — די סאציאלע מלוכה פון די
חיות. — די הייבאמען פון דעם פארטשריט. — די מרייע
בעשיצער פון דעם הייליגען קבר און דער אידישער נאציא-
נאליטעט. — ירושלים. — די לעצטע קאמפאסאטאן.

מאזעס העס, זיין לעבען, זיין ווירקען און זיין פילאזאפיע.

1

עס איז קיינמאל אפשר ניט געווען אזוי נויטיג אויפצולעבען דאס בילד פון מאזעס העס, דעם גרויסען אינטערנאציאנאלען סאָציאליסט, דעם געניאלען אידישען געשיכטס־פילאָזאָף און דעם אָנגעזאָגטן דער אידישער נאציאנאלער וויעדערגעבורט, ווי אין דער איצטיגער צייט. מאזעס העס און זיין ווערק איז דורכאויס נאָך ניט געוואָרען אַ היסטאָרישער עפיוזאָד, אַן ערשיינונג פון דער פערגאַנגענהייט, אַ ליטעראַרישע ערינערונג. די נאציאנאלע און ליטעראַרישע שעפפונג פון מאזעס העס שטעהט אין טיעפער און אינווענדיגער שיכות מיט אונזער געגענווארט און איהרע פראָבלעמען, מיט די פראָבלעמען פון סאָציאליזם, פון יודענטום און אידישען פאָלק. מאזעס העס איז געווען איינע פון די בעדייטענדסטע אינטערנאציאנאל־עוואָלוציאָנערע פיגורען אין פאָריגען יאָרהונדערט, אָבער ער איז זיכער געווען דער ערשטער און גרעסטער רעוואָלוציאָנערער דענקער און פאָליטיקער פון אידישען פאָלק אין דער מאָדערנער צייט. זיין פילאָזאָפיע און בעזונדערס זיין געשיכטס־פילאָזאָפיע, וועלכע איז דער יסוד פון זיין סאָציאליזם, איז ניט פערלאטעט און ניט פערגעסען געוואָרען, נאָר איז אפשר קיינמאל ניט דערקענט און פערשטאַנען געוואָרען אין איהר גאַנצער ברייט־קייט און טיעפ־קייט. זיין סיסטעמאַטישעס פילאָזאָפישעס ווערק האָט העס ניט אבגעשלאָסען, פיעל ווייניגער אידער מאַרקס זיין סיסטעמאַטישעס עקאָנאָמישעס ווערק. ער האָט אָבער בעפֿרוכטעט דעם סאָציאליזם מיט אַ טיעפען קולטורעל־גייסטיגען אינהאַלט און האָט בערייכערט זיין אינווענדיגען מאָראַלישען ווערט. די געשיכטס־פילאָזאָפיע, אויף וועלכע דער סאָציאליזם ווערט אויפֿגעבויט, איז פון מאזעס העס פערשטאַנען געוואָרען אין ענגסטען צוזאַמענהאַנג מיט דער גאַנצער ענטוויקלונג פון דער וועלט, בשעת דער עקאָנאָמיש־מאַטעריאַליסטישער סאָציאליזם יויל שטעלען וואָס ענגער די גרענעצען פון דעם סאָציאליסטישען געדאַנקען. שעפֿפֿעריש און אָריגינעל איז געווען העס אויף דעם געביט

צוזאמעהאנג צווישען דער אידישער תורה-נבואה און דעם שעפֿ-
פערישען גייסט פון דער מענשליכער געשיכטע בכלל. וואָרום מאָ-
זעס העם איז גיט נאָך דער בעגרינדער פון ציוניזם, נאָך ער איז
דער ענטדעקער פון דעם סאָציאַליסטישען אינהאַלט פון יודענטום,
דער אויפלעכער פון דער אידישער רעוואָלוציאָנערער ערלעזונגס-
אידעע, וואָס איהר פראַקטישע קאָנסעקווענץ איז די פאָליטישע
וויעדערגעבורט פון דעם אידישען עס-הפלאות. דאָס ווערק פון
מאָזעס העם „רוים און ירושלים“, וועלכעס איז געשריעבען גע-
וואָרען מיט אַ האַלבן יאהרהונדערט פריהער, איז גיט געווען דער
אויסדרוק פון יענער צייט, נאָך עס איז דער נבואה'דיגער אָנזאָג
פון אונזער געגענוואָרט און איהרע פראַבלעמען.

אָבער נאָך אַ גאנץ בעזונדערען ווערט און אינטערעס בעקומט
מאָזעס העם און זיין ווערק אין דעם איצטיגען היסטאָרישען מאָ-
מענט, אין דער איבערגאנגס-עפאָכע פון דער צייט, אין די חבלי
לידה פון דער נייער וועלט. אזוי ווי העם וואָלט פאָראַויסגעזעהען
דיעזע וועלט-קאטאָסטראָפּע, דעם וועלט-קריעג, וועלכער איז דער
פֿורכטבארער פראָלאָג צו דער וועלט-רעוואָלוציאָן. פֿורכטבאר פלאַ-
קערט יעצט די בלוט-דרויטע פייער-פלאַם פון אידישען גלות אויף
דער גאנצער ערד, און דאָס אויביגע פאָלק שטעהט יעצט אפשר
פֿאַר זיין לעצטער היסטאָרישער ענטשיידונג. אָבער צום ערשטען
מאָל איז דער פרייער רצון פון אידישען פאָלק געוואָרען דער ענט-
שיידענדער כח איבער זיין שיקזאַל און צוקונפט. די גאנצע וועלט
שטעהט פֿאַר דער עפאָכע פון איבערבוי און בענייאונג, די היסטאָ-
ריש אונטערדריקטע פעלקער-הויבען זיך אויף פון זייער שטויב
צו גייעם נאָציאָנאַלען לעבען, די וועלטמאַכט ווערט פאָנאָנדערנע-
טיילט צווישען די פעלקער אויף אַן אנדער אופן, אין דעם אָריענט
און ארץ ישראל געהט אויף די זון פון היסטאָרישער וויעדערגע-
בורט. די דעמאָקראַטישע און סאָציאַל-רעוואָלוציאָנערע כחות פון
דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט דערוואַכען צום גרויסען ענטשיי-
דענדען קאמפּף מיט די רעאקציאָנערע קרעפטען פון דער אַלטער
אָרדנונג. אויף פֿאַר דאָס אידישע פאָלק שלאָגט די ענטשיידענדע
היסטאָרישע שטונדע פון ערוואַכונג און וויעדערגעבורט. אין דער
אויפלעבונג פון מאָזעס העם'עס בילד, אין זיין פילאָזאָפיע, זיין
אויפפאַסונג פון יודענטום און זיין בשורה צו דעם אידישען פאָלק,

פון יודענטום. זיין פילאָזאָפיע פון יודענטום הויבט ערשט יעצט אָן פערשטאַנען און אנערקענט צו ווערען, און זיין ציוניסטישע נבואה איז פיעל רייכער אין איהר העראָאישען און אוניווערסעלען תוכן. איידער די ציוניסטישע ליטעראַטור און בעוועגונג. דאָס יודענטום אלס א קולטור־אידעע, אלס א בעזונדערע פאָרשטעלונג פון נאָט, וועלט, געשיכטע און לעבען, איז ווידער אויפגעוואַכט אין דעם בעוואוסטזיין פון אונזער דור און זוכט זיך אָנצומאָן אין די בגרי מלכות פון פילאָזאָפישע בעגריפען און היסטאָרישע בעגעהרונגען. דער אויפגעלעבטער נאַציאָנאַל־פּאָליטישער ווילען פון אידישען פאָלק איז דורכגעוועבט און דורכגעפלאַכטען מיט יענע אלע פילאָזאָ־פישע, רעליגיעזע און קולטורעלע אידעען און שטימונגען, וועלכע זיינען בעהאַלטען און פערבאָרגען אין דעם גייסטעס־אוצר פון יו־דענטום. אידישע סאָציאַליסטען־פילאָזאָפּען דערהויבען דעם אמת פון יודענטום מיט מאַיעסטעטישער אויסשליעסליכקייט צו דעם בע־האַלטענעם סוד פון דער אמת'ער פילאָזאָפיע און די מאָראַל־נבואה פון יודענטום צו דעם קולטור־יסוד פון דער צוקינפטיגער סאָציאַליס־טישער מענשהייט. דער אמת פון יודענטום ווערט יעצט דערקענט אלס די טענדענץ צו א נייער סאָציאַלער מאָראַל און לעבענס־פליכט, צו היסטאָרישער ערלעזונג און היסטאָרישען העראַאיוזם, צו מענש־הייטס־ווילען און צוקונפֿטס־האַפנונג. אין דער אידישער נאַציאָ־נאַל־פּאָליטישער רענעסאַנס, אין סאָציאַליסטישען ציוניזם, וויל לע־בעדיג ווערען א נייעס קולטור־יודענטום, וועלכעס ראַנגעלט זיך פאַר זיינע היסטאָרישע פאַרמען.

איז דאָס יודענטום כאמת דער לייכטענדער מאָרגענשטערן, וועלכער שטעהט פאַר דעם טאָג־אַנברוך פון דער סאָציאַליסטישער מענשהייט? קען דאָס יודענטום ווערען די צוקינפטיגע רעליגיע און סאָציאַליזם? דאָס איז דאָס פראָבלעם פון אונזער צייט, וואָס דערפון הענגט אָב די צוקונפֿט פון יודענטום און דערמיט אויך די צוקונפֿט פון אידישען פאָלק. איידער דער מאָדערנער אידי־שער געדאַנקען וועט זיך אָננעהמען נבורה צו זוכען די תשובה אויף דאָס פראָבלעם און אפילו גאָר שטעלען דאָס פראָבלעם אין זיין גאַנצער ערנסטקייט, אין זיין גאַנצער גרויסקייט, מוז ווידער אויפגעלעבט ווערען דאָס בילד פון מאָזעס העס. וואָרום העס האָט דער ערשמער ענטדעקט דעם בעהאַלטענעם תוכן פון יודענטום, דעם

געעפענט די טויערען פון דער דייטשער קולטור. די פרינציפען פון דעם ליבעראליזם, די מענשען־רעכט, וועלכע די פראנצויזישע רעוואָלוציאָן האָט פראָקלאַמירט און וועלכע די נאָפּאָלעאָנישע מלחמות האָבען פאָקטיש פערוויקליכט אין מערב־אייראָפּא, האָבען קיינעם ניט געבראכט אזא נוצען ווי דעם אירישען האַנדעלס־פּאָלק. די ראַדיקאַלע קאָנסטיטוציאָן פון 1793 אין פראַנקרייך האָט ערקלערט, דאָס די מענשענרעכט זיינען: גלייכהייט, פרייהייט, זיכערהייט, אייגענטום. אונטער פרייהייט איז פערשטאַנען געוואָרען די פרייהייט פאַר דעם איינצעלנעם אַלעס צו טאָן, וואָס קען דעם אַנדערען ניט שאָדען, און דאָס יעדער מענש האָט דאָס רעכט אויף פּריוואַט־אייגענטום און אויף די אויסנוצונג פון פּריוואַט־אייגענטום. אונטער גלייכהייט איז פערשטאַנען געוואָרען די גלייכהייט פון אַלע מענשען אין זייער אינדיווידועלער אויסנוצונג פון זייער אייגענטום. דאָס רעכט אויף זיכערהייט האָט וויעדער גע־מיינט די זיכערהייט פון יעדעם איינצעלנעם אויף די בעשיצונג פון זיין פערזאָן, זיין פרייהייט און זיין אייגענטום. פאַר קיין עלע־מענט פון דער געזעלשאַפט זיינען דיעזע פרינציפען פון דער רע־וואָלוציאָנערער בורזשואַזיע ניט געווען אזוי ווילקאָמען, ווי פאַר אירען, וועלכע האָבען ניט געהאַט קיין פרייהייט פון בעוועגונג, פון וואַהנרעכט, קיין גלייכהייט פאַר דאָס געזעץ, וואָס זייער אייגענטום איז געשטאַנען שטענדיג אין געפאָהר און וועלכע האָבען קיינמאָל גיט געקענט רוהיג געניעסען די זיכערהייט פון זייער אייגענטום. די מאָדערנע צייט האָט גלייך אויפגעהויבען זעהר הויך דעם עקאָנאָמישען צושטאַנד פון אירען אין מערב־אייראָפּא און בעזונדערס אין דייטשלאַנד. נאָך איידער זיי האָבען בעקומען די פאָרמאַלע פאָליטישע גלייכערעכטיגונג, זיינען זיי שוין איבערגעגאַנגען אין דעם גרעסטען טייל אין די רייזען פון דער בורזשואַזיע. די צאָהל פון די האַנדווערקער, הויזדער און קליינע הענדלער, וועלכע איז פריהער געווען נאָך אַ גאַנץ בעדייטענדע, האָט אָנגעהויבען צו זינקען און אירען זיינען באלד אַרויפגעשטיעגען צו אַלע העכערע סאָציאַלע פאָזיציאָנען. אין דער בילדונג, וועלכע זיי האָבען אויפ־גענומען מיט אַ ברענענדען באַגעהר, האָבען זיי געפונען אַ ווייטערען וואַפען פאַר זייער עקאָנאָמישען און סאָציאַלען אויפשטייגען. באלד זיינען די פערפאָלגטע און פעראַכטעטע אירען פון מיטעל־

וועט אונזער צייט שעפפען נייעם מוט און נייעם גלויבען און זיך דערהויבען צו גרעסערער קראפט און טיעפערער זעלבסטערקענטנים.

2

ווי זעלבסטשטענדיג און אַריגינעל מאַזעס העס איז געווען, איז ער דאָך געווען אַ קינד פון זיין צייט, אַ פּראָדוקט פון זיין סביבה, אַבוואָהל ער האָט פאַראוים געאיילט פאַר זיין צייט און איז געשטאַנען אין העפטיגען קאמפּף מיט זיין אידישער סביבה. כּדי צו פערשטעהן העס, מוזען מיר פערשטעהן די אידישע סביבה, דאָס דייטשע יודענטום אין דער צייט פון מאַזעס העס.

דאָס דייטשע יודענטום אין דער ערשטער העלפט פון ניינ-צעהנטען יאהרהונדערט האָט שוין געהאַט אַ גאַנץ אַנדערעס אויס-זעהען, איידער דאָס יודענטום אין מיטעלאַלטער און אפילו אין אכטצעהנטען יאהרהונדערט. עס איז געוואָרען שטאַרק סאָציאַל און עקאָנאָמיש און האָט זיך אָנגעשלאָסען אַן די דייטשע קולטור. אויך פאָליטיש זיינען אידען געוואָרען פאקטיש גלייכבערעכטיגט און פריי, אַבוואָהל דאָס געזעץ האָט זיי די גלייכבערעכטיגונג נאָך ניט בעוויליגט. אין מענדעלסאָן'ס צייטען האָבען אידען אין דייטש-לאַנד נאָך ניט געהאַט קיין וואָהנערעכט אין גאַנצען לאַנד, זיינען גע-ווען סאָציאַל אונטערדריקט און האָבען אויך עקאָנאָמיש געלעבט נאָך אין אַרעמע פּערהעלטניסען. אַלס אַ פאָלק פון האַנדעל און פערמיטלונג זיינען די מערב-איראָפּעאישע אידען אין אכטצעהנטען יאהרהונדערט, אזוי ווי אין גאַנצען מיטעלאַלטער, געווען אפילו אַן עקאָנאָמיש העכער שטעהענדער קלאַס-פאָלק, אָבער צו גרויסען עקאָנאָמישען רייכטום און סאָציאַלער מאַכט האָבען זיי זיך ניט געקענט אויפהויבען.

אַנדערש איז עס געוואָרען אין דעם אָנהויב פון דעם ניינ-צעהנטען יאהרהונדערט, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען די אינדרוס-טריעל-קאָפיטאַליסטישע ענטוויקלונג אין דייטשלאַנד און די פראַנץ-צוויזשע רעוואָלוציאָן און די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות האָבען אפילו אין דייטשלאַנד אונטערגעגראַבען שוין די יסודות פון דער מיטעל-אַלטערליכער אָרדנונג. די נייע צייט האָט געבראַכט די אידען אין דייטשלאַנד רייכטום, אַ העכערע סאָציאַלע שטעלונג און האָט זיי

זייער האָפנונג אויף ציון און משיח, זייער מיסטיש־רעליגיעזער בליק צו ירושלים געווען נאטירליך און ניט נאָר בערעכטיגט, נאָר נויטווענדיג און אַ טייל פון זייער גאנצער בעזונדערער לע־ בענספיהרונג און קולטור. וויבאלד אָבער די טויערען פון געטאָ האָבען אָנגעהויבען איינצופאַלען, און די סאָציאַל און קולטורעל אויפשטייגענדע אידען האָבען אויך אָנגעהויבען צו פאָדערען פאָר־ ליטישע און בירגערליכע גלייכבערעכטיגונג אין דער געזעלשאַפט, איז שוין די נאָציאָנאַלע אידעאָלאָגיע פון יודענטום געוואָרען אַ שטערונג צו די עמאַנציפּאַציאָנס־שטרעבונגען פון די אידען.

אין דער דיסקוסיאָן, וועלכע האָט זיך זייט דעם סוף פון אכט־ צעהנטען יאָרהונדערט אָנגעהויבען אין דייטשלאַנד און פראַנק־ רייך וועגען דער בירגערליכער עמאַנציפּאַציאָן פון אידען, איז פון פיינרליכער קריסטליכער זייט אויך פאראיינס פאָרגעוואָרפֿען גע־ וואָרען צו אידען, דאָס זיי טראכטען נאָר זיך אומקעהרען צוריק אין ארץ־ישׂראל. פון פערשיעדענער זייט איז אויפגעווייעזען געוואָרען, דאָס די אידישע רעליגיאָן מיט איהרע מצוות און פערבאָטען שטעהט אין ווידערשפּרוך מיט די בירגערליכע געזעצען פון לאַנד. די קריסטליכע וועלט האָט עס די אידען געשטעלט אַלס אַן אָפּענע בעדינגונג פאַר די בירגערליכע גלייכבערעכ־ טיגונג, דאָס זיי זאָלען זיך אבזאגן פון זייער נאָציאָנאַלער אכ־ געזונדערטקייט אפילו אין זייערע געדאַנקען און האָפנונגען און דאָס זיי זאָלען צופאַסען די אידישע רעליגיאָן צו די וועלטליכע געזעצען פון לאַנד. נאָפּאָלעאָן, וועלכער האָט צונויפגערופֿען אַ סנהדרין פון די פערטרעטער פון יודענטום, אין יאָהר 1807 אין פאַריז, האָט אייגענטליך אויסגע־ דריקט די שטימונג פון דער דאָמאַליגער קריסטליכער וועלט בנוגע צו דער פראַגע פון דער אידישער גלייכבערעכטיגונג. ווי קענען אידען פערלאָנגען פאָלשטענדיגע בירגערליכע גלייכבערעכטיגונג, ווען זייער תורה ענטהאַלט אין זיך אַנדערע בירגערליכע געזעצען, און ווען זיי פיהלען זיך אַלס אַ בעזונדערע נאָציאָן מיט בעזונדערע אידעאָלען אינערהאַלב פון דעם פראַנצויזישען פאלק? דיעזע סתירה האָט דער אידישער סנהדרין געדאַרפט בעפריעדיגענד פער־ ענטפערען. איידער דאָס אידישע פאלק האָט געקענט בעקומען זיין רעכט אויף גלייכבערעכטיגונג.

אלטער געוואָרען אַ טייל פון דער הערשענדער בורזשאזיע אין דייטשלאַנד, וועלכער איז געגאנגען אלץ ווייטער פאָרווערטס אויף דעם וועג צו סאָציאלער מאַכט און בילדונג.

צוזאַמען מיט דעם סאָציאלען און קולטורעלען אויפשטייגען פון די אידען אין דייטשלאַנד האָט זיך אויך אָנגעהויבען די אינ-ווענדיגע גייסטיגע איבערקערעניש אין זייער לעבען. די נאָציאָנאַל-רעליגיעזע אידישקייט, וועלכע איז געווען ניט נאָר אַ רעליגיאָן נאָר אַ בעזונדערע לעבענספיהרונג, אַ נאָציאָנאַלע אָרגאַניזאַציאָן, וועל-כע האָט זיך געהאַלטען אָבגעזונדערט פון דער קריסטליכער סביבה און האָט אויך געהאַט אייגענע פאָליטיש-נאָציאָנאַלע צוקונפֿט-חלומות, — דיזעזע אידישקייט האָט ניט געקענט אויסהאַלטען דעם דראַנג פון דער נייער צייט. די נאָציאָנאַליסטישע פּילאָזאָפיע פון דער צייט האָט זיך געשטעלט אין ווידערשפּרוך צו דער אידישער רעליגיאָן. מענערלעסאָן'ס פערזוך צו מאַכען שלום צווישען דעם יודענטום און דעם גייסט פון דער נייער פּילאָזאָפיע האָט, ווי אַלע אַזעלכע שכל'דיגע פרובונגען, מעהר אויפגעדרעקט דעם גענענאָזן צווישען דעם יודענטום און דער דאָמאָלינער פּילאָזאָפיע, איידער אויפגעבויט אַ בריק צווישען זיי. דאָס יודענטום האָט אויסגע-זעהען אין די אויגען פון דעם נייעם אויפגעקלערטען דור ווי אַן אונ-גליקליכער משונה'דיגער איבעררעשט פון אַמאָליגע צייטען, וואָס איז פאַראַרטטיילט צום טויט פון דעם גייסט פון דער נייער צייט. אויב די אידישקייט האָט פערלאָרען אונטער דעם דראַנג פון דער צייט איהר רעליגיעזען ווערט, איז זי דאָך שוין אַריינגעפאַלען אין אַ פאָלשטענדיגע סתירה מיט די נייע סאָציאַל-עקאָנאָמישע בע-דינגונגען, וועלכע זיינען בעשאַפען געוואָרען פאַר אידען. דער טריאומף פון דעם ליבעראַליזם און די אידעען פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן האָט געעפענט פאַר אידען ברייט און ווייט די טויערען פון סאָציאַלען אויפשטייג. די פערענדערטע סאָציאַל-עקאָנאָמישע לאַגע פון די מערב-אייראָפּעאישע און בעזונדערס פון די דייטשע אידען האָט געבראַכט די אידען אין ווידערשפּרוך מיט זייער נאָציאָנאַלער אידישקייט. זאָלאַנג די אידען זיינען געווען פאָליטיש אונטערדריקט, אויסגעשלאָסען פון דער געזעלשאַפט און האָבען געלעבט אין בעשיידענע אומשטענדען צווישען די מויערן פון געטטאָ, איז זייער נאָציאָנאַל אָבגעזונדערטע לעבענספיהרונג,

צווישען אידען, אזוי ערנסט ווי אין סוף פון בית שני דער קאמפף צווישען די ראמאליגע מאטעריאליסטישע אסימילאטאָרען, די הער-לעניסטען, און די נאציאָנאליסטען, וועלכע האָבען געהאלטען טייער דעם גייסטיג-מאָראַלישען אינהאַלט פון יודענטום. אויף אין דעם אָנהויב פון דעם ניינצעהנטען יאָרהונדערט דערוועקען זיך אין דעם דייטשען יודענטום טיעפע נאציאנאלע און מאָראַלישע קרעפֿטן, וועלכע זאָגען שוין אָן די היסטאָרישע און קולטורעלע ערוואַ-כונג פון דעם אידישען פאָלק.

אין דערזעלביגער צייט פון דער פאנאנדערבליהונג פון דער אידישער בורזשואזיע און דער אסימילאציען טרעטען ארויס פון דעם שוים פון דעם דייטשען יודענטום די גרויסע סאָציאלע רע-וואָלוציאָנערען און קריטיקער פון דער בירגערליכער וועלט. היינע, בערנע, יאָקאָבי, מאַרקס, העס, לאַסאַל זיינען קינדער פון יענער עפאָכע. זיי זיינען די גרויסע רעוואָלוציאָנערען פון דער צייט: היינע, בערנע, יאָקאָבי דעמאָקראַטישע רעוואָלוציאָנערען, מאַרקס העס, לאַסאַל סאָציאלע רעוואָלוציאָנערען. דיעזע גרויסע אידישע רע-וואָלוציאָנערען האָבען אָבער אויך אַ גאנץ מערקווירדיגע און איי-גענאָרטיגע שטעלונג צום יודענטום, וועלכע אונטערשיידעט זיך פאָלשטענדיג פון דער פאטריאָטיש-בורזשואַנער דערשראָקענער און פעררעטערשער אסימילאציען. די אידען האָבען דאָס רעכט אויף בעפרייאונג און עמאנציפאציען גיט דורך די ערנידערונג פון אסיר-מילאציען, נור דורך דעם כח פון רעוואָלוציען, דאָס איז דער נייער רוח, וועלכער קלינגט אין דעם ערוואַכענדען און ווידערשפענסטיג געוואָרענעם יודענטום. ביי דיעזע וועלטהיסטאָרישע אידען דערוועקען זיך שוין אידישע נאציאנאל - רעוואָלוציאָנערע שטימונגען, עס פערשטעהט זיך, נאָך אין אַ גאנץ אונבעשטימטער און אונזיכערער געשטאַלט. היינע וועהרענד זיין גאנצען לעבען און לאַסאַל אין זיין פריהער יוגענד ווייניגסטענס זיינען פול מיט בעוואונדערונג און סימפאטיע צום אידישען פאָלק און זיין מערק-ווירדיגער ערשיינונג אין דער געשיכטע, אָבוואַהל ביידע זיינען ביי-טערע קריטיקער און אָבשפּאַטער פון דעם טראַדיציאָנעלען קאפּיר-טאליסטישען יודענטום, וועלכעס איז אריינגעוואקסען און אויפגע-וואקסען אין דער מאָדערנער צייט. ביי צום היינטיגען טאָג קלינגט נאָך די געוואלטיגע אנקלאַנע און קריטיק פון מאַרקס געגען די איי-

אזוי ווי דער מאָדערנער גייסט האָט זיך אַרויסגעוויזען שטאַר-
קער, איידער די צערמאָניעלע רעליגיעזע אידישקייט, אזוי האָבען
אויך די סאָציאַלע און פאָליטישע אינטערעסען פון די אויפגעקומענע
אידען פערדרענגט די נאָציאָנאַלע ביינקשאַפט, די משיח-חלומות און
דעם גאַנצען נאָציאָנאַל-פאָעטישען צויבער, וועלכער האָט געשוועבט
איבער דאָס געמאָיידענטום. דאָס יודענטום אין מערב-אײראָפּא
האָט זיך אָנגעהויבען אויפצולעזען. דאָס יודענטום האָט פערלאָר-
רען זיין אינהאַלט, וויבאַלד נאָר דער איד האָט געפונען זיין אנשלוס
צו דער אַרומיגער געזעלשאַפט און קולטור. עס האָט זיך אָנגעהוי-
בען צווישען די מערב-אײראָפּעאישע אידען, און בעזונדערס צווישען
די דייטשע אידען, די צייט פון פערצווייפלונג, מאַסען-שמד, און
אַפּענער אַסימילאַציע. די קינדער און די תלמידים פון מענדעל-
סאָן זיינען שוין כמעט אלע איבערגעגאַנגען צום קריסטענטום, און
אין דעם אָנהויב פון ניינצעהנטען יאָרהונדערט זיינען די מאַסען-
טויפּען געוואָרען אַ געוועהנליכע ערשיינונג. די אַסימילאַציע איז
געוואָרען די מאָדע און דער אידעאל פון דער צייט, און דיעזע אַסיר-
מילאַציען האָט געזוכט איהר נאַטירליכע פאַרענדיגונג אין דער
טויפּע, וועלכע האָט אין דער געשטאַלט פון דעם טויפּעצטעל געגע-
בען דעם איד דעם אייגנטימליכעט אין די אײראָפּעאישע קול-
טור, ווי היינט האָט זיך גייסטרייך אויסגעדרוקט.

די אַסימילאַציע איז געווען אָבער נאָר אַ י י געזעלשאַפט-
ליכע ערשיינונג, וועלכע איז אויפגעטראָטען אין יענער איבער-
גאַנגע פּאָכע פון אידישען מיטעלאַלטער צו דער מאָדערנער צייט.
זי איז געווען די גייסטיגע אָבשפּיעגלונג פון דעם מאַטעריאַליזם
און דעם אייגעננוצען פון דער אידישער בורזשואַזיע, וועלכע האָט
זיך דאמאַלס אָנגעהויבען מעכטיג ענטוויקלען און האָט גע-
וואָלט פערבייטען איהר נאָציאָנאַלע אידישקייט און היס-
טאָרישע אייגענטימליכקייט אויף פאָליטישע גלייכערעכטיגונג
און דעם נוצען פון דער הערשענדער קולטור. די אַסימילאַציע
האָט אָבער דאָך ניט פערמאָגט אויסצוצאָפּען דעם לעצטען לעבענס-
זאַפט פון דער אידישער נאָציע. דער פאָלקס-אַרגאַניזם האָט זיך
דאָך געראַנגעלט געגען דיעזען מאַטעריאַליסטישען גיפּט, וועלכען
דער אויפשטייגענדער אידישער קאפיטאַליזם האָט פון זיך פער-
שפּרייטעט. עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ אינווענדיגער קאַמפּא

מאסען איבערגעהען צום קריסטענטום. אין יאָהר 1823 האָבען זיך אַ העלפט פון דער אידישער געמיינדע אין בערלין געטויפט. אומזיסט האָט די אָרטדאָקסיע געשטורעמט און געדונערט, זי האָט ניט פאַרמאָגט איינצוהאלטען דעם פאַרניכטענדען שטראָם. דאָס דייטשע יודענטום האָט ביי דער ערשטער בעגעגנונג מיט דער איי-ראָפּעאישער קולטור פערלאָרען זיין ווידערשטאנדס-קראַפט און איז פון די ערשטע שטראַהלען פון דער פרייהייטס-זון געבלענדעט און פאַרבלענדעט געוואָרען ביז צו אונבעוואוסטזיניגקייט.

אין דער טיעפסטער טיעפעניש פון אידישען פאָלק איז אָבער דאָך ניט אויסגעלאָשען געוואָרען די לעבענס-פלאַם. די פאָלקס-נשמה האָט דאָך געפונען אַן אינהאַלט, דורך וועלכען זי האָט זיך אַקענט ראַטעווען אין יענער קריטישער איבערגאַנגס-צייט פון אויפֿלעוונג און אונטערנאָנג. אויב דאָס אידישע פאָלק האָט ניט קיין צוקונפט און האָט פערלאָרען זיין פעסטען גלייכגעוויכט אין דער געגענוואָרט, האָט עס דאָך געהאַט אַ גרויסע און גלאַררייכע געשיכטע, וועלכע האָט געווירקט אויף די געשיכטע פון דער גאַנצער מענשהייט, און וועלכע לעבט נאָך אין דער אידישער געגענט-וואַרט אין פערשיעדענע אופנים. אין דער העברעאישער שפראך, אין דער אידישער געשיכטע, פאָעזיע, ליטעראַטור, פילאָזאָפיע, רע-ליגיאָנס-פילאָזאָפיע, אין די גייסטיג-מאָראַלישע אייגענשאַפטען פון אידישען לעבען און פאָמיליען-לעבען פון דער געגענוואַרט איז גע-פונען געוואָרען אַ זין און אינהאַלט פאַר דאָס יודענטום. אין יע-נער קריטישער איבערגאַנגס-צייט האָט אָנגעהויבען בעשאַפען ווערען די אַזוי אָנגערופענע וויסענשאַפט פון יודענטום, וואָס א י מ א - נ ו ע ל ו ו אָ ל אַ האָט אַזוי מערקווירדיג טיעף און רייך בעשטימט איהר זין און אינהאַלט אין דער צייטשריפט פון קולטור-פעראין אין 1823. י א ס ט, צו נ י, ל ע ו י ס אָ זינען אויפגעטרעטען מיט זייערע ערשטע פאָרשונגען און פאָעזיען, און באַלד האָבען זיך שוין דערזעהן די אויפגעהענדע שטערען פון גרעץ, גייגער, קראַכמאַל, ראַפּאָפּאָרט און פיעלע אנדערע פאָרשער און שעפּפער אויף דעם פיעל-זייטיגען פעלד פון דער וויסענשאַפט פון יודענטום. עס האָט זיך אָנגעהויבען דערוועקען אין יענער צייט פון געפאלענקייט דורך דיעזע אידישע פאָרשונגען דער זעלבסטגעפיהל און די אכטונג צו דער אייגענער

דען פון זיין צייט, וועלכע ער האָט אונטער דעם איינפלוס פון פייערבאך'ס רעליגיאַנס-קריטיק און פראזעאָלאָגיע צונויפגעמישט מיט דעם בעגריף און דער אירעע פון יודענטום בכלל. ווען מארקס זאָגט, דאָס די נשמה פון יודענטום איז דאָס געלד, און דאָס די עמאַנציפּאַציע פון יודענטום איז די עמאַנציפּאַציע פון דער וועלט פון יודענטום, האָט ער אין אויג אייגענטליך די אידישע בורזשואזיע פון דייטשלאַנד פון זיין צייט, וואָס די מאטעריאַליסטיש-פעררעטע-רישע אסימילאַציע איז געוואָרען איהר אידעאָלאָגיע.

דאָס די אידען זיינען געווארען א קאפיטאַליסטיש הערשענדרער קלאס און זיינען אין זייער מאטעריאַליזם און אסימילאַציע טיעף געפאלען, דאריבער קלאָגען זיך די דאמאָליגע אידישע פאטריאַטען. דער בעגרינדער פון דער וויסענשאפט פון יודענטום, דער דאמאָלס נאָך יונגער צו נ צ שרייבט אין יאָהר 1827: „די אידען און דאָס יודענטום, וועלכעס מיר ווילען איבערבויען, איז צוריסען און איז געוואָרען דער רויב פון באַרבאַרען, נאַרען, געלדוועקסלער, אי-דיאַטען און פרנסים... די אייגענע וויסענשאפט איז ביי די דייטשע אידען אבגעשטאָרבען און פאר די אייראפעאישע וויסענשאפט האָ-בען זיי ניט קיין פערשטענדנים, ווארום זיי זיינען געוואָרען אונטריי צו זיך זעלבסט, פערפרעמדט צו דער אירעע און סקלאַווען פון ענאָאיזם“. ערוארד גאנז, איינער פון די אידישע קעמפפער פון יענער צייט, וועלכער האָט, ווי פיעלע אנדערע, שפעטער פערבי-טען די אידישע פאָהן אויף דאָס קריסטליכע קרייז, רעדט אויך מיט גרויסער פארביטערונג געגען די הערשאפט פון געלד ביי אידען, געגען די אידישע געלד-אריסטאָקראטיע, וועלכע מאַכט אלעס אזוי ניעדריג.

די אידישע בורזשואזיע האָט פערראטען דאָס אידישע פאָלק דורך אסימילאַציע און מאטעריאַליסטישען ענאָאיזם און די אי-דישע געניאלע רעוואָלוציאָנערען האָבען זיך אָבעווענדעט מיט פערדרום און אבשיי פון דעם געלד-יודענטום און האָבען זיך אויסער-האַלב פון יודענטום אויפגעבויט זייער טעמפּעל פון אונשטערב-ליכקייט. באלד איז שוין דאָס אידישע פאָלק אין דייטשלאַנד גע-שטאַנען הארט ביי דעם ברעג פון פאַנאַנדערפאלונג און אונטער-גאַנג. די רייכע און די אינטעליגענץ האָבען געמאַכט דעם לעצ-טען שריט פון דער אסימילאַציע און האָבען אָנגעהויבען אין די

לערנטער און אונאבהענגיגער מאן האָט געמאַכט אויף דעם קליינעם מאָריז די שטאַרקסטע ווירקונג. זיין פרומקייט, זיין ווירדע, זיין געלערנטקייט, זיין גלויבען און זיין ליבע צום אידישען פֿאָלק האָבען איבערגעלאָזען די טיעפסטע שפּורען אין דער נשמה פון דעם געפיהלפולען און אויפגעוועקטען קינד.

אין יאָהר 1830 טרעט העס אריין אלס סטודענט אין באָנער אוניווערזיטעט, אָבער ער האָט וואָהרשיינליך קיינמאָל די אוניווער-זיטעט ניט געענדיגט און ניט בעקומען קיין געלערנטען טיטעל. אלס סטודענט האָט ער זיך שוין אריינגעווארפֿען אין די רעוואָלוציאָ-נערע בעוועגונג פון יענער צייט, וועלכע איז געווען אן אונבעשטימ-טעס געמיש פון אנארכיזם, קאָמוניזם און סאָציאַליזם. געצויגען האָט דעם יונגען העס צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן קודם כל זיין אידישער טעמפּעראַמענט, זיין אידיש-נאַציאָנאַלער געפיהל, די איידעלקייט און ריינקייט פון זיין אינווענדיגער נאַטור.

עס פערשטעהט זיך, דאס דער פראקטישער בעל-בתישער פא-טער האָט ניט געהאַט קיין פרייד פון דעם אונרוהיגען זוהן און באלד איז געוואָרען אן אָפענע קריעגעריי צווישען דעם פאטער און דעם ניט-געראטענעם זוהן, וועלכער האָט זיך אריינגעוואָרפֿען אין די סאָציאַליסטישע בעוועגונג. דער יונגער העס האָט פערלאָזען די היים, איז געפֿאָהרען אין ענגלאַנד, האָט געפרובט זיין גליק אין פאַריז, און איז צום סוף געקומען צוריק צו פּאָס אין דייטשלאַנד און איז אין אַ דאָרף לעבען מעז געווען אַ צייט לאַנג אַ לעהרער. דער פאטער האָט וויעדער געמאַכט שלום מיט דעם יונגען העס און האָט איהם אריינגענומען אין זיין געשעפט אין קעלן. אָבער העס האָט זיך הפנים ניט געפאסט פאר א סוחר. ער האָט זיך באלד וויעדער צוקריעגט מיט זיין פאטער און האָט אויף שטענדיג שוין פערביטען די געשעפטס-ביכער אויף די פילאָזאָפישע ספרים פון העגעל און ספינאָזא. ער האָט זייט יענער צייט געלעבט אין אויסער-ליכער נויט און אָרעמקייט, אָבער ער האָט געפונען אין זיינע פילאָזאָפישע פאַרשונגען און שטודיען די אמת'ע בערוהיגונג און צופרידענהייט פון גייסט. ווען ער האָט אָבער אין יאָהר 1840 חתונה געהאַט מיט אַ קריסטלי-כער מיידעל, מיט סיבילע פריטש, וועלכע ער האָט ארויס-גענומען פון אן עפענטליכען הויז, איז ער זיך שוין אויף אייביג

מערקווירדיגער נאציאָן ביי דער בעסערער אידישער אינטעליגענץ. באלד האָבען זיך אָנגעהויבען ציהען פון דיעזער נייער וויסענשאַפט פון יודענטום שטראַהלען פון גייסטיגער און נאציאנאלער ענערגיע, וועלכע האָבען צווישען אירען פון דער גאנצער וועלט געוועקט און גערופען דעם פערצווייפלטען אָדער פערגליווערטען אידישען גייסט. אָט אין יענער מערקווירדיגער צייט פון דער אסימילאציאָן פון דער ברוזשואַזיע, פון דער רעוואָלוציאָנערער קריטיק פון די אידישע סאָציאליסטען, פון דעם בלינדען קאמפף פון די אָרטאָדאָקסען, און די ערשטע שפראַצונגען פון דער וויסענשאַפט פון יודענטום איז אויפגעטרעטען מ א ז ע ס ה ע ס. צום גליק האָט ער אין זיין נשמה פּעראַייניגט די רעוואָלוציאָנערע אונרוהיגקייט פון מאַרקס און לאַסאַל און די ראַמאַנטיש-אידישע שטימונג פון היינע און גרעץ, וועלכע האָט געפונען א פרוכטבארען באַדען אין זיינע אידישע ידיעות און זיינע שענע פרום-אָרטאָדאָקסישע פאַמיליען-טראַדיציאָנען. אַן אַוניווערסעלער רעוואָלוציאָנער און פילאָזאָף און אַ אידישער נאציאָנאַליסט און קעמפפער פאַר די ווידעראויפֿלע-בונג פון אירען און יודענטום, — דאָס איז געווען אין יענער צייט אַ נייע און זעלטזאַמע ערשיינונג, וועלכע מען האָט שלעכט פער-שטאַנען און נאָך ערגער אַבגעשאַצט. ערשט אונזער צייט איז עס אויסגעקומען צו פערשטעהן און צו ווירדיגען מאָזעס העס נאָך זיין גאַנצען היסטאָרישען ווערט.

3.

מאָזעס העס איז געבאָרען געוואָרען אין באָן אין דייטשלאַנד. דעם 21 יאָנואַר 1812. זיינע עלטערן זיינען געווען פרומע אָרטאָ-דאָקסישע אירען, פון סוחרישען שטאָנד, וועלכע האָבען געגעבען דעם יונגען מאָריץ אַ גוטע אידישע ערציהונג. דאָס זיינען געווען אירען פון דעם אַלטען שטייגער, וועלכע זיינען געווען שטאַלץ אויף זייער יחוס פון רבנים און תלמידי חכמים, און וואס אין זייער הויז האָט געשוועבט אַ פרומער און עהרליכער אידישער גייסט. אַלס יונגעס קינד האָט ער זיך ערצויגען אין באָן אין הויז פון זיין זיידען, וועלכער האָט געהערט צו יענע טיפּען פון כאַראַקטער-פעסעטע, שטאַרק-גלויביגע סוחרים-למדנים, מיט וועלכע דאָס אַמאָ-ליגע אידישע לעבען איז געווען אזוי רייך. דיעזער פרומער, גע-

נינט נאָט און די וועלט, נאטור און גייסט. ספינאָזא האָט דער-
קענט נאָט ניט נאָר מיט זיין געמיטה, נאָר שוין מיט דעם ליכטיגען
שכל. די גאנצע וועלטגעשיכטע איז נאָר די שטייגענדע ערקענט-
ניס פון גאָט, וועלכע וועט מוזען פיהרען צו דער וועלט-רעליגיאן
פון דער צוקונפט, וואס איהר גאנצער אינהאַלט וועט זיין די לעבע.
אנשטאט דעם געזעץ און דעם דין וועט אין דער צוקונפט הערשען
די ה י י ל י ג ע אָרדנונג, ווארום אלע וועלען האָבען דערקענט
גאָט. אין דעם אידישען פאָלק האָט פון שטענדיג אָן געלעבט דער
גייסט פון הייליגקייט, וועלכער לעבט יעצט ווידער אויף און וועט
אין דער צוקונפט בעהערשען די גאנצע מענשהייט מיט א נייער
תורה. מיט דיעזע געדאנקען שליסט העם זיין ערשטע יוגענדשריפט
פון 1837. אין וועלכער מיר דערקענען שוין גאָר פיעלע שטימונגען,
וועלכע האָבען פינף און צוואנציג יאָהר שפעטער געפונען זייער
אויסדרוק אין „רוים און ירושלים“.

אין דיעזער ערשטער שריפט איז שוין מאָזעס העם אן אויסגע-
שפראָכענער סאָציאליסט אָדער בעסער געזאגט קאָמוניסט. אין
דער וועלט זאָלען הערשען גליק און לעבע, און פרייהייט און גלייכ-
הייט איז דער וועג דערצו. דער רייכטום דארף גלייך צוטיילט
ווערען צווישען די בירגער, און דער שטאט מוז בעזיצען און קאָנט-
ראָלירען דעם רייכטום פון דער געזעלשאפט. העם זעהט דאָס קומען
פון דעם סאָציאליזם דורך די פערשארפונג פון די סאָציאלע געגענ-
זעצען: דער מיטעלשטאנד מוז אין דער קאָנקורענץ פערשווינדען,
דער גרויסקאפיטאל מוז זיך אלץ מעהר און מעהר קאָנצענטרירען,
און די העכסטע סאָציאלע ווידערשפריכען מוזען פיהרען צו דער
נייער געזעלשאפטליכער אָרדנונג. העם זעהט דאָ כמעט פאָראויס די
שפעטערדיגע פערעלענדונגס-טעאָריע פון קארל מאַרקס.

עס געהען פאריבער נאָך פיער יאָהר און אין יאָהר 1841 טרעט
ארויס העם מיט א נייעם בעדייטענדען ווערק: „די אייראפעאישע
מריארכיע“. עס איז א ווערק וועגען דער פאָליטיק פון דער צייט,
אָבער עס איז געשריבען פון אן אלגעמיינעם פילאָזאָפישען שטאנד-
פונקט. ער ענטוויקעלט די אידעע פון א פעראייניגטען שטאט
פון אייראפא, וועלכער זאָל בעשטעהן פון פראנקרייך, דייטשלאנד
און ענגלאנד. דיעזער שטאט זאָל זיין אן אידעאלער שטאט,
וועלכער זאָל פערווירקליכען די העכסטע פרייהייט און דעם אייבי-

פאנאנדערגעגאנגען מיט זיין פאטער און האָט איהם קיינמאָל מעהר
 ניט געזעהן. אין דער געוועזענער פּראָסטומטקע האָט העס געפֿור-
 נען א טרייע פּרייגריין און מיטקעמפּפּעריין און העלפּעריין פאר דאָס
 גאנצע לעבען. קינדער האָט אָבער העס נאָך זיך ניט איבערגעלאָ-
 זען. ער האָט איבערגעלאָזען נאָך זיך זיין לעבען און זיינע ווערק.
 שוין אין די ערשטע יאָהרען פון זיין לערנען האָט זיך העס
 בענייטערט פאר ספינאָזא, דעם גרויסען אידישען פּילאָזאָף, קעמ-
 פּפּער און דולדער, און איז איהם געבליעבען טריי זיין גאנץ לעבען.
 פון ספינאָזא לערנט ער די מאָניסטישע וועלטאַנשוואונג און די הע-
 ראַישע לעבענספיהרונג, וואס די וואָרצלען פון דיעזער לעהרע
 שטאַמען פון דעם נבואה־יודענטום. ספינאָזא'ס פּילאָזאָפיע האָט
 געפונען דעם טיעפסטען אָבקלאַנג אין העס'ס נשמה.
 זיין ערשטעם גרעסערעס ווערק, וועלכעס העס האָט ארויסגע-
 געבען אין יאָהר 1837 טראַגט דעם נאָמען: „די הייליגע געשיכטע
 פון דער מענשהייט, פון א תלמיד ספינאָזא'ס“. דאָס איז דאָס
 ווערק פון א פינף און צוואנציג יאָהריגען שרייבער וועגען דער פיר-
 לאָזאָפיע פון דער געשיכטע: עס איז וועניג סיסטעמאַטיש, שטור-
 רעמדיג און דורכגעדרינגען פון דעם זעלבסטגעפיהל פון א מענשען,
 וועלכער טראַגט אין זיין אייגענעם איך דעם מאַסשטאַב פאר זיין
 אמת. די מענשליכע געשיכטע איז הייליג, איהרע פאסירונגען זיי-
 נען ניט צופעליג, נאָך זיינען פאראויסגעזעהען לכתחילה, זיינען די
 פרייע ווערק פון גאָט, פון „דעם הייליגען גייסט“. העס פרובט זיך
 ארויסגעפינען דעם אינווענדיגען פלאַן, נאָך וועלכען די מענשליכע
 געשיכטע איז אויפגעבויט, אָבער ער מוז, פערשטעהט זיך, צופא-
 כען די היסטאָרישע פאסירונגען און פאקטען צו זיין פלאַן. כא-
 ראַקטעריסטיש איז אָבער, אין וואָס העס זעהט דעם אינווענדיגען
 זין פון דיעזעם געמליך־הייליגען פלאַן פון דער געשיכטע. אין דער
 ערשטער עפאָכע פון דער מענשליכער געשיכטע, וועלכע ציהט זיך
 פון אדם הראשון ביז קריסטוס, האָט זיך דער פאסיווער כח פון
 גייסט, די מענשליכע פאנטאַזיע, דער כח הדמיון ענטוויקעלט ביז
 צום העכסטען פונקט און איז אלץ רייכער געוואָרען דורך די אויפ-
 נאָמע פון די אויסערע בילדער פון דער וועלט. מיט קריסטוס הויבט
 זיך אָן דאָס אַקטיווע גייסטעס־לעבען, און דער מענש מאַכט דעם
 שריט צום סינטעז פון גייסט און נאָטור. ערשט ספינאָזא פּעראַיי-

4.

אין די פערציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט הויבט זיך אָן אין מערב אייראפּא די גרויסע רעוואָלוציאנערע אונרוהיקייט, וועלכע האָט זיך געענדיגט מיט דער רעוואָלוציאָן פון 1848 און האָט געגעבען דעם אנשטויס צו דער סאָציאליסטישער בעוועגונג פון די מאַסען. אין די פערציגער יאָהרען הויבט זיך אָן שטארק צו ענט-וויקלען די אינדוסטריע אין ענגלאַנד, פראַנקרייך און זיידייטשלאַנד. די אנהויבונג פון קאפיטאַל און די ענטשטעהונג פון גרויסע אינ-דוסטריעלע אונטערנעמונגען רופען ארויס אויף דער אנדער זייט די פערמעהרונג פון דעם פראָלעטאריאט אין די גרויסע שטעדט און זיין פערלענדונג און פעראַרעמונג. דער ארבייטער קלאס האָט נאָך ניט געקענט קעמפפּען דאמאלס סיסטעמאַטיש געגען דעם אויפ-שטייגענדען קאפיטאַליזם. צווישען קאפיטאַל און ארבייט הויבט אָן בעשאַפּען צו ווערען אַן אונרוהיגער דראָהענדער געגענוואָ. וועל-כער ווערט ניט איינגעשטילט דורך אָרגאַניזאַציאָנען און רעפּאַרמען, נאָר וועלכער וואקסט אלץ מעהר צו אן אָפענעם צוזאמענשטויס. אין ענגלאַנד שטורעמט די טשארטיסטען-בעוועגונג, וועלכע איז אפילו נאָך אונקלאַר אין איהרע ציעלען און פאָדערונגען, אָבער טראגט אין זיך א טיעפען סאציאל-רעוואָלוציאָנערען גייסט. אין פראַנקרייך זיינען שוין אויפגעטראטען די ערשטע סאציאליסטען, ווי פּוּר יע, קאַבּע, פּרודאָן, וועלכע זיינען געווען שטארק און שאַרף אין זייער געזעלשאַפּטליכער קריטיק און אין דער אויפפאַסונג פון דעם קלאַסען-כאַראַקטער פון דער געזעלשאַפּט, אָבוואהל נאָך זעהר פאַנטאַסטיש און אונקלאַר אין זייערע וועגען און מעטאָדען צום סאציאליזם. אין דייטשלאַנד טרעטען אויף אין די פערציגער יאָה-רען מאַרקס, ענגעלס, רוגע, גריין, ווייטלינג, אַחוץ די ראדיקאַלע פילאָזאָפּען פון דער לינקער העגעל'שער שולע, וועלכע קעמפפּען געגען די מאָנאַרכיע און די קירכע און חלומ'ען ווע-גען דער איבעראנדערשונג און בענייאונג פון דער וועלט.

דער צענטר פון דער ראדיקאַלער און רעוואָלוציאַנערער בעווע-גונג אין דייטשלאַנד איז געווען זיידייטשלאַנד, בעזונדערס די רהיין-פראָווינצען, וואו די אינדוסטריע איז געווען שטארק ענט-וויקעלט און וואו עס האָט געהערשט מעהר פראנצויזישער פריי-

גען שלום. דיעזער פעראייניגטער שטאט וועט קומען נאך א האר-
טען קאמפף, אָבער ער מוז קומען. מ'כח דיעזען שטאטען-בונד
שרייבט העס די פאָלגענדע ווערטער, וועלכע קלינגען כמעט ווי א
נבואה אין יאָהר 1841: „מעגליך, דאָס פראנקרייך און דייטשלאנד
וועלען זיך אויסקעמפפן די פריינדשאפט ערשט אויף די שלאכט-
פאלדער ביים רהיין, אָבער עס איז זיכער, דאס אין דער צוקונפט
וועט פערוויקליכט ווערען דאָס שענסטע פעהעלטניס צווישען
פראנקרייך און דייטשלאנד, וועלכעס וועט דויערן יאָהרהונדערטען...
דערווייל וועט זיך אפשר פראנקרייך פערבינדען מיט רוסלאנד. עס
וועט מאַכען הנחות צו די רוסען, וועלכע וועלען עס ערניעדריגען,
עס וועט זיך אונטערווארפען אונטער דעם ווילען פון א מאַכט, וועל-
כע וועט שטענדיג דראהען מיט אַבפאַל... ווארום גארנישט וועט
הינדערן רוסלאנד, צו שליסען אין א גינסטיגען מאַמענט א „פרינ-
ציפען-אליאנץ“ מיט דייטשלאנד, און אויף אזא אופן אונז איירא-
פער, ווען מיר וועלען בלייבען צוריסען, צו רויפצירען אזוי לאַנג
גייסטיג און מאַטעריעל, ביז מיר וועלען אריינפאלען דעמאָראַלי-
זירט און מאַכטלאָז אין דעם רשות פון דעם סקלאווען-אימפעראַטאָר.“
העס האָט אלזאָ שוין דאמאָלס געזעהן די גרעסטע סכנה פון דער
וועלט אין דער צורייסונג צווישען דייטשלאנד און פראנקרייך, וועל-
כע וועט געבען רוסלאנד די מעגליכקייט זיך צו פעראייניגען מיט
פראנקרייך און עס ערניעדריגען, און דערנאָך אפשר זיך פעראייני-
גען מיט דייטשלאנד, וואס דאָס וועט פיהרען צו דער פערשקלאַ-
פונג פון גאנץ אייראפא. אויך מאַרקס האָט דרייסיג יאָהר שפע-
טער נאָך דעם דייטש-פראנצויזישען קריעג אויסגעשפראכען דיעזעל-
ביגע געדאנקען, בשעת דייטשלאנד און פראנקרייך האָבען זיך צו-
שפאַלטען און האָבען אויף אזא אופן געמאכט, דאָס רוסלאנד זאָל
האַלטען די וואגשאל פון דער וועלטלאַגע אין איהרע הענד.
אין דיעזער מערקווירדיגער שריפט וועגען דער אייראָפּעאישער
פאָליטיק זיינען פאראן אויך צווייטע געדאנקען וועגען אירען
און יודענטום, וועלכע זיינען אָבער ערשט שפעטער אין „רוים און
ירושלים“ ענטוויקעלט געוואָרען ביז צו זייער העכסטען גלאַנץ.

זאמעלבוך אונטער דעם מערקווירדיגען נאָמען: „איינאונצוואנציג בויגען פון דער שווייץ“, ווייל א בוך פון מעהר איידער צוואנציג בויגען איז אין דייטשלאנד געווען פריי פון צענזור. אין דיעזעם זאמעלבוך זיינען געווען אבגעדרוקט צוויי גרעסערע ארטיקלען פון העם: „סאָציאליזם און קאָמוניזם“, און „די פילאָזאָפיע דער טאט“. דורך דיעזען ארטיקלען: „די פילאָזאָפיע דער טאט“, האָט העם בעקומען א בעזונדערע בעריהמטהייט. דיעזען ארטיקלען פער-דאנקט העם זיין נאָמען אלס דער בעגרינדער פון דייטשען אנארכיזם, וועלכען ער האָט בעקומען אין דער געשיכטע פון אנארכיזם. מאַרקס האָט ביטער פערשפּאַטעט אין „קאָמוניסטישען מאַניפעסט“ דיעזען אנארכיסטיש-קאָמוניסטישען ארטיקלען פון העם. העם שטעהט דאמאָלס פון איין זייט אונטער דער ווירקונג פון ספינאָזא און די יונג-העגעליאנער, בעזונדערס אונטער דער ווירקונג פון דעם רא-דיקאלען פילאָזאָף פייערבאך, פון דער אנדער זייט האָט פּרודאָן'ס בעריהמטע שריפט: וואס איז אייגענטום? און די תשובה פּרודאָן'ס, דאָס אייגענטום איז גנבה, געמאַכט אויף העם א טיעפען רושם. אן אמת און א ווערט האָט אין לעבען און געשיכטע נאָר דער טעטיגער, שעפּפּערישער פרייער אינדיווידואם. דאָ איז שוין העם ארויפגע-טרעטען אויף דעם וועג פון פילאָזאָפישען אנארכיזם. אָבער העם איז שוין אנארכיסט אויך פאָליטיש און סאָציאל. ער פערניינט יעדע הערשאפט אין גייסטיגען און סאציאלען לעבען און פאָלגליך אויך דעם שטאאט און די קירכע, ווי גוט און צוועקמעסיג זיי זאָלען אפילו ניט זיין אָרגאניזירט. דער שטאאט איז דער היפּך פון דעם אינדיווידואם. העם פערניינט אויך דאָס אייגענטום, ווארום זי בעשרענקט שוין די פרייע טהאט. דער אידעאַל איז די אבסאָלוטע פרייהייט, דאָס הייסט דאָס דער מענש זאָל זיך פריי בעשטימען און ניט בעשטימט ווערען פון אן אויסערליכען דרוק. דער מענש זאָל זיך אויסקלייבען פריי נאָך זיין אייגענער לוסט זיין טעטיגקייט. אזוי דאָס ארבייט זאָל אויפהערען צו זיין א לאַסט, נאָר זאָל ווערען א גענוס, ווייל זי איז פריי. דאָס זיינען געדאנקען, פון וועלכע פּרודאָן זויס נאָך ניט, אָבער ביי פוריע זיינען שוין פאראן אנדריי טונגען דערפון, ווען ער רערט פון דער האַרמאָניע צווישען ארבייט און גענוס. ארויסגעהענדיג פון דעם אבסאָלוטען ווערט פון דעם אינדיווידואם זעהט העם דאמאָלס אין ראַסע און נאַציאָן א בע

היימליכער גייסט איידער אין פרייסען אָדער אנדערע טיילען פון דייטשלאנד. אין יאָהר 1842 הויבט זיך אָן א בעדייטענדע ראדיקאַל־רעוואָלוציאנערע בעוועגונג אין זיד־דייטשלאנד, און די שטאָרט קעלן ווערט דער מיטעלפונקט פון דיעזער בעוועגונג. אָפּאָזיציאַ־נעלע ליבעראַלען, ראדיקאַלע פילאָזאָפּען, וועלכע טראָגען דעם נאָ־מען יונג־העגעליאנער, רעפּובליקאנער, יונגע סאָציאליסטען, קאַרל מאַרקס, מאַקס שטירנער, ברונו באַויער, פּעראַייניגען זיך אלע ארום די ערשטע ראדיקאַלע קאמפּף־צייטונג, „די רהיינישע צייטונג“, וועלכע הויבט אָן צו ער־שיינען אין אָנהויס 1843 און וועלכער עס איז אויסגעקומען צו שפּיעלען א היסטאָרישע ראָליע אין דער געשיכטע פון דער דייטשער פרייהייטס־בעוועגונג. צוזאמען מיט מאַרקס, שטירנער, ברונא באַויער און אנדערע ווערט אויך מאָזעס העס טעטיג אין דיעזער צייטונג אלס מיטארבייטער. די „רהיינישע צייטונג“ האָט זיך אָבער ניט געקענט לאַנג האַלטען אונטער די דאמאָליגע בעדינגונגען פון דער דייטשער צענזור, זי איז פאר איהרע סאָציאליסטישע און פראַעטאריש־רעוואָלוציאנערע ארטיקלען, וועלכע זיינען געשריע־בען געווען אפילו אין אַרײַן טעאָרעטישען טאָן, פאָלשטענדיג צו־געמאַכט געוואָרען נאָך אנדערטהאלב יאָהרען עקזיסטענץ. אָבער פריהער שוין איז העס אבגעפאהרען אין פאַריז, אלס קאָרעספּאָנ־דענט פון דער צייטונג, וואו ער איז געשטאַנען אין פערבינדונג מיט די פערשיעדענע געהיימע סאָציאליסטישע געזעלשאַפטען, פון וועל־כע די בעדייטענדסטע איז געווען דער בעקאנטער „בונד פון די גערעכטע“. אין פאַריז איז העס געקומען אין בעריהונג און פער־בינדונג מיט אלע בעריהמטע פרייהייטס־קעמפּפער און רעוואָלוציאַ־נערען פון יענער צייט, פון וועלכע אבער ניט אלע זיינען געבליבען אזוי טריי דעם סאָציאליזם זייער גאנצעם לעבען, ווי מאָזעס העס. נאָכדעם ווי די „רהיינישע צייטונג“ איז אונטערדריקט געוואָ־רען, האָבען די דאמאָליגע דייטשע רעוואָלוציאנערען זיך געפרובט צו בערינדען נייע צייטונגען, וועלכע זיינען שטענדיג די ערשטע וואפען פון דער רעוואָלוציאַן. אָבער אלע דיעזע פערשיעדענע צייטונגס־פלאַנען און אונטערנעמונגען, אין וועלכע העס איז געווען שטאַרק בעטייליגט, האָבען ווי געוועהנליך ניט געהאט קיין ערפאָלג. כאַלד אָבער איז ערשינענען אין דער שווייץ א סאָציאליסטישעם

זיינען ארויסגעטריעבען געוואָרען פון פאָריו אלע דייטשע רעוואָלוציאָנערען, און מאַרקס איז אָבגעפאהרען אין ברוסעל. העם האָט אָבער פריהער נאָך פערלאָזען פאָריו און איז געקומען אין קעלן, וואו ער האָט ווייטער מיטגעארבייט אין פערשיעדענע ראדיקאלע אויסגאבען, וועלכע האָבען אלע נישט געהאט קיין לאנגע יאָהרען. אין יאָהר 1845 גיט העם צוזאמען מיט ענגעלס, וועלכער איז דאמאלס אויך געווען אין דייטשלאנד, ארויס א צייטשריפט אונטער דעם נאָמען: „דער געזעלשאפטס־שפיעגעל“, וועלכע האָט זיך געדרוקט אין עלבערפעלד. די צייטשריפט האָט זיך געשטעלט פאר איהר אויפגאבע אויפצודעקען די נויט און דאס עלענד פון דער געזעלשאפט, צו בעשרייבען אָרעמקייט, הונגער, פראָסטימוציאָן, קראנקייט, זעלבסטמאָרד פון פערצווייפלונג א. ז. וו. דער „געזעלשאפטס־שפיעגעל“ איז דורכגעדרונגען פון העס'ס אינווענדיגער אידעאלים־טישער איבערצייגונג, דאָס סוף כל סוף איז דער מענש גוט און ריין און דאס די צייט וועט קומען, ווען די מענשהייט וועט ווערען ענטוויקעלט, געבילדעט און פאָלקאָמען. באלד אָבער הערט אויף „דער געזעלשאפטס־שפיעגעל“ אויף א „קורצע צייט“ צו ערשיינען, ווי די רעדאקציאנעלע נאָטיץ לויטעט, און העס בעגרינדעט אין יאָהר 1845 א וויסענשאפטליכע פיערטעל־יאָהרשריפט: „רהיני־שע יאָהרליכער צו געזעלשאפטליכער רעפאָרם“. אין דיעזע יאָהרליכער אזוי ווי אין „דייטשען בירגערבוך“ פון דעמזעלבען פערלאנג ערשיינען די ווייטערדיגע סאָציאליסטישע און רעוואָלוציאָנערע ארטיקלען פון העס, פון וועלכע עס פערדיענט בעזונדערס דערמאנט צו ווערען זיין ארטיקעל: „איבער דאס געלחועזען“. דיעזע סאָציאליסטישערעוואָלוציאנערע ארטיקלען זיינען אָבער איינגעקליידעט, ווי אומעדום ביי העס, אין אבסטראקט־פילאָזאָפישע ווערטער און בעגריפען, וועלכע פערוואנדלען די האַרטע מיט קאמפף אָנגעפילטע ווירקליכקייט אין לופטיגע אין די הימלען שוועבענדע אבסטראקציאָנען.

אין יענער צייט הויבט זיך אָן דער אינווענדיגער קאמפף אין די קרייזען פון די דאמאָליגע רעוואָלוציאנערען, א קאמפף, אין וועלכען העם האָט געשפיעלט א פיהרענדע ראָליע. דער ראדיקאלער פילאָזאָף ארנאָלד רוגע, וועלכער איז לכתחילה געגאנגען דעמזעלביגען וועג פון מאַרקס, ענגעלס און העס, אבוואהל אין האַרצען האָט אין

שרענקונג פון אינדיווידואם. נאך דאָס האָט א ווערט, וואס איז אלגעמיין מענשליך, דאָס איז דאמאָלס געווען העס'ס אויפפאסונג, גאנץ אין איינקלאַנג מיט אנדערע סאָציאליסטען פון יענער צייט, ווי צום ביישפּיעל ווייטלינג, וועלכער לאַכט פון דער פערשיעדענהייט פון די מענשליכע שפּראַכען, פון די "זשארגאנען", וואָס טיילען און זאָנדערן פאנאנדער די מענשען. עס איז געווען די צייט, אין וועלכער דער מענש בכלל האָט ערשט געמוזט דערהויבען און אינווענדיג בעפרייט ווערען.

די „פילאָזאָפיע דער טאט" פון העס האָט אויף א גלענצענדען אופן אבגעשפּיעגלט די גייסטיגע און רעוואָלוציאנערע אונרוהיג-קייט און זוכעניש פון די ערשטע סאָציאליסטען אין דייטשלאנד. בשעת מאַרקס האָט מיט זיין „קאָמוניסטישען מאַניפעסט" געזוכט אריינצוטראַגען קלאַרקייט אין דעם דאמאָליגען סאָציאליזם, האָט ער געמאַכט דעם פילאָזאָפיש-אנארכיסטישען העס פאר דאס ציעלברעט פון זיינע פאָלעמישע פּיילען.

דערווייל זיינען ערשינען אין יאָהר 1844 די בעריהמטע „דייטש-פראנצויזישע יאָהריכער" פון קארל מאַרקס, יענע ערשטע ליטעראַרישע אויסגאבע, אין וועלכער די דייטשע רעוואָלוציאנערען פון די פערציגער יאָהרען האָבען געפונען זייער טריבונע. אין דיעזע יאָהריכער האָבען זיך בעטייליגט היינע, מאַרקס מיט זיינע בע-ריהמט געוואָרענע ארטיקלען: „צור קריטיק דער העגעלשען רעכטס-פילאָזאָפיע" און „צור יודען-פראגע", ענגעלס און פיעלע אנדערע. אויך פון העס זיינען דאָרט ערשינען פיער בריעף פון פאָריז, אין וועלכע ער קריטיקירט די דאמאָליגע פאָליטישע צושטענדע אין פראנקרייך פון א העכערען פילאָזאָפיש-רעוואָלוציאנערען שטאַנד-פונקט. אין דיעזע בריעף איז העס דער הייסער פערטיידיגער פון דער מענשליכער גלייכהייט, אלס דער ערשטער בעדינגונג פון מענש-ליכער פרייהייט, און גלייכהייט איז זעלבסטפערשטענדליך סאָציא-לע גלייכהייט, די סאָציאליסטישע אָרדנונג.

נאָכדעם ווי די „דייטש-פראנצויזישע יאָהריכער" זיינען אונ-טערגעגאנגען פון דער אויביגער זעהר פראָזאאישער אורזאַכע, פון וועלכער אלע רעוואָלוציאנערע אויסגאבען אין אלע לענדער און אין אלע שפּראַכען געהען געוועהנליך אונטער, איז נאָך אין 1844 א קנאַפע צייט ערשינען אין פאָריז דער „פאָרווערטס". אָבער באלד

ניט קוקענדיג אויף דיעזע ווידערשפריכען פון שטירנער'ס פילאָזאָפיע און אויף די אונקלאָרקייט פון דעם גאנצען גאנג פון זיין געדאנק, האָט דאָך דאָס בוך אריינגעבראכט א מחומה אין די קעפ. העם פיהלט זיך מחיוב אויפצוטערעטען מיט זיין גאנצער פאָלע-מישער שארפקייט געגען שטירנער, ווארום שטירנער איז איינער פון דעם אייגענעם קרייז און זיין קאמפף געגען דעם שטאאט האָט ער אריבערגענומען זיכער פון העם זעלבסט. העם לאָזט ערשיינען אין יאָהר 1845 א קליינעם ביכעל: „די לעצטע פילאָזאָפיען“ געגען שטירנער. שטירנער'ס איינצעלנער מענשענאָאטיס ווידערשפרעכט העם'ס סאָציאליסטישער נשמה. דער מענש איז עטוואס נאָר אין דער געזעלשאפט און דורך די געזעלשאפט, דער „בונד פון ענגא-איסטען“ איז ניט קיין נייעס, דאָס האָט עקזיסטירט אין דעם גאנ-צען משך פון דער מענשליכער געשיכטע. אזוי פאָלעמיוזירט העם געגען שטירנער'ס ענאָאיסטישען איד, געגען דעם איינציגען און אייגענעם, וועלכער איז אפשר אן אנדער אויסדרוק פאר דעם העם'שען מענש, אָבער וועלכער קען, לויט שטירנער'ס אונבעשטימטקייט און אונזיכערקייט אין דעפיניצאָן און געדאנקען, אויך אויסגעפילט ווערען מיט אן אנטוויקעלענע תוכן. דעם סאָציאליסטישען אנאָר-כיסט העם איז געווען ניט צום הארצען די ארגומענטאצאָן און די פאָרם פון דעם אינדיווידואליסטישען אנארכיסט שטירנער, וועלכער שטעהט שוין אויף דעם געפעהרליכען גרעניץ פון אינדיווידואליזם בכלל. העם האָט אויך זיך בעטייליגט אָן דער שריפט פון מארקס געגען שטירנער, וועלכע טראנט דעם נאָמען „סאנקט מאַקס“.

העם איז אין יענער צייט אָבער ניט נאָר א סאָציאליסטי-שער ליטעראטאָר, נאָר אויך א סאָציאליסטישער אגיטאטאָר, אויף ווי פיעל עס האָט געקענט דאמאלס זיין די רעדע פון סאָציאליסטי-שער אגיטאצאָן אין אייגענטליכען זין פון וואָרט. צוזאמען מיט ענגעלס פיהרט ער אן אגיטאצאָן, האלט פאָרטרגע אין ב א ר - מ ע ז און ע ל ב ע ר פ ע ל ד און פרעדיגט דעם קאָמוניזם. פון יענע פערזאנלונגען שרייבט ענגעלס אזוי בענייסטערט צו מארקס, דאָס אויף זיי זיינען געווען אלע קלאסען פערטרעטען, פון דער געלד-אריסטאָקראטיע ביז צו דעם גראסערי-מאן, א חוץ נאטירליך דעם פראָלעטאריאט. אין די „רהינישע יאָהריכער“ זיינען אָבערדורקט געווארען די צוויי רעדען פון העם אויף יענע פערזאנלונגען, אין

איהם נאך אלץ געלעבט דער דייטש-קריסטליכער קאנסערוואטאָר. אַרנאָלד רוגע איז אויפגעטרעטען געגען די קאָמוניסטען און בעווונדערט געגען מאָזעס העס. אין זיינע „שטודיען און עראינערונגען“ פון 1845 לאכט ער פון מאַרקס און נאָך מעהר פון העס, וועלכען ער רופט „דער קאָמוניסטען-ראבי“, — א נאָמען, וועלכער איז פער-בליבען אויף העס פאר זיין גאנצעם לעבען. רוגע'ס אָנפאלען אויף דעם קאָמוניזם, אויף מאַרקס און העס, איז אויך אָנגעפילט מיט אַ היבשע ביסעל שנאה צו אירען. רוגע האָט געענדיגט זיין קאַריערע אלס אַ טרייער ליטעראַרישער קנעכט פון ביסמאַרק. מיט דיעזען רוגע פיהרט העס דעם ליטעראַרישען פערדער-קאמפף אין דער „דייטשער בריסעלער צייטונג“ פון יענער צייט.

אַבער באלד ווערט העס אריינגעדונגען אין אַ פיעל ערנסטערע פאָלעמיק. אין יאָהר 1845 טרעט אויף מאַקס שטירנער מיט זיין אַנאַרכיסטיש-ענגאָאָיסטישען ווערק: „דער איינציגער און זיין אייגענטום“. שטירנער האָט געמאכט אַ ווייטערע קאָנסעק-ווענץ פון דער פייערבאכישער פילאָזאָפיע. פייערבאך איז פון נאָט דורך די פערנונפט געקומען צום מענשען. דער מענש איז דער שעפּפער פון אלע אייביגע, רעליגיעזע און פילאָזאָפישע אמת'ען, וועלכע הויבען זיך אויף מיט האפּפערטיגער זעלבסטשטענדיגקייט איבער דעם מענשען. שטירנער געהט אַ שריט ווייטער, ניט דער מענש, דער אלגעמיינער מענש, נאָר דער אייגענער מענש, דער „אייך“ איז דער מאַסשטאב פון אמת און דאס ציעל פון לעבען. דער איינציגער איז זיך זעלבסט אַ בעשטימער און אַ האַר, ער דאַרף זיין פריי פון גאָט, מאָראַל, שטאַט, טראַדיציע, רעכט, פון אלץ וואָס וויל זיך שטעלען ווי אַן איבערנאַטירליכע און איבערמענשליכע אויסטראַכטעניש איבער איהם. ניט די געשיכטע און ניט די גע-זעלשאפט, נאָר דער איינצעלנער אַטאָם פון דער געזעלשאפט האָט דעם אמת'ן אבסאָלוטען ווערט. כדי אָבער דיעזער סאָציאַלער אַטאָם, דער אייך, דער ענגאָאָיסט, זאָל קענען האָבען אַ קיום אין לעבען, קלערט שטירנער צוריק אויס דאס מיטעל „דעם בונד פון די ענגאָאָיסטען“. אזוי בויט שטירנער וויעדער אויף יענע כחות, וועלכע שטעהען מחוץ פון דעם איינצעלנעם און וועלכע ער האָט אזוי אונבאַרמעהרציג פערניכטעט, בשעת ער האָט אַרויסגעשיילט אין געדאַנקען דעם איינציגען פון דער געזעלשאפט און דער געשיכטע.

נאָמיע און איהרע טרייבענדע קרעפּטען. די נויטווענדיגקייט פון דעם סאָציאַליזם האָבען זיי ארויסגעדונגען פון דער אידעע פון מאַד-ראַל און גערעכטיגקייט און זיין פראקטישע דורכפיהרבאַרקייט האָבען זיי געזעהן אין זייערע אינדיווידועלע פאנטאסטישע פלאַנען. די אייביגקייט און היסטאָרישקייט פון סאָציאַליזם אָדער בעסער געזאָגט פון קאָמוניזם האָבען זיי געזעהן אין אור-קריסטענטום, וועלכעס איז געווען אַרגאניזירט לכּתחילה אויף דעם קאָמוניזם פון בע-זיץ, און זיי האָבען אלע געשריעבען אויף אַבּהאַנדלונגען וועגען דאָס אמת'ע קריסטענטום. בשעת אָבער די פראנצויזישע סאָציאַליסטען האָבען געזעהן יעדענפאלס די קלאסען-געגענוועזען און האָבען קרי-טיקירט דעם סאָציאַלען און פאָליטישען בוי פון דער געזעלשאפט, האָבען די דייטשע סאָציאַליסטען ניט געהאַט אפילו אויף אזוי ווייט רעוואָלוציאנערען זין און פאָליטישע קלאַרקייט. זיי האָבען אין דעם סאָציאַליזם געזעהן דעם ענדגילטיגען דיאלעקטישען נצחון פון אב-סטראקטע פילאָזאָפישע בעגריפען און אידעען. זיי אלע, ברונא ביוער, גרין, ווייטלינג, שטירנער, העס זיינען, ווי מאַרקס און ענגעלס זעלבסט, געקומען צום סאָציאַליזם פון דער דייטשער קלאַסישער פילאָזאָפיע און איהרע דאמאָליגע העכסטע און לעצטע פערטרעטער: העגעל און פיערבאַך. העגעל'ס „אידעע“ און פיערבאַך'ס „מענש“ זיינען געווען די לעצטע אידעאַלען פון דער געשיכטע, צו וועלכע דער דיאלעקטישער שפיעל פון בעגריפען פיהרט. אזוי ווי אין אכט-צעהנטען יאָרהונדערט האָט דער דייטשער פילאָזאָף קאנט גע-מאַכט פון דעם פראנצויזישען רעוואָלוציאנער ראַבעספיער א טעאָרע-טישען בעגריף, אזוי האָבען אויך די דייטשע סאָציאַליסטען פון די פערציגער יאָהרען אריבערגעטראגען דעם פראנצויזישען סאָציאַ-ליזם פון דער ערד אין די לופטיגע הימלען פון אבסטראקטע בע-גריפען. צו דיעזען פילאָזאָפישען און ריינעם סאָציאַליזם האָבען די דייטשע סאָציאַליסטען נאָך צוגעמישט א היבשע מאָס רעליגיע-זע מיסטיק און אורקריסטענטום, ווי בעזונדערס ווייטלינג.

דער נייסטרייכער און טיעפזיניגער מאַרקס האָט שוין אין די ערשטע יאָהרען פון זיין סאָציאַליזם געזעהן דעם טעארעטישען כאָס און די פראקטישע אונדורכפיהרבאַרקייט פון דיעזען סאָציאַ-ליזם. אמת, אין זיין „אידען-פראגע“ רעדט נאָך מאַרקס זעלבסט אין דעם פיערבאַך'שען פילאָזאָפישען לשון, אזוי דאָס דער אמת'ער

וועלכע העס ערקלערט דעם קאמוניזם נאך אלץ הויפטזעכליך פון פילאָזאָפיש-מאָראַלישען שטאַנדפּונקט. א דריטע רעדע איז ניט אויסגעקומען העס'ן צו האַלטען, וואָרום באלד איז די פּאָליציי אַרויפגעטרעטען און האָט געמאַכט א סוף צו דער בעוועגונג. פון דעם מינדליכען אַניטאַטאָר ווערט העס וויעדער א שריפט-ליכער אַניטאַטאר, דער קעמפּפער מיט דער פען. אין יאָהר 1846 ערשיינט וויעדער אן אַרטיקל פון העס אין דעם צווייטען באַנד פון די „רהינישע יאָהרביכער“, וועלכע האָבען זיך אָנגעהויבען צו דרוקען אין דער שווייץ. אין דיעזען אַרטיקל זאָגט העס אַרויס דעם דאמאלס זיכער זעהר אַריגינעלען געדאַנקען, דאס די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן קען ניט קומען דורך קיין אַנדערען קלאַס, ווי דורך דעם פּראָלעטאַריאַט. זיין פריהערדיגער פילאָזאָפישער סאָציאַליזם, דער סאָציאַליזם, וועלכער בעשטעהט אין דעם דיאַלעקטישען קאַמפּף-שפּיעל פון מאָראַלישע און היסטאָרישע בעגריפען, מאַכט שוין דאָ פלאץ פאַר א קלאָרע רעאַלע אויפפאַסונג פון סאָציאַליזם, אַלס דעם קאַמפּף פון קלאַסען פאַר די בעהערשונג און אומגעשטאַל-טונג פון דער געזעלשאפט. העס איז שוין זיכער דאמאָלס געשטאַ-נען אונטער דער ווירקונג פון דעם אויפשטייגענדען מאַרקס.

5.

צווישען די סאציאליסטען פון יענער צייט, וועלכע האָבען גע-שטאַמט פון אלע לענדער און האָבען גערעדט אויף אלע פילאָזאָפיש-שע, מיסטישע, רעליגיעזע און פאנטאסטישע לשונות, איז דער יונגער מאַרקס געווען דער קלאָרסטער קאפּ און דער שטאַרקסטער גייסט. די פראַנצויזישע סאציאליסטען, פּריע, קאַבע, פּרודאן האָ-בען זיך פאָרגעשטעלט, דאָס דער סאציאַליזם קען פּערווירקליכט ווערען דורך אן אויסגעטראכטען סאציאליסטישען פלאן, דורך א קאמוניסטישע געזעלשאפט אין א קלייניקען מאַשטאב, דורך פּריע'ס פאלאנסטערע אָדער דורך אן אויסטויש-באַנק, לויט פּרודאן'ס פלאן. דיעזע פראַנצויזישע סאציאליסטען האָבען ווירקליך געזעהן די סאציאַלע קלאַסען-געגענזעצען און האָבען געפיהלט דאָס גאַנצע פּערדאַרבען פון דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפט. עס האָט זיי אָבער געפעהלט יעדעס פּערשטענדניס פאַר די היסטאָרישע ענטוויקלונג און יעדע ווירקליכע קענטניס פון דער סאציאַלער עקאָ-

אנדערע פארמען פון סאציאליזם. כדי דער רעוואָלוציאָנערער סאָ-
ציאַליזם, וועלכער שטיצט זיך אויף קלאַסען-קאָמפּף און אויף די
עקאָנאָמישע אינטערעסען פון פּראָלעטאריאט, זאָל לאָזען וואַרצלען
אין אַרבייטער-קלאַס, איז נויטיג געווען דאמאָלס צו בעזייטיגען
יעדע סאָציאַליסטישע אידעאָלאָגיע, וועלכע איז געשטאַנען ווי א
מחיצה צווישען דעם רעוואָלוציאָנערען סאָציאַליזם און דעם פּראָ-
לעטאריאט. מאַרקס'ס קריטיק געגען אלע פאַרמען פון סאָציאַליזם
איז געווען פערשטענדליך און בערעכטיגט דורך די אומשטענדען
פון יענער צייט. עס איז אָבער א טעות, ווען פיעלע מיינען, דאָס
דורך דיעזע קריטיק האָבען אלע יענע סאָציאַליסטישע אידעען און
שטרעבונגען פערלארען זייער ווערט, און דאָס יענער סאָציאַליזם
איז בכלל געווען א פערוויירונג און מיספערשטענדעניס, א זוכעניש
אין פינסטערן, איידער דאָס ליכט האָט אָנגעהויבען צו שיינען.
פערקעהרט, יענע סאָציאַליסטישע אידעען און טענדענצען ענטהאַל-
טען אין זיך פיעלע בלייבענדע און שעפּפּערישע אמת'ען, פון וועלכע
א טייל האָבען שוין אויסגעהאַלטען די קריטיק פון דער געשיכטע,
און אנדערע זיינען ער היום נאָך געניאלע אנדרייטונגען און ווינקען
פאר די צוקונפט פון דעם סאָציאַליזם. די אומאָפיסטיש-פּאָנטאס-
טישע קאָמוניסטישע פלאַנען פון אָווען, פּורי, קאבע, פרודאן זיינען
ניט געבליבען אָהן א ווירקונג אויף דעם גאַנג פון דעם סאָציאַליזם.
פון דיעזען אומאָפיסטישען סאָציאַליזם שטאַמט אייגענטליך די
גאַנצע מאָדערנע קאָאָפּעראַטיווע בעוועגונג, וועלכע ווערט אלץ
מעהר און מעהר א הערשענדער עלעמענט אין סאָציאַליזם. די בער-
שאַפונג פון סאציאַל-קאָאָפּעראַטיווען אייגענטום אין דער קאפיטאַל-
ליסטישער ווירטשאפט און די אָרגאַניזירונג פון פריוויליגע גענאָ-
סענשאַפטען פאר קאָנסום און פּראָדוקצאָן איז ניט ווייניגער ווי
דער רעוואָלוציאָנערער און פאָליטישער סאָציאַליזם א טייל פון דעם
מאָדערנעם סאָציאַליזם, אָבער ער שטאַמט פון די אומאָפיסטען און
בעזונדערס פון ראבערט אָווען און פרודאן. די פילאָזאָפישע סאָ-
ציאַליסטען, וועלכע האָבען גערעדט ניט פון דעם פּראָלעטאריער,
נאָר פון דעם „מענש“, און ניט פון דער פּראָדוקצאָן, נאָר פון דער
„אידעע“, האָבען די סאציאַלע ערשיינונגען דערהויבען צו אלגע-
מיינע פילאָזאָפישע ווערטען און האָבען איבער דעם פּראָלעטאריאט
און זיין קלאַסען-קאָמפּף געפיהלט די מענשהייט און איהרע טיעף-

אינהאלט פון דיעזער גלענצענדרער שריפט איז פאר פיעלע עד היום נאך געבליבען אונפערשטענדליך און מיספערשטענדליך. אבער באלד האָט מאַרקס אָנגעהויבען צו דענקען עקאָנאָמיש און פּאָליטיש און האָט שוין דערפיהלט, דאס דער סאָציאַליזם קען נאָר פער-וויקליכט ווערען היסטאָריש, אין לויף פון דער עקאָנאָמישער און פּאָליטישער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט און דורך די נייע צושטערענדע און אָרגאַניזירענדע כחות פון מאָדערנעם קאָפיטאַליזם און דעם סאָציאַלען קלאַסען-קאַמפּף. מאַרקס און מיט איהם ענגעלס האָבען שוין אין דער מיטע פון די פערציגער יאָהרען אָנגעהויבען שטודירען מיט דער גרעסטער איבערגעבענקייט נאָציאָנאַל-עקאָנאָמיע און עקאָנאָמישע געשיכטע. מאַרקס האָט זיך אלץ מעהר און מעהר דערווייטערט פון דעם אַרט דענקען פון די סאָציאַליסטען פון זיין צייט און האָט אָנגעהויבען שאַפּען די פונדאָ-מענטאַלע בעגריפּען פון דעם קעמפּפּענדען רעוואָלוציאָנערען סאָציאַליזם.

פאר דעם רעוואָלוציאָנערען סאָציאַליזם איז אָבער נויטיג גע-ווען אבצוראַמען פון וועג אלע אנדערע פאָרמען פון סאָציאַליזם, וועלכע האָבען זיך אַרומגעטראָגען כאָאָטיש אין דער דאָמאָליגער רעוואָלוציאָנערער וועלט. מאַרקס האָט דערפאר ביז צו דער ער-שיינונג פון זיין קריטיק פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע (1859) געפיהרט כמעט אין גאַנצען אַ קריטישע און פּאָלעמישע מלחמה געגען אלע אנדערע סאָציאַליסטען פון זיין צייט. אין בעזונדערע ספּעציעלע ווערק, אין אַרטיקלען און בריעף, אין דעם קאָמוניסט-שען מאַניפעסט זעלבסט אונטערוואַרפט מאַרקס די אַוטאָפּיסטישע, פּילאָזאָפּישע, רעליגיעזע סאָציאַליסטען דעם פייער פון זיין קריטיק און דעם ברען פון זיין סאַטירע. ברונא באוער, קארל גרין, פּרודאָן, ווייטלינג, די פריהערדיגע סאָציאַליסטען ווי אַווען, פּוריע ווערען אַראַנגעריסען פון זייער הויכקייט און ווערען פאָרגעשטעלט נאָר אלס אונגליקליכע טעות'ען, וועלכע האָבען געהאַלטען די מענשען אין פּעחוירונג, ביז עס איז געקומען די ערלעזונג דורך דעם וויסענ-שאַפטליכען און רעוואָלוציאָנערען סאָציאַליזם. דאָס קלינגט גאַנץ בעזונדערס פון דעם קאָמוניסטישען מאַניפעסט.

מיר פערשטעהען יעצט די פּסיכאָלאָגישע בערעכטיגונג פון דעם קאַמפּף און דער קריטיק, וועלכע מאַרקס האָט געפיהרט געגען אלע

טיקלען ענטוויקעלט העם דעם געדאנקען, דאָס די גרויסאינדוסטריע איז דער אָביעקטיווער פאקטאָר פאַר די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. ער רעדט פון דעם אייזערנעם לויין־געזעץ, פון די האַנדעלס־קריזען, פון דער ענטוויקלונג פון דער טעכניק און דעם קלאַסען־בעוואוסט־זיין. דאָס זיינען שוין ניט קיינע פילאָזאָפישע געדאנקען, נאָר עקאָנאָמישע, רעאַלע, און עס פיהלט זיך אין זיי דער איינפלוס פון דעם מייסטער מאַרקס. אָדער אפשר האָט מאַרקס זעלבסט גע־שעפּט זיין וויסענשאַפּטליכען סאָציאַליזם אויך פון העס'ס גייסטי־גע איינפעלע, ווי פון פיעלע אנדערע סאָציאַליסטען פון יענער צייט. יעצט איז דאָך אלגעמיין בעקאנט, דאָס פיעלע געדאנקען פון קאָמוניסטישען מאַניפעסט פון מאַרקס זיינען שוין אַרויסגע־זאָגט געוואָרען פאַר מאַרקס פון וויקטאָר קאָנסידעראַן, אַ תלמיד פון פֿוריע.

דערווייל איז די בעדייטונג פון מאַרקס אין דער סאָציאַליסטי־שער וועלט נאָך מעהר געשטיעגען. מאַרקס איז געוואָרען דער גייסטיגער פיהרער פון דעם „בונד פון די גערעכטע“, וועלכער האָט זיך אָנגעהויבען רופען דער „בונד פון די קאָמוניסטען“. דער צענטר פון יענער אינטערנאַציאָנאַלער קאָמוניסטישער אָרגאַניזאַציאָן איז געווען לאַנדאָן, וואו עס האָבען זיך אויפגעהאַלטען די רעוואָלוציאָנערע עמיגראַנטען פון אַלע לענדער, בעזונדערס פון דייטשלאַנד. סוף 1847 איז אין לאַנדאָן אָבערהאַלטען געוואָרען דער צווייטער קאָנגרעס פון דעם „בונד פון די קאָמוניסטען“. דער בונד פון די קאָמוניסטען האָט זיך שוין דאַמאָלס גאנץ אָבערזאָגט פון יעדען אומאָפּיסטישען סאָציאַליזם, וועלכער האָט געוואָלט אויפ־בויען אַ קאָמוניסטישע געזעלשאַפּט אין די ראַמען פון דער קאַפי־טאַליסטישער וועלט. דער קאָמוניסט קאַבע פון פראַנקרייך, וועל־כער האָט אין יענער צייט פאַרבערייטעט די אויסוואַנדערונג פון די קאָמוניסטען נאָך אַמעריקאַ, כדי אויפצובויען זיין קאָמוניסטי־שע קאָלאָניע איקאַריען, האָט זיך אויך געווענדעט צו דעם בונד וועגען שטיצע און הילף. דער לאַנדאָנער פערזין פון בונד האָט אָבערזאָגט קאַבע זיין אונטערשטיצונג. דערפאַר האָט אָבער דער צווייטער קאָנגרעס געגעבען מאַרקס'ן דעם אויפֿטראַג אַרויסצוגע־בען דעם קאָמוניסטישען מאַניפעסט, וועלכען ער האָט פאַרגעלעגט

בעהאלטענע חלומות, האָפנונגען און געבאָטען. אין אונזער צייט ערשט בעקומט דער סאציאליזם דיעזע פערשטאָרקונג, פערטיעפונג און פעראייביגונג פון זייטען פון דער פילאָזאָפיע. און אויך יענע שטרעבונג, וועלכע האָט אין דעם סאציאליזם געזעהן א רעליניאָן, גאָט'ס הייליגען געבאָט און אמת, און אין דעם אורקריסטענטום דעם מענשענ'ס אייביגען דראַנג און מאָראַלישען כח, וועלכע האָט פערבונדען דעם סאציאליזם מיט נאָטור און געשיכטע צו איין לע- בעדיגער איינהייט. אויך יענע טענדענץ איז ניט געווען קיין טעות, נאָר איז, פערקעהרט, דער אונקלאָרער אָנהויב פון דער טיעפסטער און ערהאבענסטער אויפפאסונג פון סאציאליזם, ווי זי וועבט און שפינט זיך יעצט פון די פאָגעשריטענסטע גייסטער פון דער מענש- הייט.

עס פערשטעהט זיך, דאָס מאַרקס האָט זיך געמוזט אויך נעה- מען פאר העס'ן, בשעת ער האָט געראמט דעם וועג פאר דעם רעוואָ- לוציאָנערען סאציאליזם פון קלאַסען-קאָמפּף. העס און מאַרקס זיינען געווען ענג בעפריינדעט זייט 1843, אָבוואָהל זיי זיינען געווען זעהר פערשיעדענע כאַראַקטערען. מאַרקס איז געווען דער מאַן פון אַק- ציאָן, העס איז געווען מעהר אַ דענקער און ענטוויאָסט. די סאָ- ציאַליסטישע בעוועגונג האָט זיי צונויפגעבונדען, און מען האָט מאַרקס, ענגעלס און העס געהאַלטען גאָר פאר די סאציאליסטישע דריי-אייניגקייט אין יענער צייט. אין דעם בריעף-וועקסעל צווישען מאַרקס און ענגעלס פון יענע יאָהרען ווערט העס זעהר אָפט דער- מאַנט, אָבער ווי אלע אנדערע סאציאליסטען פון יענער צייט, ווערט אויך העס אין יענע בריעף בעגאָסען מיט כוואַליעס פון גוטמוטיגען קריטישען שפּאַט פון די בעגרינדער פון וויסענשאַפטליכען סאָ- ציאַליזם. אָבער זיי זיינען שטענדיג געווען פערזענליכע און פאַרטיינע פריינד. מאַרקס האָט אפילו געהאַט גראַד אויף העס א טיעפע ווירקונג. אונטער מאַרקס'עם איינפלוס הויבט אָן העס צו שטודירען די איהם פרעמדע נאציאָנאַל-עקאָנאָמיע און פערוואַנ- דעלט זיך שוין ביסלעכווייז פון אַ פילאָזאָפישען סאציאליסט אין אַן עקאָנאָמישען. אין דער „דייטשער בריסעלער צייטונג“ פון יאָהר 1847, וועלכע איז געשטאַנען אונטער דער ווירקונג פון מאַרקס, האָט העס אָבערדוקט פיער אַרטיקלען אונטער דעם נאָמען: „די פאָלגען פון דער רעוואָלוציאָן פון פראַלעטאַריאַט“. אין דיעזע אַר-

איידעלע און פיהלענדע נשמה. אָבער עס איז געווען אַ שטורעם דיגע צייט, דאָס יאָהר 1848, ניט קיין צייט פאַר פערזענליכע חשבונות און אָברעכענונגען. אין דייטשלאַנד איז אויסגעבראָכען די רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט אָבער נאָר אין באַדען געפיהרט צו אַ ווירקליכען קאמפף צווישען די אויפשטענדיגע רעוואָלוציאָנערען און די פרייסישע סאָלדאטען. העם האָט זיך אָן דיעזער בעוואַ-פענטער רעוואָלוציאָן בעטייליגט צוזאמען מיט ענגעלס, וויליך, שאַ-פער און אנדערע קעמפפער, און איז שפעטער נאָך דעם זיעג פון דער רעאַקציאָן פעראורטיילט געוואָרען צום טויט. דער טויט-אורטייל האָט איהם ניט געקענט דערגרייכען. ער איז אנטלאָפּען אין די שווייץ און האָט זיך אויפגעהאַלטען אין גענע, פון וואָנען ער האָט מיט גרויסער איבערגעבענהייט נאָכגעפאָלגט די פאַסירונג גען אין דייטשלאַנד.

נאָך דעם נצחון פון דער רעאַקציאָן האָט זיך, ווי געוועהנליך ביי אזעלכע אומשטענדען, אָנגעהויבען די אינווענדיגע פאַנאָנדער-פאַלונג פון דער רעוואָלוציאָן זעלבסט. עס זיינען באַלד ענטשטאַ-נען צוויי שטרעמונגען צווישען די דייטשע רעוואָלוציאָנערען, וועל-כע האָבען פאַנאָנדערגעשפאַלטען דעם בונד פון די קאָמוניסטען. מאַרקס, וועלכער האָט נאָך אין יאָהר 1849 געלויבט אין די סאָ-ציאַלע רעוואָלוציאָן, וועלכע וועט אויסברעכען אין פראַנקרייך, האָט אין 1851 עפענטליך ערקלערט, דאָס עס איז ניט מעהר די צייט פון רעוואָלוציאָן, נאָר פון געגענרעוואָלוציאָן. די ענטדעקונג פון די גאָלדגרובען אין קאַליפאָרניע, די געוואלטיגע ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע אין ענגלאַנד, די פערבעסערונג פון דער עקאָנאָמיע שער לאַגע אין גאַנץ אייראָפּא האָבען געפיהרט מאַרקס'ן צו דער איבערצייגונג, דאָס עס איז ניטאָ קיין אָביעקטיווע מעגליכקייט און קיין האָפנונג אויף אַ באַלדיגע רעוואָלוציאָן. ענגעלס, פריילי-גראַט, וואָלף און די פיעלע אנדערע רעוואָלוציאָנערען האָבען גע-טיילט מאַרקס'ס אויפפאַסונג, אָבער שאַפער, וויליך, דער יונגער ליעבקעכט האָבען געוואָלט ארויסרופען נאָך אַמאָל די רעוואָלוציאָן. העם איז געשטאַנען אויף דער זייט פון די שטורעמדיגע רעוואָלוציאָ-נערען, אָבוואָהל ער האָט זיך ניט אַריינגעוואָרפּען אין אַקטיווען קאמפף. באַלד איז פון דיעזער אינווענדיגער מחלוקת דער „בונד“

פאר דעם קאנגרעס, ניט מיט דעם אלטען מאָטאָ פון בונד: אלע מענשען זיינען ברידער, נאָך מיט דעם נייעם מאָטאָ: פּראָלעטאַר-ריער פון אלע לענדער פּעראַייניגט אייך!

אין דעם קאָמוניסטישען מאָניפעסט אַנאַליזירט מאַרקס מיט זיין בייסענדער סאַטירע און דיאַלעקטיק אלע אַנדערע פּאַרמען פון סאָציאַליזם, דעם קאָנסערוואַטיווען סאָציאַליזם, דעם קליינבירגער-ליכען סאָציאַליזם, דעם אַוטאָפּיסטישען סאָציאַליזם און אויך דעם דייטשען אָדער וואַהרען סאָציאַליזם, אָדער ווי ער פלעגט זיך נאָך רופען פילאָזאָפּישע בעגרינדונג פון סאָציאַליזם. מאַרקס דער-מאָנט די „פּילאָזאָפּיע דער טאָט“ פון העס און שיקט זיינע קריטישע פּיילען געגען פיעלע זיינע אויסדרוקספּאַרמען. אין זיינע אָנפאַלען געגען די פערטרעטער פון דעם דייטשען סאָציאַליזם איז מאַרקס ניט געווען גערעכט, און גאַנץ בעזונדערס בנוגע צו העס, וועלכער איז שוין דאמאלס געשטאַנען נאָהענט צום עקאָנאָמישען סאָציאַליזם. אָבער מאַרקס האָט אַרויסגעצויגען זיין פּאָלעמישען שווערד געגען יענע דייטשע סאָציאַליסטען אייגענטליך דערפאַר, ווייל זיי האָבען געקעמפּט געגען די ליבעראַלע בורזשואַזיע און די ליבעראַלע איינ-ריכטיגונגען פון דעם בורזשואַזנעם שטאַט אין נאָמען פון סאָציאַ-ליזם. דאָרין האָט מאַרקס געזעהען אַ סכנה פאַר דעם נצחון פון דער ליבעראַלער בורזשואַזיע אין איהר קאַמפּף געגען דאָס רעאַק-ציאָנערע קעניגטום. די היסטאָריקער פון דעם דייטשען סאָציאַליזם, ווי מעהרינג און בערנשטיין, זוכען צו ערקלערען און צו ענטשולדיג-גען מאַרקס'ס אָנפאַל אויף די דייטשע סאָציאַליסטען פון יענער צייט. בערנשטיין בעמערקט, דאָס די דייטשע סאָציאַליסטען האָ-בען דאמאלס ניט געשריעבען קיין „שמוציגע ענטנערענדע ליטע-ראַטור“, ווי מאַרקס זאָגט דאָס אין מאָניפעסט. און פּראַנץ מעה-רינג בעמערקט נאָך אויסדריקליך, דאָס אויך צווישען די דייטשע סאָציאַליסטען האָבען זיך דאמאלס געפונען „איינצעלנע טיכטיגע נאַטורען, ווי מאָזעס העס, וועלכע האָבען זיך מיט דער פערשאַר-פונג פון קלאסען-קאַמפּף ענטוויקעלט צום „דעסטרוקטיווען קאָמו-ניזם.“

דיעזער פּאָלעמישער שפּיעל, וועלכען מאַרקס האָט זיך ערלויבט בנוגע צו העס, האָט געוויס געמאַכט אַ טיעפע ווירקונג אויף העס'ס

די פופציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט זיינען גע-
ווען יאָהרען פון פאָליטישער רעאָקציע. די רעוואָלוציע פון 1848
איז אין אלע לענדער בעזיעגט געוואָרען אַפריהער פון דער געגען-
רעוואָלוציע און דערנאָך פון דער חוואַליע פון עקאָנאָמישען רייכ-
טום, וועלכע האָט זיך אויסגעגאָסען איבער גאנץ אייראָפּא. אין
פאָליפאָרניען זיינען ענטדעקט געוואָרען די גאָלדמינען און דער
וועסטען פון אמעריקא האָט זיך געעפּענט. באַהנען האָט מען אָנגע-
הויבען בויען אין דער אַלטער און דער נייער וועלט, די גרויס-אינ-
דוסטריע האָט בעקומען אַ געוואַלטיגע ענטוויקלונג, און בעזונדערס
האָט זיך אָנגעהויבען פאַר ענגלאַנד אַ צייט פון עקאָנאָמישען אויפ-
שטייגען. די עזע עקאָנאָמישע אויפבליהונג האָט אָבענטוויטעט יעד-
דע ווייטערדיגע רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין איהר וואַרצעל.
מאַרקס האָט דאָס ריכטיג געזעהען שוין אין אָנהויב פון די פופצי-
גער יאָהרען און האָט געפיהרט אַ ביטערע קריטיק געגען אלע די
עמיגראַנטען, וועלכע האָבען געוואַלט אויף אַ קינסטליכען אופן
אראפבריינגען נאָך אמאָל די רעוואָלוציע.

אין דעם רעוואָלוציאָנערען לאַגער אין אייראָפּא איז געוואָרען
שטיל. די רעוואָלוציאָנערען פון 1848 האָבען זיך צווייט און צו-
שפרייט אין דער וועלט, און פיעלע זיינען איבערגעגאַנגען צוריק
צו דער רוהיגער און בעקוועמער וועלט פון דער בירגערליכער געזעל-
שאַפט. ווייטלינג איז אויסגעוואַנדערט אין אמעריקא, וואו ער האָט
זיך אָבעגעבען מיט וויסענשאַפט. באַקונין איז געלעגען אין די
פעסטע לאַפעס פון דער רוסישער רעגירונג. מאַרקס איז צוזאַמען
מיט ענגעלס'ן געווען אין לאַנדאָן, וואו ער האָט געאַרבייט ליטע-
ראַריש און איז געווען דער מיטאַרבייטער פון דער נויאַרקער „טרי-
בון“. אין יענע יאָהרען האָט מאַרקס, ניט קוקענדיג אויף זיין
פּורכטבאַרע מאַטעריעלע נויט, דורך אייזערנעם פלייס און אונז-
געהייערע אַרבייט צונויפגעקליעבען דעם וויסענשאַפטליכען מאַטע-
ריאַל פאַר דעם „קאפיטאַל“, וועלכער איז געוואָרען דער קריטישער
וואַפען געגען די בעשטעהענדע געזעלשאַפט.

מאָזעס העם איז אין די פופציגער יאָהרען געשטאַנען אַן אַ
זייט פון דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג אין אייראָפּא, אויף ווי-

פאנאנדערנעפאלען אין צוויי גרופען, און איין גרופע האט עפענט-ליך אויסגעשלאסען די אנדערע פון בונד. דער „בונד פון די קאמור-ניסטען“ האט זיך פאלשטענדיג אויפגעלעזט און איז כמעט פער-שוואונדען פון דער היסטארישער סצענע, נאכדעם ווי די דייטשע רעגירונג האט ארויסגערופען דעם בערימטען קעלנער קאמוניסטען-פראצעס אין יאָהר 1852.

פון יענער צייט שטאמט א קליינע שריפט פון העס אין פראנ-צויזישער שפראך, ארויסגעגעבען אין גענף (1851), וועלכע טראגט דעם נאָמען: „דאָס לעצטע געריכט איבער די אלטע סאָציאלע וועלט“. אין דיעזער שריפט זעהט העס קלאָר די גרויסע בעדיי-טונג פון דעם עקאָנאָמישען פאקטאָר אין דער סאָציאלער ענטוויק-לונג און אין דער ענטשטעהונג פון רעוואָלוציאָנען. ער שטעהט אויף דעמאָלביגען רעאלען באַדען פון ווירקליכקייט ווי מאַרקס, אָבער עס דערוועקט זיך אין איהם דער אלטער אידעאָליסטישער רעוואָלוציאָנער און ער פאָדערט אַקציע און רעוואָלוציאָנערע טהאָט. ער זאָגט פאָלגענדע ווערטער: „די דייטשע סאָציאליסטען ווייסען אלעס, אָבער זיי קענען ניט האַנדלען. זיי בעזיצען נאָר די וואַפּען פון דער קריטיק, כדי אָנצופאַלען אויף די אלטע סאָציאלע וועלט. זיי פערשטעהען זעהר גוט די קונסט, ווי צושניידען דעם קערפּער פון אונזער געזעלשאפט, צו ענטוויקלען איהר עקאָנאָמיע און בעווייזען איהר קראַנקהייט. אָבער זיי זיינען צו מאַטעריאליסטיש, כדי צו האַבען דעם פייער, וועלכער עלעקטריזירט, וועלכער רייסט מיט זיך דאָס פאָלק... זיי האַבען פערביטען דעם נעבעלהאפטען שטאַנדפונקט פון די דייטשע פּיאָנאָפּען אויף דעם ענגען און קליינליכען שטאַנד-פונקט פון דער ענגלישער עקאָנאָמיע“.

דיעזע ווערטער זיינען געציעלעוועט געגען מאַרקס'ן. אפשר איז אבער דיעזע שאַרפע קריטיק ריכטיגער בנוגע צו דעם דייטשען סאָציאליזם נאָך מאַרקס און אָהן מאַרקס, איידער בנוגע צו מאַרקס'ן זעלבסט. דיעזע שעפּפּעריש-קריטישע געדאַנקען זיינען יעדענפאלס די לעצטע ווערטער פון העס, מיט וועלכע ער האָט געענדיגט זיין ערשטע רעוואָלוציאָנערע עפאָכע. וועלכע האָט אין 1848 דערגרייכט איהר העכסטען פונקט.

נאָר העם איז דורך זיינע פילאָזאָפישע און נאטורוויסענשאפטליכע שטודיען געקומען צו דער אידעע, דאָס די ראסע און די נאציאָן זיינען שעפּפּערישע כחות פון געשיכטע און לעבען, וועלכע זיינען מסוגל אָנצואוואַקסען און זיך נאָך ווייטער אויסצובילדען אין דעם היסטאָרישען שטראָם, האָט ער זיך געמוזט דערמאָנען אָן זיין איד־שע נאציאָן. ווארום אייגענטליך האָט העם קיינמאָל דאָס איד־שע פאָלק נישט פּערגעסען, דערצו איז ער געווען צו פיעל א אידישער תלמיד חכם און האָט געהאַט א צו טיעפע און רעוואָלוציאָנערע נשמה. און אָט איז צוגעקומען אן אויסערליכער פאקטאָר, וועלכער האָט געגעבען דעם אָנשטויס דערצו, דאָס זיין באהאַלטענער ירושלים זאָל ניי געבאָרען ווערען, און דאָס איז געווען די בעפריי־אונג פון רוים. נאָכדעם ווי עס האָט זיך בעפרייט די הייליגע שטאָדט אויף דעם טייך פון טיבער, איז אויך געקומען די צייט פאר די אייביגע שטאָדט אויף דעם באַרג מוריה. נאָך דער בעפריי־אונג פון רוים מוז קומען די בעפרייאונג פון ירושלים, — אזוי זאָגט העם אין „רוים און ירושלים“.

אין יאָהר 1859 איז אויסגעבראָכען די מלחמה צווישען אי־טאליען און עסטרייך פאר די בעפרייאונג און אויפלעבונג פון אי־טאליען. אין איטאליען זיינען די מאסען ערוואכט צו א נאציאָנאַל־רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג, און וויעדער איז אייראָפּא און בעזונג־דערס פראנקרייך אונרוהיג געוואָרען און איז ארויסגעקומען פון דעם צושטאַנד פון דער קאָנטר־רעוואָלוציאָנערער ניעדערגעשלאָגענקייט. אמת, נאפאָלעאָן דער דריטער איז געווען פערבונדען מיט דיעזען קריגע, פון וועלכען ער האָט געזוכט צו פערשטאַרקען זיין אייגענע קייזערליכע פאָזיציאָן און זיין טראָן, אָבער די לופט אין אייראָפּא איז געוואָרען אָנגעפילט מיט נאציאָנאַלער און רעוואָלוציאָנערער עלעקטריציטעט. די איטאליענישע רעוואָלוציאָנערען מאַצ־י־נ־י־און־ג־א־ר־י־ב־א־ל־ד־י זיינען אויפגעוואקסען צו דער הויף פון נאציאָנאַל־לע העלדען. אין פרייסען איז נאטירליך דאמאָלס ארויפגעשוואומען די פראגע, פאר וועמען זאָל עס שטעהן און אויף וועלכער זייט עס דארפן לעגען די דייטשע סימפאטיען. די גאנצע עפענטליכע מיינונג, בעזונדערס די דעמאָקראטישע, האָט דיסקוטירט די נייע פראגע מיט א היציגען אינטערעס.

די פיהרער פון דעם סאציאליזם האָבען גלייך געלאָזט הערען

פיעל אזא בעוועגונג איז נאך אָנגעגאַנגען. די אַלגעמיינע רעאַק-
ציען און בעזונדערס די פּראָקלאַמירונג פון נאַפּאָלעאָן דעם חדי-
טען, דעם 2טען דעצעמבער 1851, אלס קייזער פון פראַנקרייך,
האַבען אַרױפגעוואָרפֿען אויף העס א טיעפען אומעט און אָנגעפילט
זיין האַרץ מיט פערצווייפלונג. פון גענאָ, וואו ער האָט דאמאלס
געלעבט, פאָהרט ער נאָך אין בעלגיע און פֿרובט זיך בעזעצען אין
לוטיך און שפּעטער אין אַנטווערפֿען. אָבער די פֿריישישע רעגיר-
ונג פאָדערט, דאָס מען זאָל איהם איבערגעבען אין איהרע הענט,
אלס א רעוואָלוציאָנער, וועלכער איז פֿעראורטיילט געוואָרען צום
טויט. העס פֿערלאָזט דערפֿאר בעלגיע און געפינט נאָך אַמאָל
זיין היים אין פאַריז. אָבער דיזענס מאָל איז פֿאַר איהם פאַריז
ניט מעהר די שטאָרט פון רעוואָלוציאָנערער אונרוהיגקייט, נאָר אַן
אָרט פון שטילע וויסענשאַפֿטליכע אַרבייט. ער הויבט אָן צו שטודירען
נאַטורוויסענשאַפֿטען, אַסטראָנאָמיע, געאָלאָגיע, העכערע מאַט-
עמאַטיק און ווערט אַ מיטאַרבייטער פון פיעלע דייטשע נאַטור-
וויסענשאַפֿטליכע צייטשריפטען. אין די נאַטורוויסענשאַפֿטען
בלייבט ער אָבער שטענדיג דער פילאָזאָף און בעטראַכט אלע פֿראַגן
לעמען פון זייער העכערען אַלגעמיינעם שטאַנדפּונקט. אין דער-
זעלביגער צייט געהט העס איבער פון אַלגעמיינע בעטראַכטונגען
און אירעען, צו וועלכע ער איז געווען געוועהנט אין די פֿריהערע
יאָהרען, צו די איינצעלהייטען, צו די עלעמענטען. אויב פֿריהער
האַט העס בעשאַפֿען זיך דעם אַלגעמיינעם בעגריף „מענש“, האָט
ער איהם יעצט, אין די יאָהרען פון זיין וויסענשאַפֿטליכען איינצעל-
שטודיום, צוגלידערט אין זיינע יסודות, זיינע עלעמענטען, און
האַט שוין געזעהען אין דער ראַסע, דער געשיכטע, די פֿסיכישע
אייגענטימליכקייטען, די ווירקליכע עלעמענטען פון דעם ביז יעצט
אַבסטראַקט פאָרגעשטעלטען „מענש“. די מענשהייט איז פֿאַנאַר-
דערגעפֿאַלען אין נאַציאָנאַליטעטען. די צעהן יאָהר וויסענשאַפֿט-
ליכע אַרבייט זיינען געווען דער בריק פון זיין „הייליגע געשיכטע
פון דער מענשהייט“ צו „רוים און ירושלים, די לעצטע נאַציאָנאַל-
ליטעטען-פֿראגע“.

עס האָט אָבער געמוזט צוקומען נאָך אַן אויסערליכער פאַק-
טאָר, כדי העס זאָל מאַכען אַן ענטשיידענדען שריט אויף דעם וועג
פון נאַציאָנאַליזם בכלל און אירישען נאַציאָנאַליזם בפרט. וויבאַלד

פריעהרדינע שפּאַטינגענאַטיווע האַלטונג צו אונטערדריקטע פעל-
קער, ווי צום ביישפּיעל צו די קליינע סלאַווישע פעלקער, צו מעס-
סיקא, און האַבען זיך אויפגעהויבען צו דער אנערקענונג פון די
רעכט פון די נאַציאָנאַליטעטען און דעם נאַציאָנאַלען פּרינציפּ אין
דער געשיכטע און פּאָליטיק.

7

לאַסאַל, און שפּעטער אויך מאַרקס, האַבען אנערקענט דאָס
רעכט און די פּפליכט פון די נאַציאָנען בכלל אויף נאַציאָנאַלע
זעלבסטשטענדיגקייט. דער דריטער גרויסער אידישער סאָציאַליסט
העם האָט פּראָקלאַמירט די אידעע פון דער אידישער נאַציאָנאַלי-
טעט און האָט דער ערשטער געבראַכט דעם אידישען פּאָלק די
בשורה פון דער היסטאָרישער אויפֿלעבונג. אין יאָהר 1862 איז
ערשינען דאָס בעריהמטע ווערק פון מאָזעס העם: „רוים און
ירושלים“.

„רוים און ירושלים“ איז ניט אַ סיסטעמאַטישעס ווערק וועגען
נאַציאָנאַליזם, יודענטום, אידען, דעם אידישען פּראָבלעם. אַזאַ
סיסטעמאַטישעס ווערק וואָלט אין זיך געדאַרפט ענטהאַלטען אַלגע-
מיינע געשיכטס־פּילאָזאָפּיע, סאָציאַלאָגיע, פּילאָזאָפּיע פון אידי-
שע געשיכטע, די אונטערזוכונג פון דער מאַטעריעל־קולטורעלער
לאַגע פון אידען אין דער געגענוואָרט, די בעציהונג צווישען די
פעלקער און אידען, די וועגען און מעגליכקייטען פון אַ אידישער
קאָלאָניאַליזאַציע אין צוזאַמענהאַנג מיט די ענטוויקלונגס־מעגליכקיי-
טען פון אַריענט. אַלס ערשטעס ווערק וועגען דיעזע פּראָבלעמען
וואָלט עס געמוזט זיין אַנגעפילט מיט פּאָלעמיק און פּובליציסטישע
אַברעכענונגען און דיסקוסיאָנען. דער אינסטינקט פון דעם ענט-
דעקער האָט געוועזען העס'ן די ריכטיגע פּאַרם פאַר זיין ווערק:
ניט אַ סיסטעם, נאָר לויזע געדאַנקען צו אַ סיסטעם, ניט דער בנין,
נאָר די ציענעל צו דעם בנין. „רוים און ירושלים“ איז אויפגעשריען
בען אין צוועלף בריעף צו אַ פריינדין, צו וועלכע עס קומען נאָך
צו אַנמערקונגען, אַן עפּילאָג פון זעקס קאפיטלען און צעהן נאָמען.
אין דיעזער ניט־צוזאַמענהענגענדער פאַרם האָט דער פערפאַסער
ארויסגעזאָגט זיינע נייע איבערראַשענדע געדאַנקען.

אין „רוים און ירושלים“ אַקוראַט ווי אין אַלע זיינע פרייה-

זייער שטימע וועגן דער בעפרייאונג פון איטאליען, וועלכע איז געוואָרען אן אַלגעמיינ אייראָפּעאישעם פּראָבלעם. צוערשט איז אויפגעטרעטען ענגעלס מיט אַ שריפט: „פּאָ און ריין“, אין וועלכער ער פּאָלעמייזירט געגן די דעמאָלט פערברייטעט געוועזענע אויפ־פּאסונג, דאָס דער דייטשער ריין מוז בעשיצט ווערען ביי דעם אי־טאַליענישען פּלום פּאָ, און דאָס די אַבשוואַכונג פון עסטרייך דורך די בעפרייאונג פון איטאליען איז אַ סכנה פאַר די צוקונפט פון גאַנץ דייטשלאַנד. ענגעלס טרעט אויף פאַר די בעפרייאונג פון איטאליען פון דעם פרעמדען עסטרייכישען יאָך, אַבּוואָהל ער ווייזט אויף די גאַנצע זעלבסטזוכט און אוואַנטיוֹרע פון נאַפּאָלעאָן אין דיעזען קריעג. דיעזע שריפט האָט ענגעלס אַרויסגעגעבען מיט דער צושימונג פון מאַרקס, וועלכער האָט דיעזעלביגע געדאַנקען ענטפּרען זויקעלט אין דער „נויאַרקער טריביון“. באַלד נאָך ענגעלס'עם שריפט איז לאַסאַל אויפגעטרעטען מיט אַ שריפט: „דער איטאַליענישער קריעג און די אויפגאַבע פון פרייסען“. לאַסאַל טרעט אויף מיט גרויסער בעגייסטערונג פאַר די בעפרייאונג פון איטאַליענישען פּאָלק, וועלכעס האָט אַ רעכט דורך זיין גאַנצע פּערגאַנגענהייט, קולטור, זיינע קעמפּפּען און האָפּנונגען אויף נאַציאָנאַלע זעלבסט־שטענדיגקייט. אין דיעזער שריפט רעדט לאַסאַל בכלל וועגן דאָס רעכט פון פּעלקער אויף נאַציאָנאַלע בעפרייאונג און וויעדעראויפ־לעבונג. די דעמאָקראַטיע איז די אינווענדיגע אויטאָנאָמיע פון אַ פּאָלק, וועלכע איז אָבער נאָר דאָן מעגליך, ווען דאָס פּאָלק איז פריי פון יעדער פרעמדער הערשאַפט. די באַזיס און דער קוואַל פון דער דעמאָקראַטיע איז די פרייע אונאַבהענגיגע נאַציאָן. די דעמאָקראַטיע, וועלכע פּאָדערט פאַר זיך די פרייהייט פון נאַציאָנאַליטעט, אָבער וויל עראָבערן און בעהערשען אַנדערע נאַציאָנאַליטעטען, אזא דעמאָקראַטיע איז אונטריי געוואָרען צו דער אידעע פון דעמאָקראַטיע. אין זיין אַדרעס צום אינטערנאַציאָנאַל וועגן דעם דייטש־פּראַנצויזישען קריעג מיט צוועלף יאָהר שפּעטער, האָט מאַרקס דיעזען געדאַנקען וועגן דער בעציהונג פון פּאָלק צו פּאָלק אויסגע־דריקט נאָך פיעל טיעפער און מאַראַליש אַלגעמיינער: צווישען פּאָלק און פּאָלק מוזען עקזיסטירען דיעזעלביגע געזעצען פון מאַראַל און רעכט, ווי צווישען מענש און מענש. אזוי האָבען דורך די לעהרען פון דער נעשיכטע מאַרקס און לאַסאַל פּערלאָזען זייער

רעזולטאט פון א שעפפערישען אקט. די גאנצע וועלט ווערט בע-
הערשט פון דעם געזעץ פון ענטוויקלונג, שעפפונג, ווערדען, און
עס פערווירקליכט זיך אין איהר א פלאן און א העכערער צוועק.
די וועלט איז ניט קיין בלינדער דראנג פון אונגליקליכען ווילען, ווי
שאַפענהויזער לערנט, ניט קיין דיאלעקטישע ענטוויקלונג פון דער
אבסטראקטער אידעע, וואָס איהר שליסעל לייענט אויסערהאלב פון
דער לעבעדיגער רעאליטעט, לויט העגעל'ס פילאָזאָפיע, זי איז ניט
קיין בעשטענדיגער אונענדליכער פאָרטשריט אָהן א ברעג און אָהן
א סוף, ווי די מאטעריאליסטישע נאטורפאָרשער מיינען, נאָר זי
האָט א שכל'דיגען זין אין זיך זעלבסט, א סוף און א צוועק אין איהר
פאָרטשריט, און דאָס איז די האַרמאָניע, דער שלום פון אלע שטריי-
טענרע עלעמענטען, די פּעראַייניגונג פון אלע געגענוועזען אין דער
העכסטער איינהייט.

העם רופט אָן דיעזע וועלטאנשוואונג די גענעטישע וועלטאנ-
שוואונג, אָדער אויך די אידישע וועלטאנשוואונג. אין דיעזער
וועלטאנשוואונג קלינגט די פילאָזאָפיע פון דער תורה, וועלכע
זעהט די גאנצע וועלט פון געזיכטספונקט פון דער שעפפערישער
צייט, און די פילאָזאָפיע פון ספינאָזא, וועלכער זעהט הינטער
דער מאניפּאַלטיגער, אין ערשיינונגען פאנאנדערפאלענדער, אין
נייסט און מאטעריע צוריסענער וועלט די אמת'ע אייביגע אַל-איינ-
הייט. ווי קלינגט דאָך דיעזע גענעטישע וועלטאנשוואונג פון
העם נאָהענט און קרובת'דיג צו הענרי בערגסאָן'ס פילאָזאָפיע פון
דער שעפפערישער עוואָלוציאָן און דער צייט, וועלכע האָט איהר
וואונדערבארע אורקראפט צו בעשאַפען יש מאין.

די עוואָלוציאָן פון דער קאָסמישער און אָרגאנישער וועלט האָט
זיך שוין פערענדיגט, אָבוואָהל קאָסמישע און אָרגאנישע מאטע-
ריע ענטשטעהען נאָך פאריינס דורך שעפפערישע אקטען. אָבער
די סאָציאלע עוואָלוציאָן האָט זיך נאָך ניט געענדיגט. דער סוף
און דער צוועק פון דער סאָציאלער עוואָלוציאָן איז דער היסטאָרי-
שער שבת, אזוי ווי דער סוף פון דער עוואָלוציאָן פון דער ניט-אָר-
גאנישער און אָרגאנישער וועלט איז דער נאטור-שבת. דער נא-
טור-שבת איז שוין געקומען, אָבער דער געשיכטס-שבת דארף ערשט
קומען, ער דארף קומען אין דער אָלגעמיינער האַרמאָניע, אין דער
מלכות המשיח, אין דעם אַלגעוועלטליכען סאָציאליזם. וואָס איז

ערדיגע ווערק געהט העם ארויס פון דער ספינאָזא'יסטישער פילאָזאָפיע, וועלכע איז ביי איהם די העכסטע אמת'ע און אידישע פילאָזאָפיע, דאָס די וועלט איז אן איינהייט, אַלל־אייניג און איינציג. נאָר פאַר אונזער בעשרענקטען פערשטאַנד וויקעלט זיך די וועלט פאַנאָדער אין איהר מאניפאָלטיגקייט פון ערשיינונגען. הינטער דער מאניפאָלטיגער שעפפונג שטעהט דער איינהייטליכער שעפפער, אָבער ניט אויסערהאַלב פון דער שעפפונג, נאָר אין איהר גופא אַלס איהר אמת'ער וועזען, איהר מהות, איהר אורזאכע און איהר לעבן. פאַר דיעזע אידיש־ספינאָזא'יסטישע אידעען געפינט העם בעווייזען פון דער מאָדערנער נאַטורוויסענשאַפֿט. די גרעסטע ענטדעקונג פון דער מאָדערנער נאַטורוויסענשאַפֿט, דאָס געזעץ פון דער ערהאַלטונג פון קראַפֿט, זאָגט דיזעלביגע זאך, וואָס די אמת'ע רעליגיאָן, די תורה, און די אמת'ע פילאָזאָפיע, דער ספינאָזיזם. די אַל־אייניגע אונענדליכע און אייביגע קראַפֿט דריקט זיך אויס אין די מאניפאָלטיגע פערגענגליכע און פערענדליכע ערשיינונגען פון דער נאַטור. „אַלעס פערגענגליכע איז נאָר אַ גלייכניס“, האָט אויך געטוהן געפיהלט.

דיעזע געשאַפענע וועלט, אין וועלכער דער שעפפער לעבט, איז אַ שטענדיג זיך ווייטער שאַפענדע וועלט. די וועלט ווערט פאַנאָדער דערנעטיילט אין דריי קעניגרייכען אָדער ספערען, אין די קאָסמישע, אָרגאַנישע און סאָציאַלע לעבענס־ספערען. אָבער דיעזע דריי וועלט־טען, די קאָסמישע, אָרגאַנישע און סאָציאַלע בעשטעהען ניט פון אייביג אָן, זיינען ניט קיין קדמונים, נאָר זיינען אויך פראָדוקטען פון דער אייביגער שעפפונג. די אַטאָמען, דאָס הייסט די יסודות פון דער קאָסמישער וועלט, עקזיסטירען ניט פון אייביג אָן, נאָר זיינען בעשאַפען געוואָרען. די אַטאָמען זיינען ניט פון אייביג אָן, נאָר זיי זיינען אַמאָל ענטשטאַנען שעפּפּעריש פון דעם אונענדליך פאַרדינטען רוים. די קיימע, דיעזע יסודות פון דער אָרגאַנישער וועלט, זיינען אויך ניט אייביגע אָרגאַנישע עלעמענטען, ווי פיעלע מיינען. נאָר זיי זיינען ענטשטאַנען דורך אַ שעפּפּונגס־אַקט פון דער ניט־אָרגאַנישער, קאָסמישער וועלט. וואָס אין דער קאָסמישער וועלט זיינען די אַטאָמען, דאָס זיינען אין דער אָרגאַנישער וועלט די קיימע און אין דער סאָציאַלער וועלט די אָפּענבאַרונגען, די התגלות, די גייע שעפּפּערישע אידעען, וועלכע זיינען אויך דער

ראסען-גענוועצען צו דער לעצטער סאציאלער, היסטארישער איינהייט. די איינהייט פון דער מענשהייט איז ניט דער אנהויב, נאָר דער סוף פון דער מענשליכער געשיכטע, די פרוכט פון דעם העכסטען לעבענס-ווילען פון די פעלקער, די אויספיהרונג פון זיי-ערע פערשיעדענע נאציאנאלע מיסיאנען.

די גריכען און די אידען זיינען די שעפפער פון צוויי גאנץ פערשיעדענע ענטגעגענעזעצטע וועלטאנשוואונגען. די גריכען זיי-נען ארויסגענאנגען פון דער מאניפאליטיגקייט פון לעבען, די אידען האָבען דערקענט די איינהייט, די גריכען האָבען פערשטאנען די וועלט אלס אן אייביגעס זיין, די אידען אלס אן אייביגעס ווערדען, דער גריכישער גייסט דורכדרינגט דאָס רוימליכע אויס-איינאנדער, דער אירישער גייסט האָס צייטליכע נאָכאיינאנדער. אין גריכישען גייסט שפיעגעלט זיך אָב די פאָלענדעטע שעפפונג, אין אירישען גייסט דער שאַפענדער פרינציפ, דאָס ווערדען. די גריכען זיינען די פערטרעטער פון דעם נאטור-שבת, די אידען פון דעם געשיכטס-שבת. דאָס גריכענטום איז א נאטור-רעליגיאן, דאָס יודענטום א געשיכטס-רעליגיאן. די גריכען האָבען פערשענערט דאָס אינדיווידואל, דאָס יודענטום וויל אריינטראָגען מאָראַל און אמת אין די מענשהייט. דאָס גריכענטום האָט געזעהען אין דער פערנאנגענהייט דאָס גאָלדענע צייטאָלטער, דאָס יודענטום האָט בע-שאַפען די אידעע פון משיח, די ערלעזונג אין דער צוקונפט, אין דעם אחרית הימים, אין דעם קץ.

העם איז דערפאר דער פערניינער און געגנער פון קריסטענטום, אָבער ניט פון יענעם אורקריסטענטום, וועלכעס איז געווען רעוואָ-לוציאָנערעס און קאָמוניסטישעס יודענטום אין ארץ ישראל אין דעם ערשטען יאָהרהונדערט און האָט געוואלט אראבבריינגען די משיח-גאולה אויף דער וועלט. אין יענער גרויסער צייט פון די איסיים, פון די משיחיים, פון די סאציאל-רעליגיעזע סעקטען ארום דעם חורבן בית שני, וועלכע זיינען געווען קעמפער פאר פריי-הייט און זיינען נאָכגעגאנגען נאָך דעם חסידיש-קאָמוניסטישען אידעאָל: שלי שלף, ושלף שלף, — אין יענער גרויסער צייט זעהט העם דעם העכסטען הערשאַישען פערזוך פון נבואה-יודענטום זיך צו פערווירקליכען אין לעבען. אָבער נאָך דעם אונטערגאנג פון פאָלק ישראל און דער פאָנאָרערפאלונג פון דער אנטיקער וועלט,

אָבער דער סאָציאַליזם? דער סאָציאַליזם איז ניט נאָר דער וועג צו דעם העכסטען גליק און צו דער העכסטער מאַכט, נאָר ער איז די העכסטע מאָראַלישע פּאַלקאַמענהייט פון דעם מענשען. זאָג לאַנג ווי די מענשען זיינען ניט געווען רייף, האָבען זיי זיך גע-לאָזט פיהרען פון תאות, אונפערנונפט און אונמאָראַל, האָבען זיי געקענט שטערען צו מאָראַל. אין דער סאָציאַליסטישער צוקונפט וועט דער מענש מוזען לעבען מאָראַליש, און דיעזע מאָראַלישע נויטווענדיגקייט איז די הייליגקייט. דער מענש וועט זיין מאָראַליש פריי, ווארים ער וועט לעבען מיט בעוואוסטזיין און מיט ווילען לויט זיין בעשטימונג, און זיין ווילען וועט זיין אין הסכם מיט דעם געזעץ און ווילען פון גאָט. אזוי וועט זיך אין דעם געשיכטס-שבת פערווירקליכען דער העכסטער ציעל פון דעם וועלט-אל, דער פאַלקאַמענער מענש, וועלכער וועט דערקענען גאָט, דאָס הייסט די אַל-איניגע וועלט, און וועט פריי לעבען נאָך איהר אינ-ווענדיגען געזעץ און שכל. דער סאָציאַליזם איז ביי העם קיינמאָל ניט געווען נאָר אַ נייע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַצאַן, נאָר ער מאַלט זיך איהם שטענדיג אַלס די טעכנישע מעגליכקייט פאר דעם נייעם אידעאלען מענש.

אויף דער העכסטער שטופע פון דעם אָרגאַנישען לעבען איז ענטשטאַנען דער מענש, די מענשליכע ראַסע, אויף אַלס די פרוכט פון אַ שעפּפּערישען אַקט. וואַהרשיינליך נאָך פון שוים פון ניעד-ריגע פאַר-היסטאָרישע ראַסען זיינען אַרויסגעוואַקסען און האָבען זיך אויפגעהויבען די גרויסע היסטאָרישע ראַסען. פון דיעזע מענש-ליכע ראַסען זיינען אַרויסגעקומען די צוויי שעפּפּערישע ראַסען: די אינדראָ-גערמאַנישע און די סעמיטישע. די איידעלסטע שפּראַצונג פון דער אינדראָ-גערמאַנישער ראַסע איז דאָס גריכישע פאַלק, פון דער סעמיטישער ראַסע איז דאָס פרומע אירישע פאַלק. דאָס אַריס-טאָקראַטישע גריכישע פאַלק און דאָס אירישע פאַלק זיינען די צוויי געניאַלע פעלקער, וועלכע האָבען בעשאַפּען די מענשליכע קולטור. העם גלויבט אין די אורשפּרינגליכע עקזיסטענץ פון די פּערשיעדענע ראַסען, ער איז פּאָליגעניסט, אין געגענוואַץ צו דער מאָנאָגעניסטי-שער טעאָריע, וועלכע זאָגט, דאָס אַלע מענשליכע ראַסען שטאַמען אָב פון אַיינע ראַסע. די ראַסען זיינען די אורזאַכע פון דעם סאָציאַלען, היסטאָרישען לעבען, וועלכעס ענטוויקעלט זיך דורך די

געזעלשאפט און ניט ביי יעדער נאציאָן, האָט זיך ניט גלייכאַר-
טיג אויסגעדריקט, האָט ניט מיט גלייכער קראַפט געשטורעמט
און האָט ניט געפיהרט אומערדום צו דער סאָציאַלער בענייאונג און
אויפֿלעבונג. די געשיכטע פון די פעלקער, די געשיכטע פון אַל-
טערטום, פון פּאָלק ישראל, גריכענלאַנד, רוים, איז די געשיכטע פון
דעם פערשיעדענעם שיקזאַל פון קלאַסען-קאַמפּף, וועלכער איז בע-
שטימט געוואָרען פון די פערשיעדענסטע מאָטיווען און גאָר אין א
גרויסער מדרגה פון דער ראסאוואר און נאציאנאלער אידעאלאָגיע.
אַבער העם, וועלכער איז אן אנהענגער פון דער ראסען-טעאָריע,
איז ווייט דערפון צו געהן אין דיזעלביגע וועגען, אין וועלכע עס
זיינען געגאַנגען די ראסען-טעאָרעטיקער, ווי גאבנא, טשעמבערליין,
אַדער גאָר ווי די סלאוואפילישע טעאָרעטיקער. פאַר יענע ראסען-
טעאָרעטיקער זיינען פאַראַן ווערטפולע און ווערטלאָזע ראסען און
נאציאָנען, ראסען, וועלכע האָבען אַ רעכט אויף געשיכטע, און רא-
סען, וועלכע לייקענען און שטערען דעם זין פון דער געשיכטע. ביי
העם זיינען אייגענטליך אַלע נאציאָנען אויסגעקליבענע, אַתה-
בחרתנרפֿעלקער. יעדעס פּאָלק מוז האָבען, ווי דאָס אידישע פּאָלק,
אַ מיסאָן, אַ היסטאָרישען קולט, מוז ווערען גאָט'ס פּאָלק.

דאָס אידישע פּאָלק מוז נאציאנאַל זיך דערקענען און פּאָלי-
טיש אויפֿלעבען אין ארץ-ישראל, כדי צו דערפילען זיין היסטאָ-
רישע מיסאָן, דעם סאָציאַליזם, דעם געשיכטס-שבת. דאָס וויע-
דעראויפֿגעלעבטע זעלבסטשטענדיגע אידישע פּאָלק וועט אַ דאַנק
זיין שעפֿפֿערישען גענוים ווייטער אויסבילדען די אידישע ביבעל-
רעליגיאַן צו אַ וויסענשאפטליכער ענטוויקלונגס-לעהרע פון דעם
קאָסמישען, אָרגאַנישען און סאָציאַלען לעבען. די בעגרינדונג פון אַ
נייער סאָציאַלער וועלט און די שאַפונג פון אַ נייער וועלט-רעליגיאָן,
אַדער בעסער געזאָגט פון אַ נייער און בענייטער רעליגיאָן פאַר דער
וועלט, איז דער העכסטער צוועק פון דער אידישער רענעסאַנס. דורך
ספּיאָנאַז, וועלכער האָט געפרובט פּעראייניגען דעם אידישען גענוים
מיט דער וויסענשאפט, איז שוין געלעגט געוואָרען דער יסוד צו
דיעזער אידישער וועלט-רעליגיאָן פון דער צוקונפט.

העם שרייבט זיין „רוים און ירושלים“ אין דער עפאָכע פון
דער הערשענדער אַסימילאַציאָן. ער מוז דערפאַר פאַראיינס אונ-
טערשטרייכען און דערמאָנען, דאָס די אידען זיינען אַ נאציאָן, און

האָבען זיך אין דעם נייען פעלקער-האַס צונויפנעמישט איבער-
נאַטירליכע אידעען פון יודענטום מיט האלב-מיטאָלאָגישע זכרונות
פון דער גריכיש-רוימישער וועלט און עס איז ענטשטאַנען אויף
דעם באַדען פון דער מענשליכער מאַכטלאָזיקייט און פערצווייפ-
לונג די קריסטליכע יענע-וועלט-רעליגיאָן. דאָס קריסטענטום פער-
שפרעכט די אינדיווידועלע ערלעזונג פון דעם מענשען, אויפ'ן הי-
מעל אין דעם שוים פון יעזום קריסטום, בשעת דאָס יודענטום זאגט
נבואה די גאולה פון דעם כלל אויף דיעזער וועלט דורך די ביאת
המשיח. דאָס קריסטענטום פאָדערט נאָר גלויבען, דאָס יודענטום
פאָדערט מעשים, מעשים טובים. דאָס קריסטענטום איז געוואָרען
דער היפף פון יודענטום און די נאַטירליכע אידעאָלאָגיע פון די
באַבאָרישע פעלקער אין די ערשטע יאָהרהונדערטען. דער ספירי-
טואַליסטישער תוכן, מיט וועלכען דאָס קריסטענטום צייכענט זיך
אויס פאָזיטיוו פון די מאַטעריאַליסטישע נאַטור-רעליגיאָנען, איז
ווייטער ניט מעהר ווי אַ יסוד פון יודענטום.

אזוי איז העס אן אויסגעשפראַכענער ראסען-טעאָרעטיקער. די
ראסען-אייגענטימליכקייט איז אַ שעפּפערטישער היסטאָרישער
פרינציפ, און די וואָרצל פון סאָציאלען לעבען ליגעט אין דער רא-
סען-קראַפט. די ראסען-אידעאָלאָגיע פון אידישען און גריכישען
פאָלק, וועלכע שטאַמען נאָך פון דער ווייטער אורגעשיכטע, זיינען
געבליעבען לעבען אין דער פערשיעדענסטער אומגעבונג, זייערע שעפ-
פערטישע ליכטזאַמען קענען אפילו אריבערגעפלאַנצט ווערען אויף
אנדערע פעלקער. מיט דיעזער ראסען-טעאָריע וויל העס בעליוכטען
די געהיימניספולע און פערבאָרגענע וועגען פון דעם מענשליכען
גייסט. דער עקאָנאָמישער מאַטעריאַליזם אין זיין וואָלגאַרנער
פאָרם וויל ארויסדרינגען און ערקלערען יעדע אידעאָלאָגיע פון די
סאָציאלע לעבענספערעהעלטניסען, פון דער געזעלשאפטליכער
סביבה, אָבּוואָהל מאַרקס זעלבסט האָט קיינמאָל ניט אונטערזוכט
און אַ פשיטא שוין ניט ערשעפט די ענטשטעהונג און די וויי-
טערדיגע עקזיסטענץ און דעם שיקזאַל פון די מענשליכע אידעאָ-
לאָגיען. אין די געאָגראַפיש און קלימאַטיש נאָהענטע לענדער האָט
זיך ענטוויקעלט אַ טעכניש און סאָציאַל פערשיעדענעס לעבען, אזוי
דאָס דער צוזאַמענהאַנג פון געאָגראַפיע און געשיכטע איז ניט קיין
אבסאָלוטער. דער קלאַסען קאַמפּף האָט ניט אויפגעלעבט אין יעדער

שיינונג גופא. די אידישע בעלעטריסטיק אין דייטשלאנד פון
 פאמערט, פראנצאז, און די אידישע וויסענשאפט
 פון גייגער, האלדרייט, יאסמ, צונץ א. ז. וו.
 זיינען געווען דורכגעדרונגען פון דעם גייסט פון אסימילאציע און
 האבען זיך אפילו געשטעלט אין דיענסט פון אסימילאציע. אבער
 אין ווירקליכקייט האט דיעזע ערוואכענדע אידישע ליטעראטור גע-
 וועקט די בעהאלטענע אידישע נאציאנאלע ענערגיע און איז גע-
 וואָרען א טרייבענדער כח פאר די נאציאנאלע דערוואכונג. די-
 זעלביגע ערשיינונג האט זיך איבערגע'חזר'ט מיט די אידען פון
 אלע אנדערע לענדער און די מאָדערנע אידישע ליטעראטורען אין
 אלע שפראכען, אפילו אין אידיש און העברעאיש.

דאָס פאליטיש און נאציאנאל אויפלעבענדע אידישע פאָלק
 וועט אָבער ניט נאָר פערווירקליכען א נייע וועלטהיסטאָרישע איר-
 דע, עס וועט זיך זעלבסט בעפרייען און ערלעזען פון אונטערדרי-
 קונג, שאַנדע און דער סאָציאַלער פאַראַזיטסטווע פון גלות. ניט
 דער אַנטיסעמיטיזם, וועלכער האָט אין העס'ס צייטען נאָר עק-
 זיסטירט אלס אַ מילדער יודען-האַס, וועט טרייבען דאָס אידישע
 פאָלק צו זייער היים. אפילו ניט דער יודען-האַס אין די מורח-
 איראָפּעאישע לענדער האָט נאָך העס'ען געקענט זיין די טרייבענ-
 דע קראַפט צו דער אויסוואַנדערונג, וואָרום אין יענער צייט האָ-
 בען אידען אין רוסלאַנד געוואַרט אויף ישועות פון דעם ליַעבפולען
 רוסישען פאָלק און זיין אויפגעקלערטער רעגירונג. דער מאָראַ-
 לישער מאַטיוו אַליין צו בעפרייען זיך פון נאציאנאלער שאַנדע און
 סאָציאַלער אונפֿרוכטבאַרקייט און אונפֿראָדוקטיוויטעט דאַרף
 טרייבען דאָס אידישע פאָלק צו אַן אייגענער היים. און דערביי
 זאָגט העס יענע מערקווירדיגע נביאישע ווערטער, וועלכע בעלייב-
 טען די נאַנצע אידישע עקאָנאָמיק, ווי זי האָט זיך פאַנאַנדערנע-
 וויקעלט ערשט אין אונזער צייט אין איהר גאַנצער ניט-גאַרמאַלקייט.
 ביי די אידען, אזוי זאָגט העס, מוז נאָך מעהר אידער ביי יעדען
 אנדערען אונטערדריקטען פאָלק, די נאציאנאלע זעלבסטשטענדיג-
 קייט זיין די ערשטע בעדינגונג פאַר יעדען סאָציאַל-פאָליטישען
 פאַרשטאַנד. א געמיינשאַפטליכעם נאציאנאלעם לאַנד איז דער יסוד
 פאַר געזונדע אַרבייטס-פֿערהעלטניסע, א פאָלק אין גלות מוז ווע-
 רען אַ פאָלק פון פאַראַזיטען, וועלכעס לעבט נאָר פון פֿרעמדער

מוז פיהרען א פאלעמיק געגען די אסימילאטארען פון דער צייט. די אידען האבען דורכאויס ניט פערלאָרען זייער ראסע־טיפ אין לויף פון די יאָהרטווענדען פון גלות, און האָבען אויך ניט פער־לאָרען זייערע נאַציאָנאַלע אייגענשאפטען, זייער נאַציאָנאַלעס פאַטריאָטישעס געפיהל. די אומקעהרונג אַהיים אין ארץ ישראל, די האַפנונג אין דעם פאַליטישען משיח איז קיינמאָל ניט פער־שוואַנדען פון דער אידישער געשיכטע, ניט פון דער רעליגיאָן, ניט פון לעבען, ניט פון דער פאמיליע. דער גלויבען אין די אומקעהר־רונג האָט געהאט אויך א שטענדיגע טיעפע ווירקונג אויף די גאַנצע לעבענספיהרונג פון אידען. די גאַנצע אידישע רעליגיאָן, וועלכע איז אייגענטליך ניט קיין רעליגיאָן פון גלויבונגען און דאָגמען, נאָר א רעליגיאָן פון מעשים, פון לעבען, וועלכע ענטוויקעלט זיך און ענדערט זיך אין פלוס פון לעבען, איז אויפגעבויט אויף דעם יסוד פון דער אידישער נאַציאָנאַליטעט. די שיבת ציון וירושלים איז דער לייטמאָטיוו פון דעם אידישען רעליגיעזען קולט.

העם קריטיקירט און מאכט לעכערליך די רעפאָרם־ראַבינער, וועלכע לייקענען אין די אידישע נאַציאָן און האָבען פון דער איד־שער רעליגיאָן, פון דער אידישער שול און דער אידישער תפילה ארויסגענומען די לעבעדיגע נאַציאָנאַלע נשמה. די רעפאָרם־ראַבינער האָבען מיט זייער טרוקענעם נאַציאָנאַליזם פארקריסטעלט די אידישע רעליגיאָן און גערויבט איהר טיעפזיניגען אינהאַלט. פער־גלייכען מיט דיעזע אסימילירטע רעפאָרמער זיינען שוין אַרטאָ־דאָקסען פיעל געהענטער צו דעם אמת, פיעל אויפריכטיגער און זיכערער אין זייער אידישקייט. אָבער געוויס זיינען אויך די אַרטאָ־דאָקסען ניט דער חמר פון דער אידישער נאַציאָנאַלער צוקונפט, זיי זיינען פערגליווערט און פערשטיינערט געוואָרען אין זייערע זינד־לאָזע צערעמאָניען און פאַרמען, וואָס זייער סימבאָלישער זין האָט זיך אויסגעוועבט און איז די אַרטאָדאָקסען זעלבסט ניט מעהר בע־וואוסטזיניג. אָבער טראָץ רעפאָרמער און אַרטאָדאָקסען זיינען אפילו אין דער געגענוואָרט פאַראַן שפּראַצונגען פון נאַציאָנאַלער אויפלעבונג, און דאָס זיינען די נייע אידישע בעלעטריסטיק און די אידישע וויסענשאַפט, מיט דעם היסטאָריקער גרעץ און דער שפיץ. דאָ האָט העס, ווי אומערדום, דערפיהלט דאָס וועזען פון אן ערשיינונג, וועלכעס אונטערשיידעט זיך פאַלשטענדיג פון דער ער־

וועלכעס קומט זיי און וועלכעס איז געשטיצט אויף די בירגערלי-
כע פפליכטען, און איז ניט קיין אויסגעבעטענע גנאד. די אידען
פון גלות וועלען ניט פערליערען זייערע בירגער-רעכט, נאָר פער-
קערט ערשט דורך אן אייגענעם שטאַט אין ארץ ישראל וועלען זיי
בעקומען דעם מוט און די אינווענדיגע בערעכטיגונג צו נאציאנאַל-
לער און בירגערליכער אנערקענונג אין דער גאַנצער וועלט. אויב
אָבער די אידישע עמאַנציפּאַציאָן איז באמת ניט פּעראַיינבאַר מיט
דער אידישער נאַציאָנאַליטעט, דאַרף זיך דער איד בעסער אָבזאָגען
פון דער עמאַנציפּאַציאָן, איידער אויפגעבען זיין נאַציאָנאַליטעט.
אין דער פּערווירקליכונג פון דער אידישער רענעסאַנס-אידעע
פּעראַייניגט העם מיט זיין פּאַנטאַסטישען צוקונפּטס-בליק פּראַק-
טישען זין פאַר די רעאַלע מעגליכקייטען אין דער געגענוואַרט. ער
רעדט פון דער בעגרינדונג פון א אידישען קאָלאָניאַליזאַציאָנאַליזם-
סטימוט און א אידישען קאָנגרעס, וועלכער זאָל פאָדערן פון דער
וועלט די אומקעהרונג פון ארץ ישראל צו אידען. ווי א צייכען
פון דער נייער צייט בעגריסט העם די ערשטע חברה פאַר ישוב
ארץ ישראל, וועלכע איז גראד אין יענער צייט געגרינדעט געווארען
פון רבי צבי הירש קאַלירשער אין טאָרן. עס מוז
זיך אָנהויבען א אידישע קאָלאָניאַליזאַציאָן אין ארץ ישראל, פאַר וועל-
כע די מזרח-אייראָפּעאישע אידען זיינען דער נאַציאָנאַלער מאַטע-
ריאַל. עס פערשטעהט זיך, דאַס א מאַסען-קאָלאָניאַליזאַציאָן אין פאַ-
לעסטינאַ איז נאָר דאן מעגליך, ווען דאָרט זאָלען זיין בעסערע לע-
בענס-פּערהעלטניסען, א קלענערער סאָציאַלער דרוק אזוי צו זאנען,
איידער אין די גלות-לענדער. דיעזע קאָלאָניאַליזאַציאָנס בעדינגונגען
צו שאַפּען איז די אויפגאַבע פון דער צייט, די פפליכט פון די אידי-
שע גבירים, האָס אמת'ע ציעל פון א ווייטזיכטיגער נאַציאָנאַלער
פאָליטיק.

אָבער ניט נאָר די צוקינפטיגע ענטוויקלונג פון דעם אידישען
פאָלק און דעם ציוניזם האָט העם פאַראויסגעזאגט אין „רוים און
ירושלים“. ער האָט מיט דעם אויג פון א נביא פאַראויסגעזעהן די
וועלט פאָליטישע ענטוויקלונג, וועלכע האָט געפיהרט צו דעם איצ-
טיגען וועלט-קריעג און ראַסען-קריעג. ער זעהט די סכנה פאַר דער
פרייהייט און דעם פּראָגרעס פון דער מענשהייט פון דער דייטשער
רעאַקציאָן און פון דעם צוקינפטיגען קריעג צווישען דעם רעאַקציאָ-

פראדוקציאן. מיט אייניגע געדאנקען האָט דאָ העם אָנגעצייכענט דעם גאנצען שפעטערדיגען סאָציאליסטיש-ציוניסטישען בליק אויף די אידישע עקאָנאָמיק אין גלות.

אויף וועלכע פאָליטישע און קולטורעלע מאַכט קענען זיך אָבער אירען שטיצען אין זייער שטרעבונג און דראנג צו ארץ ישראל? די תשובה איז פאר מאָזעס העם זעלבסטפערשטענדליך. פראנק-רייך, דאָס לאַנד פון רעוואלוציאן, פון פרייהייט, פון רעפובליק, דאָס פראנצויזישע פאָלק, וועלכעס האָט א רעוואלוציאנערע און סאָציאלע תכונה אין זיך, וועט קומען דעם אידישען פאָלק צו הילף. פראנקרייך וועט עס טאָן אויס אירעאלע מאָטיווען, אקוראט ווי אויס פאָליטישע. די בעפרייאונג פון אידישען פאלק איז נאָך אלץ די פאָרטזעצונג פון דער גרויסער פראנצויזישער רעוואלוציאן און איהרע אייביגע פרייהייטס-אידעאלען. אָבער פראנקרייך האָט אויך א פאָליטישען אינטערעס פאר די וויערעראויפֿלעבונג פון ארץ ישראל דורך אירען. דאָס לאַנד ארום דעם סועז-קאנאל, אויף דעם וועג צו כינא און אינדיען, קען האָבען א גרויסע קאָמערציעלע און קולטורעלע צוקונפט, און אירען קענען ווערען די נאטירליכע פּיאָנערען, כדי אויפצואוועקען און ענטוויקלען יענעם לאַנד. העם בעוואונדערט און שעצט דעם דייטשען געדאנקען, אָבער אלע זיינע סימפאטיען אלס איד און רעוואלוציאנערער סאָציאליסט זיינען נאטירליך אויף דער זייט פון פראנקרייך. אין דער צייט פון העם איז פראנקרייך געווען די גרעסטע מאַכט אין דער וועלט און האָט אויך בעהערשט דעם סועז-קאנאל.

העם זעהט פאָראויס די טענה, וועלכע מען קען האָבען פון איר-דישער זייט געגען דעם וויעדעראויפֿבוי פון א אידישער מלוכה אין ארץ ישראל: א אידישע מלוכה אין ארץ ישראל קען דאָך בערניג בען די אירען פון גלות פון זייערע בירגערליכע רעכט. געגען דיע-זע טענה, וועלכע איז אין דער עפאָכע פון ציוניזם געוואָרען די וויכטיגסטע טענה פון די ברוזשואנע אזוי ווי פון די פראָלעטאָ-רישע אסימילאַטאָרען און פראקטיקער, געגען דיעזע טענה ווענדעט זיך שוין העם. ער איז זיך קלאָר מכח דעם, דאָס אויך אונטער א אידישער מלוכה וועלען מיליאנען אירען לעבען אין די גלות-לעב-דער, אָבער יענע אירען דארפֿען ניט מורא האָבען פאר זייער פאָ-ליטישען שוקזאַל. די גלייכבערעכטיגונג פון אירען איז א רעכט,

די אסימילאטאָרען האָבען גלייך אָנגעהויבען אראַבצואווישען פון זיך דעם פֿלעק פון אידישען נאַציאָנאַליזם, און נאָך אמאָל האָט שטאַלץ געקלונגען דער אני-מאמין פון דעם אסימילאטאָר, דאָס ער איז קודם כל אַ דייטש, אַ פראַנצויז, אַן ענגלענדער, אַן אַמעריקאַ-נער און דערנאָך ערשט אַ איד. ווען עס זאָל אפילו אידען ארץ ישראל אבגעגעבען ווערען, וועלען דאָך די ציוויליזירטע אידען ניט פערלאָזען זייער לייעכעס פאטערלאַנד און וועלען ניט אומקעהרען זיך צו די קברים און חורבות. היינט זיינען אידען גאָרניט פעהיג צו בעשאפען אַן אייגענע קולטור. פאטריאטיזם איז ניט די לייעכע צו דער ערד, צו די בערג און טאָלען, צו די פערלער און טייכען, גאָר די לייעכע צו די אינסטיטוציאנען פון פאטערלאַנד, וועלכע גיבען מאַטעריעלען נוצען. האָטשילד וועט בעסער וועלען זיין דער איד פון די קעניגען, איידער דער קעניג פון די אידען. אַ אידישע מלוכה איז געגען גאָט'ס געבאָט אין דעם גלויבען אין משיח'ן, און אַ אידישע מלוכה איז אַ רעאקציאָנער פעראלטעמער געדאַנק, וועלכער איז געגען דעם פראַגרעסיווען גייסט פון דער צייט. מיט דיעזע זע און עהנליכע טענות זיינען אויפגעטרעטען די דאָמאָליגע אידישע פיהרער: פיליפסאָן, לעוו, גייגער, די אַרטאָדאָקסען פון כל המינים און די רעפארמאטאָרען. גאָר אברהם גייגער האָט דעם בעכער פון זיין קריטיק דערגאָסען נאָך מיט גאָל און ביטערקייט פון פערזענליכע אָנפאלען. העם האָט באַנקראַטירט אין סאָציאַל-ליזם און רעוואָלוציאַן און בעטרייבט יעצט דעם שווינדעל פון נאַציאָנאַליזם, אזוי האָט געשימפפֿט גייגער און האָט אויך דער אידישער נאַציאָן זעלבסט געגעבען אַ טריט מיט'ן פוס. צו מאַרקס און ענגעלס האָט דאָס נייע בוך פון העם קענטיג ניט דערגרייכט, ווארים אין זייער קאָרעספּאָנדענץ ווערט דערפון גאָרנישט ניט דערמאנט. גאָר דער קריסטליכער פילאָזאָף מישלע, וועלכער האָט אַרויסגעגעבען אַ צייטשריפט: „דער געדאַנקע“, האָט געלויבט „רוים און ירושלים“, ניט נאָטירליך וועגען זיין אויפפאַסונג פון יודענטום, גאָר פאר דעם פלאַן פון אַ אידישען שטאַט אין פאַלעסטינאַ. די איינציגע אויסנאָהמע פון אַלע אידישע צייט-גענאָסען האָט גע-מאַכט גרעץ, וועלכער האָט אונטער דער ווירקונג פון „רוים און ירושלים“ פערעפֿענטליכט אין יאָהר 1863 אין קאמפערטס „יאָהרבוך פאר איזראעליטען“ אַן אַרטיקעל: „די בענייאונג פון דעם אידישען

נערען דייטשלאנד און די פרייע מערב־איייראָפּעאישע דעמאָקראַטישע פעלקער. אין יאָהר 1871 נאָך דעם דייטש־פראַנצויזישען קריעג האָט מאַרקס אַרויסגעזאגט דזעלביגע געדאַנקען וועגען דער סכנה פון א צוקינפטיגען ראסע־קריעג צווישען די דייטשען און די סלאַווישע און ראָמאַנישע ראסע, וועלכע וועט אריינװארפען די גאַנצע וועלט אין דאָס בלוטיגע פערדאַרבען. נאָך האָט העס נאָך פיעל פריהער און אויך פיעל קלארער איידער מאַרקס געזעהן, דאָס אלע רעװאָלוציאַנערען און אמת'ע פריינד פון דייטשלאנד זעלבסט דאַרפען וועלען די מפלה פון דייטשלאנד'ס וואפען.

עס איז איינס פון די וואונדערבאַרסטע נביאישע ביכער „רוים און ירושלים“!...

8.

עס איז לייכט זיך פאַרצושטעלען, וואס פאַר אן איבערראַשענדע ווירקונג די ערשיינונג פון „רוים און ירושלים“ האָט גע־מאַכט אין דער אידישער וועלט. א אידישער רעװאָלוציאַנער ער־קלערט דאס יודענטום אלס די רעליגיאן פון סאָציאַליזם, אלס די פערטיעפסטע סאָציאַליסטישע מאָראַל און לעבענס־אנשװאונג. א אידישער פאַרשער פיהרט דעם קאַמפף געגען דאָס קריסטענטום, געהמט פון איהם אראב זיין קולטור־מאַנטעלע און בעווייזט, אויף וויפיעל עס איז דער רעאַקציאָנערער היפף פון דעם סאָציאַל־רעװאָלוציאַנערען יודענטום. א אידישער פאַטריאַט ערקלערט דאס אי־דישע פאָלק פאַר א נאַציאן און פרעדיגט די בעגרינדונג פון א אי־דישער מלוכה אין ארץ ישראל אונטער דער הילף און דעם שוץ פון דעם רעװאָלוציאַנערען פעלקער־בעפרייענדען פראנקרייך. די אַרטאָדאָקסע און די רעפאָרמירטע רבנים, די ליטעראַרישע כלי־קדש און טרייע דיענער פון דער אידישער אַסימילירטער בור־זשאזיע האָבען זיכער אזא בוך ניט געקענט אריבערטראָגען. וואס גרעסער עס האָבען זיך ארויסגעוועזען די ליטעראַרישע און וויסענשאפטליכע מעלות פון דעם בוך, אלץ גרעסער איז געווען דער צאָרן און די אויפֿרעגונג.

מען איז אויפֿגעטרעטען מיט ניט־איינגעהאַלטענעם כעס און אַפּענעם שפּאַט געגען דעם ערשטען סאָציאַליסטישען ציוניסט. מען האָט געשפּאַטעט און געלאַכט פון דעם נייעם בעל־תשובה.

דענע שטעדט צוליב דער לאסאלישער פראפאגאנדא, אין זיינע רע-
דען ווערען אבערהוקט אין דער פארטיי-פרעסע. „די רעכטע פון
דער ארבייט“ איז א נייע בראשורע, וועלכע העם האט דאמאלס
ארויסגעגעבן, און אין וועלכער ער שטעהט אויף דעם רעוואלוציא-
נער-פראלעטארישען באדען בנוגע צום מיטעלשטאנד, אבער פא-
דערט צו דערוועלביגער צייט די פערזענליכונג פון די לאסאל-
ישע פלאנען ווענען ארבייטער-פראדוקטיווענאכענשאפטען (קאא-
פעראטיווע פאבריקען). העם בלייבט אבער נישט לאנג מעטיג אין
דעם אלגעמיינעם דייטשען ארבייטער-פראגראם. ער מאכט נאך
א נכיעה אין עלבערפעלד צוזאמען מיט לאסאל, פאָהרט אבער
ענדע 1863 צוריק אין פאריז, כדי שוין פון דאָרט זיך מעהר נישט
אומקעהרען אין דייטשלאנד.

אין פאריז נישט זיך אָב העם כמעט אויסשליסליך צו זיין ליר-
טעארישער און וויסענשאפטליכער טעטיגקייט. ער ענטוויקעלט
ווייטער זיינע אידעען ווענען יודענטום אין אידען אין בעטייליגט
זיך מיט גרויסער איבערגעבענהייט אין דער סאציאליסטישער ליר-
טעאטור. אין די „ארשינו איזראעליס“ אין פאריז, אין גרע'ס
„מאָנאטשריפט פיר די געשיכטע און וויסענשאפט דעם יודענטום“
און אין קלענערע אידישע צייטשריפטען פיהרט העם זיין ווייטער-
דיגע פראפאגאנדא פאר די פינדאמענטאלע אידעען, וועלכע ער
האט אויסגעדריקט אין „רום אין ירושלים“. אין דעם לאסאל'ישען
אָרגאן דער „סאציאלדעמאָקראט“, שפעטער אין „פאלקסשטאמאט“
און אין בראשורען און ביכלעך האט העם פערעפּענטליכט זיינע
ווייטערדיגע סאציאליסטישע ארבייטען און האט גענומען א שטעלונג
צו די פערשידענע פאסירונגען פון דער צייט. אין דערוועלביגער
צייט ארבייט ער אויף זיין גרויסען ווערק, וועלכעס האט גע-
דארפט ברוינגען אין א פילאָזאָפישעס כיכטעם אלע זיינע געדאנ-
קען און איבערלעביגען, און פון וועלכען עס איז ערשינען נאך
זיין טויט דער ערשטער טייל אונטער דעם נאָמען: די דינאמישע
שטאָף-לעהרע (1877).

זיינע אַרטיקלען אין די אידיש-דייטשע און אידיש-פראַנ-
צויזישע צייטשריפטען זיינען קליינע בעמערקונגען, קריטיקען
ווענען ביכער, פאָלעמיקען, און זיי אלע דרעהען זיך ארום דער
היסטאָרישער און קולטורעלער בעדייטונג פון יודענטום, אלס א

שטאם", און ארטיקעל פון וועלכען עס רעדט א שטארקער אויפגע-
וואכטער נאציאנאלער געפיהל.

העם האָט זיכער ניט ערווארטעט אין יענער צייט וועלכען עס
פראקטישען רעזולטאט פון זיין נבואה'דיג. צווישען די דייטשע
אידען, צו וועלכע ער האָט זיך געווענדעט, איז ניט געווען קיין באַ-
דען אפילו פאר א גייסטיגע שטרעמונג אין זין פון העם. די איד-
שע בורזשואזיע האָט דערהויבען צו אן אמת דאס אלטע צינישע
וואָרט: דאָרט איז דאָס פאטערלאַנד, וואו עס איז גוט. די אסיר-
מילאציאן איז געווען דער רעאלער לעבענס-אינטערעס פון דער
אידישער בורזשואזיע, און איהר גייסטיגער אינטערעס איז ער-
שעפפט געווארען מיט די קליינליכע און נארישע מחלוקות וועגען
אַרטאָדאָקסיע און רעפּאָרם און די פערשיעדענע קאריקאטורנע
שאטירונגען פון דערזעלביגער אַרטאָדאָקסיע און רעפּאָרם. די
פאָלעמיק וועגען „רוים און ירושלים" האָט באַלד אויפגעהערט און
דער פערפאסער און דאָס בוך זיינען פערנעסען געוואָרען אין
דייטשלאַנד.

אָבער אויב פאר העם דעם ציוניסט האָט אין יענער צייט ניט
געקענט זיין קיין טעטיגקייט, האָט זיך פאר העם דעם סאָציאליסט
געעפענט דאמאָלס ווידער א פעלד פון רעוואָלוציאָנערער אַקטיוויטעט.
אין די זעכציגער יאָהרען הויבט זיך אָן די ווידעראויפלעבונג פון
דעם סאָציאליזם אין אייראפא. מארקס בעגרינדעט דעם אינטער-
נאציאנאל, באקאנטן טרעט ווידער אויף אין לאַנדאָן נאָך לאַנג-
יאָהריגער געפאנגענשאפט, לאסאל הויבט אָן זיין סאָציאליסטישע
אניטאציאן אין דייטשלאַנד. א פרישער ווינד פון רעוואָלוציאָן
הויבט אָן צו בלאָזען פון פוילען ביז איטאליען. אין מאי 1862
האָט לאסאל בעגרינדעט דעם אלגעמיינעם דייטשען ארבייטער-
פעראייין. העם, וועלכער האָט זיך דאמאָלס אויפגעהאלטען אין
קעלן, האָט זיך באַלד אָנגעשלאָסען אָן לאסאל און זיין נייע בעווע-
גונג. מיט לאסאל איז העם געווען בעקאנט און בעפריינדעט נאָך
פון 1848 און זיין פערזאָן האָט געהאט אויף איהם א צויבערהאפ-
טע ווירקונג. אויך זיינען געווען לאסאל'ס פלאגען צו בויען קאָאָ-
פעראטיווע פאבריקען מיט דער הילף פון שטאטט נאָך דעם גייסט
פון העם, וועלכער האָט שטענדיג בעגעהרט א פראקטישע סאָציא-
ליסטישע טעטיגקייט. אין 1863 פאהרט העם ארום אין פערשיע-

ל י נ ג ביו צו דעם מאָדערנעם ק א ו ט ס ק י האָבען זיך אָפגעשטעלט אויף די וואונדערבארע ערשיינונג פון אורקריסטענ-טום. דער אינטערעס פון העם פאַר דאָס אורקריסטענטום איז א דאָפּעלטער, ער שטאַמט פון זיין סאָציאַליזם און פון זיין אידיש-קייט. אין זיינע בעטראַכטונגען און קריטיקען קומט העם צו דיזעלביגע רעזולטאַטען און שלוסען, צו וועלכע די פרייע ביבעל-קריטיקער און קאטסקי זיינען געקומען אין אונזער צייט. קריס-טום איז געווען א אידישער סאָציאַלער רעוואָלוציאָנער, וועלכער איז ארויסגעקומען פון דעם שוים פון די איסויים, פון איינער פון די סאָציאַל-רעוואָלוציאָנערע סעקטען פון יענער צייט. קריסטום און זיין ערשטע משיח-סעקטע האָט געוואָלט פערוואַרקיכען דעם מלכות השמים אויף דער ערד, דאָס קעניגרייך פון סאָציאַלער גלויכהייט און ברידערליכקייט. ערשט דורך דאָס איינדרוינגען פון דעם אידישען קריסטענטום צווישען די אנדערע פעלקער און דורך די פערמישונג פון דיזענען אידישען קריסטענטום מיט די עלעמענטען פון דער גריכיש-רומישער קולטור, און נאָך מעהר דורך די פאַנאָדערפאלונג און דעם גוואלטמעטיגען אונטערנאנג פון דער אידישער מלוכה אין דער אַנטיקער וועלט, איז דאָס סאָציאַל-רעוואָלוציאָנערע אידישע אורקריסטענטום פערוואַנדעלט געווארען אין א רעליגיאן פון יענער וועלט, אין א רעליגיאן פון אינדוידועלעך ער-לעזונג, אין א רעליגיאן פון דאָליזם צווישען דיזענער וועלט און יענער וועלט, צווישען מאטעריאַליזם און ספיריטואַליזם, צווישען יחיד און כלל, צווישען גלויבען און לעבען, אין דאָס היינטיגע קריסטענ-טום.

אין זיין לעצטען אידישען ארטיקעל: „דאָס גאָט-פערטרויען פון די ענוים אין די שטורמען פון אונזער צייט“, אין גרעז'ס מאָנאטשריפט, ווענדעט זיך העם מיט אן אויפגאב צו אירען. דער ארטיקעל איז מערקווירדיג דורך זיין רעוואָלוציאָנערען טאָן און אינהאַלט. העם רופט צו די אירען, דאָס זיי זאָלען זיך צוזאַמען מיט די פראָגרעסיווע פעלקער און פארטייען אָנשליעסען אָן די בעוועגונג צו בעגרינדען א נייע וועלט פון פרייהייט און סאָציאַל-ליזם. ער רופט צו די אירען, דאָס זיי זאָלען זיך ניט אָנהאַלטען אָן די צובראָכענע שטיקלעך פון דער אַלטער געזעלשאַפט, און זאָלען ניט פאַבריצירען קיינע נייע געטשקעס און זיי אָנרופען אַלע אַלעהיך

בעזונדערע קולטור-פאָרם, אין געגענזאץ צום גריכענטום, צום קריסטענטום און צום מאָדערנעם מאטעריאַליזם. די אַרטיקלען זיינען פול מיט געדאַנקען-בליצען, מיט איינפֿלען, מיט שעפּפּע-רישע אידעען, וועלכע בעלייכטען די דונקעלסטע און פֿערוויקעל-סטע ערשיינונגען און פּראָבלעמען.

אין אַ קליינער בעמערקונג וועגען דעם גאָטעס-נאָמען י ה ו ה, גיט העס אַן ערקלערונג וועגען דער בעדייטונג און זין פון דיעזען נאָמען. יהוה איז דער לשון עתיד פון הוה, וועלכע איז די עלטערע פאָרם פון היה—זיין, ער וועט זיין, ער איז דער גאָט פון דער געשיכטע, די שעפּפּערישע צוקונפֿט. אין דעם נאָמען פון אידישען גאָט געפינט העס זיין גאַנצען האַראַקטער אַלס דער גאָט פון דער געשיכטס-רעליגיאָן. אין זיינע גלענצענדע בריעף אין „אַרשיוו איזראַעליט“ איבער דעם פאָלק ישראל'ס מיסיאָן אין דער מענשליכער געשיכטע חזר'ט נאָך אַמאָל העס איבער איי-גיגע געדאַנקען פון „רוים און ירושלים“, אָבער ער גיט זיי צו מעהר קלאַרקייט און אויך מעהר קינסטלערישען גלאַנץ. דאָס יו-דענטום איז די רעליגיאָן פון דיעזער וועלט און גיט פון יענער וועלט. עס איז די משיח-רעליגיאָן, די רעליגיאָן פון דער ער-לעזונג, די רעליגיאָן פון דער צוקינפֿטיגער סאָציאַל-בענייטער און בעפרייטער מענשהייט. דאָס יודענטום איז דער סאָציאַליזם, אָדער בעסער געזאָגט די מאָראַלישע גרונדלאַגע פון סאָציאַליזם איז דאָס יודענטום. כדי אָבער דאָס יודענטום זאָל ווערען לעבע-דיגער סאָציאַליזם, מוז דאָס אידישע פאָלק בעקומען אַ לאַנד. ערשט אין אַן אייגענעם לאַנד וועט אויפֿבליהען די אמתע אידישע רעליגיאָן, דאָס הייסט די סאָציאַליסטישע אָרגאַניזירונג פון מענ-שען. מיט דיעזען דרייטען און טיעפֿזיניגען געדאַנק צורייסט העס דאָס גאַנצע טעאָלאָגישע און מגידישע שפּין-געוועב, מיט וועלכען מען האָט אַרומגעדריעהט, פֿערדרעהט און פֿער'מיאוס'ט דעם הייליגען תוכן פון יודענטום.

קריטיקען וועגען ביכער מכה דער אור-געשיכטע פון קריס-טענטום, מכה דעם כאַראַקטער פון קריסטענטום, זיינען די וויי-טעריגע אַרבייטען פון העס. ווי יעדער סאָציאַליסט האָט ער אַ בעזונדערען אינטערעס פאַר די געשיכטע פון קריסטענטום. ס ע י מ אָן, פ ר ו ד אָן, פ ו ר י ע, ו ו י י ט -

נאָר פערדערבליך אין יערען אופן". מיט כמעט א האלבען יאָהר- הונדערט צוריק האָט שוין העם געזעהן דעם געוואלטיגען פערדאָר- בען, וועלכען די אידישע בורזשואזיע בריינגט דעם אידישען פאָלק ניט נאָר סאָציאל, נאָר אויך נאציאנאל און קולטורעל, און האָט אויפגעפאָדערט צום קאמפף געגען דיעזע אידישע בורזשואזיע, אלס די שטארקסטע מחיצה צווישען דעם אידישען פאָלק און דער אי- דישער בעפרייאונג. יעדעס וואָרט, וועלכעס העם האָט דאָמאָלט געזאָגט, פאסט זיך אזוי ריכטיג פאר אונזער געגענוואָרט און איהער אידישע קעמפפֿען און געגענועצען.

אין דער מיטען פון זיין ליטערארישער טעטיגקייט אויף דעם פעלד פון סאָציאליזם און אידישען נאציאנאליזם ניט זיך העם אָב נאָך מיט איבערזעצונגס-ארבייטען. ער איבערזעצט דעם דריטען באַנד פון גרעץ'ס געשיכטע פון אידען אין פראנצויזיש אונטער דעם נאָמען „סיני און גאלגאטא“, עס איז דער באַנד וועגען דער ענטשטעהונג פון קריסטענטום. אויך האָט העם אָנגעהויבען צו איבערזעצען דעם „קאפיטאל“ פון קארל מאַרקס, ווי דאס איז צו זעהן פון דער קאָרעספאָנדענץ צווישען מאַרקס און ענגעלס אין יאָהר 1867. ווי עס זעהט אויס איז אָבער דיעזע ארבייט שוין אין אַנ- הויב אָבערשטעלט געוואָרען, פון סבות, וועגען וועלכע די קאָרעס- פאָנדענץ פון מאַרקס גיט ניט קיין אויפקלערונג.

עס איז ניט בעקאנט געוואָרען, וועלכע שטעלונג העם האָט גע- נומען צו דעם אינטערנאציאנאל, וועלכער האָט אָנגעהויבען צו ווירקען אין יענער צייט. העם האָט אָבער אנטייל גענומען אין דעם דריטען קאָנגרעס פון אינטערנאציאנאל אין בריסעל אין סעפּ- טעמבער 1868. העם האָט אויף יענעם קאָנגרעס געהאלטען די בעדייטענדסטע רעדע געגען די פרודאניסטען און זייער טעאָריע פון פרייען קרעדיט אלס א וועג צום סאָציאליזם. מאַרקס זעלבסט האָט געלויבט דיעזע רעדע, אין א בריעף צו ענגעלס, אלס די בעסטע אויף דעם גאנצען קאָנגרעס.

9.

פון זיינע וויסענשאפטליכע שטודיען און זיין ליטערארישער ארבייט אויף דעם פעלד פון סאָציאליזם און אידישען נאציאנאליזם איז העם ארויסגעריסען געוואָרען דורך דעם דייטש-פראנצויזישען

ישראל, נאָר דאס זיי זאָלען געהן מיט דער מאָדערנער וועלט־בע-
וועגונג און דער וויסענשאַפֿטליכער וואַהרהייט, וועלכע איז ניט
להיפך צו די גרויסע אידעען פון די ענוים און צדיקים, די בעגריי-
דער פון אונזער געשיכטס־עליגיאן. די אמת'ע עהרליכע אידען
וועלען זיך בעסער און היימישער פיהלען אין דער נייער סאָציא-
ליסטישער וועלט, וועלכע זיי קענען זעהר פיעל העלפען פערווייך-
ליכען, איידער אין דער סביבה פון די געצענדענערישע אידען,
וועלכע לויפען נאָך דעם הבל פון זייער צייט, מאַכען נאָך די
שלעכטע חוקות הגוים, האָבען שטענדיג פערפאָלגט זייערע נביאים,
פערשפּאַטעט זייערע צדיקים, פערשקלאַפֿט זייערע ענוים, אָבער
וועלכע וועלען פערשווינדען פון דער וועלט צוזאַמען מיט זייערע
געצען אין דעם טאָג פון געריכט. עס איז א שוואַכקייט צו פער-
טיידיגען און פערגלעטען אלעס, וואס שטעהט אין צוזאַמענהאַנג
מיט דער אידישער ראַסע און געשיכטע. עס איז שטענדיג געווען
נאָר אַ קליינער קערענדעל אין יודענטום, וועלכער האָט בעשאַפען
דאָס גרויסע און הייליגע פון אידישען גייסט. „אָבער שטענדיג איז
געווען און איז פאַראַן נאָך צווישען אונז היינט אַן עגאָאיסטישער,
זעלבסטזיכטיגער פוסטער קלאַס, וועלכער יאָגט זיך נאָך נאָך רייכ-
טימער און פוסטען כבוד, וועלכער איז דער היפך פון די ענוים און
צדיקים און וועלכער האָט פון די עלטעסטע צייטען ביז היינט ניט
אָהן אַ גרונד אַרויסגערופען דעם פערדאַכט פון אַלע פעלקער צו
אידען“.

„די אלטע נביאים האָבען ניט פערגלעט זייערע לאַסטער, האָ-
בען זיי ניט גע'חנפ'ט פאַר זייער רייכטום און איינפלוס. פער-
קעהרט, זיי האָבען צוליעב זיי און זייערע עברות אנגעזאגט דעם
גאַנצען פאָלק ישראל די שלעכטעסטע טעג. די היינטיגע כלומרשטע
פערטרעטער פון יודענטום טהוען איהם א שלעכטען דיענסט, ווען
זיי זיינען שטיל בנוגע צו דיעזע „גרויסע“ אידען, אָדער ווען זיי
לויבען זיי אלס בעלי־טובות פאַר די פאָר ברעקלעך, וועלכע זיי
ווארפען אַרויס פאַר די הונגעריגע און ליידענדע. וואס מעהר
אמת עס לעגט אין די ווערטער: כל ישראל ערבין זה בזה, אַלץ
מעהר זיינען די אמת'ע פערטרעטער פון יודענטום פערפליכטעט
צו זאגען דעם אמת צו די רייכע און הערשזוכטיגע און צו בעפרייען
אונזערע ברידער פון אַ סאָלידאַריטעט, וועלכע קען פאַר זיי זיין

ניט געטאן פאר דער מענשהייט, פאר דער פרייהייט. פערקעהרט, וואו מען האט אונטערדריקט פעלקער, זיינען די דייטשען געווען דערביי. געגען דעם פאן-גערמאניזם וועט נאך אמאל דער פאן-סלאוויזם זיין א גוטעס געגען-גיפט. היינט צווינגען די פרייסען ארויף זייער ציוויליזאציע אויף די פוילען, אבער דער טאג פון נקמה וועט קומען אויך פאר די סלאווישע פעלקער, וועלכע ווערען יעצט דורך פרייסען פעהינדערט צו פערברידערן זיך מיט די גע-בילדעטע פרייע פעלקער פון מערב-אייראפא. זיי וועלען אריבער-שריימען איבער דעם מת פון פרייסען און העלפען פערוויקליכען דעם גרויסען געדאנק פון די פערזייניגטע שטאטען פון אייראפא. דאס זיינען די אידעען, וועלכע העם האט אויסגעשפראכען וועגען דעם דייטש-פראנצויזישען קריעג און וועגען דייטשלאנד אויף דעם שוועל פון דער דייטשער אימפעריע. מיט דיעזע גע-פיהלען און געדאנקען בנוגע צו דייטשלאנד שטעהט העם ניט אליין, אויך מארקט האט זיך אויסגעדריקט כמעט אין דעמזעלביגען גייסט. העס'ס אבשאצונג פון די פראגרעסיווע און רעאקציאנערע קרעפטען פון אייראפא און זיין רוף צו די פערזייניגטע שטאטען פון אייראפא זיינען אפשר דאמאלס נאך ווייניג פערשטאנען גע-ווארען. אין יאָהר 1915 האט די גאנצע פערבולטיגטע מענשהייט דערפיהלט און איבערגעלעבט, וואָס העם האט נביאות געזאגט אין 1871.

אין מאי 1871 איז העס צוריקגעקומען פון ברוסעל אין פאריז, ווארום אלס דייטשען אונטערטאן האט מען בשעת דעם קריעג דעם „דייטש“ העס ארויסגעשיקט פון פאריז. געבליטעט האט זיין רע-וואלוציאנערע נשמה, בשעת ער איז געקומען צוריק אין פאריז. פראנקרייך איז עראבערט געווארען, און אין פאריז איז די קאמונע דערשטיקט געווארען אין בלוט פון דעם העלדענהאפטען פראלעטא-ריאט. גאליפע האט געשאסען די ארבייטער אין די טויענדער. העם האט זיך צוריקגעצויגען פון עפענטליכען לעבען און האט זיך אין גאנצען אָבענגעגעבן צו זיינע שטודיען. פיעלע אנדערע גרויסע רעוואלוציאנערען, ווי צום ביישפיעל באקונין, וועלכער האט זיך ניט איינמאל געטראפּען מיט העס'ן אויף זיין לעבענסוועג, האבען אויך פערלאָרען דעם מוט, בשעת דייטשלאנד האט געזיעגט און ביסמארק האט אָנגעהויבען צו רעגירען איבער דער וועלט. העם

קריגע אין 1870. העס איז ניט געווען קיין דייטשער פאטריאט, אַבּוואַהל ער איז געווען א איד פון דייטשלאנד. אלס סאָציאַליסט און אלס אַ זוהן פון אידישען פאָלק האָט דאָס רעאַקציאָנערע אַנטי־רעוואָלוציאָנערע דייטשלאַנד ניט געקענט זיין זיין פאטערלאַנד, עס איז נאָר געווען זיין היימאַט־לאַנד. אין אלע זיינע שריפטען, און בעזונדערס אין „רוים און ירושלים“, פיהרט העס דורך דעם געדאַנק, דאָס פראַנקרייך איז דאָס לאַנד פון ערלעזונג, פון פרייהייט, פון דער צוקינפטיגער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, דאָס לאַנד, וועלכעס איז דער סימבאָל פון רעפּובליק און רעוואָלוציאָן אין דער וועלט. העס איז אַ פראַנצויזישער פאטריאט, און ער לערנט אידען נאָך אַ נייעם אמת, דאָס ניט דאס געבורטסלאַנד איז דעם איד'ס פאטער־לאַנד, נאָר דאָס לאַנד, אין וועלכען עס לעבען די אידעאלען פון פרייהייט און רעוואָלוציאָן. מיליאָנען אידען, וועלכע זיינען אין די לעצטע יאָהרצעהנטען אויסגעוואַנדערט פון דייטשלאַנד, רוסלאַנד, רומעניען, עסטרייך אין פרייע לענדער און בעזונדערס אין אמע־ריקא, האָבען אין זייער לעבע און בעגייסטערונג פאר די נייע לענדער פון פרייהייט און רעכט היסטאָריש בעשטעטיגט דעם אמת און דעם אַדעל פון העס'ס געפיהל.

דער נצחון פון דייטשלאַנד איבער פראַנקרייך האָט אַרויס־גערופען ביי העס דעם טיעפסטען שמערץ. ער האָט אַ רייהע פון ארטיקלען איבער פראַנקרייך און די מלחמה פערעפענטליכט אין די צייטשריפטען „סאָלידאַריטע“ און „פּעפּל בעלזש“ און האָט דיעזע ארטיקלען שפּעטער אַרויסגעגעבען אין ברוסעל אין אַ בוך: „אַ צושלאָגענע נאַציאָן“. די פּעראַייניגונג פון אלע פעלקער געגען דאָס פרייסישע דייטשלאַנד“ (1871).

ניט געגען די פראַנצויזישע אימפּעריע פיהרט דייטשלאַנד קריגע, נאָר געגען דאָס רעוואָלוציאָנערע פראַנקרייך, כדי צו מאַכען אַ סוף צו דעם „הערד פון דער רעוואָלוציאָן“. פרייסען האָט נאָר איין ציעל, ווי אין 1792 און 1814, פראַנקרייך צו עראָבערן, צו ערנידריגען, צו צוטיילען, פאַרזי צו פערברענען און ווערען דער האַר פון אייראָפּא, כדי עס צו פער־וואַנדלען אין אַ נייעם כינא. ניט פאר דאָס שלעכטס, נאָר פאר דאָס גוטס, וואס פראַנקרייך האָט געמאַך דער מענשהייט, ווערט עס פון דייטשלאַנד אזוי געהאַסט. פרייסען האָט גאָרנישט

דועלע לאַגיק, זיי שטאַמען פון „דעם שכל פון האַרץ“, פון וועלכען פאַסקאַל רעדט. די געשיכטס־פּילאָזאָפּישע געדאַנקען פון העם מכה דאָס יודענטום, די תורה, די נבואה, דעם שבת, משיח, די אידישע געשיכטע, דאָס אידישע לעבען זיינען נאָך אַמאָל ענטוויקעלט געוואָרען פון הרמן כהן, דעם בעדייטענדסטען פּילאָזאָף פון יודענטום. העם איז געווען דער נביא פון ציוניזם, אָבער ער האָט פערשטאַנען דאָס אידישע לאַנד אלס אַ סאָציאַליסטישעם לאַנד און די אידישע פאָליטיק נאָר אלס אַ סאָציאַליסטישע און רעוואָלוציאָנערע פאָליטיק. זיין נשמה האָט געדורשט נאָך אַ נייער רעליגיאָן, אַ רעליגיאָן פון אמת און ליעבע אין לעבען. דורך זיין מוטיגען קאַמפּף פאַר דעם אמת און זיין העלדישקייט אין זיין אייגענעם לעבען האָט ער געשמרעכט הייליג צו מאַכען דאָס וואָרט דורך דאָס לעבען, די פּילאָזאָפּיע דורך די טהאַט, און האָט געדיענט דיעזער נייער רעליגיאָן פון אמת און ליעבע.

האָט געזוכט זיין טרייסט און בערוהיגונג אין זיינע וויסענשאפטלי-
כע שטודיען.

נאָך זיין טויט, אין יאָהר 1877 איז דורך די בעמיהונג פון
זיין פרוי ערשיענען דער ערשטער טייל פון זיין סיסטעמאטישען
ווערק אונטער דעם נאָמען: „דינאמישע שטאַף-לעהרע“. אין דיער
זען ווערק פיהרט העם דורך אויף א וויסענשאפטליכען אופן זיין
פריהער שוין ניט איינמאָל אויסגעשפראַכענעם געדאנקען, דאָס די
גאנצע וועלט, די דריי לעבענס-ספערען, די קאָסמישע, אָרגאנישע,
סאָציאַלע, זיינען א געשלאָסענע איינהייט. די וועלט איז אלץ-
אייניג, אין אלע איהרע מאניפאליטיגע פאנאָרעפאלענדע
ענדליכע ערשיינונגען. די „דינאמישע שטאַף-לעהרע“, וועל-
כע בעשעפטיגט זיך אין ערשטען טייל מיט דעם קאסמאס, מיט
דער הימעלכעשרייבונג, איז אָבער ניט קיין אבגעשלאָסענעם פאָר-
טיגעס ווערק.

דעם 6טען אפריל 1875, אין אלטער פון 63 יאָהר, איז משה
העם געשטאָרבן. אויף זיין וואונש האָט מען איהם מקבר געווען
אין דייטץ אַם רהיין אין דייטשלאַנד נעבען די קברים פון זיינע
עלטערן. דייטשע, פראנצויזישע, פוילישע סאָציאַליסטען האָבען
בעגלייטעט העם'ס ממה פון זיין וואהנונג אין פאריז צו דעם
באהנהאָף נאָך דייטשלאַנד. טיעף ריהרענדע רעדען זיינען געהאַל-
טען געווארען ביי דעם אָבשיער, און דעם זעהן און קאָמענטאָר
טאָר פון דער רעוואָלוציאָן איז צוגעזאָגט געוואָרען אן אייביגעס
אנדענקען אין דעם האַרצען פון דעם פראָלעטאריאַט.

נאָר די דאמאָליגע אידישע פרעסע האָט כמעט ניט דערמאנט
וועגען דעם טויט פון דעם פערפאַסער פון „רוים און ירושלים“.
ערשט אונזער צייט ווערט רייה, כדי צו פערשטעהן און צו
ווירדיגען העם'ס געדאַנקען, שטימונגען, אָנזאָנונגען, פאָראויסזאָגונג-
גען, זיין נבואה און זיין לעבען. זיין פילאָזאָפיע, זיין גענעטישע
וועלטאַנשוואונג פליעסט פון דעמזעלביגען קוואַל, פון וועלכען עס
שטאַמט בערגסאָן'ס פילאָזאָפיע פון דער שעפּפערישער עוואָלוציאָן.
די פרייע שעפּפונג פון העם, די שעפּפערישע צייט ביי
בערגסאָן, דער שאפּענדער יהוה פון דער נבואה, זיינען נאָ-
הענטע בעגריפען צווישען זיך און שטאַמען אלע פון איין מקור,
וועלכער איז טיעפער און אונבעוואוסטזיניגער איידער די אינדיוויד-

רוים און ירושלים

פארווארט.

פון דער צייט אָן וואָס דער פאפסט אינאָסענץ דער דריטער האָט אָנגענומען דעם טייוועלשען בעשלוס, צו פערניכטען מאָראַליש די אירען, וועלכע האָבען דאָמאָלט אַריינגעבראכט דאָס ליכט פון דער שפּאַנישער קולטור אין דער קריסטליכער וועלט, דורך דעם צוואַנג צו טראָגען אַ שאַנדפֿלעק אויף זייערע קליידער, פון יענער צייט אָן ביז צו דעם רויב פון אַ אידישען קינד פון זיין עלטערן הויז אונטער דער רעגיערונג פון דעם קאַרדינאַל אַנטאָנעלי, איז דאָס פאַבסטליכע רוים געווען אַ גיפּט־קוואַל פאַר אירען. ווען עס וועט אויסגעטריקענט ווערען דיעזער גיפּט־קוואַל, וועלען אויך אונז זערע קריסטליך־געראַמאַנישע אירען־פיינד אויסשטאַרבן פון מאַכ־געל אין נאַהרונג.

ווען עס הערט אויף די פיינדליכע שטעלונג פון קריסטענטום צו דער קולטור, הערט אויך אויף איהר פיינדליכע שטעלונג צום יודענטום; ווען עס בעפרייט זיך די אייביגע שטאָרט אויף דעם טייך טיבער, הויבט זיך אָן די בעפרייאונג פון דער אייביגער שטאָרט אויף דעם הר מוריה; ווען איטאַליען לעבט אויף, לעבט אַוּיף יהודה. — אויך די פער'יתומ'טע קינדער פון ירושלים וועלען זיך בעטייליגען אין דעם גרויסען תּחית המתים פון די פעלקער פון דעם ווינטער־שלאָף פון מיטעלאַלטער און זיינע ביזע חלומות.

דער פעלקער־פרייהייט האָט זיך אָנגעהויבען מיט דער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן; דאָס יאָהר 1789 איז געווען דער פרייהייט־טאָג פון די היסטאָרישע פעלקער. די תּחית המתים פון די פעלקער איז ניט קיין וואונדער מעהר אין אַ צייט, ווען גריכענלאַנד און רוים ערוואַכען, ווען פוילען אָטעמט אויף, אונגאַרן גרייט זיך צום לעצטען קאַמפּף, און עס בערייטעט זיך פאַר אַן אויפשטאַנד און אלע יענע אונטערדריקטע ראַסען, וועלכע ווערען מיסכרויכט און

הייטס־קריעג קען עס פאר קיין פאלק ניט זיין גלייכנילטיג, אויב עס וועט האַבען אַן אנדערעס פאלק פאר זיינעם אַ פריינד אָדער אַ שונא.

*

* *

די שטימען, וועלכע לאָזען זיך היינט הערען פון אומערדום פיר די נאַציאָנאַלע ווידערעגבורט פון דעם פאלק ישראל, זיינען קודם כל בערעכטיגט דורך דעם אידישען קולט, דורך דעם נאַציאָנאַלען כאַראַקטער פון יודענטום. אָבער אויך די אַלגעמיינע ענטוויקלונג פון דער וועלטגעשיכטע און איהר רעזולטאַט: די געגענווערטיגע לאַגע, פיהרט צו דער אידישער אויפֿלעבונג.

אין די בריעף ווערט קודם כל בעטאָנט די ערשטע, די אינ־זענדיגע בערעכטיגונג. דער פערפאַסער האָט זיך דערפאַר געמוזט אויסשפרעכען אַקוראַט אַזוי געגען די ראַציאָנאַליסטישע און פילאַנ־טראַפישע אילוזיאָנען, וועלכע פערלייקענען די נאַציאָנאַלע בעדיי־טונג פון אידישען קולט, אַזוי ווי אויך געגען די אַרטאָדאָקסען, וועלכע וואַרפען זיך אַרײַן אין דעם שוים פון דער גליקליכער אונ־וויסענהייט, ווייל זיי זיינען ניט פעהיג צו ענטוויקלען אונזער געשיכטס־רעליגיאָן צו דער הויכקייט פון דער מאָדער־נער וויסענשאַפט. דערמיט האָט זיך דער פערפאַסער דערנעהנטערט צו דעם וועג פון שלום, וועלכער פערנעהמט אלץ מעהר דעם פלאץ פון דער מלחמה צווישען רעפּאָרם און אַרטאָדאָקסיע.

אַ דאַנק די נייע אַרבייטען פון די אידישע געלעהרטע, אַ דאַנק די רייצענדע שילדערונגען פון אידישען לעבען פון טאַלאַנטפולע ראַמאַן־שרייבער און פּאָעטען, האָט אונזער נאַציאָנאַל־הומאַניטערער געשיכטס־קולט געפונען איצט אָנהענגער אפילו אונטער יענע, וועלכע האָבען געמיינט פריהער, דאָס אויפֿקלערונג מיינט אַבפּאַלונג פון יודענטום. אויף דעם באַדען פון דער נייערער אידישער קריטיק איז שוין ניטאָ קיין חלוק צווישען רעפּאָרם און אַרטאָדאָקסיע. די מאַטיווען, וועלכע ווערען אין די בריעף געבראַכט פאַר די אידישע אויפֿלעבונג, שליסען זיך אָן אָן די מאָדערנע וויסענשאַפט.

„די געשיכטע פון דער נאָך־תלמוד'ישער צייט“, זאָגט דער

אויסגעווינגען פון אזויאמישער בארבריי און אייראפעאישער ציוויי-
ליזאציאן, און וועלכע הויבען אן יעצט זיך אויפצולעהנען געגען
דאס הערשער-רעכט פון די הערשענדע ראסען.

צו די פאר טויט פעררעכענטע פעלקער געהערט אויך דאס
אידישע פאלק, וועלכעס האט נישט אומזיסט געקעמפט צוויי טויזענד
יאָהר געגען די שטורעם פון דער וועלט-געשיכטע און האט פון
אלע עקען פון דער וועלט, וואוהין די געשעהענישען האָבען איהם
פערטראָגען, געווענדעט און ווענדעט נאָך עד היום זיין בליק צו
ירושלים. מיט דעם זיכערען ראסען-אינסטינקט פון זיין קולטור-
היסטאָרישער מיסאן, וועלכע בעשטעהט אין דער אחדות פון דער
וועלט און די מענשען און זייער פערברידערונג אין נאָמען פון
זייער אייביגען שעפּער, דעם אל-איינעם, — מיט דיעזען אינסטינקט
האט דיעזעס פאלק דערהאלטען זיין נאציאנאליטעט און זיין רעלי-
גיאָן און זיי ביידע פערבונדען אין זיין ארץ-אבות. קיין מאָדער-
נעם פאלק, וועלכעס קעמפט פאר א פאטערלאַנד, קען נישט אָבזאָגען
אין א פאטערלאַנד דעם אידישען פאלק, וואָרים אויב נישט פאלט
עס אריין אין א סתירה מיט זיך זעלבסט און בענעהט א מאָראַ-
לישען זעלבסטמאָרד אן זיך זעלבסט.

דעם פאָראורטיילס-פרייען פרעמדען בעאָבאכטער זעהט אויס
די אידישע נאציאנאליטעטס-פראגע צייטגעמעס, נישט אָבער דעם
„קולטורעלען“ איד אין דייטשלאַנד. וואָרים אין דייטשלאַנד ווייזט
אן דער רעאקציאָנערער און דער ליבעראַלער אידען-פיינד אויף דעם
חלוק צווישען דער אידישער און גערמאַנישער ראסע. אין דייטש-
לאַנד איז די אידישע נאציאנאליטעט נאָך דער לעצטער ארגומענט
געגען די פאָליטישע און בירגערליכע גלייכבערעכטיגונג פון אידען.
אין דייטשלאַנד שטרעבען די אידען זייט מענדעלסאָן צו דער
פאָליטישער און סאָציאַלער גלייכבערעכטיגונג, אָבער אָהן ערפאָלג,
אָבזאָהל זיי בעטייליגען זיך לעבהאפט אין דער דייטשער קולטור,
אָבזאָהל זיי האָבען זיך אָבגעזאָגט פון זייער נאציאנאליטעט און
זוכען זיך מיט אלע כחות צו גערמאַניזירען.

דאָס וואָס א ברודער האט נישט בעקומען פון א ברודער, א
מענש פון א מענשען, דאָס וועט בעקומען א פאלק פון א פאלק, א
נאציאָן פון א נאציאָן. אין דעם לעצטען אייראפעאישען פריי-

צוריק האָט דאָס אַרטאָדאָקסע איין געוואָלט אלעס פערפריהרען און דער רעפארמאטאָרישער פייער-ווינד אלעס פערברענען.

* *

*

די אַלגעמיינע ענטוויקלונגס-געשיכטע פון דעם סאָציאלען לעבען און איהרע רעזולטאַטען, די היינטיגע נאַציאָנאַליטעטס-שטרעבונגן, גען, וועלען דאָ בעטראַכטעט ווערען, כדי צו בעלייכטען די נאָך ניט געענדיגטע אויפגאַבע פון יודענטום, כדי אַנצודייטען, דאָס די היינטיגע וועלט-לאַגע דאַרף שטיצען די גרינדונג פון אידישע קאָלאָניען ביים סועז-קאַנאַל און אויף די ברעגען פון ירדן, און כדי אַרויסצו-ברענגען, דאָס הינטער די נאַציאָנאַלע בעפרייאונגס-פראַגען, וועלכע שטורעמען היינט אין דער וועלט, שטעהט נאָך די אוראַלטע ראַסען-פראַגע, וועלכע מוז פערענטפערט ווערען, איידער די פאָליטיש-סאָציאַלע פראַגען קענען געלייזט ווערען.

כדי צו פערענטפערען די צווייפלען, וועלכע דער דייטשער ראַסען-שאַוויניזם און די אַכגעשטאַנענע אידישע וויסענשאַפט וואָלטען געקאָנט מאַכען געגען מיין וועלט-אַנשוואונג בכלל, און בעזונדערס אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם יודענטום, האָב איך געשרי-בען דעם ע פ י ל אָ ג, וועלכער קען בעטראַכט ווערען אלס א י י נ ל י י ט ו נ ג צו דיעזע בריעף. אין דעם עפילאָג אַזוי ווי אין די נ אָ ט ע ן, וועלכע שטעהען ביים ענדע פון דעם בוך, איז אויך דער פלאץ פיר די פילאָזאָפישע אַרומערדונג און די וויסענשאַפטליכע בעגרינדונג פון אייניגע פרינציפען און טהאטזאכען, וועלכע זיינען אין די בריעף נאָר אויבערפֿלעכליך אָנגעריהרט געוואָרען.

דער פערפאַסער.

ק ע ל ו, מאי, 1862.



בעדייטערנסטער אידישער היסטאריקער*.) האָט נאָך אַלץ אַ נאַציאָנאַלען כאַראַקטער; זי איז ניט נאָר געשיכטע פון רעליגיאָן אָדער קירכע.

„אַלס געשיכטע פון אַ פּאָלק“, זאָגט ווייטער אונזער היסטאריקער, „איז די אידישע געשיכטע ניט בלויז אַ ליטעראַטור-געשיכטע אָדער קירכע-געשיכטע, נאָר די ליטעראַטור און די רעליגיעזע ענטוויקילונג זיינען, אזוי ווי דאָס טראַגישע מאַטירערטום פון דייעזען פּאָלק, נאָר איינצעלנע מאַמענטען אין זיין געשיכטע, און ניט איהר גאנצעס וועזען.“

די היסטארישע קריטיק איז געקומען אויף דעם פּלאַץ פון יענע „רעפּאַראַטאָרען“, וועלכע האָבען געוואָלט אַבטיילען אין יודענטום דעם פּאָליטישען תוכן פון דעם רעליגיעזען, אָדער וועלכע זעהען ניט דעם נאַציאָנאַלען לעבענס-קוואַל, פון וואָנען עס פליסט די תלמוד'ישע ליטעראַטור אזוי ווי די ביבלישע, און מיינען, דאָס די תלמוד'ישע ליטעראַטור איז מעהר ניט ווי אַן אויסערליכע צופאַסונג צו די פערענדערליכע פערהעלטעניסען פון דער צייט.

פיעלע אויפגעקלערטע אידען, וועלכע האָבען געבראַכען מיט דער פערשטיינערטער אַרטאָדאָקסיע, האָבען זיך שוין אָנגעהויבען צו פערטיעפען אין דעם נאַציאָנאַלען תוכן פון יודענטום און זיך אָכגעזאָגט פון דעם אויבערפלעכליכען ראַציאָנאַליזם, וועלכער פיהרט נאָר צו דער אַבפאַלונג און גלייכגילטיגקייט צום יודענטום, און ניט צו דער וויעדער-אויפּלעבונג פון זיין שעפּפּערישען גייסט. אָבער אויך פיעלע רבנים, וועלכע איך האָב געהאַט דאָס גליק צו קענען אין מיין יוגענד, בלייבען ניט אָנגעשטאַנען יעצט אין וויסענדיגשאפט און בילדונג. די נייע ראַבינער-שולען, נאָך דעם מוסטער פון דער ברעסלאַווער, וועלען שוין גאנץ צודעקען דעם אַבגורנד, וועלכער האָט זיך געעפּענט צווישען דעם ניהיליזם פון דער רעפּאַרם, וועלכע האָט גאָרנישט ניט געלערענט, און דער רעאַקציאָן, וועלכע האָט גאָרנישט ניט פערגעסען. אַ מילדער שלום-ברענגענדער לעבענסווייז בלאָזט שוין דאָרט, וואו מיט אייניגע צעהנדליג יאָהר

(*) גרעץ: געשיכטע פון אידען, 5 חלק, איינלייטונג, זייטע 3.

ריינקייט זיינען אידען אויסגעלייזט געווארען און וועלען נאך איינס
נעלייזט ווערען. *)

ערשט ווען איך האב אייך געזעהן אין אייער שמערץ, האט
זיך געעפענט מיין הארץ, און עס האט אויפגעלעכט מיין אייגענע
שלאפענער פאלקס-געדאנקען; איך האב ענטדעקט דעם מייזל,
פון וואנען עס שטאמט אייער גלויבען אין די אייביגקייט פון דעם
גייסט.

אייער אונענדליכער שמערץ וועגן דעם טויט פון א טייערען
נאָהענטען מענטש האט מיך געבראכט אינגאנצען צו דעם ענטשולדן
ארויסצוטרעטען פיר די נאציאנאלע ווידערגעבורט פון מיין פאלק.
אויף אזעלכע אונגעדרעניצטע פאמיליען-ליעבע איז נאך פערט א
אידישעם הארץ. און דיעזע ליעבע איז דער נאטירליכער קוואל
פון יענער אינטעלעקטועלער ליעבע צו גאט, וועלכע איז לייט
ס פ י נ א ז א די העכסטע מדרגה, צו יועלכער דער גייסט הען זיך
אויפהויבען. פון דעם אונערשעפליכען קוואל פון דער אידישער
פאמיליען-ליעבע שטאמען די ערלעזער פון דער מעגשהייט.

„דורך דיך“, זאגט דער געטליכער גענויס פון דער אידישער
פאמיליע, „וועלען אלע משפחות פון דער ערד געבענשט ווערען.“
יעדער איד האט אין זיך דעם שטאף צו א משיח, יעדע אידן
דעם שטאף צו א מאטער דאָלאָראַזא.

צווייטער בריעף.

געדאנקען וועגן טויט און אויפערשטעהונג. — פאמיליען-קברים. —
פערוואנדטע נשמות. — די אידישע און די אינדישע היליגע. —
שאפענהויער. — אחרית הימים. — דער שבת פון דער געשיכטע.

דער שמערץ אזוי ווי די פרייד זיינען אָנשטעמענדיג. איידר,
מיין פריינדלין, האט מיך אָנגעשטעקט מיט אייערע געדאנקען זיינען
טויט און אויפערשטעהונג. איך פלעג היינטמאל ניט געהן צו קברים,
איצט ציהט מיך אהין. צום ערשטען מאל ווייט דעם פרייען טויט
פון מיין מוטער בין איך געווען אויפ'ן בית-עולם, וואו מיין מיטער

ערשטער בריעף.

די צוריקקעהרונג אהיים. — די אידישע פרויען. — א קוואל פון דער אידישער געשיכטס־רעליגיאָן. — פאמיליען־ליעבע. — מאַטער דאָלאָרזאָ.

אָט שטעה איך נאָך אַמאָל נאָך אַ צוואַנציג־יעהריגער פער־פרעמדונג אין דער מיטען פון מײן פאָלק און נעהם אַנטייל אין זיינע ימים־טובים, זיינע זכרונות און האָפנונגען, זיינע גייסטיגע מלחמות צווישען זיך גופא און מיט די קולטור־פעלקער, צווישען וועלכע עס לעבט, און מיט וועלכע עס קען זיך ניט אָרגאניש צוניפּוואַקסען.

אַ געדאַנקען, וועלכען איך האָב שוין געהאַלטען פאַר דער־שטיקט אין מײן האַרצען, שטעהט וויעדער לעבעדיג פאַר מיר: דער געדאַנקען וועגען מײן נאַציאָנאַליטעט, וועלכע איז פערבונדען מיט מײן ירושת אבות, מיט דעם הייליגען לאַנד און דער אייביגער שטאָרט, מיט דעם געבורטס־אָרט פון דעם גלויבען אין די געטליכע איינהייט פון לעבען און די צוקינפטיגע פערברידערונג פון אַלע מענשען.

דיעזער לעבעדיג בעגראָבענער געדאַנקען האָט שוין זייט יאָה־רען געקלאַפט אין מײן האַרצען און געזוכט זיך אַרויסצורייסען. עס האָט מיר אָבער געפעהלט די קראַפט אַריבערצוגעהן פון מײן וועג, וועלכער איז געלעגען אַזוי ווייט פון יודענטום, צו דעם נייעם וועג, וועלכער איז געלעגען פאַר מיר נאָך אין געבעל־האַפּטער ווייטקייט.

איז עס אַ צופאַל, דאָס יעדעס מאָל ווען איך שטעה פאַר אַ נייער ריכטונג, ערשיינט אַן אונגליקליכע פרוי אויף מײן לעבענס־וועג און גיט מיר מוט און קראַפט, צו וואַנדערען אויף אַן אונבע־קאַנטען וועג?

אָה, ווי פאַלש איז די מיינונג, דאָס פרויען האָבען געהאַט אַ קליינע ווירקונג אויף די ענטוויקלונג פון יודענטום און אידען. — פערקעהרט, עס ווערט געזאָגט פון די פרויען, דאָס אַ דאָנק זייער

איהם בלייבען ביז צו דעם אחרית הימים, ווען עס וועט ווערען ומלאה הארץ דעה. וואָרים דער אחרית הימים, פון וועלכען דאָס יודענטום האָט שטענדיג נבואה געוואָלט, איז ניט דאָס ענדע פון דער וועלט, ווי אנדערע פעלקער האָבען עס פאלש פערשטאנען, נאָר עס איז דער סוף פון דער ענטוויקלונג און די העכסטע ערציי-הונג פון דער מענשהייט.

מיר שטעהען ערב דעם געשיכטליכען שבת און מווען אונז פאַרברייטען צו אונזער מיסיאָן, פערשטעהענדיג אונזער געשיכטס-רעליגיאָן.

קיין וואָרט פון אונזערע הייליגע שריפטען ווערט ניט פער-שטאנען ריכטיג, זאָלאַנג מען ווייס ניט דעם געזיכטספונקט, פון וועלכען דער אידישער געניוס האָט זיי בעשאַפען. — די ענגאָיסטישע ערלעזונג פון דער נשמה פון דעם איזאָלירטען יחיד איז דעם יודענ-טום פאַלשטענדיג פרעמד. — דאָס יודענטום טיילט ניט אָב דעם יחיד פון דער פאַמיליע, די פאַמיליע פון דער נאַציאָן, די נאַציאָן פון דער מענשהייט, די מענשהייט פון דער שעפפונג, די שעפפונג פון דעם שעפפער. דאָס יודענטום האָט ניט קיין אנדערען דאָגמאַט (עיקר), ווי דיעזע לעהרע פון דער איינהייט. אָבער דיעזער דאָג-מאַט איז ניט קיין פערשטיינערטער טויטער גלויבען, נאָר אַ לעבע-דיגע שעפפערשע אידעע, וועלכע וואורצעלט אין דער פאַמיליע-ן לעבע, בליהט אין דעם פאַטריאַטיזם, און ברענגט ריפּע פרוכט אין דער מאָדערנער בענייטער מענשליכער געזעלשאַפט. — דאָס יודענ-טום וואָלט אָבגעשטאַרבן אין דאָגמאַטען, אזוי ווי די רעליגיאָנען, וועלכע זיינען פון איהם אַרויסגעקומען, ווען זיין רעליגיאָן וואָלט ניט געווען דער פראָדוקט פון זיין לעבען. דאָס יודענטום איז ניט קיין פאַסיווע רעליגיאָן, נאָר אַן אַקטיווע ערקענטניס, וועלכע איז צונויפגעוואַקסען מיט דער אידישער נאַציאָנאַליטעט. — דאָס יודענטום איז קודם כל אַ נאַציאָנאַליטעט, וואָס איהר געשיכטע געהט האַנד אין האַנד מיט דער געשיכטע פון דער מענשהייט, אַ נאַציאָן, וועלכע האָט שוין אַמאָל אַרויסגערופען די אויפלעבונג פון דער סאַציאַלער וועלט, און וועלכע לעבט אויף היינט מיט דער וויעדעראויפלעבונג פון די היסטאָרישע קולטור-פעלקער.

ליעגט, און וואו מען האָט שפּעטער אין מיין אָבוועזענהייט מקבר געווען מיין פאָטער. — איך האָב פּערגעסען דעם קדיש און האָב אָנשטאָט דעם געזאָגט פון דער שמונה-עשרה: „אתה גבור לעולם יהוה מחיה מתים אתה“... דאָ האָב איך דערזעהן אַן איינזאָמע בלום אויף אַ קבר פון דער נאָהענט. איך האָב זי גענומען און אַריינגעלעגט צווישען מיינע פאפיערען. אין דער היים האָב איך זיך ערשט דערוואוסט, ווער עס ליעגט אונטער דעם קבר. — איך האָב זיך דערוואוסט, דאָס דער אוצר, ווי איהר האָט אָנגערופען די אַרימע בלום, איז פאַר אייך בעשטימט.

עס זיינען פאַראַן געהיימניספולע בעציהונגען צווישען די געשטאַרבענע און די לעבעדיגע, אָבוואָהל זיי וועלען בלייבען שטענדיג אַ סדר. ווען די פּעדים פון לעבען ווערען דורכגעשניטען, ווערען אָבער ניט דורכגעשניטען די פּעדים פון די גייסטער, וועלכע פּערבינדען די נשמות אין דער צייט און דער אייביגקייט:

די געשטאַרבענע נשמות

זיי לעבען נאָך אין גייסט.

דערפאַר האָב איך ליעב בעקומען דעם טויט. — ניט ווייל איך האָס דאָס לעבען; ניין, איך ליעב אויך דאָס לעבען, אָבער נאָר אזוי ווי דער גרעסטער רענקער ספינאָזא האָט עס געליעבט. — וואָס האַמאָנער, וואָס הייליגער, וואָס געטליכער דאָס לעבען איז, אַלץ מעהר זיינען לעבען און טויט פון גלייכען ווערט.

נאָר די אידען האָבען זיך געקענט אויפהויבען צו אַזא הויכ-קייט, וואו לעבען און טויט האָבען דעם גלייכען ווערט, אָבער פון דעם לעבען האָבען זיי זיך ניט אָבגעזאָגט. — מיט אַכצען-הונדערט יאָהר צוריק שוין האָט אַ איד, וועלכען די אומות העולם האָבען פּערגעטערט אַלס זייער ערלעזער, געפונען דעם שטיצ-פונקט אויסערהאַלב פון דער וועלט, פון וועלכען ער האָט געוואָלט איבערקעהרען די וועלט.

די גרויסע לעהרער פון דער ערקענטניס פון גאָט, פון דעת יהוה זיינען שטענדיג געווען אידען. אונזער פאָלק האָט ניט נאָר אין אַלמערטום בעשאפּען די ערהאַבענסטע רעליגיאָן פון דער גאַנצער וועלט, נאָר עס האָט זי אויך ענטוויקעלט ווייטער לויט דעם פאַרשריט פון דער מענשהייט. און דיעזע מיסיאָן וועט פאַר

און דער וויעדעראויפלעבונג פון אידישען פאלק, איז אויך דער וועקט געוואָרען דער געדאנקען פון דער אונשטערבליכקייט. שוין דער נביא ישעיהו מאַכט אַן אונטערשייד צווישען די אומות, וועלכע וועלען אויסשטארבען אָהן אַ זכר, און דעם פאלק ישראל, וואָס וועט אויפלעבען, און וואָס זיין טויט איז נאָר די חבלי לידה פון דער מלכות המשיח (ישעיה כ"ו, י"ד—י"ט).

אפילו אין אורקריסטענטום, וואָלאַנג עס איז ניט אָבגעפאלען פון נאציאָנאלען יודענטום, האָט נאָך געלעבט די אידישע פאלקס-אידעע, אין וועלכער תחית המתים, מלכות השמים און עולם הבא האָבען אייגענטליך בעדייטעט די ימי המשיח, דעם מלכות הרוח, וואָס זיין אָנקומען ווערט ערוואַרטעט נאָך אין די עוואַנגעליען און אין דער עכט-אידישער תפילה: „פאָטער אונזער“.

אויך די לעצטע תורה פון דעם אידישען גייסט וועגען לעבען און טויט, די פילאָזאָפיע פון ספינאָזא, האָט גאָרנישט צו טהאָן מיט יענער אַטאָמיסטישער אונשטערבליכקייט, וועלכע לעזט אויף דאָס אייניגע לעבען ספיריטואַליסטיש אָדער מאַטעריאַליסטיש, און וואָס איהר העכסטער רעליגיעזער און מאָראַלישער פרינציפ איז דער ענאָיסטישער פרינציפ: יעדערער פאַר זיך. קיין פאלק איז ניט אזוי ווייט פון דיעזען ענאָיזם, ווי דאָס אידישע. ביי די אידען איז דאָס העכסטע פרינציפ די סאָלידאַריטעט¹. אין די פרקי אבות ווערט ערקלערט יענע בורשואַזנע מאָראַל, לויט וועלכער יעדער איינצעלנער שטעהט נאָר פאַר זיך, פאַר אַ שלעכטע מדה². ביי ספינאָזא, ווי ביי אַלע אידישע הייליגע, שטעהט ניט דער פרט אָבגעטיילט פון כלל. — די אייביגקייט הויבט זיך ניט אָן, לויט ספינאָזא, נאָך דעם טויט, נאָר זי שטעהט, ווי גאָט, שטענדיג פאַר אונז.

נאָר וועניגע האָבען אין זיך דעם גייסט, וועלכער האָט בע-גייסטערט די אידישע הייליגע. יעדערער וויל האָבען זיין שטיקעל אונשטערבליכקייט פאַר זיך אַלליין. דער אחרית הימים איז נאָך ווייט, אָבער אַמאָל וועט דער הייליגער גייסט פון אונזער פאלק ווערען דער אוצר פון דער גאנצער מענשהייט. אַמאָל וועט די גאנצע ערד ווערען אַ טעמפלעל, וואו עס וועט רוהען גאָט'ס גייסט. דער מלכות הרוח, וועלכער איז אָנגעזאָגט געוואָרען בנבואה אין

דרימער בריעה.

אונשטערבליכקייט. — רבי יוחנן. — רמבן. — משניות. — פאטער
אונזער. — סאלידאריטעט. — פראנקרייך'ס רוף און דער רעאקציע-
נערער געשריי.

איהר וואונדערט זיך, וואָס אין דער תורה איז ניטאָ גאַרנישט
וועגען אונשטערבליכקייט. — איהר זייט ניט בעפריעדיגט דער-
מיט, ווי די אגדתא און די מאָדערנע אידישע און קריסטליכע ווי-
סענשאפט טייטשען אויס דעם גלויבען אין די אונשטערבליכקייט
פון דער תורה. — ווען משה און די נביאים וואָלטען געגלויבט אין
א יענע וועלט, ווי דאָס קריסטענטום, וואָלטען זיי געוויס גערעדט
וועגען דעם. — איך לייקען ניט דיעזען פאָקט. ווען איהר מאַכט
אַבער דערפאַר אַ פאָרוואָרף געגען די תורה, פערנעסט איהר וויעדער
דעם היסטאָרישען געזיכטספונקט פון דער הייליגער געשיכטע,
וועלכע טיילט ניט אַב דעם יחיד פון זיין שטאַם, די נאַציאָן פון
דער מענשהייט, די שעפפונג פון דעם שעפפער. — איהר פער-
נעסט, דאָס דער טייל פון אונזערע הייליגע שריפטען, וואו עס
רעדט זיך ניט פון דער אונשטערבליכקייט, איז ענטשטאַנען אין
אַ צייט, ווען די אידישע נאַציאָן איז נאָך ניט אונטערגעגאַנגען און
האַט ניט געקענט האָבען קיין געדאַנקען וועגען תחית המתים. —
דער אידישער גלויבען אין די אונשטערבליכקייט קען ניט אָבער-
טיילט ווערען פון דעם נאַציאָנאַל-מענשליכען גלויבען אין משיח.
ערשט מיט משיח און דער מלכות המשיח, זאָגט ר' יוחנן, איז
דערגרייכט געוואָרען דאָס ציעל פון דער שעפפונג. — אַלע נביאים,
זאָגט ער ווייטער, רעדען אין זייערע נבואות פון מלכות המשיח;
פון יענער וועלט ווייס גאָר גאָט אַליין. — אויך אין דעם רבני'שען
יודענטום איז יענע וועלט ניט אונטערשיעדען שטאַרק פון דער
מלכות המשיח. דער רמב"ן בעשטעהט דערויף, געגען דעם רמב"ם,
דאָס מלכות המשיח און עולם הבא זיינען איינס און דאָס זעלבע.
דאָס יודענטום האָט ניט געדאַרפט בעזונדערס בעטאָנען די אייביג-
קייט פון גייסט, וואָרים זיין גאַנצע געשיכטע איז די פערקערפער-
רונג פון דיעזער אידעע. בשעת עס איז אין סוף פון בית ראשון
אַרויפגעקומען דער געדאַנקען פון דעם נאַציאָנאַלען אונטערגאַנג

ווארענען וועניגסטענס מיינע ברידער אין דייטשלאנד נענען דיעזען
רעאקציאָנערען ליאַרעם.

אַנמערקונגען.

- (1) די אידישע סאַלידאַריטעט: כל ישראל ערבים זה בזה, ווערט
אויף אויסגעדריקט דורך קידוש השם.
- (2) פערגלייך נאָטע 5, וואו עס זיינען ביים שלום אָנגעגעבען
די פיער מיינונגען פון פרקי אבות ווענען מײן און דיין. די בור-
זשואַנע מאָראַל ווערט דאָרטען קריטיקירט אויף אזא אופן: האומר
שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום.
אַן אַנדער אויסשפּרוך אין אבות, וועלכער ווערט אויסגעדריקט
פערקעהרט אין אבות דרבי נתן, פערזאָגט: מיר זאָלען ניט זיין ווי
קנעכט, וועלכע דיענען פאַר לויז, נאָר ווי קינדער, וועלכע טהוען
די געטליכע אַרבייט אויס עהרפּורכט פאַר דעם פאָטער פון אלע
בעשעפּענישען.
- בנוגע צו דעם גלויבען אין אונשטערבליכקייט איז דיעזע
לעהרע גלייכגילטיג (פערגלייך עפילאָג 3).
- (3) פערגלייך: „נייע אַריענטאַלישע פראַגע“ אין עלפטען
בריעף.
- (4) פערגלייך עפילאָג 6.

פיערטער בריעף.

דער דייטשער אידען-האס. — פאטריאַטישע ראמאנטיקער און פילאָזאָפֿי-
רענדע בוכהענדלער. — אטמא וויגאנד. — בערטאלד אויערבאך. —
מאָלעשאַט. — דר. גאלאוואַרדין. — די רעפּאָרם און די אידישע נעז.
— א פאָטאָגראַפישער פאָרטרעט. — העברעאישע תפלות. — פאָט-
ריאַטיזם. — מיין גראַספאטער. — די מאַמע רחל. — נאַציאָנאַלער
טרויער. — שבת חזון.

די דייטשע בילדונג קען הפנים ניט מאַכען שלום מיט דער
אידישער נאַציאָנאַלער אידעע. — וואָלט איך ניט געלעבט אין
פראַנקרייך, וואָלט עס מיר ניט קומען אויף דעם געדאַנקען מיך
צו פּעראַינטערעסירען פאַר די וויעדעראויפּלעבונג פון אונזער

דער תורה, איז אריבערגעטרעגן געווארען אומאן אויף דעם עולם הבא. ספינאזא האט דער ערשטער פערשטאנען דעם מלכות הרוח אלס א געגענווערטיגען. ער עקזיסטירט שוין, אבער אלס א ליב-טיגע שפראצונג דערווייל. כדי דיעזע שפראצונג ווייטער צו ענט-וויקלען צו סאציאלע שעפפונגען, ארבייטען דייטשלאנד, פראנק-רייך און ענגלאנד. — דייטשלאנד האט אויסגעטראטען דעם וועג פון פילאזאפיע; דעם וועג פאר סאציאל-פאליטישע איבערקעהע-נישען האבען אויסגעטראטען די פראנצויזען פאר אלע נאציאנען זייט דער גרויסער פראנצויזישער רעוואלוציאן; דער פארטשריט פון דער אינדוסטריעלער ארבייט געהט ארויס פון ענגלאנד.

די אידען האבען שוין זייט לאנגער צייט דערפיהלט, דאס דער קאמפף פון די פעלקער, וועלכע קעמפפן צוזאמען מיט פראנקרייך פיר זייער נאציאנאלער ווידערעגבורט, איז זייער איי-גענער קאמפף, און זיי האבען זיך אומערדום אָנגעשלאָסען מיט בעגייסטערונג אן די פאליטיש-סאציאלע בעוועגונגען. — עס איז געקומען די צייט, רופט צו אידען א פראנצויזישער דעמאקראט, דאס איהר זאלט א קלער טאן וועגען אייך זעלבסט און אנהויבען ארבייטען פאר אייער אייגענער ווידערעגבורט (3). איינס שליסט אבער גארנישט אויס דאס אנדערע. ווען איך ארבייט פאר די וויער דעראויפלעבונג פון מיין אייגען פאלק, האב איך זיך נישט אָנגעזאָגט דערפאר פון מיינע אלמענשליכע בעשטרעבונגען. די היינטיגע נאציאנאלע בעוועגונג איז נאך א נייער שפּרונג אויף דעם וועג, וועלכען די פראנצויזישע רעוואלוציאן געהט זייט איהר אָנפאַנג. דאס פראנצויזישע פאלק האט זייט דער רעוואלוציאן גערופען אלע פעלקער צו הילף. אבער די פעלקער זיינען געבליבען על פי רוב טויב צו דיעזען געשריי, זיי האבען צוגעהערט זיך מעהר צו דעם רעאקציאנערען ליאזעם אין זייערע אייגענע לענדער. — היינט פערטויבט דיעזער ליאזעם אין אייניגע טיילען פון דייטשלאנד העכסטענס דאס פאלק, וועלכעס איז אריינגעשווינדעלט געווארען אין א ווילדער בעגייסטערונג פאר זיינע קעניגען און קרענעס-פיהרער. אלע אנדערע פעלקער פערשטעהען פראנקרייך'ס רוף. דיעזער רוף איז דערגאנגען אויך צו מיין אלטען פאלק, און איך וויל פעראייניגען מיין שטימע מיט דער פראנצויזישער, כדי צו

אָבוואָהל אמת פון אַ גאַנץ אנדערען גרונד. ער מאַכט מיר שווערע
פאַרווירפּען און רופט אויס: „ווער האָט דיר געמאַכט פאַר אַ
ריכטער איבער אונז?״ דער דייטשער איד זוכט צוליעב דעם
אַרומיגען אידען־האַס אַראָבצואוואַרפּען פון זיך אַלעס אידישע און
פערלייקענען זיין ראַסע. קיין רעפּאָרם פון דעם אידישען קולט
איז דעם געבילדעטען דייטשען איד ניט ראַדיקאַל גענוג. אפילו
די טויפּע ערלעזט איהם ניט פון דעם אידען־האַס. די דייטשען
האַסען די רעליגיאָן פון די אידען וועניגער איידער זייער ראַסע,
זייער גלויבען וועניגער איידער זייערע געזעצן. — ניט די רעפּאָרם,
ניט דער שמו, ניט די עמאַנציפּאַציאָן עפענען דעם דייטשען איד
פאַלשטענדיג די טויערען פון סאָציאַלען לעבען. זיי זוכען דערפאַר
צו פערלייקענען זייער אָבשטאַמונג. — מאַלעשאַט דערצעהלט
אין זיין פּיואַלאָגישען סקיצען־בוך (זייטע 257) וועגען דעם זוהן
פון אַ געטויפּטען איד, וועלכען מען האָט ניט געקענט אוועקשלעפּען
פון שפּיעגל, וואָרים ער האָט געוואָלט אַלץ מאַכען גלאַט מיט אַ
קעמל זיינע געקרייזעלטע האָר. — אָבער אזוי וועניג ווי די ניט־
נאַציאָנאַלע רעפּאָרם האָט דערגרייכט איהר צוועק, אזוי וועניג
קענען די אידען פערלייקענען זייער אָבשטאַמונג. די אידישע געזעצן
וועלען ניט רעפּאָרמירט ווערען, און די אידישע געקרייזעלטע האָר
וועלען ניט ווערען גלאַט. די אידישע ראַסע איז אַן אָריגינעלע.
דער אידישער טיפּ איז געבליבען דערוועלביגער אין לויף פון יאָהר־
טויזענדען.

„אויף דער מערב־דיגער בערג־וואַנד אין טעבען אין מצרים,
וועלכע איז די קברים־שטאָרט, זעהט מען דעם קבר פון אַ דירעקט־
טאָר פון די קעניגליכע בויטען, אויף וועלכען עס זיינען דאָרגע־
שטעלט די פערשיעדענע אַרבייטען. עס ווערען דאָרטען אָבעליסקען
אויפגעשטעלט, פאַלאַצען געבויט, ציעגעל געפאַרברט, שטיינער גע־
שלעפּט. אַן אויפזעהער שטעהט מיט אַן אויפגעהויבענעם שטעקען.
דער קבר איז, לויט די אויפשריפטען, פאַרטיג געמאַכט געוואָרען
אין דער צייט פון משה, און אין די אַזיאַטישע שקלאַפּען דערקענט
מען דעם אידישען טיפּ (2).“ אויף עגיפּטישע מצבות פון שפעטערע
צייטען וויזען אונז אידען, וועלכע זיינען מערקווירדיג עהנליך צו
די היינטיגע.

נאציאן; אזוי זיינען דאס אונזערע אַנשוואונגען אַבערנאנג פון דער אַרומיגער געזעלשאפט. יעדעס פאָלק ווי יעדער אינדיווידוּם וואָס האָט זיין ספּעציאליטעט. יעדער מענטש אזוי ווי יעדעס פאָלק איז אפילו אַ פאָליטישע, אָדער בעסער געזאָגט אַ סאָציאלע חיה; אָבער אין דער סאָציאלער וועלט האָט דאָך יעדערער זיין בעזונדערען בערוף, און דער דייטש איז צופיעל אַן אוניווערזעלער פילאָזאָף, דאָס ער זאָל זיך קענען באַמט אינטערעסירען פאַר נאציאָ-נאלע שטרעבונגען.

„די גאַנצע טענדענץ“, אזוי האָט מיר געשריבען מיין אַמאָלי-גער פערלעגער אָטמאָ וויגאַנד, ווען איך האָב איהם פאַרגעלעגט דיעזען בוך, „איז געגען מיין ריין מענשליכע נאטור.“

די „ריין מענשליכע נאטור“ פון דעם דייטש איז די נאטור פון דער ריין דייטשער ראַסע, וועלכע איז אין דער טעאָריע אפילו אַלמענשליך, אין פראַקטישען לעבען אָבער ענאָיסטיש. די שנאה פון דעם דייטש געגען די אידישע נאציאָנאלע שטרעבונגען האָט אַ דאָפּעלטען גרונד. די אַלמענשליכע שטרעבונגען פון דעם דייטש זיינען געגען נאציאָנאלע שטרעבונגען. געגען אידישע נאציאָנאלע שטרעבונגען האָט דער דייטש נאָך אַ בעזונדערע ראַסען-אַנטיפּאַטיע. דערזעלביגער דייטשער פערלעגער, וואָס זיין „ריין מענשליכע נאטור“ האָט אַ פיינדשאפט געגען שריפטען פאַר די אידישע נאציאָנאליטעט, דרוקט אָהן יעדע פיינדשאפט שריפטען געגען האָס יודענטום, און נאָר אויס דעם אָנגעבאָרענעם ראַסען-אַנטאָגאָניזם.* דער דייטש האָט אָבער ניט קיין קלאָרען בעוואוסט-זיין וועגען זיינע ראַסען-פאַראַרטיילען. ער זעהט אין זיינע ענאָיס-טישע ווי גייסטיגע שטרעבונגען נאָר „אַלמענשליכע“ טענדענצען; ער ווייס אָבער ניט, דאָס מיט די גייסטיגע שטרעבונגען לעבט ער אין דער טעאָריע, מיט די ענאָיסטישע אין דעם פראַקטישען לעבען. אויך די געבילדעטע דייטשע אידען האָבען גענוג מאָטיווען, פאַר וואָס זיך אַבצואַווענדען פון די אידישע נאציאָנאלע שטרע-בונגען. — מיין אַלטער ליבער פריינד בערטיאָלד אויער-באַך איז אַקוראַט אזוי געגען מיר, ווי מיין אַלטער פערלעגער,

(*) נאָמע B.

די אידישע ראסע, וועלכע איז צושטרייט אין דער גאנצער וועלט, האָט די גרעסטע פעהיגקייט זיך צו אַקלימאטיזירען. אזוי ווי דאָס אידישע פּאָטערלאַנד, פּאַלעסטינאַ, ברענגט אַרויס נאָרד־ליכע און זיערליכע פּרוכטען, אזוי קען אויך געדיהען דיעזעס פּאָלק אונטער אַלע קלימאטען. — אַ פּראַנצויזישער דאָקטאָר, גאַל־א־וואַרד־י, האָט בעווויזען דיעזעס פיזיאלאָגישע פענאָמען אין זיין ווערק: *Position des Juifs dans le monde.*

אזוי וועניג ווי איך קען האָבען אַ פּאַראָדירטיל געגען מיין אייגענער ראסע, אזוי וועניג קען איך זיין געגען די הייליגע שפּראַך פון אונזערע אבות, וועלכע מען וויל פון אומערדום פערדרענגען. — די העברעאישע תפילות האָבען מיך שטענדיג דערהויבען. עס קלינגט פון זיי דער אַבקלאַנג פון טויענדע גענעראַציאָנען. זיי מאַכען שטענדיג אַן איינדרוק אויף דעם, וועלכער פערשטעהט זיי. די אידישע תפילות זיינען קאָלעקטיווע תפילות פיר דאָס גאַנצע פּאָלק. דער פרומער איד איז פריהער פאַר אַלץ אַ אידישער פּאַטריאָט. דער „ניימאָדישער“ איז ניט נאָר אַן אַבטריניגער אין דעליגיעזען זין, נאָר אויך אַ פעררעטער פון זיין פּאָלק, זיין ראסע און פאַמיליע. — אויב עס וואָלט ווירקליך געווען אונמעגליך צו פּעראַייניגען די עמאַנציפּאַציאָן מיט דער אידישער נאַציאָנאַליטעט, וואָלט דער איד געדאַרפט אָפּפערען מיט דער עמאַנציפּאַציאָן. וועגען דיעזען פונקט דאַרף מען אפשר נאָך מעהר רעדען.* דאָס דער איך דאַרף קודם כל זיין אַ אידישער פּאַטריאָט, בעדאַרף מען קיין בעווייז ניט פאַר דעם איד, וועלכער האָט נאָר בעקומען אַן אידישע ערציהונג. דער אידישער פּאַטריאָטיזם איז אַ נאַטירליך־אַמת'ער געפיהל.

מיין גראַספּאַטער האָט מיר געווויזען אַמאָל טייטלען און אַלי־ווען און האָט געזאָגט מיט אַ ליכטיגען בליק: „דיעזע פירות וואַקסען אין ארץ ישראל“. אַלעס, וואָס דערמאָנט אַן פּאַלעסטינאַ, ווערט פון פרומע אידען בעטראַכט מיט אַ געפיהל פון ליבע און פערעהונג; יעדען געשטאַרבנעם ווערט געגעבען אין קבר אַבי־סעל ארץ־ישראל ערד, כדי דער טויטער וואָל זיך ניט דאַרפֿען

(*) נאָמע 4.

דאס אידישע פאלק וואלט שוין לאנג אין זיין גלות אונטערנע-
גאנגען, ווען גיט די קראפט פון דעם אידישען טיפ. — ווען דאס
יודענטום האט צו פערדאנקען זיין אונשטערבליכקייט צו זיין רעלי-
גיעזען גענויס, האט דער רעליגיעזער גענויס צו פערדאנקען זיין
אונשטערבליכקייט צו דער פרוכטבארקייט און דער קראפט פון דער
אידישער ראסע. — אזוי ווי אמאל אין דער געפאנגענשאפט פון
מצרים, אזוי איז אויך היינט אין דעם דריטען גלות ריכטיג דאס
ווארט:

וכאשר יענו אותם בן ירבו

ותמלא הארץ אותם.

דאס די אידישע ראסע ווערט גיט פערניכטעט אין געמישטע
הייראטען, דערפאר קען איך נאך ברענגען א ביישפיעל. פון גער-
מישטע חתונות צווישען אינדא-גרמאנען און מאנגאלען קומט
ארויס מעהר דער מאנגאלישער טיפ. די רוסישע אדעליגע, וועלכע
האבען אריינגענומען אין זיך נאך וועניג מאנגאלישעם בלוט, האבען
א מאנגאלישען טיפ. צווישען מיינע סאציאליסטישע פריינד
געפינט זיך א רוסישער אדעליגער, וועלכער האט אן אינדא-גרמא-
נישען גייסט אבער א מאנגאלישעם אויסזעהן. דיעזער פריינד
האט חתונה געהאט מיט א פוילישער אידן, און די זיהן האבען
אלע א אידישען טיפ.

איהר זעהט, מיין פריינדן, דאס עס העלפט גיט די אידען צו
פערלייקענען דורך די טויפע זייער אבשטאמונג. דער אידישער
טיפ קען גיט פערטיליגט ווערען.

דער אידישער טיפ איז אבער אויך זעהר נכר. — אפילו אין
זיינע איידעלסטע פערטרעטער, וואו ער אונטערשיידעט זיך קוים
פון דעם אלטען גריכישען טיפ, אבער איז נאך פיעל איידעלער אין
זיין נשמה-אויסדרוק און זיין זימליכען ערנסט, טראגט ער אויף
זיך די חתימה פון דעם עלטעסטען אדעל פון די וועלט-היסטארישע
פעלקער. — איך בין געווארען זעהר פערוואונדערט, ווען איך האב
אויף מיין רייזע דורך אנטווערפען געוויזען דאס אייך בעקאנטע
שעהנע פאטאגראפישע בילד צו א קענער פון קונסט, וועלכער האט,
בעוואונדערענדיג די הערליכע געשטאלט, אויסגערופען: איך וועט
זיך, אז דאס איז א אידן.

וואקסען דער לעבעדיגער גלויבען אין די שטענדיגקייט פון דעם גייסט אין דער געשיכטע.

דיעזע הערליכע בלום פון יודענטום איז פערדארט געוואָרען אין דעם גלויבען אין די אונשטערבליכקייט פון דער אינאָלירטער זעלע, ווען די עזע בלום איז אַראָבעפאלען פון איהר וואָרעל און איהר שטאַם. נאָך אין דער אידישער פאמיליע האָט זיך לעבעדיג ערהאלטען דער גלויבען אין די שטענדיגקייט פון גייסט אין דער געשיכטע. און ווען דער מאָדערנער דאָליזם פון מאטעריע און גייסט האָט געפונען ביי דעם לעצטען קריסטליכען פילאָזאָף קאר-טעויוס זיין העכסטען אויסדרוק, האָט זיך וויעדער פון יודענטום אויפגעהויבען דער גלויבען אין די אייביגקייט פון דער נאטור און דער געשיכטע.

ווי דער קריסטליכער דאָליזם איז צושלאָגען געוואָרען טעאָ-רעטיש דורך ספינאָזא', אזוי ווירקט דאָס אידישע פאָלק דאָגענען דורך זיין געזונדעם מוסטערהאפטעם פאמיליען-לעבען. — יעצט שוין קען מען זעהן דעם גוטען איינפלוס פון דער אידישער פאמיליע אויף ליטעראטור, קונסט און וויסענשאפט. ווי וועט זיך דאָך אלץ נאָך ענדערען, ווען מיר וועלען האָבען אונזער פאָלקס-געשיכטע און נאציאָנאַל-ליטעראטור, ווען די תורה וועט אַרויסנעהן פון ציון און גאָט'ס וואָרט פון ירושלים (4).

אַנמערקונגען.

(1) אויערבאָך שרייבט מיר אין העברעאיש: מי שמך לאיש שר ושופט עלינו. אויערבאָך לייקענט ניט די בערעכטיגונג פון מיינע אידישע סימפאטיען אַלס פערזענליכע שטימונג, וועלכע איז איהם ניט פרעמד געבליבען. ער וויל אָבער ניט, דאָס מען זאָל עס אָפען אויסשפרעכען. דאָס, זאָגט ער, איז אַקוראַט ווי „אונטערצינדען" דאָס אידישע הויז.

(2) „סיני און גלגתא", פון פ. א. שטראוס, ז. 69.

(3) ירמיהו, ל"א, ט"ו.

(4) מיכה ד' א'; ישעיהו ב' ב'. דאָס איז אַ נבואה, וועלכע קומט אָפטמאָל פאָר ביי די פערשיעדענע נביאים, און ציהט זיך דורך אונזער גאַנצע געשיכטס-רעליגיע.

קייקלען אין ארץ ישראל צו תחית המתים. דיעזער מנהג, אזוי ווי דער געברויך פון לולב און אתרוג, איז מעהר איידער א רעליגיעזער מנהג אָדער אַבערגלויבען. דער גאַנצער אידישער רעליגיעזער קולט איז געגרינדעט אויף דעם אידישען פאטריאַטיזם. אונזערע „רע-פאָרמאַטאָרען“ ווייסען דאָס זעהר גוט.

ס פֿינאַזא האָט נאָך געהאַלטען דאָס יודענטום פאַר אַ נאַציאָן, און האָט געזאָגט (ענדע פון דריטען קאפיטעל פון „טעאָלאָ-גישען טראַקטאַט“), דאָס די אויפריכטונג פון דער אידישער מלוכה הענגט אָב נאָר פון דעם מוטה פון אידישען פאָלק. אפילו מענדעל-סאָן ווייס נאָך גאָרנישט פון אַ קאָסמאָפאָליטישען יודענטום.

יע, מיין פריינדין, וואָס אונזערע גערמאַנישע רעפאָרמאַטאָרען זאָלען דאָגעגען ניט זאָגען: די אידישע רעליגיאָן איז אידישער פאטריאַטיזם. איך דערמאָן זיך מיט טיעפער געריהרטקייט אָן אַלע טרויעריגע סצענען, וועלכע איך האָב געזעהן אין הויז פון מיין גראַספאָטער אין באָן, ווען עס פלעגט קומען תשעה באב, די דריי וואָכען, די ניין טעג און דער שבת חזון.

מיין גראַספאָטער האָט ניט געלעבט פון רבנות, האָט אָבער געהאַט די קענטניסען און דעם טיטעל פון אַ רב. דעם גאַנצען יאָהר פלעגט ער נאָך די טעגליכע געשעפטען ביז האַלבער נאַכט שטודירען דעם תלמוד און זיינע מפרשים. נאָר אין די ניין טעג פלעגט ער אָנשטאָט גמרא פאָרלעזען פאַר זיינע אייניקלעך די אנדרות וועגען חורבן ירושלים. דער שנעע-ווייסער באָרד פון דעם אַלטען מאַן פלעגט ווערען בענעצט מיט טרערען. אויך מיר קינדער פלעגען זיך ניט קענען איינהאַלטען פון געוויין. בעזונדערס ווען עס פלעגט דערצעהלט ווערען, ווי די מאַמע רחל איז אויפגע-שטאַנען פון איהר קבר און האָט געקלאָגט אויף איהרע אונגליקליכע קינדער (8).

איהר זעהט דאָ נאָך אַמאָל דייטליך דעם קוואַל פון דעם אידי-שען גלויבען אין אונשטערבליכקייט; ער איז אַ פראָדוקט פון אונ-זער פאַמיליען-ליעבע. אונזער גלויבען אין די אונשטערבליכקייט געהט אין דער פערזאָנלעכקייט ביז צו די אבות, אין צוקונפט ביז צו מלכות המשיח. — פון דער אידישער פאַמיליע איז אַרויסגע-

נאך נאפאלעאנ'ס איבערקעהרעניש בין איך אָנגעטראַטען פון דער פאליטיק און האָב זיך אָנגעגעבען אויסשליסליך צו נאטור-וויסענשאפט. דעם אלטען יונגהענגעליאנער דר. אַרנאָלד רוגע, וועלכער האָט ניט געקענט מוחל זיין דעם „קאָמוניסטען-ראַבי מאָזעס“ די אָבפאלונג פון דער „אידעע“, האָבען אויסגעוויזען דיעזע מאַטעריאַליסטישע שטודיען ווי אַ שרעקליכע זאַך. — אַזעל-כען נאטורוויסענשאפטליכען מאַטעריאַליזם האָט ער אָנגערופען אימפּעריאַליזם, באַנאַפּאַרטיזם. — וואָס פאַר אַ צוזאַמענהאַנג עס איז פאַראַן צווישען נאטורוויסענשאפטליכע שטודיען און באַנאַפּאַרטיזם, דאָס האָט דער אַלטער רוגע ניט ערקלערט. איך האָב אָבער פון מיינע ראַסען-שטודיען בעקומען די איבערצייגונג פון דעם אונטערגאַנג פון יעדער ראַסען-הערשאַפט און פון דער אויפ-לעבונג פון די פעלקער. בעזונדערס האָט מיך מיינ אייגענעם איד-שעם פאָלק אָנגעהויבען צו אינטערעסירען. דער שמערץ, וועלכער איז דערוועקט געוואָרען דורך דעם עלילת-דם אין דמשק, איז געוואָרען יעצט אַ שטענדיגע ריכטונג פון מיינ גייסט. איך האָב ניט מעהר געזוכט צו אונטערדריקען די שטימע פון מיינ אירישען געוויסען; נאָר איך האָב פערקעהרט אָנגעהויבען צו פערפאָלגען איהרע שפורען, און אַט וואָס איך האָב געפונען געשריעבען שוין אין מיינע אלטע מאַנוסקריפטען פון 1840 איבער די געשעהענישען פון דמשק.

„די ארט און ווייזע, ווי דיעזע פערפאָלגונג ווערט אויפגע-נומען אין אייראָפּא און אפילו אין געבילדעטען דייטשלאַנד, דאַרף ארויסרופען אַן איבערקעהרעניש אין יודענטום. זי בעווייזט נאָר, דאָס צווישען די מערב-אייראָפּעאישע אידען און די אייראָפּעאישע פעלקער זיינען נאָך פאַראַן שידעווענער, ווי אין די צייטען פון דעם טרויעריגען רעליגיעזען פאַנאַטיזם. אונזערע ברידער, וועלכע ווילען צוליעב דער עמאַנציפּאַציע זיך און אַנדערע איינרעדען, דאָס די מאָדערנע אידען האָבען ניט קיין נאַציאָנאַלעם געפיהל, ווייסען מעהר ניט, וואו דער קאָפּ שטעהט ביי זיי 1). זיי פערשטעהען ניט, ווי אזוי מען קען אין אייראָפּא אין ניינצעהנטען יאָרהונדערט גלויבען איין אויגענבליק אין דעם בלוט-בלבל, אין דעם „ממזרבבלבל“. פאַר אונזערע געבילדעטע דייטשע אידען איז דער אידען-האַס

פינפטער בריעה.

צוריקבלויק. — געשעהעניסען פון דמשק. — א שמערץ-געשרוי. — כמזוז בלכול. — העפ העפ. — פלובט אין פראנקרייך. — א דייטשער עהר-ליכער מאן. — גערמאנישע פאטריאטען. — זשעפערסאן. — פא-טערלענדער און מלכים. — וואו עס איז גוט, דאָרט איז דאָס פא-טערלאנד. — דאס אידישע אינקאָגניטא. — די רעליגיאָן פון טויט. — טראג הויך דיין פאָהן, מיין פאָלק.

גלויב איך ווירקליך אין די גאולה פון גלות? — איהר פרעגט עס און זאגט, דאָס איך האָב זיך נאָך פריהער אויסגעשפראָכען פיר די ערפילונג פון דעם אידישען משיח-גלויבען, אין מינע צוויי שריפטען: „די הייליגע געשיכטע פון דער מענשהייט“ און „די אייראָפּעאישע טריאָכיע“. איהר זייט גערעכט, ווען איהר דער-מאָנט מיך, דאָס איך בין פּעראַנטוואָרטליך אויך פיר מינע אַמאָ-ליגע אידעען. איך וויל אייך דערפאר פאָרברענגען אייניגע כאַראַק-טעריסטישע מאָמענטען פון מיין פּערגאנגענהייט.

מיט צוואַנציג יאָהר צוריק, בעת דעם בלוט-בלכול פון דמשק, דאָמאָלט שוין, אין מיטען פון מיין סאָציאליסטישער טהעטיגקייט, האָב איך דערפיהלט מיין צוגעהעריגקייט צו אַן עלענרעם פּערלאָוע-נעם פאָלק און האָב שוין געוואָלט אויסדריקען מיין אידיש-פּאָטריאַ-טישעס געפיהל דורך אַ שמערץ-געשריי. דער געשריי איז אָבער אונטערדריקט געוואָרען אין מיין ברוסט דורך דעם גרעסערען שמערץ, וועלכען דער אייראָפּעאישער פּראָלעטאריאַט האָט אין מיר דערוועקט.

אנדערע פעלקער האָבען נאָר פאַרטיי-מחלקות; די דייטשען זיינען ניט אין שלום אפילו ווען זיי שטעהען אין דער זעלביגער פאַרטיי. מינע אייגענע סאָציאליסטישע גענאָסען האָבען מיר געגעבען אַן אורזאכע צו ווערען אַן עמיגראַנט, און נאָך דעם זיעג פון דער רעאַקציאָן בין איך פון אַ פרייוויליגען עמיגראַנט געוואָרען אַן אונפרייוויליגער. — א קורצע צייט נאָך דער פעברואַר-רעוואָלוציאָן בין איך אַוועקגעפאָהרען נאָך פראַנקרייך. דאָ האָב איך דער-קענט דאָס פאָלק, וועלכעס איז געוואָרען דער קעמפּפער פאַר אלע סאָציאלע שטרעבונגען.

און ערנידיגונגען אלס א שטרף פון גאט און געהאפט אויף די וואלד, איז זיין שטאָלץ ניט צובראָכען געוואָרען. פאר די היינטיגע אויפגעקלערטע אידען איז אבער יעדע פאלשע אנקלאגע א שלאג געגען זייער עהרע. וואס העלפט זיי די עמאנציפאציע, וואס האט עס פאר א ווערט, ווען א איד ווערט אפילו גאר א מיניסטער, ווען דער נאָמען איז און בערעקט מיט א פלעק, וועלכען יעדער נאך רישער אינגעל, יעדער פינסטערער שמיערער קען אויסבייטען מיט א זיכערען ערפאלג.

זאָלאנג דער איד וועט פערלייקענען זיין נאציאנאליטעט, ווייל ער וועט ניט וועלען מודה זיין זיין סאָלידאריטעט מיט אן אונגליקליכען פערפאלגטען פאלק, מוז זיין פאלשע שטעלונג ווערען אונגערטרעגליכער יעדען טאג. — צו וואס זאָל מען זיך נארען? — די אייראָפּעאישע פעלקער האָבען שטענדיג בעטראכטעט די עקזיסטענץ פון אידען צווישען די פעלקער אלס אן אבנאָרמאליטעט. מיר וועלען שטענדיג זיין פרעמדע צווישען די נאציאנען, וועלכע וועלען אונז אפילו עמאנציפירען פון מענשען-ליעבע וועגען, אבער וועלען אונז קיינמאל ניט אכטען, זאָלאנג אונזער פרינציפ איז: דאָרטען איז דאָס פאטערלאנד, וואו אים איז דאָס קומענדיג אויף די אויפקלערונג און עמאנציפאציע ציאן וועט דאָך דער איד אין גלות, וועלכער פארלייקענט זיין נאציאן, ניט בעקומען די אכטונג פון די פעלקער. — ניט דער אלטער פרומער איד, וועלכער וואָלט זיך געכער לאָזען אויסרייסען די צונג, איידער פארלייקענען זיין נאציאן, נאך דער מאָדערנער איד איז דער פערעכטליכער, וועלכער פארלייקענט זיין נאציאנאליטעט, ווייל אויף איהר ליגענט די שווערע האנד פון שיקזאל. — די שענע פראזען פון מענשען-ליעבע און אויפקלערונג, מיט וועלכע ער ווארפט זיך ארום, כדי צו פערדעקען זיין פערראט און זיינע אונגליקליכע פאָלס-ברידער, וועלען איהם ניט שיצען פאר דעם אור-טייל פון דער עפענטליכער מיינונג. — טוט אָן טויזענד מאַסען, פערענדערט די נעמען, די רעליגיע און זיטע, טרייבט זיך ארום גע'גנב'עטערהייט אין דער וועלט, כדי מען זאל ניט דערקענען אין אייך דעם איד; יעדע בעליידיגונג פון דעם אידישען נאָמען טרעפט אייך מעהר איידער דעם עהרליכען מאן, וועלכער איז מודה אין

שטענדיג געבליבען א רעטעניש. האָבען דען די דייטשע אידען זייט מענדעלסאָן ניט געשמרעכט צו זיין דייטשען און צו דענקען אין פיהלען דייטש? זיינען זיי ניט געגאנגען אין דעם „בעפרייאונגס קריעג“? זיינען זיי ניט געווען דייטשע פאטריאָטען און שונאים פון פראַנקרייך? האָבען זיי ניט געכטען נאָך געזונגען מיט גיטלס באַס בעקער: „זיי זאָלען איהם ניט האָבען, דעם פרייען דייטשען רהיין“? האָב איך ניט זעלבסט געמאַכט די דומ-הייט און ניט אַריינגעשיקט דעם פערפאַסער אַ מוזיקאלישע קאָמ-פאָזיציאָן פאַר דיעזע „דייטשע מאַרסעליעזע“?

מיט מיר האָט אָבער פאַסירט דאָסזעלבע וואָס מיט די דייטשע אידען בכלל נאָך זייער פאטריאָטישער בענייסטערונג. דער דייטש האָט אויף מיין פאטריאָטישע צושריפט ניט נאָר געענטפערט אין אַ זעהר קאַלטען מאָן, נאָר האָט נאָך אויף דער אַנדער זייט אויפ-געשריבען מיט אַ פערשטמעלטער האַנדשריפט: „דו ביזט אַ איד“. איך האָב בעקער'ס העפּ-העפּ אָנגענומען פאַר אַ פערזענליכע בעליידיגונג און האָב איהם אויפגעשריבען אַ פאָר ביסענדע ווער-טער, אויף וועלכע בעקער האָט ניט געענטפערט. — יעצט וואָלט איך ביי איהם אפשר נאָר געבעטען מחילה. ער האָט מיך ניט גע-וואָלט בעליידיגען פערזענליך. מען קען ניט זיין אַ דייטשער שאָווי-ניסט און אַ אידען-פריינד, אזוי וועניג ווי אַן אָנהענגער פון מלחמה און פאָלקס-פרייהייט. דער דייטשער פאטריאָט לייעבט אין זיין פאָטערלאַנד ניט דעם שטאַט נאָר די ראַסען-הערשאַפט. ווי קען ער געבען די גלייכערעכטיגונג צו אַנדערע ראַסען, ווען זי איז נאָך אַן אומאָפיע פיר די צאָהלרייכע פאָלקס-קלאַסען אין דייטש-לאַנד זעלבסט!

דער סימפאטישער פראנצויז אסימילירט יעדען פרעמדען רא-סען-עלעמענט. אויך דער איד איז דארין אַ פראנצויז. דזשע-פערסאָן האָט שוין געזאָגט בשעת דעם אמעריקאנישען בע-פרייאונגס-קריעג: יעדער מענש האָט צוויי פאטערלענדער, זיין אייגענעם און פראנקרייך. — דער דייטשער אבער וויל בעזיצען פאַר זיך אַליין אַלע זיינע פאטערלענדער און קעניגען. ער קען ניט אסימילירען, עס פעהלט איהם די ווארעמקייט. זאָלאַנג דער איד האָט אריבערגעטראגען אַלע פערפאָלגונגען

רייכער הערשען אין איטאליען, און די טערקען אין פאלעסטינא, האָבען דאָס איטאליענישע פּאָלק און דאס אידישע ניט געקענט ערוואַכען צום לעבען. די סאָלאַטען פון דער מאָדערנער ציוויי-ליזאַציאָן, די פראנצויזען, צוברעכען די הערשאפט פון די באַרבאַרען, זיי ווארפען אראב מיט זייערע ריעזען-הענער די מצבות פון די קברים, און די פעלקער לעבען אויף.

אין מזרח-אייראפא, אין רוסלאנד, פוילען, פרייסען, עסט-רייך, טערקיי, לעבען מיליאנען פון אונזערע ברידער, וועלכע בע-טען צו גאָט פאר דער גאולת ישראל. זיי האָבען בעסער אויפ-בעוואהרט דעם לעבעדיגען קערנדעל פון יודענטום, די אידישע נא-ציאנאליסטע, איידער אונזערע ברידער פון מערב, וועלכע ווילען אלעס ניי בעלעבען אין יודענטום, א חוץ די הויפטזאך, די האָפ-נונג אויף די גאולה. — צו יענע מיליאנען טרייע ברידער וואלט איך וועלען וואנדערן און צורופען צו זיי: טראָג הויף דיין פאָהן, מיין פּאָלק! אין דיר איז געבליעבען דער לעבעדיגער זאמען, וועלכער וועט נאָך בריינגען פרוכט, ווען די הארטע שאלעכץ וועט צובראָכען ווערען, און ער וועט פערפלאנצט זוערען אין די קול-טיווירטע ערד פון דער געגענווארט.

די פערגליווערטע אָרטאָדאָקסיע, וועלכע איז געווען בערעכ-טיגט ביז היינט, קען צובראָכען ווערען נאָך פון אינוועניג, פון דער קראפט פון דער אידישער נאציאָנאליסטע. נאָך פון דער נאציאָנא-לאַער וויעדעראויפֿלעבונג וועט ציעהען דער רעליגיעזער געניוס נייע קרעפטען און וועט בעזעעלט ווערען פון דעם הייליגען גייסט פון די נביאים.

ביו יעצט אבער האָט זיך נאָך קיין קולטורפֿריינד, אפילו ניט מענער, און איינגעגעבען צו צוברעכען די שאַף-לעכץ פון דעם ראביניזם, און ניט צו צושטערען דערביי דעם אינ-ווענדיגען וועזען פון יודענטום און ניט צו פערניכטען זיין היי-ליגעס לעבען.

אָנמערקונגען.

(1) די אלגעמיינע צייטונג פון יודענטום, וועלכע איז גע-וועהנליך ניט קולטורפֿיינדליך, האָט זיך דאמאלס בעקלאָגט: „איי-

זיין סאָלדאָריטעט מיט זיין פאמיליע און שטעלט זיך איין פֿיר
איהר כבוד."

* *

*

איהר זעהט, מיין פריינדן, אזוי האָב איך געקלערט אין מי-
טען פון מיינע קעמפפֿען פֿאַר דעם אייראָפּעאישען פּראָלעטאַריאַט.
מיין גלויבען אין משיח'ן איז געווען דאמאלס, אזוי ווי היינט,
דער גלויבען אין די וויעדעראויפֿלעבונג פון דעם אידישען פֿאָלק.
היינט, אקוראט ווי דאמאלס ווען איך האָב אַרויסגעגעבען מיינע
ערשטע ביכער, גלויב איך נאָך, אַז דאָס קריסטענטום איז געווען
אַ שריט אויף דעם וועג צו יענעם ערהאַבענעם ציעל, וועלכען די
נביאים האָבען געשילדערט אַלס די ימות־המשיח. היינט, אקוראט
ווי דאמאלס, גלויב איך נאָך, דאָס דיעזע גרויסע עפֿאָכע הויבט אָן
זייט ספינאָזאָ אויפֿצושטעהן אין גייסט פון דער מענשהייט. איך
האָב אָבער קיינמאָל נישט געזאָגט, אַז דאָס קריסטענטום איז דאָס
לעצטע וואָרט פון דער הייליגער געשיכטע פון דער מענשהייט,
אָדער דאָס דיעזע געשיכטע האָט זיך געענדיגט מיט ספינאָזאָ. —
מיר זוכען יעצט אַ העכערע ערלעזונג, איידער דאָס קריסטענטום
האָט אונז ווען געקענט געבען. — דאָס קריסטענטום איז געווען
דער נאכטשטערן, וועלכער האָט נאָך דעם זונען־אונטערגאנג פון
די אמאָליגע פעלקער געבראכט טרויסט און האָפֿנונג; עס האָט
א ליכט געטאָן איבער די קברים פון די דער'הרג'עטע אמאָליגע
נאציאָנען. די מיסיאָן פון דעם קריסטענטום, וועלכעס איז אַ רע-
ליגיאָן פון טויט, האָט אויפֿגעהערט, וויבאַלד די פעלקער האָבען
וויעדער דערוואַכט צום לעבען. די געשיכטע פון די לעצטע דריי
יאָרהונדערטען גיט אונז ביישפּיעלע דערפֿון אויף יעדען בלאַט.
עס איז גענוג, ווען איך מאַך אייך אויפֿמערקזאם אויף די יעצ-
טיגע פּאַסירונגען אין איטאַליען. אויף די חורבות פון דעם קריסט-
ליכען רוים הויבט זיך אויף דאָס וויעדעראויפֿגעלעבטע איטאַליע-
נישע פֿאָלק. — אזוי ווי דאָס קריסטענטום אזוי האָט אויך דער
מאָהאמעדאניזם געלערנט די רעזיגנאַציע. זיי זיינען ביידע די
אויפֿשריפטען אויף די מצבות, וועלכע דער באַרבאַרישער דרוק האָט
געשטעלט אויף די קברים פון די נאציאָנען. — זאָלאַנג די עסט-

געשפיעלט און גרויסע ראליע אין דעם רעוואלוציאָנס-יאָהר 1848. העקער, א ריינער דייטש, איז געווען א בעקאנטער ליבעראל אין באדען. לכתחילה האָט דיעזער ליבעראל געשטורעמט געגען דעם אידישען „שונא“. העקער האָט פערעפענטליכט אין פראנק-פורטער זשורנאל א גאנצע צאָהל אנאָנימע ארטיקלען געגען די אידישע עמאנציפאציען.

דערוועלביגער העקער האָט אבער אייניגע יאָהר שפעטער פאָר-געשלאָגען אין באדען אן אדרעס צו דעם פעראייניגטען בערלינער פארלאמענט לטובת פון דער אידישער עמאנציפאציען. ווען מען האָט איהם דערמאנט זיינע פריהערדיגע אידען-פיינדליכע איבער-צייגונגען, האָט ער געענטפערט, דאָס די פרינציפען פון רעכט און הומאניטעט האָבען ביי איהם מנצח געווען.

די דעמאָקראטען פון 1848 האָבען אריבערגעיאָגט די ראָמאנ-טיש-פאטריאָטישע חברה פון דעם בעפרייאונגס קריגע, ווי יאָהן, ארנשט און חברותא. איך גלויב אָבער אויפ'ן גרונד פון מיין לאנגיאָהריגער ערפאָהרונג, דאס דייטשלאַנד איז סאָציאל נאָך שטארק אבגעשטאנען פון די ראָמאנישע פעלקער. אין דייטשלאַנד מוז נאָך אויסגעקעמפט ווערען דער לעצטער ראסען-קאמפף, איידער די דייטשען וועלען דורכגעדרונגען ווערען פון סאָציאלער און הו-מאנער בילדונג אזוי ווי די ראָמאנישע פעלקער.

נאָך מעהר גיב איך צו אייער אָבשוועכונג פון מיין אורטייל בנוגע צו די געבילדעטע אידען פון מערב-אייראפא. איצט פיהלט זיך אויך אין יודענטום אן אבשוועכונג פון דעם קאָסמאָפאָליטיזם, וועלכער, ווי דאס האָט זעהר ריכטיג געזאגט, ליעבט די מענשען פון דער ווייט, כדי ניט מחויב צו זיין צו ליעבען זיי פון דער נאָהענט. עס ווערען אומערום דערוועקט בעסערע, נאטירלי-כערע און געזינדערע געפיהלען. אין אמעריקא ענטשטעהען יעדעס יאָהר נייע אידישע געמיינדען, אין פראנקרייך אָרגאניזירט זיך די חברה כל ישראל חברים, אין דער דייטשער און פראנצויזישער ליטעראטור האָבען שריפטשטעלער ווי קאמפערט, סטראו-בען, ווייל, בערנשטיין אָנגעהויבען צו שילדערן דאָס אידישע לעבען, אין דער ליטעראטור פון יודענטום האָט גרעץ דורך זיין געשיכטע פון יודענטום דערווארעמט די הערצער פון אונזער פאָלק פאר זיינע העלדען און מאַרטירער.

רָאָא הָאָט קיינמאָל נײַט פֿערשפּאַרט צו די אָנהענגער פֿון דער
איזראַעליטישער רעליגיע א שמועץ, א טרער, א קרענקונג. וואָל-
טען אידען געווען נאָך א רעליגיעזע קאָנפּעסיאָן, וואָלט דאָס גע-
ווען וואונדערבאר, בפרט בנוגע צו דייטשלאנד, וואו די אידען
בעטייליגען זיך אזוי שטאַרק אָן דער קולטור. — די לעזונג פֿון
דיעזען רעמזעל לעגט דארין, דאָס אידען זיינען נאָך א פּאָלק,
א נ א צ י אָן, וועלכע ווערט פערלייקענט און פערלאָזען פֿון
איהרע אייגענע קינדער, און וואס יעדער גאסען-אינגעל קען זי
פֿערשפּאַטען, ווארום זי וואנדערט היימאטלאָז ארום אין דער גאנ-
צער וועלט.

זעקסטער בריעף.

די איידעלע פֿערטרעטער פֿון דעם דייטשען גייסט. — פאטריאָטישע אי-
דען. — דער היסטאָריקער גרעץ. — מערסיער. — הערבסט און
פרייחלינג פֿון דער וועלט־געשיכטע. — שבתי צבי. — חסידים. —
נאטור־רעליגיע און געשיכטס־רעליגיע. — די אידישע מוסער. —
וויקטאָר הוגא. — בערנע, ברוך אימציק.

איהר געפינט, דאס מיינ אורטייל איבער די דייטשען און די
שטעלונג פֿון די געבילדעטע דייטשע אידען צום אידישען פּאָלק איז
א ביסעל צו אבסאָלוט. אונטער די דייטשען, זאָגט איהר, זיינען
פאראן אויך עכט הומאנע גייסטער, און אונטער די פראמינענטע
געבילדעטע אידען זיינען פאראן פיעלע, וועלכע בעהויפטען זייער
רעליגיע און פּאָלק.

איך גיב דאָס צו. מיר קען נישט קומען מעהר אויף דעם זין,
אָבצולייקענען ביי דעם גייסטיג הויך שטעהענדען דייטשען פּאָלק
די גייסטיגע קראַפט, זיך אויפצוהויבען איבער די ראַסען־פּאַראָר-
טיילען. א פּאָלק, וועלכעס האָט ארויסגעבראַכט מענער ווי לעסינג,
הערדער, שילער, העגעל, הומבאלד, מוז האָבען די פעהיגקייט זיך
אויפצוהויבען אויף די העכסטע שטופע פֿון מאַראַל.

איך דערמאן זיך דערביי אן א ביישפּיעל, וועלכער בעוווייזט
דעם כח פֿון דעם דייטשען גייסט איבער ראַסען־פּאַראָרטיילע, וועל-
כעס מיר האָט דערצעהלט 50 ד ו ו י ג ו ו י ה 5.

איהר האָט געוויס געהערט מכה ה ע ק ע ר, וועלכער האָט

איז דער טרעגער פון דער געשיכטסרעליגיאָן. דער איבערגאנג פון אלטערטום אין מיטעלאַלטער האָט זיך געלאזט אָנזאָגען דורך די גרויסע שטורמען אין יודענטום, וועלכע האָבען בעשאפען דאָס יודענטום און די שפעטער פערשוואונדענע אידישע סעקטען. אויך היינט אין דעם פריהלינגס-אָנקומען פון דער מענשהייט קומען פאָר בעוועגונגען אין יודענטום, פון וועלכע די וועלט ווייס נאָך גאָר נישט, אָבער וועלכע האָבען ניט קיין קלענערע בעדייטונג, ווי יענע בעוועגונגען פון אמאָל. אין דעם אָנהויב פון דער מאָדערנער צייט האָט אָנגעהאפט די אידען פון מזרח און מערב א משיח-בעוועגונג, וואָס איהר פאָלשער נביא איז געווען ש ב ת י צ ב י און איהר אמת'ער נביא ס פ י נ א ז א. אויך די מאָדערנע צדוקים, פרושים און איסיים, דאָס הייסט די רעפאָרמאטאָרען, אָרטאָדאָקסען און חסידים *) וועלען פערשווינדען אָהן א שפור, ווען דאָס אידישע פאָלק וועט ווידער אויפֿלעבען. דאָס יודענטום לאזט ניט צו ביי זיך קיינע ספיריטואליסטישע און מאטעריאליסטישע סעקטען. דאָס אידישע לעבען איז איינהייטליך, ווי זיין געטליכעס אידעאל, און איז געגען דעם מאטעריאליזם, וועלכער איז נאָר די אנדערע זייט פון דעם קריסטליכען ספיריטואליזם. איך רעד דאָ ניט פון פילאָזאָפישע סיסטעמען אָדער רעליגיעזע דאָגמאטען, ניט פון דער לעבענס אנשוואונג, נאָר פון לעבען, פון וועלכען זיי זיינען נאָר א פראָדוקט. דאָס לעבען איז א פראָדוקט פון דער ראסע, וועלכע בויט אויף איהרע סאָציאלע אינסטיטוציאָנען נאָך איהרע אייגענע בארענע תכונות און נייגונגען. פון דיעזער געשטאלטונג פון לעבען וואקסט ארויס די לעבענס-אנשוואונג, וועלכע ווירקט אויף דאָס לעבען, אָבער נאָר פערענדערענדיג, און וועלכעס קען קיינמאָל ניט בעדייטענדר ענדערן דעם אָריגינעלען טיפ, וועלכער ענטשטעהט שטענדיג אויפ'ס ניי.

אידער די גערמאנישע ראסען זיינען ארויפגעטרעטען אויף דעם שוויפֿלאַץ פון וועלטאַלטער, האָבען עקסיסטרירט נאָר צוויי רעליגיאָנען, א נאטור-רעליגיאָן און א געשיכטס-רעליגיאָן. די ערשטע האָט געפונען איהר קלאַסישען אויסדרוק אין גריכענלאַנד, די צווייטע אין פלשטנה. זייט דאָס אויפטרעטען פון די גערמאנישע ראסען

פריהער שוין האָט גאבריעל ריעסער דעם נאָמען „איד“ געשטעלט אן דער שפיץ פון א צייטשריפט, וועלכע האָט פערטיידיגט אונזערע פאָליטישע און בירגערליכע רעכט (*). אויך דר. לודוויג פיליפזאָן האָט שוין לאנג קיין מורא ניט אָנצורופען דאָס קינד ישראל ביי זיין ריכטיגען נאָמען. לודוויג וויהל בעזינגט מיט זיין מווע די גרויסע גע-
שעהענישען פון אונזער אונשטערבליכער נאציאָן.

עס איז א צייכען פון דער צייט, ווען לודוויג וויהל'ס „וועסט-אָסטליכע שוואַלבען“, וועלכע זיינען מיט פופצעהן יאָהר צוריק געבליעבען אונבעמערקט אין דייטשלאנד, זיינען יעצט איבערזעצט געוואָרען אין פראנצויזיש און לענקען די אויפמערקזאמקייט פון דער פראנצויזישער פרעסע אויף די אידישע נאציאָן.

פיערסער, דער פראנצויזישער איבערזעצער פון די „שוואַלבען“ גיט אין זיין אבהאנדלונג וועגען דער אידישער ליטעראטור אן אורטייל איבער דיעזע ליטעראטור. אלס קריסט פערשטעהט ער אפילו דאָס יודענ-טום צו ספיריטואליסטיש. דאָך ווייזט ארויס זיין אורטייל א גרעסערעס פערשטעהען פון דעם רוח ישראל, איידער די דייטשע היסטאָריקער, וועלכע פערפאָלגען אונז מיט זייער אידען-האס ביז ווייט אין די תורה ארין.

בעמערקענסווערט איז זיין אורטייל וועגען די נייע אידישע ליטעראטור, אין וועלכער ער זעהט א געגענניפט געגען די מאָדערנע דאָמאן-ליטעראטור. ער האָט א טעות, ווען ער האלט דעם קוואל, פון וועלכען די אידישע ליטעראטור איז ארויסגעקומען, פאר א ספיריטואליסטישען. דאָס אידישע לעבען איז קיינמאָל ניט געווען ספיריטואליסטיש. אפילו די איסיום זיינען ניט געווען קיין ספיריטואליסטישע סעקטע, אזוי ווייניג ווי די ערשטע קריסטען. בשעת דיעזע סעקטע איז געווארען ספיריטואליסטיש אין קריסטענ-טום, איז זי אבגעפאלען פון יודענטום. זי איז פון דאן אָן פער-שוואונדען פאָלשטענדיג פון יודענטום. יעדעס מאָל ווען עס טרעט ארין א ווענדע-פונקט אין דער געשיכטע פון די היסטאָרישע פעלקער, ענטשטעהט א גרויסע בעוועגונג אין דעם פאָלק, וועלכעס

געוויס ווענען אייער אייגענע מוטער, אויך איך דערמאן מיך דערביי אן מיין מוטער; איך האָב זי פערלארען אפילו אלס אינגעל פון פערצעהן יאָהר, אָבער זי איז מיר ביז צו דער לעצטער צייט יעדע נאכט כמעט געקומען אין חלום. בשעת איך בין געווען זיבען יאָהר אלט, האָט זי מיר געזאָגט די ווערטער, וועלכע איך דערמאן זיך נאָך ווי פון נעכטען. מיר זיינען שוין געלעגען אין בעט אין איך האָב ערשט געענדיגט קריאת שמע. זי האָט צו מיר געזאָגט מיט א בעגייסטערטער שטימע: „הער, מיין קינד, דו מוזט נאָר פלייסגי לערנען. מו"הריך איז איינער פון מיינע עלטער זיידעס, און דו האָסט דאָס גליק צו לערנען ביי דיין זיידען. עס שטעהט, דאָס וואו א זיידע מיט אן אייניקעל לערנען תורה, דאָרטען פערשווינדעט שוין ניט די תורה פון קינד צו קינד.“

די ווערטער פון מיין מוטער האָבען אויף מיר געמוזט מאַכען א טיעפען איינדרוק, ווארום איך דערמאן זיך אן זיי נאָך ער היום, אַבוואָהל איך האָב ווענען יענעם וואָרט מכח זיידע און אייניקעל קיינמאָל גאָרנישט ניט געהערט און ניט געלעזען.

יע, די קינדער זיינען דער צענטער, ארום וועלכען עס דרעהט זיך דאָס גאנצע אידישע לעבען און לעבען. די לעבע איז אין דעם אידישען הארץ צו מעכטיג און צו אונענדליך, דאָס זי זאָל קענען בלייבען שטעהן ביים געשלעכט און ניט אויסברייטען זיך אויף די דורות פון צוקונפט. — ווייל דאס אויג פון דער אידישער לעבע קוקט אזוי ווייט אין די צוקונפט, דערפאר זיינען געווען אזוי פיעל הייליגע נביאים צווישען אידען.

א פאָר פאָלק אָהן קינדער איז ביי אידען די שמערצליכסטע זאך. א מענש אָהן קינדער איז געגליכען געוואָרען צו א טויטען. נאָר די אידען קענען בעטען צו גאָט אין די ווערטער פון דעם גרעסטען פראנצויזישען ליריקער, ווי קט אָר הו ג א , גאָט זאָל פעהריטען צו זעהן „דאָס הויז אָהן קינדער“...

מיט דיעזען פערז, וועלכען מערסיער ציטירט, שליעס איך אָב דיעזע בעטראכטונג, וועלכע איך האַלט פאָר וויכטיג צוליעב דער ווידערנעבורט פון אונזער פאָלק. אויב עס איז שוין א פרעהליכע ערשיינונג, דאָס פאָעמען און שריפטשטעלער טרעטען אויף פאָר אונזער נאַציאָן, איז עס נאָך בעסער, וואָס דאָס פראנצויזישע

האָבען ביידע רעליגיאָנען אויפגעהערט. זייער שטעלע האָט פער-
נומען די פערגעטליכונג פון דעם איזאָלירטען אינדיווידואום. דאָס
קריסטענטום האָט געפונען ביי די נאָרדישע ראסען אלס א נאטירלי-
כע תכונה דאָס, וואָס ביי איהם זעלבסט איז געווען נאָר דער פועל
יוצא פון דעם אונטערגאנג און דעם טויט פון די אלטע פעלקער;
איך מיינ יענע לעבענסאנשוואונג, וועלכע זעהט ניט אין דער נאטור
און ניט אין דער געשיכטע אן איינהייטליכען בונד, א געטליכעם
לעבען, נאָר זעהט אומערדום נאָר איזאָלירטע עקסיסטענצען*).

זאָלאנג די גערמאנישע ראסען האָבען געהערשט אין אייראפא,
האָט זיך ניט געקענט ענטוויקלען קיין נאציאָנאלעם לעבען. די „רע-
ליגיאָן פון לייעבע“, אבגעטיילט פון דער רעליגיאָן פון נאטור און
געשיכטע, האָט געהאט אין אויג נאָר די אינדיווידועלע ערלעזונג.
די פערגעטליכונג פון דעם אינדיווידואום האָט אויסגעארטעט צום
סוף אין א איבערטריעבענעם פרויען-קולט, וועלכער רופט ארויס
ביי אונזערע יונגע מעדכען היינט נאָך אזוי פיעל סימפאטיען פאר
דאָס קריסטענטום.

די אידען נאָר האָבען געהאט דעם געזונדען זין, צו שטעלען
די פרויען-ליעבע אונטער די מוטער-ליעבע. א ל ע ק ס א נ ד ע ר
ו ו י י ל לאָזט זאגען א אידישע מוטער פאָלגענדע ווערטער:
„דאָרף אן עהרליכע אידישע מוטער זאָרגען וועגען לייעבע? די
ליעבע איז א לאסטערהאפטער געצענדיענסט. א אידין דאָרף נאָר
ליעבען גאָט, איהרע קינדער און איהרע עלטערן.“ די אלטע באָבע
ביי ק א מ פ ע ר ט זאגט: „גאָט האָט ניט געקענט זיין אומע-
דום, דערפאר האָט ער בעשאפען די מוטער“... „די מוטער-ליעבע
איז אין אידישען ראָמאן די באזים פון דעם גאנצען פאמיליען-
לעבען, זיין ליידענשאפט, זיין געהיימניס. דערזעלביגער טיפ פון
דער אידישער מוטער געפינט זיך אין אלע אידישע ראָמאנען. איך
זעה פאר מיר דאָס בילד פון דיעזער אידישער מוטער, איהר פנים
איז פרעהליך אבער בלאס; א מעלאנכאלישער שמייכל שוועבט
אויף איהרע ליפען; איהר טיעפעס אויג קוקט ווייט אין די
צוקונפט.“

ווען איהר לעזט דיעזע ווערטער פון מערסיער, קלערט איהר

נאָר ביי מיינע אייגענע סאָציאליסטישע גענאָסען, דאָס זיי גער-
ברויכען ביי יעדען פערזענליכען שטרייט דיעזען וואפען פון העפ-
העפ, וועלכער מאכט שטענדיג א ווירקונג אין דייטשלאנד. איך
מאָך זיי דעם געברויך פון דיעזען וואפען נאָך בעקוועמער און נעהם
אָן פון היינט אָן דעם נאָמען משה, און בעדויער נאָר, דאָס איך
היים ניט א י ט צ י ק.

זיעבענטער בריעף.

דער רעפארם-שווינדעל און די קריטיקלאזע רעאקצאָן. — לומער און
סענדעלסאָן. — דער שליסעל צו דער רעליגיאָן פון דער צוקונפט. —
די דרוי עפאָכען פון אידישען געזעץ. — דער ווידער-אויפבוי פון
דער אידישער מלוכה.

אייער פראגע בעווויזט מיר, דאָס איהר האָט זיך אָנגעהויבען
צו אינטערעסירען מיט דעם יודענטום. — איהר זייט ניט דאָגעגען,
דאָס אונזער נאציאָן זאָל ווערען א היסטאָרישע, איהר מיינט אָבער,
דאָס איז נאָר א שענער וואונש; דאָס יודענטום עקזיסטירט זייט
צוויי טויזענד יאהר שוין נור אין צושטרייטע פאמיליען. דער רע-
ליגיעזער בונד איז דורך די בעריהרונג מיט דער קולטור צוריסען
געווארען. די רעפארם האָט עס געוואָלט אביסעל פארריכטען, האָט
אָבער געמאַכט נאָך ערגער. מיט דער אַרטאָדאָקסיע און דער רעאָק-
ציאָן, וועלכע האלט די פוילישע שטריימעל פאר א הלכה למשה
מסיני, קען מען דאָך אוראי גאָרנישט ניט מאכען.

די פאָלגע דערפון איז, ווי איהר מיינט, דער אינדיפערענ-
טיזם, דער אָבפאל פון יודענטום. מען קען קיינעם ניט מאכען
פעראנטוואָרטליך דערפאר. די קראפט פון די פערהעלטניסע האָט
צושטערט דאָס אַרטאָדאָקסע יודענטום. — צו וועלכער געמיינער,
זאָגט איהר, צו וועלכער סינאָגאָגע זאָל מען זיך היינטיגע ציי-
טען אָנשליעסען? — זאָלען מיר מאכען, אזוי רופט איהר אויס,
אונזערע געבילדעטע אידען א פארוואורף, ווייל זיי האָבען אַנ-
שטאַט די שאַלעכץ פון דעם ראביניזם געבראכט דאָס ליכט פון דער
וויסענשאפט?

ניין, ליעבע פריינדן, מיר ווילען קיינעם ניט מאכען פער-
אנטוואָרטליך פאר א געפעהרליכען אבער דאָך געזונדען און נור-

פאלק ווערט בעקאנט מיט די אידישע פאטריאטישע טענדענצען. וואָס וואָלט דאָס פראנצויזישע פאלק געדארפט וועגען אונז קלערען, ווען אין דעם פעלקער־פרייהלינג, וועלכער האָט זיך אָנגעהויבען מיט דער פראנצויזישער רעוואלוציאן, וואָלט קיין פאטריאטישער קול פון אונזער צד ניט דערגרייכט איהם? א דאנק דעם פראנצויז־שען איבערזעצער פון די "שוואלבען" איז דיעזע שאנדע אראב פון אונז. אויב אפילו די אידישע פאלקס־שרייבער און פאָעטען האָבען ניט גערעדט וועגען אונזער פאליטישער ווידערנעכערט, האָבען זיי דאָך געוויזען דער וועלט, דאָס אין דעם אויפגעקלערטען יודענטום זיינען נאָך פאראן פאטריאטישע ערינערונגען, וועלכע קענען איבערנעהן אין טהאט. איך צווייפלע ניט, דאָס יעצט וועלען אויפגעקלערטע אידען זיין אקוראט אזוי טעטיג פאר די פאליטישע ווידעראויפֿלעבונג פון אונזער פאלק, ווי אנדערע האָבען געקעמפט אמאָל פאר די עמאנציפאציע פון אידען אין גלות. דער יונגער אידישער דור וועט זיך אנשליעסען מיט בענייטערונג אן די אידישע נאציאנאלע בעשטרעבונגען, און ווען די יוגער וועט אויפֿשפראַצען, וועט אויך דאָס פערדארטע האַלץ זיך בעדעקען מיט די בלעטער און בלומען פון ישראל. ביז איצט אָבער, מיין ליעבע פריינדן, איז אין מערבֿ־איראָפּעאישען יודענטום נאָך זעהר מעכטיג דאָס פערדארטע האַלץ פון דער אויבערפלעכליכער אויפֿקלערונג. דער גרעסטער טייל פון די דייטשע אידען שעמען זיך נאָך אלץ מיט זייער רעליגיע און פאלק, וויבאלד זיי קומען אין בעריהרונג מיט דער אייראָפּעאישער בילדונג. אונזערע אידישע דייטשע פאטריאטען האָבען אָבער געהאט א גרויסען טעות אין חשבון. עס האָט גאָרנישט ניט געהאָלפֿען מ י י ע ר ב ע ר'ן, ווען ער האָט שטענדיג אויסגעמיעדען אין ציטערניש צו בעארבייטען א אידישען שטאָף אלס אָפּער. די אידען־פיינדליכע אויגסבורגער אלגעמיינע צייטונג דערמאנט זעלטען זיין נאָמען מיינערבער, דאָס זי זאָל דערביי ניט צושרייבען: יעקב מאיר ליפמאן בעער! אויך דעם דייטשען פאטריאט בערנע האָט עס ניט געהאָלפֿען, ווען ער האָט איבערגעטויפט זיין פאמיליע־נאָמען ברוך. ער אליין איז זיך מודה: „ווען מיינע געגנער קענען גאָרנישט ניט מאכען מיט מיין בערנע“, זאָגט ער ערגעץ וואו, „כאפען זיי זיך אָן אן מיין ברוך“. איך זעלבסט האָב עס דורכגעמאכט ניט נאָר ביי געגנער,

יסוד זעלבסט רעפארמירען: זייער רעפארם האָט נאָר דעם נעגא-טיווען זין, פּעסטיצושטעלען דעם אונגלויבליכן אין דעם נא-ציאָנאלען יסוד פון אונזער רעליגיעזן. זיי האָבען דערפאר נאָר גע-שטיצט דעם אינדיפערענטיזם און דעם אָנפאל. אויב דאָס יודענ-טום איז ניט מעהר ווי א דאָגמאטישע רעליגיעזן, וואָלט עס זיך גע-דארפט אויפֿלעזען אזוי ווי דאָס קריסטענטום. די אידישע רע-פארמאטאָרען בעמיהען זיך אבער נאָר אויסצושידען אלץ פון דער לעהרע און דעם קולט, וואָס דערמאָנט אָן די אידישע נאציאנא-ליטעט. זיי דוכט זיך אויס, דאָס אָן אייגענער פאבריצירטער סדור, אין וועלכען א פילאָזאָפישער טעאָזם איז אויסגעדריקט אין שירים און מוזיק־נאָטען, דאָס אַזא סדור איז ריהרענדער, איידער די אלטע העברעאישע תפילות, וועלכע דריקען אויס דעם שמערץ וועגען דעם פערלאָרענעם פאטערלאַנד, און וועלכע זיינען נאָך היינט דער כוֹנֶה, וואָס פּעראייניגט אלע אידען אויף דער גאנצער ערד.

אונזערע רעפארמאטאָרען האָבען געוואָלט מאכען פון דעם נא-ציאנאלען און הומאנעם יודענטום א צווייטעם קריסטענטום נאָך דעם ראציאָנאליסטישען צושניט. דיעזער שאַטען פון קריסטענטום איז אבער גאנץ איבריג, ווען דער אָריגינאַל גופא ליגענט שוין קראנק פון שווינדזוכט. — „די רעליגיעזן פון דער צוקונפט“, פון וועלכער אייניגע פילאָזאָפּען פון פאָריגען יאהרהונדערט און זייערע היינ-טיגע נאָכאָהמער חלומ'ען, וועט ניט זיין ניט קיין קאריקאטור פון דער געצענדענערשער נאטור־רעליגיעזן, ניט א שאַטען פון דעם ניי־קריסטליכען און ניי־אידישען סקעלעט, וועלכער לעבט נאָך ווי א דבוק אין די קעפ פון אונזערע רעפארמאטאָרען. יעדע נאציאן מוז האָבען איהר אייגענע געשיכטס־רעליגיעזן, יעדעס פאָלק מוז ווערען, ווי דאָס אידישע, — גאָט'ס פאָלק.

די אידישע רעליגיעזן קומט ניט אריין אין סכנה, אזוי ווי די קריסטליכע, דורך די הומאניטערע און נאציאָנאַלע שטרעבונגען פון אונזער צייט. עס איז א טעות, וועלכער שטאַמט נאָך פון קריסטענטום, דאָס אין א דאָגמאַט ליגענט די גאנצע וועלט־אנשויד אונג. — איך זאָג ניט מיט מענדעלסאָן, אַז דאָס יודענטום האָט ניט קיין דאָגמאַט, איך זאָג נאָר, דאָס זיין תורה איז קיין מאָל ניט געווען פארטיג און פּערגליווערט, דאָס זי האָט זיך שטענ-

טיגען קריזיס, וואס זיינע שלעכטע סימפטאמען זיינען שוין פאדיר-
בערגעגאנגען און וועלען זיך שוין נאך אמאל ניט איבער'חזר'ן. —
דאס יודענטום האט איבערגעשטאנען זיין לעצטע גרעסטע סכנה.
— עס האט געגנער ניט פון זייטען פון דער וויסענשאפט אדער
פון לעבען, נאך פון די, וועלכע שטעלען זיך ארויס אלס זיינע פער-
טרעטער.

איך בין ווייט דערפון צו אונטערשעצען די ארבייטען פון
יענע אידישע געלערנטע, וועלכע דער היינטיגער אידישער דור האט
אלעס צו פערדאנקען, בילדונג, רייכטום, שטעלונג און פארטשריט,
און וועלכע האבען געהאלפען אויפהאלטען די ריינע אידישע פא-
מיליע. — יענע געלערנטע און לעהרער זיינען די יורשים פון אונ-
זערע פארצייטיגע רבנים, וועלכע האבען אין די צוויי טויזענד
יאהר פון גלות געשיצט דאס יודענטום. ווען זיי געהען אפילו,
אקוראט ווי אונזערע דיכטער, מיט דעם אלגעמיינעם שטראם,
דארף נאך צוקומען אן אויסערליכע סבה, כדי זיי זאלען ווערען איר-
שע פאטריאטען, ווי זיי זיינען דאס יעצט אין הארצען. א סכנה
איז געווען פאר דאס יודענטום פון זייט פון די רעפארמאטאָרען,
וועלכע האבען מיט זייערע צערעמאָניען און אָבגעשטאָנענע
דרשות אויסגעזויגען פון יודענטום דעם מאַרד, און האָבען איבער-
געלאָזען פון דיעזער גרויסאַרטיגער ערשיינונג פון דער וועלטגעשיכ-
טע ניט מעהר ווי אַ סקעלעט. זיי האָבען ניט געוואָלט אויפהויבען
האָס יודענטום אויף די הויכקייט פון דער מאָדערנער וויסענשאפט
און פערשענערען און פּעראַיידעלן דעם אלטען רעליגיעזען קולט.
זיי האָבען נאָר געוואָלט דורכפיהרען אַ טויטע רעליגיאָנס-רע-
פאָרם, וועלכע שטאַמט פון אַן אנדערער רעליגיאָן, און וועלכע
האָט ניט דעם קלענסטען אינהאַלט ניט אין דער מאָדערנער וועלט
און ניט אין דעם נאַציאָנאַלען יודענטום. — איך פערשטעה דעם
ווערט פון דער רעליגיעזער רעפאָרם פון 18 ו ט ה ע ר אין דער
קריסטליכער צייט, אין די עסטעטישע רעפאָרם אין מ ע נ ד ע ל -
ס אָן 'ס צייט אין דער אידישער וועלט. יענע רעפארמאטאָרען
האָבען דורכאויס ניט געוואָלט אָנריהרען דעם היסטאָרישען יסוד
פון אַ קולט, וואס מען קען ניט אויסקלערען בכונה אַ גייעם אויף
זיין פלאץ. אונזערע היינטיגע רעפארמער אבער ווילען דיעזען

ווידואום און דער מענשהייט, זי איז ניט איינמאל פאר אלעמאל פסט און אָבעשלאַסען. אין יודענטום האָבען געקאָנט זיך ענט-וויקלען פערשיעדענע לעבענסאנשוואונגען; פאר דאָס שעפּפּערישע יודענטום זיינען אלע דיעזע לעבענסאנשוואונגען נאָר פאָראַיבערגע-הענדע מאָמענטען, וועלכע ענדערען זיך לויט אויסערע און אינווע-ניגע ערלעבניסען, אבער וועלכע שפיגלען אלע אָב דעם אַריגינעלען טיפּ און בעשאַפּען איהם סוף כל סוף אויפ'ס ניי אלס אַ רייפּע פּרוכט פון לעבענסבוים.

די גרויסע דענקער און איידעלע חאראקטערען האָבען שטענ-דיג פערשטאַנען אויף אזא אופן די אידישע געשיכטס-רעליגיאָן; זיי האָבען זיך ניט איינגערעדט, דאָס זיי וועלען רעפּאָמירען דעם היסטאָרישען יסוד פון אונזער רעליגיאָן. — סעריה גאון און דער רמב"ם, ספינאָזא און מענדעלסאָן זיינען ניט געווען קיין מומרים, אָבוואָהל די פרומאָקס האָבען זיי געוואָלט מחרים זיין, און האָ-בען זיי אויך מחרים געווען. — אויך אונזערע ראציאָנאַליסטישע דאָנאַטיקער וואָלטען די ספינאָזיסטען מחרים געווען און גע-בלאָזען אין שופּר, ווען זיי וואָלטען געהאַט די מאכט דערצו.

זייענדיג אונבעפריעדיגט פון דער אַרטאָדאָקסיע און דער רע-פאָרם פרעגט איהר, אָן וועלכער חברה מען וואָל זיך יעצט אָנשליע-סען אין יודענטום? — איך ווייס נאָר פון איין חברה, און דאָס איז די אלטע אידישע שול, וועלכע עקזיסטירט נאָך און וועט נאָך עקזיסטירען, ביז עס וועט זיך פערוויקליכען די נאַציאָנאַלע אויפ-לעבונג פון דעם אידישען פאָלק. — ווען איך וואָלט געהאַט אַ פא-מיליע, וואָלט איך, ניט קוקענדיג אויף מיינע אַפּקורסות'שע גע-דאַנקען, מיך אָנגעשלאַסען ניט נאָר אין עפענטליכען לעבען אָן אַ פרומע אידישע געמיינדע, נאָר אויך אין מיין פאַמיליע געהיט אלע אידישע יום-טובים, כדי צו דערהאַלטען לעבעדיג ביי מיר און מיינע קינדער די אידישע טראַדיציאָן. איך וואָלט געוויס געהאַלפּען צו פערשענערען די סינאַגאָגע און וואָלט געטאָן פיר די וויסענשאַפּט-ליכע אויסבילדונג פון רבנים און לעהרער. איך וואָלט געגעבען מיין האַנד צו רעפּאָרמען, אבער צו גאַנץ אנדערע, ווי עס ווילען דאָס אונזערע רעפּאָרמאַטאָרען. איך וואָלט ניט אָבענשאַפּט קיין אלטע מנהגים, ניט פערקריפּעלט דאָס העברעאישע ווארט, ניט

דיג ווייטער ענטוויקעלט אויף דעם יסוד פון דער געטליכער אייגן-
הייט פון לעבען מיט דעם גייסט פון אידישען פאלק און דער
מענשהייט. די פרייע ענטוויקלונג פון דער תורה דורך לערנען און
פארשען איז ביי דעם איד א הייליגער חוב. דאָס איז דער גרונד,
פאר וואס דאָס יודענטום האָט קיינמאל נישט אויסגעשלאָסען דאָס
פילאָזאָפישע דענקען, און פאר וואס קיין עכטען איד איז נישט
געקומען אויפ'ן שכל צו רעפארמירען דאָס יודענטום אויף דעם
יסוד פון א פילאָזאָפישע וועלט-אנשוואונג. דערפאר זיינען אין יו-
דענטום נישט ענטשטאנען קיינע סעקטען. — אויב אין דער לעצטער
צייט זיינען ארויסגעטרעטען אין יודענטום אַרטאָדאָקסע און נישט-
אַרטאָדאָקסע דאָגמאטיקער, זיינען דאָך אָבער נישט ענטשטאנען קיינע
סעקטען, ווייל דאָס יודענטום האָט פלאץ פיר יעדע פרייע גייסט-
טיגע שעפפונג. מיינונגס-פערשיעדענהייט וועגען מעטאפיזישע
פראגען האָט שטענדיג עקזיסטירט ביי אידען. אין יודענטום זיי-
נען נאָר פאראן אָבערפאלענע, וועלכע האָבען זיך אין גאנצען אויס-
געשלאָסען פון כלל ישראל.

„און אזעלכע זיינען שוין נישטאָ“, האָט מיר געענטפערט דאָ-
רויף א רב, פאר וועלכען איך האָב אויסגעדרוקט דיעזע מיינונג.
דאָס יודענטום אלס נאציאָנאליטעט האָט א נאטירליכען יסוד,
וועלכער קען נישט ארויסגעשטויסען ווערען ווי אן אמונה. א איד
געהערט נאָך זיין אָבשטאמונג שטענדיג צום יודענטום, אָבוואָהל ער
אָדער זיינע אבות זיינען געוואָרען מומרים. דאָס קען קלינגען
פאראדאָקסיש, אין דער פראקטיק איז דאָס אָבער שטענדיג ריכ-
טיג. אויף א געטויפטער איד בלייבט א איד, אָבוואָהל ער קען דאָ-
געגען זיך וועהרען. היינט קען מען שוין מעהר נישט אונטערשיידען
צווישען א גע'שמד'טען איד און א נישט-גע'שמד'טען. מין פריינד
ארמאן ל, וועמעס זיידע עס האָט זיך גע'שמד'ט, אינטערעסירט
זיך מעהר פיר אידען, איידער פיעלע גע'מל'טע אידען, און
גלויבט אין די אידישע נאציאנאליטעט מעהר, איידער די אויפגע-
קלערטע רבנים.

דער איד איז מחויב נישט צו גלויבען, נאָר צו פארשען די
תורה. דער פלאַכער ראציאָנאליזם בעגניגענט זיך גרינג מיט דעם
גלויבען. די דערקענטנים אָבער ענטוויקעלט זיך מיט דעם אינדי-

נויטיג געווען קיין רעפארם. אין פראנקרייך און אס ריין, וואו די מאָדערנע שטרעמונג איז שטארקער איידער אנדערסוואו, איז קיין רעפארם ניט געווען, אבער דער אידעאל פון די רעפארמאטאָרען, דער רעליגיעזער אינדיפערענטזם, איז דאָרט דערגרייכט געווארען. די רעפארם האָט נאָר פעסטגעשטעלט דעם אונגלויבען, וועלכער האָט שוין פריהער עקזיסטירט, און פון דער נעגאציאָן געמאכט א פרינציפ. — מען וואָלט געקענט שענקען דער רעפארם דיעזען כבוד, ווען זי וואָלט זיך ניט וועלען דערביי אויף אַרויסשטעלען אלס א פאָזיטיווען פרינציפ און ניט פרובען זיך אוועקשטעלען די תורת משה אלס די פיהרערין פון דעם בענייטען יודענטום, אין געגענוואָז צום תלמוד. דאס איז נאָך א בעשרענקטערער געזיכטספונקט, איידער דער ארטאָדאָקסישער, אָבצוואַגען זיך פון תורה שבעל פה און אנערקענען נאָר די תורה שבכתב. דער געזיכטספונקט איז דערביי אויף דורכאויס ניט־היסטאָריש. ביז צום גלות בבל און די סופרים זיינען תורה שבכתב און תורה שבעל פה גאָר ניט געווען אָבערמייטלט איינס פון דאָס אנדערע. ווי די פאנאג־דערשיידונג פון תורה שבכתב און תורה שבעל פה איז פאָרגעקומען, איז נאָך ניט גאָר קלאָר היסטאָריש, אבער דער גייסט פון די סופרים און אנשי כנסת הגדולה איז געווען אקוראט אזא פרויער, הייליגער און פאטריאַטישער, ווי פון משה און די נביאים. יעדע בעפריי־אונג פון סאָציאַל־פאָליטישער קנעכטשאפט איז אויך א גייסטיגע בעפרייאונג און בעפֿרוכטונג פון דעם נאציאנאלען געניוס. די אי־דישע תורה האָט געהאט צוויי הויפט־עפאָכען, נאָך דער בעפריי־אונג פון דער עבדות מצרים און נאָך דער בעפרייאונג פון גלות בבל. די דריטע דארף ערשט קומען, דאָס איז די עפאָכע נאָך דער בעפרייאונג פון דריטען גלות. — די בעדייטונג פון דער צווייטער עפאָכע איז פון אונזערע רעפארמאטאָרען, וועלכע פער־שטעהען גאָרניט דעם שעפפערישען געניוס פון דער אידישער נאציאָן, ווייניגער פערשטאנען געווארען, איידער פון די רבנים, וועלכע האָבען געשטעלט עזרא'ן אַזוי הויך ווי משה'ן. — די תורה שבכתב האָט ניט קיין הייליגערען אורשפּרונג, איידער די תורה שבעל פה. פערקעהרט, פון דעם בית שני אָן איז די לעבעדיגע מסורה בעל פה בעטראכט געוואָרען נאָך הייליגער, איידער די

פערקירצט די שבתים און יום טובים. די חזנים און זינגער דאר-
פּען ניט זיין קיין טויטע אינסטרומענטען; די תפילות דאר-
פּען געדאווענט ווערען פון פרומע לייט און קינדער, און דארפֿען
בעפריידיגען מעהר נאָך די פּאָדערונגען פון רעליגיאן איידער פון
קונסט. די שול איז ניט קיין טעאטער, און די חזנים זיינען עט-
וואס אנדערעס איידער גוטע קאָמעדיאַנטען. וואָס עס קומט ניט
פון הארץ, געהט ניט אין הארץ. — קורץ, איך וואָלט אלעס אונ-
טערשטיצט, וואָס איז ניצליך פיר די דערהויבונג און בעלעהרונג
פון דער געמיינדע. אין מיין אייגענער פאַמיליע וואָלט איך אָב-
געהיט די טראַדיציאָנען, וואָלט אָבער ניט אָנגענומען קיינע רעליג-
יעזע גלויבונגען און דאָגמאַטען.

דאָס וואָלט בעסער געדיענט דעם שלום אין די געמיינדען און
דעם רעליגיעזען בעדירפנים, איידער די רעפּאָרמען, וועלכע יעדער
גייסטיגער גאָרנישט מאכט און וועלכע פערפרעמדען די נייע דורות
פון יודענטום.

מען גיט אָב צו פיעל כבוד דער רעפּאָרם, ווען מען רופט זי
אָן א פרייע גייסטעס־ריכטונג. נעגאַטיוו איז יעדע קריטיק, אפילו
א פרייע ריכטונג. די פּאָזיטיווע פרייהייט אבער איז פרייע ענט-
וויקלונג, און די ראציאנאליסטישע רעפּאָרם, וועלכע פערלייקענט
דאָס וועזען פון יודענטום, די נאציאנאליטעט, קען ניט זיין שעפ-
פּעריש און דערפאר קען זי ניט זיין פריי. פאר די קריטיק פון
דאָס אָבגעלעבטע האָט זי זעהר ווייניג אויפגעטאָן. אין דיעזער
בעציהונג האָט אויפגעטאָן די רעוואָלוציאנערע צייט און ניט די
אזוי־אָנגערופענע רעפּאָרמאַטאָרען, די אידישע אדער די קריסטלי-
כע. — די מאָדערנע געזעלשאפט, וועלכע איז ארויסגעקומען פון
דער רעוואָלוציאן, איז א רעגענערירטע, זי רעפּאָרמירט ניט, נאָר
זי שאפט נייעס. יעדע שעפפונג בעדארף עטוואס, פון גאָרנישט
ווערט גאָרנישט. — דער זאַמען פון די צוקינפטיגע סאָציאלע
שעפפונגען ליעגט אין דער אידישער נאציאנאַל־הומאַניטערער רעלי-
גיאן. זאָלאנג די אידען האָבען ניט פערשטאַנען דעם רעוואָל-
ציאנערען האראקטער פון דער נייער צייט, וועלכער איז אויך
זייער תוכן, זיינען זיי ניט־פרייוויליג אריינגעריסען געווארען אין
דיעזען שטראָם פון דער מאָדערנער געשיכטע. דערצו איז גאָר ניט

מירט אין שותף לבדך ביראה נעבוד! — אנדערע רעפארמאטן-
רען בענגיגענען זיך דערמיט, וואס זיי פערטרייבען די שענע תפלה
יגדל פון שול, ווארום אויף אין דיעזער תפלה האָט דער משיח-
גלויבען געפונען א פאָעטישען אויסדרוק. — אקוראט ווי דיעזער
גלויבען, וועלכער איז די נשמה פון יודענטום, וואָלט נאָר געווען
ענטהאלטען אין דיעזע איינצעלנע תפלות און שירים און וואָלט
ניט געווען דער תוכן פון דעם גאנצען אידישען קולט.

אכטער בריעף.

נײַ אויפבליהענדע אידישע ליטעראטור. — לוצאטא, ראפאפארם, פראנ-
קעל, קראכמאל. — זאקס און הוינע וועגען יהודה חלוי. — מענ-
דעסאן און די ניומאָדישע. — שאר. — סעקטירער אָהן סעקטען. —
סאלוואדאָר. — רעליגיאָנס-צוגנופמישער און פריימוירער. —
הירש. — די כלומרשטע מיסיאָן פון אידען אין גלות.

איהר האָט א טעות, ליעבע פריינדן, ווען איהר גלויבט, דאָס
נאָר אונזערע אזוי אָנגערופענע אויפגעקלערטע האָבען זיך בעקאָנט
געמאכט מיט דער וויסענשאפט און דער קולטור פון דער צייט;
דאָס אבער צווישען די פרומע אידען הערשט נאָך פינסטערניס,
וועלכע איז אקוראט אזוי שערליך פאר די וויעדעראויפלעבונג פון
אונזער פאָלק, ווי דער מאָדערנער אינדיפערענטיזם. — זייט דער
צייט, וואס איך האָב מיך געווירמעט דער זאך פון מיין פאָלק, בין
איך פערזענליך און דורך זייערע שריפטען בעקאנט געווארען מיט
פרומע לייט פון דעם עלטערען, אבער נאָך מעהר פון דעם אינגערען
דור. דיעזע פרומע אידען שטעהען ניט אָב אין וויסענשאפטליכער
און ליטערארישער בילדונג, פערשטעהען אבער בעסער צו ווירד-
גען די נאציאנאלע פערזאנלעכייט און צוקונפט פון אונזער פאָלק,
איידער יענע אויפגעקלערטע קעפ, ביי וועלכע עס פעהלט דער פיר-
לאָזאָפישער גייסט און דער היסטאָרישער זין.

דאָס אָרטאָדאָקסע יודענטום האָט אין ענגלאנד, פראנקרייך,
איטאליען, דייטשלאנד, אונגארן, פוילען, בעהמען אקוראט אזוי גוט
זיינע ליטעראריש-וויסענשאפטליכע פערטרעטער, ווי דאס אויפגע-
קלערטע יודענטום. צייטשריפטען און פילאָזאָפישע ווערק ווערען
פון אונזערע פרומע ברידער ארויסגעגעבען זעהר אָפט אין לשון

געשריעבענע תורה. דאס איז אויך פערשטענדליך. דער נאציא-נאל-געזעצגעבענדער גענויס וואָלט אבגעשטאַרבען, ווען ער וואלט זיך ניט בעשעפטיגט מיט דער לעבעדיגער ענטוויקלונג פון דער תורה. א דאנק דיעזער בעשעפטיגונג האָט דאָס יודענטום אויפ-געלעבט נאָך דעם גלות בבל און האָט זיך ערהאלטען אין גלות. איהם וועט עס אויך האָבען צו פערדאנקען זיין צוקינסטיגע נא-ציאנאלע אויפֿלעבונג.

דערפאר איז פערבאָטען געווארען צו שרייבען די תורה שבעל פה. וואָלט מען די תורה נאָר געלערנט בעל פה אין די שולען, וואָלט דאָס יודענטום ניט פערלאָרען זיין נאציאָנאלען גענויס. אָבער מען האָט געמוזט אויפשרייבען די תורה שבעל פה, כדי זי זאל ניט פערנעסען ווערען אין גלות. דיעזע סכנה איז היינט ניטאָ. פון דער אנדער סכנה פון פערשטיינערונג ווייכען מיר אויס דער-מיט, וואס מיר דערוועקען אין אונז גענען דעם פארמאליזם דעם גייסט פון קריטיק, גענען דעם ראציאנאליזם דעם הייליגען פאטריא-טישען גייסט פון אונזערע נביאים, געזעצגעבער און סופרים. מיר דארפען זיך בעשעפטיגען מיט אונזער פאָלקס-געשיכטע און דער-וועקען אין אונזער יוגענד וויעדער יענעם גייסט, וועלכער איז דער אורקוואַל, פון וואָנען עס האָבען געשעפט אונזערע נביאים. ווען מיר וועלען שעפען פון יענעם קוואַל, וועלען אונזערע תלמידי חכמים בעקומען אין פאָלק די אויטאָריטעט, וועלכע זיי האָבען מיט רעכט פערלאָרען זייט דעם אויגענבליק, ווען זיי זיינען געווארען פרעמד צו דעם גייסט פון יודענטום און האָבען עס געוואלט רעפאָר-מירען צוליב זייטיגע צוועקען. מיר וועלען בעקומען אין אונז די מאכט צו ענטוויקלען די תורה און צו רעפאָרמירען זי נאָך דעם בעדירפנים פון אידישען פאָלק. ווען עס וועט קומען דער סוף פון דעם אידישען גלות, דער וויעדעראויפבוי פון דער נייער אידי-שער מלוכה, וועט מען אונז געפינען ריכטיג פאַרבערייטעט.

אָנמערקונג.

(1) ווען מען מען ניט מאכען פון די תפלות געזאנגניבער, בעגניגענט מען זיך מיט ווייניגער. דר. הירש, ראבינער אין לוק-סעמבורג, האָט אין די י"ח ברכות המחזיר שכינתו לציון רעפאָר-

נאציאנאליטעט און א היימלאָזעס פּאָלק א פאטערלאנד, דער וועט געפינען די טאטזעכליכע פראקטישע לעזונג דערפון אין דער פער- זאן פון דיעזען זינגער.

איך קען דאָ ניט אונטערדריקען די בעמערקונג, דאָס די שפּאַר- נישדאירישע קולטור-עפּאָכע האָט פראקטיש געלעזט נאָך אן אַנ- דערעם פראָבלעם, דאָס פראָבלעם ווי מען קען זיין צו דער גלייכער צייט א פאטריאטישער נאציאנאלער איד אין פולסטען זין פון ווארט, און דאָך זיך בעטייליגען אין דעם קולטורלעכע און שטאטסלעכע פון לאנד, וואו מען איז א בירגער, אזוי דאס דיעזעס לאנד זאָל ווערען א צווייטעס פאטערלאנד.

„די תשוקה צו דער שטונדע פון דער גאולה“, אזוי שרייבט ווייטער זאקס, „איז, פערשטעהט זיך, ביי אלע שפאנישע פאָעטען דער הערשענדער שטריך. פיעלע אבער ווערען געטריבען צו אזעל- כע האָפנונגען און ווינשען דורך די שווערע צייט, אין וועלכע זיי לעבען. ביי ר' יחודה הלוי אבער איז עס א קלאָרעם ליבענדעם פערלאנגען, וועלכעס דריקט זיך אויס אמאָל קינדיש איינפאך, און אמאָל מיט פייערדיגער אינוועניגקייט. די ענערגיע און לעבעדיג- קייט, מיט וועלכער ער דריקט אויס דעם גלויבען אין די ערלעזונג פון זיין פאָלק, איז נאָך שטארקער דערמיט, ווייל אין דיעזע שירים קלינגט ניט אַב די שווערע געגענווארט, אזוי דאָס די משיח-האָפ- נונג איז ביי איהם ניט דאָס פערצווייפעלטע אנטלויפען פון א דונ- קעלער אומגעבונג אין ליכטיגע הימלען. ער האָט איז זיך די צור- פערזיכט, און די פרייד פון זיין גלויבען בעגייסטערט איהם.“

דיעזע זעלבסטגעוויסהייט און פרייד פון גלויבען דערמאָנט מיך וויעדער אָן מיין פרומען גראַספאטער. ווען מען פלעגט צו איהם רעדען מכח פלאנען פון צוקונפט, פלעגט ער זיי צוריקווייזען מיט דער בעמערקונג, דאָס מיר דארפען אין גלות ניט מאכען קיינע פלא- נען פון צוקונפט, ווארום די גאולה איז נאָהענט. מיין גראַספאטער איז ניט געווען קיין פאָעט און ניט קיין נביא, נאָר א געשעפטס- מאן, וועלכער פלעגט ביי טאָג טאָג מסחר און ביי נאכט לערנען תורה, ווי איך האָב אייך שוין פריהער געשריעבען. — דאָס לער- נען תורה איז אין גלות געוואָרען דער הויפט-טייל פון נאציאָנאַ- לען קולט. „דער בית מדרש“, זאָגט ער, „איז געווארען דער איינ-“

קדש און זיינען דורכגעדרונגען פון דעם גייסט פון עכטער הומא-
ניטעט, אזוי ווי די נאציאָן, צו וועלכער זיי געהערען. די העברע-
אישע ליטעראַטור איז אין אונזער יאָהר־הונדערט פון נאציאנאלער
וועדערגעבורט, א דאנק די אויסגעצייכענטע ארבייטען פון ל ו -
צ א ט א, ר א פ א פ א ר ט, פ ר א נ ק ע ל, ק ר א כ מ א ל
א. ז. וו. דערוואַכט צו נייעם לעבען. און אויך די דייטשע געביל-
דעטע ראבינער בענוצען שוין די העברעאישע שפראך אין זייערע
בריעף. אפילו דער פערשטאָרבנער האַל ד ה י י ס האָט דאָך
זיין לעצטעם בוך געשריעבען אין לשון קדש, און ש א ר, וועל-
כער איז אזא שטארקער געגנער פון דער אָרטאָדאָקסיע, ווי האַלד-
היים, גיט אַרויס זיין צייטשריפט „החלוץ“ אין לשון קדש. דאָס
נאציאָנאַלע יודענטום האָט הפנים שוין היינט בעקומען א גרויסען
איניפלוס, ווען אפילו זיינע געגנער מווען בעסערטען דעם נאציאָ-
נאַלען באַדען, כדי מען זאָל זיי הערען!

לעזט דאָך די „רעליגיעזע פּאָעזיע פון די אידען אין שפּאַ-
ניען“ פון דר. זאָס. דיעזעס ווערק איז געשריעבען געוואָרען
אין דעם איידעלסטען סטיל און וועט אייך איבערצייגען, דאָס גע-
בילדעטע און דערצו פרומע אידען ווירקען פיעל בעסער אויף דאָס
יודענטום, ווי די רעפּאָרמאַטאָרען. די רעפּאָרמאַטאָרען שפּיעגלען
נאָר אַב דאָס קאַלטע געבאָרגטע ליכט פון דער אָבגעשטאָרבנער
אסימילאַציאָנס-עפּאָכע אויף די חורבות פון דער פּערגליווערטער
אָרטאָדאָקסיע, אָבער זיי אליין טראָגען אין זיך ניט דאָס ליכט און
ניט די וואַרעמקייט פון דעם נייען לעבען.

איהר ווייסט אפשר פון היינע'ס ראמאנצער א דעם טראַ-
גישען סוף פון אונזער אירישען פאטריאָט און הייליגען זינגער
יהודה הלוי, פון וועלכען די מעשה דערצעהלט, דאָס ער איז גע-
שטאָרבן אויף די חורבות פון ירושלים, וואוהין עס האָט איהם גע-
טריעבען די תשוקה צו די ארץ אבותינו. — עס וועט אייך אינטע-
רעסירען, זיך עטוואס צו דערוויסען פון דעם לעבען און חאראַקטער
פון דיעזען פרומען זינגער, וועלכער האָט בערייכערט אונזער סדור
מיט אַזעלכע הערליכע פּאָעזיען.

„ווער עס קען ניט“, אזוי שרייבט דר. זאָס, „טעאָרעטיש
לעזען דאָס פּראָבלעם, ווי אזוי א צושטרייטעם פאָלק קען האָבען א

די אלטע עניפטישע מאָנומענטען אידען מיט ציצית, א סימן, דאָס דער מנהג איז זעהר אלט. אויב אבער. אפילו תפילין איז נישט אזא אלטער מנהג, ווי ציצית, אזוי ווי דאָס מיינט ש א ר , זיין נען דאָך אבער יענער אויפגעקלעהרטער זוהן און זיין גליקליכער פאטער אזוי ווייניג בעקאנט געווען מיט שאר'ס פאָרשונגען, ווי מענטש דעלסאָן זעלבסט, וועלכער האָט געלעגט יעדען טאָג תפילין און אָבגעהיט אלע אידישע דינים און פיהרונגען. די אויפגעקלעהרטע תלמידים האָבען קיינמאָל נישט געקענט פערשטעהען מענדעלסאָנ'ס מריקייט צו אונזערע אלטע אידישע טראדיציאָנען. מענדעלסאָנ'ס שטעלונג צום ארטאָדאָקסישען יודענטום איז איבערהויפט נישט געווען א פאָלגע פון זיין דענקען, נאָר די נאטירליכע אויסשטרעמונג פון זיין אידישען געפיהל. זיין פיינער טאקט האָט עס ריכטיג געפיהלט, דאָס ווען מען זאגט זיך אָב פון די אידישע טראדיציאָנען, זאגט מען זיך אָב פון יודענטום בכלל. מען קען די טראדיציאָנען ערקלערען און ארויסברענגען זייער ענטשטעהונג דורך היסטאָרישע קריטיק, אבער נישט אוועקווארפען זיי און פערשפאָטען פון אינדר פערענטזום און מאָדעיאָגעניש. — איהר, וועלכע ערקלערט די לעהרען און געבאָטען פון אונזערע חכמים פאר נארעשקייטען, זאָגט, וואָס וואָלט געווארען פון יודענטום און אידען, ווען זיי וואָלטען זיך נישט ביז צום טאָג פון זייער נאציאנאלער אויפלעבונג אריינגעשפּורט נען אין זייער תלמוד, כדי זיך ערשט שפעטער נאָך זייער פאָלענדעטער גייסטיגער ווידערגעבורט ווי א שמעטערלינג אויפהויבען צו דער זון, לעבען אלע איבריגע פרייגעוואָרענע נאציאָנען? וואלסטו זיי זיך געקענט דערהאלטען אכטצעהן הונדערט יאהר און וואָלטען זיי זיך געקענט בעטייליגען אין דער קריסטליכער און מאהאמעדאנישער רעליגיע, וואָלטען זיי דען נישט לאנג שוין פערשוואונדען אלס נאציאן פון דער ערד, ווען זיי וואָלטען זיך נישט געשאפען אומערום מיט זייער לעבענספיהרונג א הייליגען באָדען, נאָכדעם ווי זיי זיינען פערטריעבען געווארען פון הייליגען לאַנד פון זייערע אבות?

עס פערשטעהט זיך, וועמען עס פעהלט דער זין פאר געשיכטליכע ענטוויקלונג, יענעם איז עס גלייכגילטיג, אויב די אידישע נאציאן איז געבליעבען לעבען, אדער זי וואָלט אונטערגעגאנגען.

ציגער מיטעלפונקט פון זעלבסטשטענדיגען לעבען און די תלמידים חכמים זיינען געווארען די טרענער פון דער גייסטיגער נאציאָנאַליטעט. די סינאגאגע איז געווען א בית התפילה און א בית המדרש. זי רופט זיך דערפאר נאָך עד היום ביי די דייטשע אידען „שול“. — דער אייגענטימליכער נאציאנאלער קולט, וועלכער בעשטעהט אין לערנען און אין דער בעאבאכטונג פון טווענדע קליינע דינים, מיט וועלכע דאס יודענטום האָט זיך ארומגעצוימט, כדי צו בעשיצען זיין גאנצקייט אין גלות, אזוי ווי אמאָל שוין גענען דעם העלעניזם, — דיעזע יודיסטישערעליגיעזע דינים, וועלכע דורכדרינגען דאָס גאנצע לעבען פֿון אידען, ווערען פערשפאטעט פון פוסטע קעפ. פון פוסטע קעפ, וועלכע פערשטעהען ניט דעם טיעפֿפאטריאטישען זין פון דיעזע דינים, און וועלכע האלטען זיך פאר אויפגעקלעהרט, ווייל זיי האָבען זיך אבגעווענדעט פון די פאָלקסטראדיציאנען. עס איז נאָך אלץ דאָס אלטע אונגליק, וועלכעס האָט זיך אָנגעהויבען גלייך נאָך מענדעלסאָן און האָט מענדעלסאָנ'ען זעלבסט געקאסט גענוג שמערצען. ווארום שוין אין דער צייט פון מענדעלסאָן זיינען אויפֿגעטרעטען יענע „ניימאָדישע“, וועלכע מעסטען זייער אויפקלערונג נאָך דעם גראד פון זייער אבפאל פון יודענטום און בעקומען צום סוף אין דעם טויפֿצעטעל א צייגנים פאר שטאַטס־שטעלען. — פון יענע ערשטע צייטען פון דער אידישער אויפֿבליהונג איז פאָראן אן אנעקדאָט, וועלכער איז כאַראַקטעריסטיש פאר יענער עפאָכע. א איד איז געקומען צו מענדעלסאָנ'ען און האָט זיך בעריהמט מיט די פילאָזאָפישע פעהיגקייטען פון זיין זוהן. אויף מענדעלסאָנ'ס פראגע, אין וואָס אייגענטליך האָבען זיך די פעהיגקייטען פון דעם זוהן אויסגעדריקט, האָט דער גליקליכער פאָטער געענטפערט, דאָס דער זוהן לעגט שוין זייט פיעלע חדשים קיין תפילין ניט!

איהר ווייסט, דאָס תפילין איז א מצוה מן התורה. די תורה פערזאָגט, דאָס מען זאָל געדענקען די געטליכע לעהרע, און מען זאָל זי אויפשרייבען איבער דער טיר, מאכען א סימן פון איהר אויף די עקען פון בגד, מאכען א סימן פון איהר אויף דער האַנד און אויפ'ן שטערן צווישען די אויגען. מען געפינט ווירקליך אויף

בעקאנט אלס סופערנאטוראליוס. אין דער אידישער וועלט ווערט זי פערטרעטען פון רבי רפאל הירש אין פראנקפורט און אנדערע ווייניגער בעגאבטע גייסטער, אבער אויך פון פיעלע ריינע עס-הארצים און צבועים, וואס איהר קענט בלייבען אונבעקאנט מיט זייערע נעמען. — געגען דיזעזע רעאקציאנערען האָבען די נעגאטיווע רעפאָרם-שטרעבונגען א געוויסע בערעכטיגונג אלס געגען-גיפט, אבוואָהל דער אבסטראקטער שכל, אויף וועלכען די רעפאָרם שטיצט זיך, קען קיינמאָל ניט פיהרען צום אביעקטיווען אמת. — דערפאר איז די גאנצע רעפאָרם אינדיווידועל צוריסען און צושפאלטען. — די מאָדערנע רעליגיאנס-רעפאָרמער און רעליגיאנס-פאכ-ריקאנטען זיינען סעקטירער אָהן סעקטען. יעדער פון אונזערע אידישע פראטעסטאנטען האָט זיין אייגענעם שלחן-ערוך. פון דיזע-זעם כאָאָס פון מיינונגען וועט זיך געוויס ענטוויקלען א נייעם לעבען, וועלכעס הויבט שוין אָן זיך ארויסצואווייזען ביי דעם יונגען דור פון אונזערע אידישע געלערנטע און וועלכעס וועט בריינגען גאנץ אנדערע רעזולטאטען, איידער מען האָט זיי ביז יעצט ערווארטעט צווישען די דייטשע קולטור-אידען.

אויך דאָס פראנצויזישע יודענטום, אין וועלכען עס איז נאָך ניט פאָרגעקומען קיין שפאלטונג צווישען רעפאָרם און ארטאָדאָקס-סיע און וועט אויך להבא ניט מעהר פאָרקומען, איז דאָך ניט געבליבען פריי פון דער טענדענץ, צונויפצומישען די פערשיעדענע היסטאָרישע קולטען, וועלכע זוכט צו דערגרייכען איהר ציעל דער-מיט, וואס זי נעהמט אוועק פון די קולטען זייער היסטאָרישען און באמת חאראקטעריסטישען אינהאלט.

איהר האָט שוין געוויס געהערט פון דזשאָזעפּ סאלוואַר-דאָר, דער פערפאסער פון דעם ווערק: געשיכטע פון די אינסטיטוציאָנען פון משה און פון דעם אידישען פאָלק. ניט לאנג האָט סאלוואַדאר ארויסגעגעבען א ווערק אונטער דעם נאָמען: פאריז, רוים, ירושלים, פון וועלכען איהר וועט, אגב אורחא, קענען זעהען, דאָס אפילו צווישען אונזערע אויפגעקלעהרטע ברידער זיינען פאראן טרוי-מער פון דעם וויעדעראויפבויו פון ירושלים און דעם בית-המקדש. אבער זייער נייער בנין פון ירושלים און דעם בית-המקדש וועט

יענע גרויסע ארגאנישע שעפפונג פון דער אידישער ליטעראטור, וועלכע איז דורך דריי יאהרטייזענדען ארויסגעוואקסען מיט אינ-ווענדיגער נויטווענדיגקייט פון דעם נאציאנאלען וועזען פון יודענ-טיים, זעהט אויס ביי אונזערע ראציאנאליסטישע קליינגייסטער, ווי אן איבערפליסיגע פלאנץ, וועלכע האָט געדארפט גיך און ראדיקאל אויסגעווארצעלט ווערען, וויבאלד זיי זיינען געווארען קלוג. — דיעזע קארליקעס פון א ריעזע-גרויסער צייט ווייסען ניט, דאָס זייער גאנצע עקזיסטענץ איז שוין היינט פעראלטעט. פאר דער פראנצויזישער רעוואָלוציאן, אין יאהרהונדערט פון דער „קריטיק פון דער ריינער פערזנלעכע", איז דער ראציאנאליזם געווען בערעכ-טיגט. היינט, בשעת דער דאָגמאטיזם איז שוין צובראָכען געווא-רען, האָבען מיר דאָס בעדירפנים צו שאפען מיט אונזער פריי-געוואָרענעם גייסט, און זיך דערפאר צו פערבינדען מיט די שעפ-פערישע גייסטער פון אלע צייטען און ניט בלייבען פאראינעם ביי נעגאטיווער קריטיק, וועלכע האָט פאר אונז קיין ווערט ניט. — דאָס בעדירפנים צו נייע שעפפונגען פיהלען, פערשטעהט זיך, אויך די אידען, וועלכע זיינען אונפעהיג צו פערשטעהען דאָס שעפ-פערישע אין דער התגלות פון דעם אידישען גייסט און קענען ניט ווייטער בויען אויף דיעזען יסוד. אין זייער גייסטיגער הילפלעזיג-קייט אבער כאפען זיי זיך אָן אָן אויסערליכע צערעמאָניעלע מיט-לען, וועלכע פליעסען ניט פון דעם טיעפען לעבענסכרונען פון אונ-זער נאציאן.

אין יודענטיים, אזוי ווי אין דער גאנצער וועלט, זיינען פאראן צוויי ריכטונגען, וועלכע זיינען אפילו ענטגעגענעזעצט, אבער וועל-כע שטאמען ביידע פון דעם בעדירפנים צו געפינען אָביעקטיווע אמת'ן, אין פון דער אונפעהיגקייט דיעזע אמת'ן צו בעשאפען. — אייניגע קעהרען זיך דערפאר אום צו דעם אלטען קריטיקלאָזען גלויב-בען, וועלכער האָט אבער פערלאָרען ביי זיי דעם אמת'ן קריטיקלאָ-זען נאָאיווען האראקטער. — אין זייער פערצווייפלטען פערלאנגען צו ראטעווען זיך פון ניהיליזם, פערבלייבען זיי אין בעזאָרע און ט-זיניגען ווידערשפרוך מיט דער פערזנלעכע. דיעזע פערצוויי-פעלטע רעאקציאן, וועלכע טרעט אויף גענען די נצחונות פון דער פערזנלעכע און דער רעוואָלוציאן, איז אין דער קריסטליכער וועלט

דען די מ י ס י א נ פון יודענטום. — די אידען אין גלות דאר-
פֿען אלזא נאָך א סך זאכען בעזאָרגען! ערשטענס דארפֿען זיי
פֿערטרעטען דעם „ריינעם“ מאָנאָטעאיזם גענען דאָס קריסטענטום.
צווייטענס דארף דאָס „טאָלעראַנטע“ יודענטום לערנען דעם ניט-
טאָלעראַנטען קריסטענטום הומאַניטעט. ווייטער דארף דאָס יודענ-
טום אין גלות זיך מיהען, דאָס די לעהרע און דאָס לעבען, וועלכע
זיינען אין קריסטענטום צוריסען, זאָלען זיך וויעדער פֿעראייניגען.
— איז דאָס שוין אלעס? ניין, די אידען זיינען אויך נויטיג
פֿאר די גוים, צווישען וועלכע זיי לעבען, צוליעב דער ענטוויקלונג
פֿון האַנדעל און אינדוסטריע, און זיי טראַגען אויך אריין גייסטיגע
אונרוהיגקייט. יע, איך האָב אפֿילו געהערט, דאָס די אינדראָ-
גערטאָנישע ראַסע מוז פֿערבעסערט ווערען דורך די אידישע!

אָבער איהר דארפט וויסען, דאָס פֿון אלע אַמט'ע און
אויסגעטראַכטע טובות, וועלכע די אידען האָבען אין גלות גע-
בראַכט דער ציוויליזירטער וועלט, וועט קיינע ניט געהען לאַבור,
ווען עס וועט זיין א אידישע מלוכה. וואָרום אזוי ווי אין בית
שני זיינען ניט אלע אידען צוריקגעקומען אין ארץ-ישראל, נאָר דער
גרעסטער טייל איז געבליבען אין דעם דאמאָליגען גלות, אזוי קע-
נען מיר ניט ערוואַרטען ביי דער צוקינפֿטיגער אויפֿלעבונג אזא
וואונדער. איבריגענס דוכט זיך מיר, דאס דיזעז אידישע טובות
פֿאר דער וועלט זיינען אביסעל איבערטריעבען. עס איז א פֿעראַל-
טעטע זאך, ווען מען גיט אידען מיסיאנען, וועלכע זיי האָבען גע-
האַט אין אלטערטום, אפשר טיילווייז נאָך אין מיטעלאַטער, וועלכע
זיי קענען אבער געגענווערטיג מעהר ניט האָבען. — וואס אנבע-
טרעפט די איינהייט פֿון דער לעהרע און דעם לעבען, איז זי נאָר
מעגליך ביי א נאַציאָן, וועלכע איז אָרגאַניזירט אין א מלוכה און
פֿערווירקליכט זי אין די סאָציאלע אינסטיטוציאנען. — פֿון וועלכע
אידען פֿון גלות זאָלען די היינטיגע קריסטען זיך אייגענטליך לערנען
טאָלעראַנץ און מענשליכקייט? — ווען מען גיט די אידען די מיר
סיאן, צו בעפֿרייען די וועלט פֿון פֿאַנאַטיזם און אבערגלויבען, מיינט
מען דאָס א ו י פֿ ג ע ק ל ע ר ט ע יודענטום. איז דען אבער דער
אויפֿגעקלערטער ק ר י ס מ ניט בערעכטיגט, צו ענטפֿערן דעם
אויפֿגעקלערטען איד דאָסזעלבע, וואָס ל ע ס י ג פֿאַזט זאָגען

ניט געפעלען ניט די פרומע און ניט די אויפגעקלערטע אידען און קריסטען. זייער נייער ירושלים דארף זיין די וועלט-הויפטשטאָרט פון אלע רעליגיאנס-צונויפמישער. — סאלוואדאר מיינט נאָך, דאָס די אידען מוזען פריהער ווערען קריסטען, כדי דערנאָך מאכען די קריסטען פאר אידען. דיעזע ארבייט האָט זיך אכער שוין אָנגע-הויבען מיט אכטצעהן הונדערט יאהר פריהער, און איז דערפאר ניט אזוי ניי, ווי סאלוואדאר מיינט. דאָס יודענטום, וועלכעס סאלוואדאר האָט זיך געמאכט אין זיין קאָפּ, איז, פערשטעהט זיך, אזוי ניי, ווי זיין קריסטענטום.

אנדערע רעליגיאנס-צונויפמישער, ווי מיין פרוינד הירש פון לוקסעמבורג, ווילען בענוצען דאָס פריימאורערטום, כדי צו-נויפצושמעלצען אלע היסטאָרישע קולטען. דער לוקסעמבורגער רא-בינער הירש, דער היפּף פון דעם פראנקפורטער ראבינער הירש, האָט אין זיינע אויסגעצייכענטע פאָרטרעגען, וועלכע ער האָט גע-האַלטען אין דער לוקסעמבורגער לאָדזש און ארויסגעגעבען אונטער דעם נאָמען: „די הומאניטעט אלס רעליגיאָן“ דערפיהרט דעם גע-דאנקען פון רעליגיאנס-צונויפמישונג ביז צום לאַגישען סוף. די אידישע גלחים דארפען יעצט נאָר צומאכען זייערע רעפאָרם-טעמפלען און שיקען זייערע אידישע קירכען-קינדער אין דעם טעמפלעל פון די פריימאורער. — די קאנסעקווענצען פון דער רעפאָרם האָ-בען, געגען איהר אייגענעם רצון, באמת געפיהרט אויף דיעזען וועג אלע די אידען, וועלכע האָבען זיך גערעכענט ערנסט מיט די דרשות פון די אידישע פרעדיגער, ווי איהר ווייסט עס זעהר גוט אלס פראנקפורטער קינד. אומזיסט האָט מען שפעטער אויסגעשטיקט די דרשות וועגען רעליגיאנס-פערמישונג מיט תלמודישע מאמרים און ווערטער, עס איז שוין געווען צו שפעט, און מען האָט גע-מוזט פרעדיגען די דרשות פאר פוסטע בענק.

אונזערע אידישע ראציאנאליסטען, וועלכע האָבען קיין גרונד ניט צו בלייבען אין יודענטום, אזוי ווי די קריסטליכע ראציאנאליס-טען האָבען ניט קיין גרונד צו בלייבען אין קריסטענטום, זיינען אקוראט אזוי ווי יענע ערפינדעריש אין דער אויסקלערונג פון גרינ-דען פאר די ערהאלטונג פון א רעליגיאן, וועלכע האָט פערלאָרען פאר זיי יעדען זין. — לויט זייער מיינונג איז דער גלויב פון אי-

ניינטער בריעף.

א דילעמא. — הייליגע געשיכטע פון דער מענשהייט. — אונזערע בונדעס-גענאָסען. — איינהייט פון מענשען-געשלעכט. — ראסען און פאלקס-טיפען. — ארגאניזם פון דער מענשהייט. — ארגאן פון ליעבע.

איהר שטעלט אויף א דילעמא, אדער מען מוז מיט דעם לוקסעמבורגער הירש זעהען דאָס ציעל און דאָס וועזען פון יודענטום אין דער הומאניטעט, און דאן איז איהר מענשליכעס און ניט איהר נאציאנאלעס ציעל דאָס ווירדיגע, און דאן מוז דאָס יודענטום, ווי יעדע קירכליכע אדער שטאַטליכע פּעראייניגונג, פּער-שלונגען ווערען פון דער אלגעמיינער מענשהייט; — אָדער מען זעהט, אזוי ווי דער פראנקפורטער הירש, אין יודענטום די איינציגע ערלעזונג, דאן קומט מען אריין אין א סתירה מיט די מאָדערנע הומאניטעטס-שטרעבונגען און מען האָט קיין רעכט ניט, אזוי וועניג ווי דאָס אָרטאָדאָקסישע קריסטענטום, זיך צו ווענדען צו דער עפענטליכער מיינונג פון אונזער יאהרהונדערט.

ליעבע פריינדן, איך מײן, דאָס מיינע געדאנקען געהערען צו אַ גאַנץ אנדערע אָרדנונג פון אידעען. איך מײן, אז דאָס נאַציאָנאַלע וועזען פון יודענטום שליעסט ניט אויס די הומאניטעט און ציוויליזאציאן, נאָר פערקעהרט, די הומאניטעט איז איהר קאָנסעקווענץ. ווען איך אונטערשטרייך אבער מעהר די נאציאנאלע וואור-צעל פון יודענטום, איידער זיינע הומאנע בליטען, האָט עס דעם גרונד דארין, ווייל מען איז אין היינטיגער צייט מעהר בערייט, צו זאמלען די שענע בלומען פון דער קולטור-געשיכטע און זיך מיט זיי אויסצושטיקען, איידער צו קולטיווירען זיי אין דעם באָדען, אויף וועלכען זיי וואקסען. — פון דעם יודענטום איז אַרויסגע-וואקסען אונזער היינטיגע גאנצע הומאניטערע לעבענסאנשויאונג.

עס איז נאָר נישט נישטאָ אין דער קריסטליכער מאָראַל, אין דער סכאַלאַסטישער פילאָזאָפיע פון מיטעלאַלטער 1. אין דער מאָדערנער פילאָזאָפיע, און אפילו ניט אין ספּינאָזיזם, אין דיעזען לעצטען טען אויסדרוק פון יודענטום, אויך ניט אין דער מאָדערנער פילאָזאָפיע, וואָס די וואַרצלען דערפון זאָלען זיך ניט געפינען אין יודענטום. דאָס אידישע פאָלק איז ביז צו דער פראנצויזישער

אין זיין נ ת נ ד ע ר ח כ מ דעם אויפגעקלערטען קריסט צו
דעם אויפגעקלערטען איד?

„וואָס עס מאכט מיך פאר אייך א קריסט,

דאָס מאכט אייך פאר מיר א איד“.

אָדער ווען, פערקעהרט, דער א ו י פ ג ע ק ל ע ר ט ע ר
איד זאָל קענען זאָגען צום א ר ט אָ ד אָ ק ס י ש ע ן קריסט:
דיין גלויבען איז אבערגלויבען, דיין רעליגיאן איז פאנאטיזם, קען
דאָך דער אויפגעקלערטער קריסט זאָגען עטוואָס עהנליכעס צום
אָרטאָדאָקסישען אידען לטובת פון דער קריסטליכער רעליגיאן! —
אונזערע אויפגעקלערטע קולטור-אידען, וועלכע בעשולדיגען די קריסט
טען אין דעם בעגעהר צו פערפאלגען, דענקען אקוראט אזוי, ווי
בעטמאן-האלוועג, וועלכער מאכט דעמזעלבען פארוואורף צו די איד
דען. דורך אזעלכע ערקלערונגען ווערט די געשיכטע ניט געענט
דערט און ווערט ניט געשטערט אין איהר לויף.

פון א ו י פ ג ע ק ל ע ר ט ע ן שטאנדפונקט זעה אייך ניט
קיין גרונד פאר די ווייטערדיגע עקזיסטענץ פון יודענטום אדער פון
קריסטענטום. — דער איד, וועלכער גלויבט ניט אין די נאציאנאל-
לע אויפלעבונג פון זיין פאָלק, קען נאָר ארבייטען, אזוי ווי דער
קריסט, פאר די א ו י פ ג ע ז ו נ ג פון זיין רעליגיאָן. אייך פער-
שטעה, דאָס מען קען האָבען אזא מיינונג. אייך פערשטעה אבער
ניט גוט, ווי אזוי מען קען ארבייטען צו דערזעלביגער צייט פאר
אויפקלערונג און פאר די „מיסיאן פון יודענטום אין גלות“, דאָס
הייסט זיין בעגייסטערט פאר זיין א ו י פ ג ע ז ו נ ג און פאר
זיין ווייטערע ע ר ה א ל ט ו נ ג .

אָנמערקונג.

1) נאָכדעם ווי אייך האָב געשריעבען דיעזע שורות, איז פיע-
לע מאָל אויסגעדרוקט געווארען די מיינונג, אפילו צווישען די
פרומסטע אידען און קריסטען, דאָס דער אויפבוי פון א אידישער
מלוכה איז מעגליך אויף א נאטירליכען אופן. (זעה נאָמע 10).

טיפען און חיות־טיפען, אזוי בעשאפט אויך דער שעפפער אין דער געשיכטע נאָר פֿאַל־קס־טיפען. אין דער מענשהייט האָט זיך דער פֿלאַן פון דער פֿלאַנצען־מלוכה און חיות־מלוכה פֿערענדיגט. אָבער די מענשהייט, אַלס זעלכסטשטענדיגע לעבענס־ספּערע, אַלס די ספּערע פון דעם סאַציאַלען לעבען, שטעהט נאָך אין דער ענטוויקלונג. אין דער מענשהייט געפינען מיר אַן אורשפּרינגליכע פֿערשיעדענהייט פון פֿאַלקס־טיפען, וועלכע האָבען פֿריהער, אזוי ווי אין דער פֿלאַנצען־מלוכה, עקזיסטירט איינע לעבען די אנדערע, וועלכע האָבען זיך שפּעטער, נאָך דעם פֿלאַן פון דער חיות־מלוכה בעקעמפּט און פֿערניכטעט, און וועלכע ווערען איצטער פֿריי, כדי צו לעבען אין פֿריעדען מיט איינאַנדער, ניט פֿערלירענדיג דערביי זייערע טיפישע אונטערשיידען. — די געזעצען פון דער וועלט־געשיכטע, איך מוין די געזעצען פון דער געשיכטע פון דער וועלט, פון דער ענטוויקלונגס־געשיכטע פון דעם קאָס־מישען, אָרגאַנישען און סאַציאַלען לעבען, זיינען נאָך וועניג דער־קענט געוואָרען. מיר האָבען איינצעלנע וויסענשאפטען, אָבער נאָך ניט קיין וועלט־וויסענשאפט. מיר ווייסען נאָך ניט דעם צוזאַמען־האַנג פון דעם גאַנצען לעבען. אויף אזוי פיעל איז זיכער, דאָס דורך די צונויפמישונג פון די רעליגיאָנען, וועלכע האָט זיך שוין אייגענט־ליך אָנגעהויבען אין אַמאָליגען רוים, איז ניט בעשאפט געוואָרען קיין אַמט'ר שלום אין דער מענטליכער געזעלשאפט, אזוי וועניג ווי דאָס קען ניט געשעהן דורך דעם אויפגעפֿרישטען גלויבען אין די איינ־אַרטיגקייט פון אַלע מענשען. מען פֿערוועקסעלט די סאָלידאַרישע אָרגאַניזאַציאָן פון דעם סאַציאַלען לעבען, וועלכע קען דערגרייכט ווערען דורך מיהזאַמע אַרבייט אין לויף פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג, מיט ניט־אָרגאַנישער גלויכעהייט, ווען מען וויל אויפֿ־בויען די גלייכערעכטיגונג פון אַלע מענשען אויף אַן אורשפּרינג־ליכע גלויכע־אַרטיגקייט פון די ראסען און טיפּען. וואָס ווייטער מען געהט אין דער געשיכטע, אַלץ וועניגער בעאָבאַכטעט מען דיזעזע גלויכע־אַרטיגקייט. דער שלום פון די ראסען קומט פֿאַר נאָך נאָטור־געזעצען, וועלכע מיר קענען ניט מאַכען ווילקירליך אָדער ענדערען. די צונויפמישונג פון די קולטען איז שוין אַן אַריבערגעשריטענע שטופּע אין דער ענטוויקלונג פון דעם סאַציאַלען לעבען. זי האָט

רעיונות און נעמען דאס איינציגע פאלק פון דער וועלט, וועלכעס
 דאס געזאגט א נאציאנאלע סלעקציע איז א ריכטיגע
 דורך דאס וועלכעס אין וועלכעס די נעשטע פון דער מענטש
 א הייליגע נעשטע, דאס היינט, און איינציגליכע, אדאמיטע
 ענטווערפן פארעם, וועלכע היינט ווי אן און דער פאמיליע
 ליבע און פון דאס ענדען פון דער מענטש פאמיליע, דאס
 איינע גלידע וועלען ווי אדאם און פאליטישע פערזענען
 דורך דאס וועלכעס היינט, דורך דאס ענטווערפן נאכט פון דער
 געשיכטע, און ווי די פערזענע אדאם פון א לעבעדיגע
 לעבע איינע פערזענע דורך די הייליגע, ענטווערפן נאכט
 קראפט. — וואס פון אדער פאלק דאס נאך נישט געהאט דער
 זען נאציאנאל-פאמיליע נעשיכטליכע, ווייזן די אידען אלץ
 געווען דאס פאלק פון נאט. ווייט דער גרויסער רעוואלוציאן פון
 פראנקרייך האבען מיר געזען אין דאס פראנצויזישע פאלק אין
 די פעלער, וועלכע שליסט ווי אן צו דער פראנצויזישער נא-
 ציאן, איידעלע מיטגעשפער און פרויע נאכטען, נאך דאס געהן
 פון דעזע פעלער איבער די מיטעלאמערישע רעאקצאן וועלען
 די פראנצויזישע-שטענענע, און ווי ווייזן נאך נישט היינט
 די פראנצויזישע יעדער, וועלכע פראגען בלייבען אין היינטע
 פרויע. די אנטווערפן אלע הומאניטעטע-שטענענע ווייזן
 אבער און איינפירט, ווי די אנטווערפן נאציאנאלע טענע-
 צען פון דער מיטעלאמערישער רעאקצאן, אין די אנטו-
 נאציאנאלע, טענעטישע הומאניטעטע-שטענענע ווען איד
 מער אידעאלאג, איידער רעאליטעט. מען נישט אינו דא צו אסע
 מען בפירטאליכעטישען טשער און הומאניטעטען בלאקאדע,
 אזוי דאס מיר ווערען נאך פערשכוד'ט און איינפירט צו
 דאס שטערן, וועלכע דער נאך בעשטענענער אנטווערפן פון
 דער גרויסער מענשליכער פאמיליע רופט נאכט ארויס. דעזע
 אנטווערפן ווערען נישט בעווייזט דורך פראנצויזישע פער-
 דינעטען. דערצו איז נאכט א געשיכטליכע ענטווערפן נאך געזע-
 צען, וועלכע ווייזן אזוי אייביג ווי די נאטורגעזעצן. אזוי ווי די
 נאטור פראדוצירט נישט היינט אלע מיני נע בלייבען אין פרויע
 טען, היינט אלע מיני נע היינט אין פלאנצען, נאך פלאנצען

צו דיעזע לעצטע, אייגענטליך ישעפפעלישע אָרגאַנען פון דער מענשהייט, געהערט אויך דאָס אידישע פּאָלק. — אין אַלטערטום, ווען דיעזעס פּאָלק איז כמעט פערניכטעט געוואָרען פון די מעכטיגע עראָבערונגס־פּעלקער, איז עס כמעט נישט בעמערקט געוואָרען. צוויי מאָל איז עס אין גלות פון מצרים און בכל כמעט אונטערגעגאַנגען. צוויי מאָל האָט עס אויפגעהעבט צום נייעם לעבען און האָט געקעמפט געגען די מעכטיגסטע פּעלקער פון אַלטערטום, געגען די גריכען און רוימער. אין די לעצטע קעמפּען פון דער פאַרצייטיגער וועלט האָט עס בעפרוכטעט מיט זיין גייסט די גאַנצע מענשהייט, און הויבט אָן יעצט וויעדער אויפצולעבען צוזאַמען מיט דער נייס־טיגער וויעדערגעבורט פון דער מענשהייט. — היינט כּשעת דער גייסטיגער אויפֿלעבונגס־פּראָצעס פון די וועלט־היסטאָרישע ראַסען האָט זיך פּאָלענדעט, און יעדעס פּאָלק הויבט אָן וויעדער צו ערפילען זיין ספּעציעלען בערוף אין דעם אָרגאַניזם פון דער מענשהייט, היינט הויבען מיר אָן צו בעגרייפּען די בעדייטונג פון דיעזע פּער־שיעדענע אָרגאַנען פון דער מענשהייט.

אין די ענגלענדער געפינען מיר די נערווען־קראַפט, וועלכע ברענגט אין בעוועגונג דאָס ערנע הרוניס־סיסטעם פון דער מענשהייט. פראַנקרייך רעפּרעזענטירט מיט זיך די אַלגעמיינע (סאָציאַלע) בעוועגונגס־קראַפט, דייטשלאַנד שטעלט פאַר דעם אָרגאַן פון דענקען, אמעריקא שטעלט פאַר די קערפּער־פליסיגקייט, אין וועלכער אַלע עלעמענטען פון די געשיכטליכע פּעלקער אַסימילירען זיך. ווען יעדעס מאָדערנע פּאָלק, יעדע מאָדערנע געזעל־שאַפט בעקומט אויף אזא אופן איהר ספּעציעלען בערוף אַלס אָרגאַן פון דער מענשהייט, טרעט אויך אַרויס די בעדייטונג פון דעם איינ־ציגען פאַרצייטיגען פּאָלק, וועלכעס עקזיסטירט נאָך היינט ווי אַמאָל אין זיין גאַנצער קראַפט און גאַנצקייט.

אין דעם גאַנצען אָרגאַניזם פון דער מענשהייט זיינען ניטאָ קיינע צוויי פּעלקער, וועלכע זאָלען זיך אזוי אָנציהען און אָבשטויסען, ווי דאָס דייטשע פּאָלק און דאָס אידישע. עס זיינען אויך ניטאָ קיינע צוויי גייסטעס־ריכטונגען, וועלכע זאָלען זיין געהנטער און ווייטער פון איינאַנדער, ווי די וויסענשאַפטליך־פּילאָזאָפּישע און די מאָראַליש־רעליגיעזע. — די רעליגיאָן אין איהר פּאָלענדונג איז דער

געהערט צו דער אלגעמיינער רעליגיאָן, וועלכע פערדאנקט איהר עקזיסטענץ צו דעם טויט פון די אלטע נאציאָנען. היינט איז די פראגע וועגען דעם, ווי די פערשיעדענע פאָלקס־טיפען זאָלען ווידער פריי ווערען און זיך ענטוויקלען. עס איז ניטאָ מעהר קיין סכנה, דאָס די פערשיעדענע נאציאָנען וועלען זיך אָבשליסען פון איינ־אַנדער, אָדער בעקעמפפּען די שוואַכע און מאַכען זיי פאַר שקלאַפּען. די היינטיגע נאציאָנאַלע שטרעבונגען שליסען אין זיך אַרײַן די הויז־מאַניטערע, וואָרים זיי זיינען אַ רעאַקציאָן געגען די אויסגלייכונגס־טענדענצען פון דער מאָדערנער אינדוסטריע און ציוויליזאַציאָן, וועלכע טויטען אָב יעדען אורקערפטיגען, אָרגאַנישען לעבענס־כח דורך אַ ניט־אָרגאַנישען מעכאַניזם. — אויף ווי ווייט דיעזע טענדענצען זיינען געווען געריכטעט געגען די אָבשטאַרבנדע אינסטייטוציאָנען פון אַ פערגאַנגענער געשיכטס־פּעריאָדע, זיינען זיי געווען בערעכטיגט. מען קען געגען דיעזע טענדענצען אויך גאָרנישט גיט האָבען, אויף ווי ווייט זיי זוכען צו בעשאַפּען ענגערע בעציהונגן און פערבינדונגען צווישען די פערשיעדענע פּעלקער פון דער ערד. מען האָט אָבער געוואָלט אין לעבען, אזוי ווי אין דער וויסענ־שאַפט, אָבלייקענען דאָס שעפּפּערישע און דאָס טיפּישע, אזוי דאָס עס איז בעשאַפּען געוואָרען אַ אידעאַליסטישער דונסט און עס האָט זיך אויפגעהויבען אַן אַטאָמיסטישער שטויב, וועלכער האָט זיך געלעגט אויף יעדען זאָמענקערענדעל און האָט דערשטיקט יעדעם לעבען. נאָר געגען דיעזע אָבשוואַכונג פון דעם שעפּפּערישען לעבען קעמפּפּען די נאציאָנאַלע טענדענצען פון אונזער צייט, און נאָר געגען זיי אַפּעליר איך צו דער אורשפּרינגליכער פאָלקס־קראַפט אין יודענטום.

די מענשהייט איז, אזוי ווי דאָס אוניווערסאַלע קאָסמישע לעבען און דאָס אינדיווידועלע לעבען, אַ לעבעדיגער אָרגאַניזם, וואָס די אורשפּרינגליכע ראַסען זיינען זיינע אָרגאַנען און גליעדער. — אין אַן אָרגאַניזם קענען געוויסע טיילען אָבגעשוואַכט ווערען און פערשווינדען, בשעת דער אָרגאַניזם געפינט זיך אין דעם פּראָצעס פון פאָלענדונג. אנדערע אָרגאַנען, וועלכע זיינען פריהער געווען ניט קענטיג, בעקומען ערשט דאָן איינפלוס און בעדייטונג, ווען דער אָרגאַניזם ווערט רייף.

וואָס איך קען זיך ניט בעפריינדען מיט יענע אלגעמיינע הומאַני-
טעטס-שטרעבונגען, וועלכע בעזייטיגען יעדען אונטערשיעד אין דעם
אַרגאניזם פון דער מענשהייט און בויען מיט אייניגע מיספערשטאַ-
נענע בעגריפען פון „פרייהייט“ און „פאַרטשריט“ מזבחות פאַר
ווילקיר און אנוויסענהייט, אויף וועלכע אונזער לייכט-בעגייסטערטע
יוגענד אָפּפערט איהרע בעסטע קרעפטען.

אַנמערקונגען.

(1) מונק האָט בעווויזען דעם איינפלוס פון אביצברן אויף
די סכאַלאַסטיקער. דער מקור חיים פון שלמה בן גבירול
(אביצברן) איז אין דער מיטע פון 12טען יאָהרהונדערט איבער-
זעצט געוואָרען אין לאטיין און האָט זיטדעם געשפיעלט אַ בע-
דייטענדע ראָלע אין די פילאָזאָפישע מחלוקות פון דער צייט. אפילו
זשיאָרדאַנאָ ברונאָ איז געווען בעקאַנט מיט דעם מקור חיים פון
דעם אידישען פילאָזאָף. — אַ גרעסערע ווירקונג האָט געהאַט דער
„מורה נבוכים“ פון רמב"ם אויף די סכאַלאַסטישע פילאָזאָפיע, און
אפילו אויף לייבניץ און קאַנט.

צעהנטער בריעף.

אַן אַנדערעס דילעמאַ. — ערפאָהרונגס-וויסענשאפטען, פילאָזאָפיע און רע-
ליגיאָן. — פארטשריט און קרייזלויף. — שבת. — די ענטשטעהונג
פון קאסמישען, ארגאנישען און סאָציאלען לעבען. — די מאָראַלישע
נויטווענדיגקייט אדער די הייליגקייט. — עפאכען פון דער סאָ-
ציאלער ענטוויקלונגס-געשיכטע: פאָרהיסטאָרישע צייטען, געבורטס-
צייטען און געבורטס-וועהען, עפאכע פון ריפּוקייט.

אַקוראַט ווי איהר האָט מיר פריהער אוועקגעשטעלט די
דילעמאַ: הומאַניטעט אָדער נאַציאָנאַליטעט, און האָט מיר אַ
פאָרוואָרף געמאַכט, האָס איך שטעה פאַר נאַציאָנאַלע שטרעבונ-
גען, וועלכע זיינען אין ווידערשפּרוך מיט די הומאַניטערע שטרע-
בונגען פון אונזער צייט, אזוי טרעט איהר יעצט געגען מיר אויף
מיט אַן אַנדער דילעמאַ. „פרייהייט אָדער נויטווענדיגקייט“ —
רופט איהר אויס געגען מיר. איהר זאָגט, דאָס עס איז ריינער
פאַטאַליזם, ווען מען בעטראַכט די מענשהייט נאָר פאַר אַ העכערען

גייסטיגער בונד, וועלכער פערבינדעט דעם שעפפער מיט דער שעפפונג, זי איז דער אונענדליכער באַדירם, וואָס דער ענד פאלט צונויף מיט דעם אָנהויב, די בריק, וועלכע פיהרט פין שעפפונג צו שעפפונג, פון לעבען צום טויט, פון טויט צום לעבען, וועלכע מאַכט דעם מענשען ניט נאָר מעאָרעטיש דערקענען דאָס אַבסאָלוצע, נאָר דרינגט דורך און מאַכט הייליג זיין גאַנצעם לעבען מיט דעם גייסט פון גאָט, וועלכער איז אומעטום און שטענדיג פאַראַן. — אין דער רעליגיאָן, אזוי ווי אין דער לעבע, אויב זי איז, ווי די אידישע, ניט אַן איינזייטיג מאַטעריאַליסטישע און ניט אַן איינזייטיג ספיריטואַליסטישע, ווערט אויפגעלעזט דער גייסט אין דעם קערפער און דער קערפער אין דעם גייסט. — דער גרעסטער און געפעהרליכסטער שונא פון דער אידישער רעליגיאָן איז געווען אין אַלטערטום די רעליגיאָן פון דער מאַטעריאַליסטישער לעבע פון די סעמיטען: די רעליגיאָן פון דעם בעל. אין מיטעלאַטער איז דאָס געווען די רעליגיאָן פון דער ספיריטואַליסטישער לעבע: דאָס קריסטענטום. — דאָס אידישע פאַלק, וועלכעס איז, אַ דאָס זיינע נביאים פון אַלטערטום און זיינע רבנים פון מיטעל־אַלטער, געבליבען היין פון דיעזע ביידע ענטאָרסונגען פון זיין רעליגיאָן, איז געווען און איז היינט נאָך דער אָרגאָן פון דעם לעבעדיגען שעפפער אין דער געשיכטע פון דער וועלט, דער אָרגאָן פון דער איינהייטליכער און הייליגער לעבע. — מיט דיעזען אָרגאָן איז דער דענק־אָרגאָן פערוואַנדט אָבער אויך ענטגעגענעזעצט. ביידע שעפען פון דעמזעלביגען אונענדליכען לעבענס־קוואַל. בשעת אָבער דאָס רעליגיעזע זשעניע אינדיווידואַליזירט דאָס אינענדליכע, נעהמט אַראָב דער פילאָזאָפישער און וויסענשאַפטליכער געדאַנק פון דעם לעבען אלע זיינע אינדיווידועלע סוביעקטיווע פאַרמען. — די אַביעקטיווע פילאָזאָפיע און וויסענשאַפט האָט מיט דעם לעבען גאַנזשט צו טהאָן, בשעת די רעליגיעזע לעהרע פאַלט־צונויף מיט דעם גאַנצאָנאלען, סאָציאלען, מאַראַליש־רעליגיעזען לעבען. ווען ניט, איז די רעליגיאָן איבערהויפט נאָר צביעות.

אָבער אויך מערק, דאָס איך בין גאַנץ אוועקגעגאַנגען פון מײַן מעמאָ. איך האָב אויך נאָר געוואָלט געבען צו פערשמעהן, פאַר־

שאפט שטעהט אין ווידערשפרוך מיט דער פילאָזאָפיע, וועלכע דערהויבט דעם גייסט איבער דער נאטור, און שטעהט כלומרשט אויף אין ווידערשפרוך מיט דער רעליגיאָן, וועלכע האלט הייליג נאטור און גייסט, דערמיט וואָס זי וואַרפט אונטער ביידע אונטער איין איינציגען וועזען. איך וועל איך אָבער שפעטער בעווייזען, דאָס דיעזער ווידערשפרוך פערשווינדעט אין דעם אמת'ן וויסען, וועלכעס בעגרייפט דאָס געזעץ פון דער נאטור און פון דער געשיכטע, אַלס איין און דאָסזעלביגע געזעץ. — איך מוז דערפאַר אויך קודם כל געבען צו פערשטעהן, דאָס אויך יענער כלומרשט'ער ווידערשפרוך איז געווען בערעכטיגט, דאָס ער איז געווען נויט-ווענדיג אין דער ענטוויקלונגס-געשיכטע פון דער מענשהייט.

היינט נאָך איז ניטאָ קיין שלום צווישען וויסענשאַפט, פילאָ-זאָפיע און רעליגיאָן. פערקעהרט היינט ביים אָנהויב פון אַ נייעם וועלט-אַלטער, אַקוראט ווי אין דער קריטישער איבערגאַנגס-עפאָכע פון דעם אַלטערטום אין מיטעלאַלטער, איז דער געגענזאץ צווישען רעליגיאָן, פילאָזאָפיע און נאטור-וויסענשאַפטען געוואָרען נאָך שאַרפער, איידער אין דער בליטע-צייט פון דער פאַרצייטיגער און מיטעלאַטערליכער וועלט, וועלכע האָבען פון דיעזען געגענזאץ כמעט גאָרנישט געוואוסט. די סיבה פון דיעזע טעאָרעטישע סתירות פון סאָציאַלען לעבען, ליגענט אין דער אונגלייכמעסיגער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט, אין דעם פערהעלטנים צווישען די הער-שענדע און דיענענדע ראַסען און קלאַסען, אין דער פונאנדערטיילונג צווישען דער מאַטעריעלער און גייסטיגער אַרבייט. דיעזע אונגלייכהייט, וועלכע וואַקסט מיט דער הויף פון דער ציוויליזאַציאָן, איז געווען אויך די סיבה פון דעם אונטערגאַנג פון דער גאַנצער פאַרצייטיגער געזעלשאַפט. — אויף דעם מאַטעריעלען, און בעזונדערס אויף דעם גייסטיגען געבייט, זיינען היינט נאָך שאַרפער יענע סתירות, וועלכע האָבען געמאַכט אַ סוף צו דער פאַרצייטיגער ציוויליזאַציאָן, נאָך שאַרפער איידער צו ענדע פון אַלטערטום, בשעת די פונאנדערטיילונג פון אַרבייט איז נאָך ניט געווען אזוי ענטוויקעלט ווי אין דער היינטיגער איבערגאַנגס-עפאָכע. די פאַלגע דערפון איז, דאָס היינט שטעהט ניט נאָר אין ווידערשפרוך די רעליגיאָן מיט דער פילאָזאָפיע, ווי אין אַלטערטום, נאָר אויך די

אָרגאַניזם, און ווען מען זעהט אין דער געשיכטע פון די פעלקער דאָסזעלביגע אייביגע געזעץ, ווי אין דער געשיכטע פון דער ערד און די וועלט־סערפער. אין קאָסמישען און אָרגאַנישען לעבען, מיינט איהר, זיינען ניטאָ קיינע מאָראַלישע כחות, און דאָרט ווירקען נאָר נאַטירליכע כחות, וועלכע קענען אַפּריהער אויסגערעכענט ווערען. אַנדערש איז עס אָבער אין סאָציאַלען לעבען פון דער מענשהייט. דאָס סאָציאַלע לעבען איז אפילו אויך אַבהענגיג פון נאַטור־בעדינגונגען, אָבער דער פרייער מענשט מוז גובר זיין דורך פרייע ווילענס־טהאַט דעם פאַטאַליזם פון דער נאַטור, וואָרים אָהן די פרייע ווילענס־טהאַט איז ניט דענקבאַר קיין מאָראַל און קיין פאָרטשריט.

עס פרעהט מיך זעהר, וואָס איהר זייט אזוי גוט בעקאַנט מיט די פילאָזאָפישע אויסדרוקען פון אונזער העכערער דייטשער בילדונג. איך גלויב אויך, דאָס די „מאָראַלישע פרייהייט“ איז די בעשטימונג פון דעם מענשען און דער מענשהייט. דיעזעס העכסטע הומאַנע ציעל איז אָבער, לויט מיין אויפפאַסונג, די גאָטעס־ערקענטניס, זעלכע דאָס יודענטום האָט אָנגעזאָגט אין אָנהויב פון דער געשיכטע, וועלכע דאָס יודענטום האָט שטענדיג ענטוויקעלט און זעלכע איז זייט ספינאָזא געוואָרען צוגענגליך פאַר דער גאַנצער וועלט. — דיעזע ערקענטניס פון גאָט מוז אין היינטיגער צייט ענטוויקעלט ווערען צו דער מדרגה פון אַן עקזאַקטער וויסענשאַפט.

אזוי ווי איהר נעהמט אייערע כלי־זין פון דער ספּעקולאַטי־ווער פילאָזאָפיע, כדי צו קעמפּפּען געגען מיין אידישע וועלט־אַנשוואַונג, מוז איך אייך בעווייזען, דאָס די פילאָזאָפישע ספּעקולאַציאָן איז ניט דאָס לעצטע וואָרט אין דער גייסטיגער ענטוויקלונג, אזוי ווי די הערשאַפט פון אינדוסטריע און קאַפיטאַליזם איז ניט דאָס לעצטע וואָרט אין דער מאַטעריעלער ענטוויקלונג. — די עקזאַקטע וויסענשאַפט, וועלכע אַנערקענט נאָר בעאָבאַכטונג און ערפאַהרונג, אַרבייטען און פאָרשען, כדי צו ערווערבען גייסטיגעס און מאַטעריעלעס אייגענטום, און וועלכע זעהט אין דער ספּעקולאַציאָן נאָר שווינדעל און אונבעוויזענע השערות, — די עקזאַקטע וויסענשאַפט איז די העכסטע אינסטאַנץ, וואָס צו איהר אורטייל מוז איך אַפּעלירען, כדי אייך צו בעווייזען, פאַר וואָס דיעזע וויסענ־

קאסמישער און ארגאנישער וועלט, וואס אויף זייער גרונדלאגע בויען מיר אויף אונזער סאציאלע, מענשליכע לעבענסספערע, האָבען שוין פערענדיגט זייער ענטוויקלונג און זיינע שוין פארטיג, בשעת די מענשהייט געפינט זיך נאך אין דער ענטוויקלונג, אין דער שעפונג פון איהר לעבען.

זאָ לאנג די מענשליכע געזעלשאפט געזעלשאפט געפינט זיך נאך אין דער פראדוקצאן פון איהר ארגאניזם, טרעט אויף דער מענש, דער שעפערישער וועזען פון דער געזעלשאפט, ווי כלומרשט א פרייער וועזען אין זיינע שעפונגען, אַבוואָהל באמת איז אויך ער אין זיינע שעפונגען, אַקוראַט ווי די נאטור אין איהרע שעפונגען, אינטער-וואַרפען אונטער דאָס אייביגע געזעץ. — די פאָלשע אויפפאַסונג פון דער פרייהייט, אַז זי איז ווילקיר, נעהמט זיך נור דערפון, ווייל מיר ווייסען נאך ניט דאָס געזעץ פון דער ענטוויקלונג פון דעם סאציאלען לעבען, זיין לעצטען צוועק. מיר ווייסען אָבער דערפאר נאך ניט דעזעס געזעץ, ווייל מיר געפינען זיך אַליין נאך אין דער ענטוויקלונג. — אָבער ווען די וויסענשאפט שווייגט נאך פון דעזען געזעץ, האָט אונזער רעליגיעזער זשעניע אָבער דעזעס געזעץ שוין לאנג אָנגעזאָגט. מיר אידען האָבען שטענדיג, זייט דעם אָנהויב פון דער געשיכטע, אַרומגעטראָגען מיט זיך דעם גלויבען אין דעם מלכות המשיח. דעזער גלויבען איז אויסגעשפראַכען געוואָרען אין אונזער געשיכטס־קולטור דורך די הייליגקייט פון שבת. אין דער הייליגקייט פון שבת איז פערקערט דער געדאַנקען, וועלכער איז שטענדיג געווען אונזער רוח החיים, דער געדאַנקען, אַז די צוקונפט וועט אונז אַזוי זיכער ברענגען דעם היסטאָרישען שבת, ווי די פערגאַנגענהייט האָט אונז געבראַכט דעם נאטור־שבת, אַז די געשיכטע, אַזוי ווי די נאטור, וועט האָבען איהר עפאָכע פון האַרמאָנישער פאָלענדונג. די ביבלישע שעפונגס־געשיכט איז געגעבען געוואָרען נאָר צוליב דעם שבת. זי זאָגט אונז: נאָכדעם ווי די שעפונג פון דער נאטירליכער וועלט איז פאָלענדעט געוואָרען מיט דער בעשאַפונג פון דעם העכסטען אָרגאַנישען וועזען פון דער ערד, מיט דעם מענשען, און דער שעפער האָט געהאַלטען זיין נאטור־שבת, דעמאָלט ערשט האָט זיך אָנגע-הויבען די שעפונגס־געשיכטע פון דער סאציאלער וועלט,

פילאָזאָפיע שטעהט אין ווידערשפרוך מיט דער וויסענשאַפט. — פונדעסטוועגן וועט איהר דאָך מיר אין אלגעמיין צוגעבען, דאָס עס קען נישט זיין אַיין אמת אין דער וויסענשאַפט, אַן אנדער אמת אין דער פילאָזאָפיע, און ווידער אַן אנדער אמת אין דער רעליגיאָן. אזוי אָבער ווי עס איז נאָך נישט געקומען קיין שלום צווישען דיעזע פערשיעדענע געביעטען פון דער ערקענטניס, בלייבט נאָך אלץ די שווערע אויפגאבע, אייך פערשטענדליך צו מאַכען, דאָס וויסענשאַפט, פילאָזאָפיע און רעליגיאָן שליסען זיך נישט געגענזייטיג אויס, דאָס זיי קענען זיך העכסטענס אַ צייט לאַנג געגענזייטיג אינגאררען, דאָס זיי מוזען זיך אָבער ענדגילטיג איינע די אנדערע אונטערשטיצען און צווישען זיך פעראייניגען.

לאָמיר אונז דערוויילע פערשטענדיגען מכת די בעגריפען „פרייהייט“ און „פאָרטשריט“, מיט וועלכע מען וואַרפט זיך אַרום געדאַנקעלאָז.

דער גלויבען אין אַ פערנינפטיגעס און דערפאַר אויך דערקענ- באַרעס געטליכעס געזעץ, אזוי ווי עס האָט זיך נתגלה געווען דער מענשהייט אין יודענטום דורך די תורה און די געשיכטע, דיעזער גלויבען אין אַ געטליכער השגחה, דיעזער גלויבען אין אַ שעפפונגס- פלאַן, איז נישט קיין פאַטאַליסטישער בלינדער גלויבען אין אַ נישט- פערשטאַנענעם בלינדען שיקאַל, אָבוואָהל דיעזער גלויבען שליסט אויס קאָפּרין און געזעצלאָזיגקייט.

איך זאָג נישט אזוי ווי די מאַטעריאַליסטען: די אָרגאַנישע און גייסטיגע וועלט שטעהט, אזוי ווי די נישט-אָרגאַנישע וועלט, אונטער דעמזעלבען מעכאַנישען געזעץ. איך זאָג פערקעהרט: די קאָסמישע מעכאַנישע ערשיינונגען האָבען דעמזעלביגען פלאַן, דיזעלביגע צוועק- מעסיגקייט, זיי נעהמען זיך פון דעמזעלביגען הייליגען לעבען, ווי די אָרגאַנישע און גייסטיגע בעוועגונגס-ערשיינונגען, — נאָטור און מענשהייט זיינען אונטערוואַרפען אונטער דאָסעלבע געטליכע געזעץ. דער אונטערשייד איז נאָר, אז דאָס געזעץ ווערט אין דער נאָטור אויסגעפיהרט בלינד, אז דער מענש אָבער, ווען ער איז פאַלשטענדיג ענטוויקעלט, פיהרט אויס דיעזעס געזעץ מיט בע- וואוסטזיין און ווילען. — אַן אנדערער נאָך פיעל וויכטיגערער אונ- טערשייד ליעגט דערין, אז די נאטירליכע לעבענס-ספערען פון דער

זי שטעלט איהם ניט איבער, נור אונטער דער חיה, וואָרים דאָס לעבען פון די חיות, אזוי ווי פון די פלאנצען, איז אין אונזער עפאָכע שוין פאָלשטענדיג ענטוויקעלט און אויסגעבילדעט געוואָרען. „דער מענש מאַכט טעות'ן, זאָ לאַנג ער שטרעבט“, זאָגט געט הע. אָבער עס איז ניטאָ קיין שטרעבען, אָהן אַ ציעל. — דאָס ציעל פון דעם מענשליכען שטרעבען אין לויף פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג איז די ערקענטניס פון דעם געזעץ, אונטער וועלכען עס זיינען אונטערוואָרפֿען אלע דריי לעבענס־ספּערען, דאָס סאָציאלע, דאָס אָרגאַנישע, און דאָס קאָסמישע לעבען.

דאָס וועלט־געזעץ איז דאָס געזעץ פון ענטשטעהונג און ענטוויקלונג, אָדער ווי מען זאָגט עס געווענהליך, דאָס געזעץ פון דעם „פאָרטשריט“. — דיעזעס געזעץ איז נאָך ניט ערקענט געוואָרען פאָלשטענדיג אין אלע דריי לעבענס־ספּערען. צוליב דער פאָל־שטענדיגער ערקענטניס פון דיעזען געזעץ פעהלט נאָך אַ טייל פון דעם אָביעקט: דער שלום פון דער סאָציאלער ענטוויקלונג. דאָס געזעץ פון דער געשיכטע קען דערפאַר היינט נאָך ניט וויסענשאַפֿט־ליך ערקענט ווערען: די וועגען פון דער השגחה זיינען פאַר אונז נאָך דונקעל. — אָבער אַ דאנק דעם רעליגיעזען גענויס פון די אירען און דער געטליכער התגלות דורך זיי פון דעם אָנהויב פון דער געשיכטע אָן, זיינען דיעזע וועגען פון דער השגחה אַלץ נעהענטער געבראַכט געוואָרען צו דעם מענשליכען גייסט, אַפריהער אין דער נבואה, דערנאָך דורך די מיסטיק, און ענדליך דורך די פילאָזאָפֿישע חקירה. — יעצט איז נאָך איבער געבליבען, צו דערפאָרשען דאָס געזעץ פון דער געשיכטע דורך די ערפאָהרונגס־וויסענשאַפֿטען.

איך האָב מיך שוין אין אנדערע ערטער בעמיהט צו בעווייזען, וואָס מיר ווייסען אויף דעם היינטיגען שטאַנדפונקט פון דער וויסענשאַפֿט מכה דעם געזעץ פון דער ענטשטעהונג און ענטוויקלונג פון דעם קאָסמישען, אָרגאַנישען און סאָציאלען לעבען. — דורך נאָטור־וויסענשאַפֿטליכע און היסטאָרישע פאָרשונגען בין איך געקומען צו דער איבערצייגונג, דאָס איין געזעץ איז דער יסוד פון אלע בעוועז־גונגס־ערשיינונגען און לעבענס־ערשיינונגען פון די הימלישע קער־פער אין וועלט־רוים, אזוי ווי פון די אָרגאַניזמען אויף דער ערד און פון די פעלקער אין דער געשיכטע.

וועלכע וועט פייערען איהר שבת אין דעם מלכות המשיח נאך דעם
פאלענדונג פון דער גאנצער וועלטגעשיכטליכער ארבייט. — אָט דאָ
האָט איהר די הויכע בעדייטונג פון דעם ספר בראשית, אין וועלכען
בעשרענקטע נאטוראליסטען שטודירען וויסענשאפט. — ווי איהר
זעהט, מיין פערעהרטע פריינדן, ניט אונז שוין דאָס שבת־געזעץ
די געוויסהייט, אז אין דער נאטור און דער געשיכטע וואלטעט אן
איינהייטליכעס און אייביגעס גאטעס־געזעץ. — נאָר די מענשען,
וועלכע פערשטעהען ניט די התגלות פון דעם רעליגיעזען גענויס
פון די אידען, קומט פאָר די געשיכטליכע ענטוויקלונג פון דער מענשי-
הייט ווי א געזעצלאָזער, אונבעשטימטער, אונגענדליכער „פאָרט-
שריט“, אין געגענזאץ צום נאטור־לעבען, וועלכעס זעהט אויס ווי אן
אָבערשלאָסענער קרייז־לויף, וואָס זיינע געזעצען זיינען בערעכענבאר.
איהר בעגרייפט, אז דיעזע כלומרשט'ע דיפערענץ צווישען די געזעצען
פון דער נאטור און די געזעצען פון דער געשיכטע איז נאָר א רעזול-
טאט פון א סוביעקטיווער אויפפאסונג, וועלכע קען זיך ניט דער-
הויבען צו דעם גרויסען געטליכען וועלט־געזעץ. — אקוראט אזוי
וועניג ווי די פרייהייט פון דעם שעפפערישען וועזען פון דער
געשיכטע איז געזעצלאָזע ווילקיר, אקוראט אזוי וועניג איז זיין
פאָרטשריט אן אונגענדליכער.

אין נאטירליכען זין איז יעדעס וועזען פריי, וועלכעס קען לעבען
און קען זיך אונגעשטערט ענטוויקלען לויט זיין אייגענער בעשטימונג,
זיין אינווענדיגען בערוף אָדער זיין נאטור. מאָראַליש פריי איז נאָר
דאָס וועזען, וועלכעס לעבט מיט בעוואוסטזיין און ווילען לויט זיין
בעשטימונג, וועמעס ווילען איז איינשטימיג מיט דעם געזעץ אָדער
ווילען פון גאָט. יעדער אנדערער ווילען איז ווילקיר, וועלכע פער-
דאנקט איהר עקזיסטענץ ניט דעם הייליגען איינהייטליכען געטליכען
וועזען פון דעם ווילענדען, נאָר צו די איינזייטיגע אינסטינקטען פון
דעם ווילענדען. דיעזע פעהיגקייט גאָכצוגעהן תאוות אין קאפריזען,
וועלכע פיהרען אַראָב פון דעם וועג פון שכל און מאָראַל, האָט דער
מענש נאָר אזוי לאַנג, ווי זיין וועזען איז ניט אויסגעבילדעט. דער
מענש האָט געוויס ניט קיין אורזאכע צו שטאָלצירען מיט דיעזער
געגאטיווער פעהיגקייט, וועלכע איז ניט מעהר ווי א קראַנקהייט,
אן ענטוויקלונגס־קראַנקהייט פון דער מענשהייט.

גרייכען זיין בעשטימונג נאך דער פאלענדונג פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט, וועלכע איז נאך ניט געקומען צו איהר אַבשלוס, וועלכע איז אָבער אויף קיין אופן ניט אונגענרענצט, ניט אונגענדליך, געזעצלאז און שראַנקענלאז.

וואָס עס איז געבוירען געוואָרען אין דער צייט, בעדאַרף די צייט צוליעב דער אויסבילדונג, עס דערגרייכט אָבער דיעזע אויס-בילדונג פאלשטענדיג אין אַן ענדליכער בעשטימטער צייט.

מיר ערקענען נאָר איין איינציגעס, אייביגעס, צייטלאָזעס און רוימלאָזעס אַבסאָלוטעס וועזען. מיר ערקענען עס דורך דאָס איינ-ציגע אַבסאָלוטע געזעץ אין נאַטור-לעבען און געשיכטס-לעבען, פון וועלכעס נאָר דאָס יודענטום האָט בעקומען די געטליכע התגלות.

וויבאלד די ערקענטנים פון דיעזען געזעץ האָט ניט אין זיך קיינע ווידערשפריכע, פאלגט דאָרום מיט נויטווענדיגקייט דאָס לעבען נאָך דיעזען געזעץ. ערקענען און האַנדלען, אָדער תורה און מעשה, זיינען אונטיילבאַר. די סתירה, דער קאמפף אָדער דער נצחון פון דער טוגענד, עקזיסטירען נאָר אין דער צייט פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג פון דער גאָטעס-ערקענטנים. אין דער צייט פון דיעזער ענטוויקלונג קענען מיר און דאָרפֿען מיר שטרעבען נאָך מאַראַל. נאָך דער פאלענדעטער אויסבילדונג פון דער ערקענטנים אָדער זיין געזעץ מוזען מיר לעבען מאַראַליש. דיעזע מאַראַלישע נויטווענדיגקייט איז די הייליגקייט. דאָס יודענ-טום, וועלכעס האָט פון אָנהויב פון זיין געשיכטע אָנגעזאָגט די איינהייט און הייליגקייט פון געטליכען געזעץ אין נאַטור און געשיכטע, שטעלט אויף פון אָנהויב אַן די פאָדערונג פון הייליגקייט, און אלע זיינע נביאות דייטען אַן אויף די צייט פון דער פאלענדעטער ערקענטנים פון גאָט.

מיר טאָרען אונז ניט מאַכען קיין צייטליך-רוימליכע פאָר-שטעלונג ניט פון דעם הייליגען וועזען פון גאָט און ניט פון אונזער וועזען, וועלכעס איז עהנליך צו גאָט. די פאלענדעטע ערקענטנים איז די פאלשטענדיגע איבערוועלטיגונג פון צייטליכקייט און רוימ-ליכקייט, דאָס הייסט פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג אין דער קאָסמישער, אָרגאַנישער און סאָציאַלער לעבענס-ספערע. דאָס איז נאָר אַ צייכען פון אונזער נאָך אונפאלענדעטער ענטוויקלונג און

עם איז ניטאָ קיין אונענדליכער אונבעשטרייטבארער פּאַרט-
שריט, אין דער סאַציאַלער מענשען-וועלט אזוי וועניג ווי אין דער
אַרגאַנישער פּלאַנצען-וועלט און חיות-וועלט, וואָס אויף איהר שפיץ
שטעהט דער נאַטירליכער נאָך ניט ענטוויקעלטער מענש. אין דער
מענשען-וועלט איז ניטאָ קיין אונענדליכער פּאַרטשריט, אזוי וועניג
ווי אין דער קאָסמישער וועלט, וואָס איהר שווי-פּלאַץ איז דער אונ-
ענדליכער וועלט-רוים. אלעס ענטשטעהט און ענטוויקעלט זיך,
דערגרייכט דעם צוועק פון זיין לעבען און שטאַרבט-אַב, כדי וויעדער
אויפגעלעזט צו ווערען און אויפצושטעהן אלס נייעס לעבען אין דעם
אייביגען קרייז-לויף פון דעם אונענדליכען, אוניווערסעלען, איינ-
הייטליכען און געטליכען לעבען. וואָס מיר רופען אָן „פּאַרטשריט“
איז די ענטוויקלונג פון דעם קייס-אַלטער צו דעם רייפען לעבענס-
אַלטער, אין דיעזען אַלטער האָט יעדעס וועזען דערגרייכט זיין
בעשטימונג.

אזוי ווי די וועגען זיינען פערשיעדען, פון אטאָם ביז צו דער
וועלטס-פערע, פון דעם נידעריגסטען אַרגאַנישען מיקראָסקאָפּישען
וועזען ביז צו דעם העכסטען וועזען פון דער ערד — דעם מענש,
אזוי פערשיעדען איז אויך זייער ענטוויקלונג, אזוי פערשיעדען איז
אויך זייער רייער לעבענסאַלטער און פּאָלגליך אויך זייער בע-
שטימונג. אָבער גאַרנישט לעבעדיגעס אין צייט און רוים בלייבט
אונפערענדערליך, גאַרנישט איז אייביג, אלעס ענטשטעהט און פער-
נעהט, נאָכדעם ווי עס האָט ערפילט זיין בעשטימונג, כדי וויעדער
אויפערשטעהן אלס נייעס לעבען (*).

די גרויסע וועלטס-קערפער ענטשטעהען און ענטוויקלען זיך אין
דעם וועלט-רוים, אין צייטען, פאַר וועלכע מיר האָבען ניט קיין מאָס.
דאָס אַרגאַנישע לעבען, וועלכעס ענטוויקעלט זיך אויף די וועלט-
קערפער, נאָכדעם ווי זיי האָבען שוין אָנגעהויבען קאַלט צו ווערען
אויף זייער אויבערפֿלעכע, דאָס אַרגאַנישע לעבען בעדאַרף די גאַנצע
פריהערדיגע עפאָכע צוליעב זיין ענטוויקלונג. דער מענש, וועלכער
הויבט אָן זיין גייסטיגע, הומאַנע, סאַציאַלע ענטוויקלונג אין רייפען
לעבענסאַלטער פון דער אַרגאַנישער ספערע, דער מענש וועט דער-

אָרגאַניזמען, אין דער קאָסמישער וועלט ענטשפרעכט זי דער עפאָכע פון די לייכטענרע וועלט־קערפער.

די דריטע אָפּענבאַרונגס־געשיכטע, דאָס היינטיגע וועלט־אַלמער פון דער סאָציאַלער לעבענס־ספּערע, ענטשפרעכט דער עפאָכע פון די פאָלענדעטע אָרגאַניזמען אין דער אָרגאַנישער לעבענס־ספּערע, אין דער קאָסמישער לעבענס־ספּערע ענטשפרעכט זי דער עפאָכע פון די אויסגעבילדעטע פלאַנעטען־סיסטעמען.

דיעזע עפאָכע פון רייפֿקייט, וועלכע הויבט זיך אָן אין דער קאָסמישער לעבענס־ספּערע מיט דער צייט פון די לבנות אָדער דאָפּעל־שטערען, און ענדיגט זיך מיט דער צייט פון די פלאַנעטען, וועלכע ערשטרעקט זיך אין דער אָרגאַנישער לעבענס־ספּערע פון די פאָרגעשיכטליכע ביז צו די געשיכטליכע מענשען־ראַסען, — די עזע עפאָכע פון רייפֿקייט ענטוויקעלט היינט אין סאָציאַלען לעבען דעם לעצטען ראַסען־קאָמפּאָ און קלאַסען־קאָמפּאָ, כדי צו קומען צום שלום פון אלע סתירות, צום גלייכגעוויכט צווישען פראָדוקציע און פערברויך און צו אַ פאָלענדעטען קריזלויף פון לעבען, וועלכער באַראַקטעריזירט שטענדיג די מענשליכע רייפֿקייט.

פערעהרטע פריינדין! איהר וועט געפינען די וועלט־אָנשוואונג, וועלכע איך בעשרייב דאָ אין אַלגעמיין, אין אלע מיינע ווערק. זייט מיין ערשטען אַרויסטריט אלס שריפטשטעלער האָב איך ניט געהאַט קיין אַנדער וועלט־אָנשוואונג. דאָס איז די נשמה פון מיין גאַנצען שטרעבען. די איינצעלנע אַרומערונג פון די עזער וועלט־אָנשוואונג איז מיין לעבענס־אויפגאַבע, און איך האָפּ, אז איך וועל נאָך אַמאָל די עזע וועלט־אָנשוואונג ווייטער ענטוויקלען. אין די ענגע ראַמען פון אַ בריעף קען מען זיך ניט אַריינלאָזען באַריכות אויף אַזאַ ברייטען געגענטשאַנד. אין די עזען אויגענבליק בין איך אָבער אויך צופיעל פערנומען מיט דעם שיקזאַל פון מיין פאָלק, דאָס איך זאָל קענען בעהאַנדלען אַ פראַגע, וועלכע הענגט אפילו זעהר ענג צוזאַם מען מיט דער אידישער פראַגע, אָבער וועלכע וועט ערשט נאָך דער לעזונג פון דער אידישער פראַגע קענען געלעזט ווערען.

אונרייפער ערקענטניס, ווען מיר שטעלען זיך פאר די אייביגקייט אלס צייטליכע דויער. אזעלכע פארשטעלונגען בעווייזען נאָר איינס, אז אונזער ערציהונג צו הייליגקייט איז נאָך נישט פאָל-ענדעט געוואָרען. די התגלות פון דעם הייליגען גייסט זאָגט נישט אָן קיין אנדער צוקונפט, ווי די צוקונפט פון דער סאָציאלער וועלט אין רייפן לעבענסאַלטער. — דיעזעס וועלט-אַלטער הויבט זיך אָן לויט אונזער געשיכטס-רעליגיאָן מיט דער משיח-צייט. דאָס איז די צייט, אין וועלכער די אידישע נאציאָן און אלע היסטאָרישע פעלקער וועלען וויעדער אויפערשטעהן צום נייעם לעבען, די צייט פון „תחית המתים“, די צייט פון דער „צוריקקעהרונג פון גאָט“, די צייט פון דעם „נייעם ירושלים“, און ווי עס מעגען הייסען אלע דיעזע סימבאָלישע בעצייכענונגען, וואָס זייער בעדייטונג קען יעצט שוין נישט מעהר מיספערשטאנען ווערען.

די משיח-צייט איז דאָס היינטיגע וועלט-אַלטער, וועלכעס האָט זיך אָנגעהויבען מיט ספינאָזא, און איז אריינגעטראָטען זייט דער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן אין די וועלט-געשיכטליכע עקזיסטענץ. מיט דער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן האָט זיך אָנגעהויבען די וויעדערגעבורט פון די פעלקער, וועלכע פערדאנקען דעם יודענטום זייער נאציאָנאלען געשיכטס-קולט.

די סאָציאלע לעבענס-ספערע ענטוויקעלט זיך, אקוראט ווי די קאָסמישע און אָרגאנישע, אין דריי עפאָכען, וועלכע זיינען גאנץ עהנליך אין אלע דריי לעבענס-ספערען.

די ערשטע אָפגעבאַרונגס-געשיכטע פון אַלטען יודענטום און היידענטום איז די פאָרצייטיגע עפאָכע פון דעם סאָציאלען לעבען. — זי ענטשפּרעכט דער צייט, ווען אויף דער ערד האָבען ערשט אָנגעהויבען צו ענטשטעהן די אָרגאניזמען, און ווען אין אונזערע צייטן ערשט אָנגעהויבען צו ענטשטעהן די וועלטען, די קאָמעטען און די נעבעלען.

די צווייטע אָפגעבאַרונגס-געשיכטע פון מיטעלאַטערליכען יודענטום, קריסטענטום און איסלאַם, איז די געבורטס-עפאָכע פון דער מאָדערנער געזעלשאַפט. זי ענטשפּרעכט אין דער אָרגאנישער וועלט דער געבורטס-עפאָכע פון די יעצט לעבענדע

בין איך אָבער איבערצייגט פון דעם געגענטייל. אין אונזער ערהא-
בענעם געשיכטס-קולט, וועלכער געהט פון ליכט-שעפפונג צו ליכט-
שעפפונג, וועלכער אָטעמט נאָר מיט ליעבע צו דער מענשהייט און
מיט דער ערקענטניס פון גאָט 1), קען דער קרבנות-קולט ניט זיין אן
איביגע זאך.

ניט קוקענדיג אָבער אויף מיין אינדיווידועלע איבערצייגונג,
ווייל איך עס פונדעסטוועגען ניט וואָגען אָנווייזן די דרכים פון דער
געשיכטע. עס זיינען פאראן פראגען, וועלכען זיינען אונלעזליך
לכתחלה, וועלכע קענען אָבער געלעזט ווערען פון זעלבסט אין לויף
פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג. צו דיעזע פראגען געהערט
די פראגע פון קולט איבערהויפט, און בעזונדערס די פראגע מכת
דעם, ווי פון דעם מאָראַל-רעליגיעזען גייסט פון דעם פאָלק, וועלכעס
איז שטענדיג געווען דער שעפפער פון זיין רעליגיאָן, זאָלען בעשא-
פּען ווערען בעשטימטע פאָרמען פון גאָטעסדיענסט.

דער ראבינער זאָקס, וועמעס קלאסישעס ווערק איך האָב
איין שוין איינמאָל דערמאָנט, זאָגט פאָלגענדעס וועגען דער אידי-
שער רעליגיאָן אין גלות און אין ארץ ישראל:

„דער ברייטער באָדען פון דער ווירקליכקייט קען ניט אַרומ-
גענומען ווערען לכתחלה שוין דורך אַ פארטיגע סיסטעם פון געזע-
צען. אפילו די דינים און געזעצען זיינען ניט אזוי פערגליווערט
אין זיך, דאָס זיי זאָלען בלייבען אונפערענדערט אונטער דעם דרוק
פון דעם פרייען לעבען. דער שטראָם פון לעבען וואַשט אַראָב די
גרעניצען און ער רייסט זיך אַריין אין די פעסטע ברעגען.“ —
„ערשט נאָך דער אָבטויטונג פון דער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ,
וועלכע האָט די רעליגיאָן געשאַפּען, און איז צוריק אויף פון דער
רעליגיאָן בעאיינפלוסט געוואָרען, איז די רעליגיאָן פערגליווערט
געוואָרען. דיעזע פערגליווערונג וועט זי אָבער פערלירען, ווען די
נאַציאָנאַלע בעוועגונג וועט ערוואַכען צו נייעם לעבען, ווען דער
פרייער שטראָם פון אַ נאַציאָנאַלער היסטאָרישער ענטוויקלונג וועט
זיך וויעדער אַריינרייסען אין די פעסטע ברעגען.“

דער הייליגער גייסט, דער שעפפערשער געניס, פון וועלכען
עס זיינען ענטשטאנען דאָס אידישע לעבען און די אידישע תורה,
האָט זיך אָבעטהאָן פון פאָלק ישראל, נאָכדעם ווי עס האָט זיך

עלפטר בריעה.

דאס רעגענערירטע יודענטום און דער קרבנות־קולט. — צוויי מויזענד יעהריגעס זיפען נאך א ניוער ליכט־שעפונג פאר ציון. — פאט־ריאטישע שירים און תפלות. — אן אלטע לעגענדע. — צייכען פון צייט. — די צייט פון דער צוריקקעהרונג דערנענט זיך. — די אריענטאלישע פראגע און די אידען. — בעגייסטערטער אויפרוף פון א פראנצויז.

פון מיין „נסיעה צו די שטערען“ פיהרט איהר מיך צוריק צו דעם באַדען פון פאלעסטינא. איהר ליעבט די אַנטיטעזען. געגען דעם ערהאבענעם געשיכטס־קולט פון מיין רעגענערירטען יודענטום שטעלט איהר ארויס דעם בלוטיגען „קרבנות־קולט“ פון דעם אלטען ישראל, און איהר מיינט, דאָס די פרומע אידען וועלען אָהן דיעזען קולט קיינמאָל ניט העלפען דעם אויפבויע פון בית־המקדש. — איהר מיינט דערביי, דאָס מיין ליעבע צו מיין נאציאָן געהט ניט אַזוי ווייט, דאָס איך זאָל צוליעב איהר אויך מיטמאַכען דעם קרבנות־קולט.

איך בין מיט אייך ניט איינפערשטאַנדען, ניט בנוגע צו דער בעדינגונג פון די פרומע אידען, און אויך ניט בנוגע צו אייער השערה וועגען מיין אירישען פאַטריאַטיזם. — וואָס עס אָנבעטרעפט מיין אויפגעוואכטע, אָבער דערפאַר זעהר טיעף־וואורצלענדע ליעבע צו מיין נאציאָן, פערגעסט איהר הפנים, דאָס די עכטע ליעבע, וועלכע בעהערשט דעם גייסט און דעם זין, איז ווירקליך בלינד, בלינד דערפאַר, ווייל זי ליעבט ניט נאָר די „פאַלקאָמענהייטען“ פון דעם געליעבטען וועזען, נאָר ליעבט עס אַזוי ווי עס איז, מיט אלע זיינע מעלות און חסרונות. די ליעבע וויל ניט פערדעקען די חסרונות, נאָר זי ליעבט די גאַנצע אינדיווידואליטעט. דער שניט אויפ'ן פנים פון מיין געליעבטער פערמינדערט ניט מיין ליעבע, נור איז מיר אַקוראַט אַזוי טייער, און אפשר נאָך טייערער, איידער איהרע יעהנע אויגען, וועלכע זיינען פאַראן אויך ביי אַנדערע שעהנע מעדכענס, בשעת דוקא דיעזער שניט איז כאַראַקטעריסטיש פאַר די אינדיווידואליטעט פון מיין געליעבטער. — אויב דער קרבנות־קולט וואָלט זיך ניט געקענט באַמט אַבטיילען פון דער אירישער נאציאָנאַליטעט, וואָלט איך אויך דעם קרבנות־קולט אָנגענומען. דערווייל

אבער אונזערע נביאים פון אמאל און די רבנים פון מיטעלאלטער האבען קיינמאל נישט בעטראכטעט דעם קרבנות־קולט פאר צוויי וויכטיג, ווי אונזערע היינטיגע פארגליווערטע ארטאדאקסען, וועלכע האלטען איהם פאר אונטיילבאר פון דעם ווידער־אויפבו פון אונזער נאציאנאליטעט. — ר ב י י ו ח נ נ ב נ ז ב א י האט שוין ערקלערט אויפווייזענדיג אויף דעם נביא הויטע (קא פייטעל 6, פסוק 6), דאס צדקה קען קומען אינשטאט קרבנות.

היינטיגע רבנישע אויטאריטעטען, וועלכע לייסענען דאס אונזערע היינטיגע בני אהרן האבען א רעכט צו זיין כהנים ביי קרבנות, רעדען פונדעסטוועגען מכה דעם ווידער־אויפבו פון א אידישער מלוכה *).

דער קולט, וועלכען מיר וועלען אמאל איינפיהרען אין דעם נייעם ירושלים, קען און מוז דערפאר בלייבען אן אפענע פראגע. רוים איז נישט אויפגעבויט געווארען אין איין טאג, אויף דער נייער ירושלים בעדארף צייט פאר זיין גרויסען אויפבו. וואס מיר דארפען היינט טאן פאר דעם ווידער־אויפבו פון דער אידישער נאציאנאליטעט, בעשטעהט דערווייל אין דעם, צו דערהאלטען טען ביים לעבען די האפנונג אויף אונזער פאליטישע ווידערגעבורט, און צו דערוועקען זי דאָרט, וואו זי שלאָפט. אויב שפעטער וועלען די וועלט־פאסירונגען, וועלכע בערייטען זיך פאר אין אַריענט, ערלויבען א פראקטישען אָנהויב פאר דעם ווידער־אויפבו פון דער אידישער מלוכה, וועט דיזער אָנהויב לכתחילה בעשטעהן אין דער גרינדונג פון אידישע קאָלאָניען אין אונזער ארץ אבותינו. פראנקרייך וועט אָהן ספק אונז דארין העלפען. — איהר ווייסט, וואס פאר אן אנטויל די אידען האבען גענומען אין דער סובסערביציאן לטובת פון די סירישע שלאכט־קרבנות.

ק ר ע מ י ע האט דאָ גענומען די איניציאטיווע. דערזעלביגער ק ר ע מ י ע, וועלכער איז מיט 20 יאָהר פריהער געפאָהרען מיט משה מאָנטעפיאָרע אין סיריען, כדי צו בעשיצען די אידען געגען די פערפאלגונגען פון די קריסטען. — אין דעם זשורנאל דע דעבא, וועלכער דרוקט שירים נאָר זעהר זעלטען, איז אין דער צייט פון דער סירישער עקספערדיציאן אָנגעדרוקט גע-

אָנזעהייבן צו שעמען מיט זיין נאציאָנאַליטעט. אָבער דיעזער גייסט וועט נאָך אַמאָל בעוועלען אונזער פאָלק, ווען עס וועט ווידער ערוואַכען צום לעבען, און ער וועט אַרויסברענגען שעפּפּונד'גע, פון וועלכע מיר קענען היינט אפשר נאָך ניט חלומ'ען.

וואָס פאַר אַ נעשטאַלט דאָס לעבען און דער גייסט וועלען אָנזעהייבן ביי די ווידערנעבאַרענע פעלקער, קען קיינער לכתחלה ניט בעשטימען. וואָס עס אָנבעטרעפט זייער קולט, און בעזונדערס דעם אידישען קולט, וועט ער געוויס זיין פערשיעדען פון דעם היינטיגן קולט, אַזוי ווי פון דעם אַמאָליגען. — דער קרבנות־קולט, ווי די תורה בעפעהלט איהם, איז ניט קיין סתירה געגען די הומאַניטעט, פערגלייכען מיט די מענשען־קרבנות פון די פעלקער, וועלכע האָבען אַרומגערינגעלט דאָס פאָלק ישראל. פערקעהרט, דער קרבנות־קולט איז געווען דער שענהסטער נצחון פון דער הומאַניטעט (*).

אויב דער קרבנות־קולט קען בעטראַכט ווערען אַלס אַ הנחה, וועלכע אונזער תורה האָט געמוזט מאַכען דעם היירענטום, כדי צו פערהינדערען, אַז דאָס פאָלק ישראל זאָל ניט צוריק אַריינפאלען צו די היידעל, אָדער מען קען אין דעם קרבנות־קולט זעהן סימבאָלישע האַנדלונגען, וואָס זייער בעדייטונג אין בעדורפניס ווויסען מיר מער ניט, איינס איז אָבער זיכער, אַז די אידען האָבען טראָץ ווידער „בלייבנע קרבנות“, אויף וועלכע מיר קוקען היינט פון אויבען אַראָב, געדאַט אַ גרעסערען שרעק פאַר דאָס פערגיסען און עסען פון בלוט, וועלכעס „איז די נשמה“, איידער אונזערע מאָדערנע פעלקער, וועלכע עסען דאָס בלוט מיט דעם פלייש אָהן קרבנות און אָהן צע־דעמאָניען. — אָבער דער קרבנות־קולט איז שוין זייט אַכצעהן־הונדערט יאָר אַרויס פון דער מאָדע, און דערפאַר שעמען זיך מיט איהם אַיין איינער־ע ניימאָדישע אידען. פונדעסטוועגען איז ער היינט אפילו נאָך אַן אויסדרוק פון דעם פרומען קינדליכען גייסט. נעמט דערצעהלט, דאָס ער האָט אין זיין יוגענד געקענט בעפריי־דיגען זיין רעליגיעזען זין נאָך דורך קרבנות, וועלכע ער האָט געבראַכט צו דעם עוויגען, דערמיט וואָס ער פלעגט אָנצינדען אַ פייער און אַריינזאָרפען אַהין זיינע ליעבסטע שפּיעלצייג. —

רען פון דער ערד, אין וועלכער זי האָט איהרע וואָרענען, אין איז אין דער פרעמדער פערדערט געוואָרען. אויך דאָס-פאָלק ישראל וועט ווידער אויפבליהען. און דער הייליגער פונק, וועלכער ברענט יעצט אונטער דער אש, וועט נאָך אַמאָל ווידער ליכטיג פאנאָדערפלאַקערען, בשעת מיר וועלען אינז נאָכאַמאָל בעגעגענען אין לעבען. —

לעבע פריינדליך, די וועגען פון דעם רב אין דעם ריטער בע-געגענען זיך היינט. דער רב — דאָס איז אונזער פאָרק, אין דער ריטער איז דאָס פראנצויזישע פאָלק, וועלכע שיקט היינט, אזוי ווי אַמאָל אין מיטעלאַטער, זיינע סאָלאַטען אין סיריע, און האָט געעפענט די וועגען פון גאָט אין דער מדבר.

האָט איהר קיינמאָל ניט געהערט די ווערטער פון דעם נביא ישעיהו?

„נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם. דברו על לב ירושלים וקראו אליה, כי מלאה צבאה, כי גרצה עונה, כי לקחה מיד יחיה כפלים ככל חטאתיה... (2)“.

מיינט איהר ניט, דאָס אין ריזע ווערטער, מיט וועלכע ישעיהו השני הויכט אָן זיין נבואה, און אין די ווערטער, מיט וועלכע דער נביא עובדיה עגריגט זיין נבואה (8), ווערט ניט געשילדערט אונזער צייט? איז דען ניט געשיקט געוואָרען קיין הילף נאָך ציון, כדי צו ריכטען די ווילדע בערג-עוואָהנער? ווערט דען ניט געבויט א וועג פון קולטור אין דער מדבר דורך קאנאל-ארבייטען ביים סועז און אייזענבאָהנען, וועלכע פערבינדן דען אייראָפּא מיט אזיע? — מען קלערט דאָבלי, פערשטעהט זיך, ניט מכה דעם ווידער-אויפבוי פון אונזער נאציאָנאליטעט. אָבער איהר ווייסט דאָך דעם שפריכוואָרט: „דער מענש דענקט — גאָט לענקט“. — אזוי ווי מען האָט אַמאָל געזוכט אין וועסטען א וועג צו אינדיען און געפונען א נייע וועג, אזוי וועט מען דורך דעם וועג, וועלכער ווערט היינט געבויט אין אַריענט צו אינדיען און כינא, געפינען אונזער פערלאָרענעם פאטערלאַנד. — אָדער צווייפלט איהר אפשר, דאָס פראַנקרייך וועט העלפען די אידען צו גרינדען קאָלאָניען, וועלכע זאָלען קענען אויסברייטען זייער געז פון סועז ביז ירושלים און פון די ברעגען פון ירדן

ווארען א שור פון לעאן ה' ל' י' וועלכער האט אפשר דערביי
אזוי זייניג זי שרעמיע געלערט מכת דער ווידערנעכערט פון
דעם פאלק ישראל. פון דעם וועגען זיינען זיינע שעהנע פער-
יען געשריבען געווארען מיט דעם געפיהל פון דיווער ווידערנע-
כערט. אויב אלעס גיט א' ל' האט אין דיווער צייט געדיכ-
טעט אין דעם זעלביגען זין.

פראגמאטיק, מיין לעבע פריינדן, פראגמאטיק איז דער העלד
און דער ערלעזער, וועלכער וועט ווידער אריינגעבריינגען אונזער
פאלק אין דעם ריכטיגען וועג פון דער וועלט-געשיכטע.

ערלויבט מיר, אייך דא צו דערמאנען א לעגענדע, וועלכע
איחר ווייסט אליין אפשר:

א ריטער, וועלכער איז געפאָהרען אין דעם אָריענט, כדי
צו בעפרייען ירושלים, האָט אין זיין לאַנד איבערגעלאָזען א פריינד.
בשעת יענער איז געגאנגען צום קאמפף, איז דער פריינד געבלי-
בען אין דער היים פערטיעפט אין זיין לערנען. ווארום דער
פריינד איז געווען א פרומער רב.

אמאָל איז דער ריטער צוריקגעקומען צו זיין פריינד, וועל-
כער איז נאך אלץ געווען פערטיעפט אין דער גמרא, און האָט
צו איהם געזאָגט:

„האָט זאָל דיר גליקען, אלטער פריינד! איך קום פון דעם
הייליגען לאַנד און בריינג דיר פון דאָרטען א צייכען פון אונזער
פריינדשאפט. וואָס איך קעמפף אויס מיט דעם שווערד, דערצו
שמרעכט די מיט דעם גייסט. אונזערע וועגען קומען זיך סוף
כל סוף צוזאמען.“

מיט דיזע ווערטער האָט דער ריטער דעם רב איבערגעגעבן
בען א ראָזע פון ירוחם.

דער רב האָט גענימען די בלום און האָט זי בענעצט מיט
זיינע טרערען. די ראָזע האָט דערביי ווידער אויפגעבליחט, און
דער רב האָט געזאָגט צו דעם ריטער:

„וואונדער דיר גיט, מיין פריינד, וואָס די ראָזע האָט אויפ-
געבליחט אין מיין האַנד. זי האָט פונקט דיזעלבע אייגענשאפט,
זי אונזער פאלק צו דערוואכען צום לעבען דורך דעם ווארימען
הויך פון לעבע, אָבנאָהל זי איז שוין לאַנג אַרויסגעריסען געוואָר-

שטענדיג געלאזט פיהלען, דאָס זייערע אור־אבות זיינען פערטריבען געוואָרען פון זייער לאַנד אין דעם טאָג פון דער קרייצציגונג. — אונזער נאָרישער קאמפאָזיציום וואָלט געשטערט דאָס ווערק פון דער ווידערגעבורט פון פאָלק ישראל דורך זיין נוצלאָזע געגענ־וואַרט. מיר וואָלטען נאָך אין 19טען יאָרהונדערט געהערט פּרעדיגער, וועלכע וואָלטען נבואה געזאָגט דעם סוף פון דער וועלט און די אָנקונפט פון דעם אַנטי־קריסט, אויב דאָס איידעלע און אונגליקליכע ירושלים וואָלט ווידער אויפגעבויט געוואָרען דורך אידישעם געלד. — אין דעם הייליגען ביהן־שטאָק וואָלטען מיר געהערט אַ שטענדיגען געזום פון יענע אינזעקטען, וועלכע בעגריסען ליכער דעם שווערר אין די הענר פון דעם באַרבאַר, איידער די אויפערשטעהונג פון די פעלקער אונטער דער פאָהן פון אַ פרייען און גרויסען געדאַנק. — דאָס איז אָהן ספק די אור־זאַכע וועלכע האָט אָבגעהאַלטען דאָס פאָלק ישראל פון יעדען פערזוך צו ווערען. דער בעל הבית פאַר זיך זעלבסט, די אור־זאַכע, פאַר וואָס עס וויל נאָך ניט אַראָבשאַקלען דעם שטויב פון זיינע פיס.

דאָס ערקלערט נאָר די מוטלאָזיקייט פון די פאַטריאָטישע אידען. אָבער די מאָדערנע אידען קענען ניט פרייגעשפראַכען ווערען פאַר דעם אינדיפערענטיום, וועלכען זיי ווייזען אַרויס צו דעם ווידעראויפבוי פון דער אידישער מלוכה, און וואָס עס בריינגט ניט קיין כבוד ניט זייער פערשטאַנד און ניט זייער האַרץ. זייערע ערקלערונגען מכח דעם פונקט האָבען ניט קיין מאָד־ראַלישען און ניט קיין פאָליטישען ווערט. — עס איז פאַראַן אַן ערקלערונג פון די מאָדערנע אידען פון פראַנקפורט, וועלכע ענט־האַלט אין זיך פאָלגנדע ווערטער:

"מיר אַנערקענען אַלס אונזער פאַטערלאַנד, נור דאָס לאַנד, אין וועלכען מיר זיינען געבאָרען, מיט וועלכען מיר זיינען פער־בונדען דורך בירגערליכע בעציהונגען (6).

מען קען זיך ניט אָבזאָגען פון אַן אייביגען רעכט. מען קען ניט פערלייקענען די אייגענע פערזאָנלעכקייט און די אייגענע עלטערן, בעזונדערס אין אַ צייט, ווען די אייראָפּעאישע פער־העלטניסע פערלאַנגען דעם ווידעראויפבוי פון דער אידישער

בין צום מיטעל-מער? — טאָ לעזט נאָר די שריפט, וועלכע
אין ניט לאַנג ערשינען אונטער דעם טיטעל: „די ניי ע
אַריענטאַלישע פראַנצאָזישע פאָלקס-דער פערפאַסער האָט
ניט געהאַנדעלט אין אויפטרעג פון דער פראַנצויזישער רעגירונג,
אַבער אין גייסט פון פראַנצויזישען פאָלקס, ווען ער פאָדערט אויף
אונזערע ברידער, ניט אויס רעליגיעזע, נאָר אויס פאָליטישע און
הומאַנע מאַטיווען, אויפצובויען אונזער אַלטע מלוכה (4).

איך וואָלט געוואָלט רעקאָמענדירען דיזע שריפט זון ניט
א אידישען נאָר א פראַנצויזישען פאַטריאָט, צו אונזערע מאָדערנע
אידען, וועלכע בעריהמען זיך מיט דער פראַנצויזישער הומאַניטעט.
איך בריינג דערפאַר אייניגע זייטען פון דיזער שריפט אין דייט-
שער איבערזעצונג פון דער פראַנצויזישער שריפט: „די ניי ע
אַריענטאַלישע פראַנצאָזישע“, פון ערנעסט לאַהאַראַן (*).

„אין דיזע נייע אַריענטאַלישע פערזענלעכע האָבען מיר
אַפגעגעלעזען פאַלעסטינאַ, כּדי פאַרצולעגען דער וועלט די פראַגע,
אויב דאָס אַלטע יהודה קען ניט נאָך אַסאַל געפינען זיין אַרט
און זיין נאָמען אונטער דער זון.

דיזע פראַגע ווערט ניט היינט אויפגעוואָרפען צום ערשטען
מאָל. מען האָט גערעדט וועגען דעם אויסקווי פון פלשתינאַ דורך
די אידישע באַנקירען פון דער גאַנצער וועלט, אָדער נאָך בעסער
וועגען דעם איידעלערען און פיעל וויכטיגערען אויסקווי דורך
אַן אַלגעמיינע סובסעריוציאָן פון אַלע אידען. פאַר וואָס איז
דיזער פאַטריאָטישער פלאַן נאָך ניט אויסגעפיהרט געוואָרען?
געוויס איז דער פלאַן ניט בטל געוואָרען דורך די גלייכגילטיג-
קייט פון די פרומע אידען, וואָרים זייער האַרץ שלאָגט הויך
און זייערע אויגען ווערען נאָס ביי דעם געדאַנקען פון שיבת
ציון (5). ווען ביז איצט האָט זיך דיזער פראָיעקט אויסגעדוכט
פאַר גיט-אויספיהרבאַר, איז די אורזאַכע דערפון לייכט צו פער-
שטעהן. די אידען האָבען ניט געטאָרט דענקען דערפון צו ווערען
בעלי-בתים פון דעם לאַנד פון זייערע עלטערען. מיר קריסטען
וואָלטען דאָך דאָס פערבאַטען. מיר קריסטען וואָלטען דאָך שטענ-
דיג די אידען בעלעסטיגט און אין נאָמען פון אונזער אמונה זיי

(*) נאָמע 9.

צוריק צו זיין לאַנד, כדי דאָס קיינמאָל נישט צו פערנעסען אין דעם שפּעטערדיגען גלות, ווען אַ פּאָלק האָט אין זיין צושטרייאונג די קראַפט, אויסצוהאַלטען אַ מאַרטירערטום פון 18 הונדערט יאָהר, און דאָס פאַטריאַטישע פייער זאָל אין זיין האַרץ נישט אויסגעלאָשען ווערען, — דאָן שטעהען מיר פאַר אַן אונענדליכען געהיימניס אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט.

אין דיזע ווייניגע ווערטער ליגט די גאַנצע געשיכטע פון פּאָלק ישראל.

וואָס פאַר אַ ביישפּיעל! וואָס פאַר אַ ראַסע!

איהר האָט געפיהרט אייערע לעגיאָנען, איהר רוימישע ער-אַבערער, געגען ציון, וועלכע איז געלעגען אין חורבות, און איהר האָט פערטריבען די קינדער פון ישראל פון זייער לאַנד. — אייראָפּע-אישע, אזיאַטישע און אַפריקאַנישע באַרבאַרען! איהר האָט גע-שענקט אייער אויער צו דער שטימע פון אַבערגלויבען און האָט אויסגעשפּראַכען איבער אידען די קללה. — איהר מיטעלאַטער-ליכע מלוכות, איהר האָט אויסגעצייכענט מיט אַ שאַנדפּלעק די אידען, וועלכע האָבען אייך געגעבען דאָס געלד, כדי אויסצוהאַל-טען אייערע סאָלאַרטען, און האָבען פערזאָרגט מיט סחורות אייערע שוואַכע מאַרקעטס. — איהר גרויסע אינקוויזיטאָרען, איהר האָט צווישען די צושטרייעטע קינדער פון ישראל געזוכט די רייכ-סטע קרבנות, די אומשולדיגסטע קעפּ, כדי אָנצופילען אייערע געפּענגניסע און אייערע קאַסען און כדי צו געבען גאָהרונג צו אייערע אויטאָדעפּעס. — און איהר, אַבלייקענער פון דעם עדיקט פון גאַנטעס, איהר האָט אַרויסגעטריבען פון לאַנד די אי-דען, וועלכע זיינען נצול געוואָרען פון דעם אַפּאָסטאָלישען פאַ-גאַטיזם. — און איהר, מאַדערנע נאַציאָנען, איהר האָט נישט געגעבען קיין בירגעררעכט צו דיזע אונערמיעדליכע אַרבייטער און געשעפּטסלייט.

וואָס פאַר פערפאַלגונגען, וויפיעל טרערען, וויפיעל בלוט אין אַ משך פון 18 הונדערט יאָהר! — אַבער איהר קינדער פון ישראל זייט נאָך אַלץ פאַראַן אין דער וועלט! איהר האָט אַר-בערגעשריטען איבער די אונענדליכע מניעות, וועלכע די שנאה, די פעראַכטונג, דער פאַגאַטיזם האָבען אָנגעוואָרפּען אויף אייער וועג. די האַנד פון דעם עוויגען האָט אייך שטענדיג געפיהרט.

מלוכה. וועלכע אייראָפּעאישע מאַכט וואָלט היינט געהאַט עפּעס דאַגעגען, דאָס די אידען זאָלען זיך פּעראייניגען אין אַ קאָנגרעס, און זאָלען בעראַטען און בעשליסען דעם אויסקויף פון זייער פאַטערלאַנד? ווער וואָלט עפּעס געהאַט דאַגעגען, ווען די איד-דען וואָלטען אַ וואָרף געטאָן אַ הויפּען געלד צו דער פאַנאַנדער-פאַלענדער טירקיי און צו איהר געזאָגט: גיב מיר מין אייגען לאַנד צוריק און פּערשטאַרק מיט דיזען געלד אַלץ, וואָס ביי דיר איז איבערגעבליבען פון דיין מלוכה.

ניין, קיינער וואָלט ניט געווען דאַגעגען און דער שטאַטס-יהודה וואָלט געקענט פאַנאַנדערציהען זיינע גרענעצען פון סועז ביז סמירנאַ, אַריינשילסענדיג נאָך דעם מערבֿ-טייל פון לבנון. ווארום מיר ווילען זיך ניט אויביג אַרומשלאָגען. עס מוז קומען די צייט, ווען די אַלגעמיינע אָבשלאַכטונג, דער קאַנאָן-דונער און ליאַרעס וועט פּעראורטיילט ווערען, און ווער עס וועט זוכען מלחמה, וועט ניט קענען זיך ווייזען פאַר דער וועלט. מיר מוזען דערפאַר עפענען אַ ווייטען באַדען פאַר די פּרועדליכע קעמפּפּען פון אַרבייט. די אייראָפּעאישע אינדוסטריע מוז יעדען טאָג אַלץ מעהר דערווייטערען איהר מאַרקעט. מיר קענען ניט פּערלירען קיין צייט. דער אויגענבליק איז געקומען, צו דערוועקען צו לעבן די אַלטע פּעלקער, כדי זיי זאָלען עפענען גרויס און ווייט די וועגען פון דער אייראָפּעאישער ציוויליזאַציע.

אויף אַן אַנדער פּלאַץ רעדט דער פּערפאַסער וועגען אונז מיט אַ בעגייסטערונג, מיט לייעבע און אַכטונג, וועלכע איבער-טרעפּען אַלעס, וואָס אַ פאַטריאָטישער איד האָט ווען געזאָגט איבער זיין אייגענער נאַציאָן:

„איבער דער פּערענדערליכער געשיכטע פון דער מענשהייט הערשט אונבעוועגליך אַ געהיימניספולע מאַכט. — ווען די האַנד פון גאָט האָט פּערטיליגט אַ פּאָלק פון דער ערד, און זיין פייני-גער האָט אַרופּגעדריקט די חתימה אויף דעם קבר פון אַ נאַציאָן, דאָן איז דיזעס פּאָלק פּעראורטהיילט געוואָרען און איז אַריינגע-פאַלען אין אייביגע פּערגעסענהייט.

ווען אָבער אַ פּאָלק ווערט אַרויסגעריסען אין קינדעסאַלטער פון זיין וויגעלע, ווען נאָך אַ ביטערען גלות קעהרט ער זיך אום

פון ירדן. די דברי הימים פון די קעניגליכע נביאים קענען להבא נאָר פון אייך ווייטער געשריבען ווערען.

א גרויסע מיסיאָן ווארט אויף אייך. — איהר זייט א לעבע-דיגע פערבינדונג צווישען דריי וועלטען, און איהר זאָלט טראָגען די ציוויליזאציע צווישען די איינגעבילדעטע פעלקער און צו זיי בריינגען די אייראָפעאישע וויסענשאפטען, וועלכע איהר האָט אזוי גוט ערוואָרבען. איהר זאָלט זיין די פערמיטלער צווישען אייראָפּאָ און דעם ווייטען אזיען. איהר זאָלט עפענען די וועגען, וועלכע פיהרען צו אינדיען און כינא, אין יענע אומבעקאנטע לענדער, וועלכע מוזען געעפענט ווערען פאר דער ציוויליזאציע. איהר וועט אַנקומען אין דאָס לאַנד פון אייערע עלטערן מיט דעם מאַר-טירע-קרוין און מיט די צייכען פון אייערע לאַנגיעהריגע שמער-צען. ערשט דאָרט וועט איהר פאָלשטענדיג געהיילט ווערען. אייערע קאפיטאלען וועלען ווידער אויפבויען יענע אונפרוכטבארע לענדער. אייער אַרבייט און אינדוסטרי וועלען גרין מאַכען יענעם באָדען, וועלכען דער מדבר האָט פערשאַטען מיט זיין זאמד, — און די וועלט וועט בעוואונדערען דעם עלטעסטען פון אלע פעלקער. דער אויגענבליק איז געקומען, דאָס איהר זאָלט אייער פא-טערלאַנד, וועלכעס איז ביז יעצט פון דער טערקיי צוטרעטען גע-וואָרען, פאָדערען פאר זיך, אויף אַ פריעדליכען אופן, דורך געלד, אָדער אויף וועלכען עס איז אַנדערן אופן.

איהר האָט גענוג געהאָלפּען צו ציוויליזירען די פעלקער, אַרױפצובריינגען אייראָפּאָ אויף דעם וועג פון פאָרטשריט, אַרױס-צורופען און צו אונטערשטיצען רעוואָלוציען. — יעצט מוזט איהר דענקען וועגען זיך זעלבסט, וועגען די בערג פון לבנון, וועגען דאָס גרויסע לאַנד אַרום כנרת.

געהט פאָרווערטס! אונזערע הערצער וועלען נאָכפאָלגען אייער רענעסאַנס, אונזערע אַרמעען וועלען אייך העלפּען.

געהט פאָרווערטס, אירען פון אלע לענדער!

דאָס אַלטע פאטערלאַנד רופט אייך, און מיר וועלען שטאַלץ

זיין, וואָס מיר האָבען אייך געעפענט זיינע טויערען.

געהט פאָרווערטס, איהר זיהן פון מאַרטירער!

די ערנטע פון צרות, וועלכע איהר האָט אָנגעקליבען אין

ענדליך האָט אייך פראַנקרייך פריי געמאַכט. ערב דעם גרויסען וועלט־אַלטער האָט פראַנקרייך, וועלכעס האָט זיינע איי־גענע קייטען צושלאָגען, אַלע פעלקער און אויך אייך גערופען צו פרייהייט און גלייככערעכטיגונג. איהר זייט געוואָרען בירגער און איהר זייט היינט אונזערע ברידער. דאָס יאָהר 1789 איז געווען די ערשטע שטופע צו אייער אַנערקענונג, אויב מען קען רעדען פון אַנערקענונג דאָרט, וואו עס איז ניט געווען עהרלאָזיג־קייט, נאָר אומגליק. — אין זיין בעפרייאונגס־מיסיאָן האָט פראַנק־רייך אויפגעזוכט אַלע פערפאָלגטע ראסען, אַלע וועלט־שקלאַווען, און האָט אויך אייך געפונען אין אייערע געטהאָס און האָט אויפ־געעפענט זייערע טויערען. פראַנקרייך האָט אייך איינגעלאָר־דען אין זיין פארלאַמענט. איהר האָט אַנטייל גענומען אין זיין גליק און אומגליק. איהר האָט גערעדט אין דעם טאָג פון דער בעראטהונג. איהר האָט אויסגערדיקט בייפאל ביי אונזערע נצחונות און האָט פערגאָסען טרערען ביי אונזערע מפלות. איהר זייט בירגער און טרייע ברידער. פראַנקרייך וועט זיין פאר אייך להבא אַ ליכט פון ערלעזונג געגען אייערע שונאים, וועלכע זיי־נען אויך די שונאים פון דער מאָדערנער דעמאָקראַטיע געגען די שלאַנגען פון פאנאַטיזם, וועלכע שפּריצען אויס זייער גיפט אויף אַלץ, וואָס זיי האָבען נאָך ניט פערגיפטעט, געגען די בעשמוצער פון אייער נאַציאָנאַליטעט, אייער פאָלקס־כאראַקטער און אייער קולט.

איהר זייט קראַפֿט־נאַטורען און מיר בויגען אונז פאר אייך. איהר זייט געווען שטארק אין אייער אַלטער געשיכטע, שטארק־נאָך דער צערשטערונג פון ירושלים, שטארק אין מיטעלאַלטער, בשעת עס זיינען געווען נור צוויי דונקעלע מעכטע: די אינקווי־זיציאָן מיט דעם קרייץ און די גזלנים מיט דער האַלבער לבנה. — איהר האָט אייך ערהאַלטען אין גלות, אָבּוואָהל דאָס האָט אייך געוויס געקאָסט פערפאָלגונגען פון 18 יאהרהונדערטען. אָבער דער רעשט פון אייער נאַציאָן איז נאָך גענוג שטארק, כדי וויערער צו עפענען די טויערען פון ירושלים. דאָס איז אייער אויפגאַ־בע. די השגחה וואָלט אייך ניט געלאָזען קומען צו אונז, ווען זי וואָלט פאר אייך ניט געהאַט אויפבעוואהרט די הייליגסטע פון אַלע מיסיאָנען. — די שטונדע האָט געשלאָגען פאר די ברעגען

צוריק צו זיין לאַנד, כדי דאָס קיינמאָל נישט צו פערנעסען אין דעם שפּעטערדיגען גלות, ווען אַ פּאָלק האָט אין זיין צושטרייאונג די קראַפט, אויסצוהאַלטען אַ מאַרטירערטום פון 18 הונדערט יאָהר, און דאָס פאַטריאָטישע פייער זאָל אין זיין האַרץ נישט אויסגעלאָשען ווערען, — דאָן שטעהען מיר פאַר אַן אונענדליכען געהיימניס אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט. אין דיזע ווייניגע ווערטער ליגט די גאַנצע געשיכטע פון פּאָלק ישראל.

וואָס פאַר אַ ביישפּיעל! וואָס פאַר אַ ראַסע! איהר האָט געפיהרט אייערע לעגיאָנען, איהר רוימישע ער-אַבערער, גענען ציון, וועלכע איז געלעגען אין חורבות, און איהר האָט פערטריבען די קינדער פון ישראל פון זייער לאַנד. — אייראָפּע-אישע, אזיאַטישע און אַפריקאַנישע באַרבאַרען! איהר האָט גע-שענקט אייער אויער צו דער שטימע פון אַבערגלויבען און האָט אויסגעשפּראָכען איבער אידען די קללה. — איהר מיטעלאַטער-ליכע מלוכות, איהר האָט אויסגעצייכענט מיט אַ שאַנד-פּלעק די אידען, וועלכע האָבען אייך געגעבען דאָס געלד, כדי אויסצוהאַל-טען אייערע סאָלאַטען, און האָבען פערזאָרגט מיט סחורות אייערע שוואַכע מאַרקעטס. — איהר גרויסע אינקוויזיטאָרען, איהר האָט צווישען די צושטרייעטע קינדער פון ישראל געזוכט די רייכ-סטע קרבנות, די אומשולדיגסטע קעפּ, כדי אָנצופילען אייערע געפּענגניסע און אייערע קאַסען און כדי צו געבען גאָרונג צו אייערע אויטאָדע-פּעס. — און איהר, אַבלייקענער פון דעם עדיקט פון גאַנטעס, איהר האָט אַרויסגעטריבען פון לאַנד די איר-דען, וועלכע זיינען נצול געוואָרען פון דעם אַפּאָסטאָלישען פאַ-גאַטיזם. — און איהר, מאָדערנע נאַציאָנען, איהר האָט נישט געגעבען קיין בירגער-רעכט צו דיזע אונערמיעדליכע אַרבייטער און געשעפּטסלייט.

וואָס פאַר פערפאַלגונגען, וויפיעל טרערען, וויפיעל בלוט אין אַ משך פון 18 הונדערט יאָהר! — אַבער איהר קינדער פון ישראל זייט נאָך אַלץ פאַראַן אין דער וועלט! איהר האָט אַרי-בערגעשריטען איבער די אונענדליכע מניעות, וועלכע די שנאה, די פּעראַכטונג, דער פאַנאַטיזם האָבען אָנגעוואָרפּען אויף אייער וועג. די האַנד פון דעם עוויגען האָט אייך שטענדיג געפיהרט.

מלוכה. וועלכע אייראָפּעאישע מאכט וואָלט היינט געהאט עפעס דאָנענען, דאָס די אידען זאָלען זיך פּעראייניגען אין אַ קאָנגרעס, און זאָלען בעראַטען און בעשליסען דעם אויסקויף פון זייער פּאַטערלאַנד? ווער וואָלט עפעס געהאט דאָנענען, ווען די איי-דען וואָלטען אַ וואָרף געמאַן אַ הויפּען געלד צו דער פּאַנאַנדער-פּאַלענדער טירקיי און צו איהר געזאָגט: גיב מיר מיין אייגען לאַנד צוריק און פּערשטאַרק מיט דיזען געלד אַלץ, וואָס ביי דיר איז איבערגעבליבען פון דיין מלוכה.

ניין, קיינער וואָלט נישט געווען דאָנענען און דער שטאַט יחודה וואָלט געקענט פּאַנאַנדערציהען זיינע גרענעצען פון סועז ביז סמירנאַ, אַריינשילסענדיג נאָך דעם מערבֿ־טייל פון לבנון. וואָרום מיר ווילען זיך נישט אויבגי אַרומשלאָגען. עס מוז קומען די צייט, ווען די אַלגעמיינע אַבשלאַכטונג, דער קאַנאַן־דונער און ליאָרעס וועט פּעראורטיילט ווערען, און ווער עס וועט זוכען מלחמה, וועט נישט קענען זיך ווייזען פאַר דער וועלט. מיר מוזען דערפאַר עפענען אַ ווייטען באַדען פאַר די פּריעדליכע קעמפּפּען פון אַרבייט. די אייראָפּעאישע אינדוסטריע מוז יעדען טאָג אַלץ מעהר דערווייטערען איהר מאַרקעט. מיר קענען נישט פּערלירען קיין צייט. דער אויגענבליק איז געקומען, צו דערוועקען צו לע-בען די אַלטע פּעלקער, כדי זיי זאָלען עפענען גרויס און ווייט די וועגען פון דער אייראָפּעאישער ציוויליזאַציען.

אויף אַן אַנדער פּלאַץ רעדט דער פּערפאַסער וועגען אונז מיט אַ בעגייסטערונג, מיט לעבע און אַכטונג, וועלכע איבער-טרעפען אַלעס, וואָס אַ פאַטריאָטישער איד האָט ווען געזאָגט איבער זיין אייגענער נאַציען:

„איבער דער פּערענדערליכער געשיכטע פון דער מענשהייט הערשט אונבעוועגליך אַ געהיימניספולע מאכט. — ווען די האַנד פון גאָט האָט פּערטיליגט אַ פּאָלק פון דער ערד, און זיין פּיינר גער האָט אַרויפגעדריקט די חתימה אויף דעם קבר פון אַ נאַציען, דאָן איז דויעס פּאָלק פּעראורטהיילט געוואָרען און איז אַריינגע-פּאַלען אין אייביגע פּערגעסענהייט.

ווען אָבער אַ פּאָלק ווערט אַרויסגעריסען אין קינדעסאַלטער פון זיין וויגעלע, ווען נאָך אַ ביטערען גלות קעהרט ער זיך אום

פון ירדן. די דברי הימים פון די קעניגליכע נביאים קענען להבא נאָר פון אייך ווייטער געשריבען ווערען.

א גרויסע מיסיאָן וואָרט אויף אייך. — איהר זייט א לעבע־דיגע פערבינדונג צווישען דריי וועלטען, און איהר זאָלט טראָגען די ציוויליזאַציאָן צווישען די איינגעבילדעטע פעלקער און צו זיי בריינגען די אייראָפּעאישע וויסענשאַפטען, וועלכע איהר האָט אזוי גוט ערוואָרבען. איהר זאָלט זיין די פערמיטלער צווישען אייראָפּאָ און דעם ווייטען אַזיען. איהר זאָלט עפענען די וועגען, וועלכע פיהרען צו אינדיען און כינאַ, אין יענע אומבעקאַנטע לענדער, וועלכע מווען געעפענט ווערען פאַר דער ציוויליזאַציאָן. איהר וועט אָנקומען אין דאָס לאַנד פון אייערע עלטערן מיט דעם מאַר־טירער־קרוין און מיט די צייכען פון אייערע לאַנגיעהריגע שמער־צען. ערשט דאָרט וועט איהר פאָלשטענדיג געהיילט ווערען. אייערע קאפיטאַלען וועלען ווידער אויפבויען יענע אונפרוכטבארע לענדער. אייער אַרבייט און אינדוסטרי וועלען גרין מאַכען יענעם באַדען, וועלכען דער מדבר האָט פערשאַטען מיט זיין זאַמד, — און די וועלט וועט בעוואונדערען דעם עלטעסטען פון אלע פעלקער. דער אויגענבליק איז געקומען, דאָס איהר זאָלט אייער פא־טערלאַנד, וועלכעס איז ביז יעצט פון דער טערקיי צוטערעטען גע־וואָרען, פאָדערען פאַר זיך, אויף אַ פריעדליכען אופן, דורך געלד, אָדער אויף וועלכען עס איז אנדערן אופן.

איהר האָט גענוג געהאַלפּען צו ציוויליזירען די פעלקער, אַרויפצובריינגען אייראָפּאָ אויף דעם וועג פון פאָרטשריט, אַרויס־צורופּען און צו אונטערשטיצען רעוואָלוציאָנען. — יעצט מוזט איהר דענקען וועגען זיך זעלבסט, וועגען די בערג פון לבנון, וועגען דאָס גרויסע לאַנד אַרום כּנרת.

געהט פאָרווערטס! אונזערע הערצער וועלען נאָכפאָלגען אייער רענעסאַנס, אונזערע אַרמעען וועלען אייך העלפּען.

געהט פאָרווערטס, אירען פון אלע לענדער!

דאָס אַלטע פאטערלאַנד רופט אייך, און מיר וועלען שטאַלן זיין, וואָס מיר האָבען אייך געעפענט זיינע טויערען.

געהט פאָרווערטס, איהר זיהן פון מאַרטירער!

די ערנטע פון צרות, וועלכע איהר האָט אָנגעקליבען אין

ענדליך האָט אייך פראנקרייך פריי געמאַכט. ערב דעם גרויסען וועלט־אָלטער האָט פראנקרייך, וועלכעס האָט זיינע אייגענע קייטען צושלאָגען, אַלע פעלקער און אויך אייך גערופען צו פרייהייט און גלייכברעכטיגונג. איהר זייט געוואָרען בירגער און איהר זייט היינט אונזערע ברידער. דאָס יאָהר 1789 איז געווען די ערשטע שטופע צו אייער אָנערקענונג, אויב מען קען רעדען פון אָנערקענונג דאָרט, וואו עס איז ניט געווען עהרלאָזיג קייט, נאָר אומגליק. — אין זיין בעפרייאונגס־מיסיאָן האָט פראנקרייך אויפגעזוכט אַלע פערפאָלגטע ראסען, אַלע וועלט־שקלאַווען, און האָט אויך אייך געפונען אין אייערע געטהאָס און האָט אויפ־געעפענט זייערע טויערען. פראנקרייך האָט אייך איינגעלאָרען דען אין זיין פארלאַמענט. איהר האָט אַנטייל גענומען אין זיין גליק און אומגליק. איהר האָט גערעדט אין דעם טאָג פון דער בעראטהונג. איהר האָט אויסגעדריקט בייפאל ביי אונזערע נצחונות און האָט פערגאָסען טרערען ביי אונזערע מפלות. איהר זייט בירגער און טרייע ברידער. פראנקרייך וועט זיין פאַר אייך להבא אַ ליכט פון ערלעזונג געגען אייערע שונאים, וועלכע זייט גען אויך די שונאים פון דער מאָדערנער דעמאָקראטיע געגען די שלאַנגען פון פאַנאַטיזם, וועלכע שפּריצען אויס זייער גיפט אויף אַלץ, וואָס זיי האָבען נאָך ניט פערגיפטעט, געגען די בעשמוצער פון אייער נאַציאָנאַליטעט, אייער פאָלקס־כאראַקטער און אייער קולט.

איהר זייט קראפט־נאַטורען און מיר בויגען אונז פאַר אייך. איהר זייט געווען שטאַרק אין אייער אָלטער געשיכטע, שטאַרק נאָך דער צערשטערונג פון ירושלים, שטאַרק אין מיטעלאַלטער, בשעת עס זיינען געווען נור צוויי דונקעלע מעכטע: די אינקוויזיציאָן מיט דעם קרייץ און די גזלים מיט דער האַלבער לכנה. — איהר האָט אייך ערהאַלטען אין גלות, אָבנאָהל דאָס האָט אייך געוויס געקאָסט פערפאָלגונגען פון 18 יאהרהונדערטען. אָבער דער רעשט פון אייער נאַציאָן איז נאָך גענוג שטאַרק, כדי וויעדער צו עפענען די טויערען פון ירושלים. דאָס איז אייער אויפגאַבע. די השגחה וואָלט אייך ניט געלאָזען קומען צו אונז, ווען זי וואָלט פאַר אייך ניט געהאַט אויפגעוואַהרט די הייליגסטע פון אַלע מיסיאָנען. — די שטונדע האָט געשלאָגען פאַר די ברעגען

אייער גלות, וועט נאך אויפהויבען דעם אסמאלינען גלאנץ פון דור'ס מעג אין וועט נייבעלעכען יענע אסמאלינע געשיכטע.

נעמט פארווערטס, איהר איידעלע הערצער!

דער מאג, אין וועלכען די שבטים וועלען זיך צוריקשעהרען,

וועט מאכען אן עפאכע אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט.

ווי וועט דאך דער אריענט הערציגערט ווערען אין דעם מאג

פון אייער קומען! אונזער דעם געזעץ פון ארבייט וועט פער-

שטיינדען די שוואכקייט פון די ראכען אין יענע לענדער, וואו

ביי יעצט האבען זייט יאהרטיזענדען געהערשט תאוות, פוילקייט

און רויב!

איהר וועט זיין אין דעם אריענט דער מאדאלישער וועלט-

פאל. איהר האט געשריבען דאס בוך פון די ביכער. יעצט דארפט

איהר ווערען די ערצהער פון די ווילדע אראבישע שבטים און די

אפריקאנער פעלקער. ארום אייער ביכער זאל זיך פערזאמלען

די אלטע חכמה פון דעם מזרח, די פארצייטיגע התגלות פון צענה,

פון די וועדאס און סינגס, אין אויף די היינטיגע התגלות פון

דעם קארען און עוואנגעליום וועלען זיין ווערען פון אלע פסולת

פון אכערגלויבען און וועלען נאך פדאקאמירען די ועלביגע פרייט

ציפערן פון פרויהייט און הומאניטעט, פון שוים און אחרות! —

איהר זייט דער טראימדיגקייט פון דער צוקונפטיגער צייט,

אונזער וועלכען עס וועט פארקומען דער גרויסער בונד פון דער

מענשהייט פאר די ערות פון דער פערנאנטער און צוקונפטיגער

געשיכטע. — די ביבלישע מאדאליזאציע, וועלכע לעבען אויף אונז

מער איינער שריט, וועלען אויף איינער יעכט-אייוראפעאישע גע-

וועלטאפט נאך אכאל הויפט מאכען אין ווערען פערטייליגען מיט

דעם נאידעל דעם שערע פון דעם מאדערנעם מאטעריאליום.

אין יעדן איהר וועט געהן אזוי פארזעכט. זאלט איהר, סיני

דער פון פאלק ישראל, געדענקען דעם מאדערנעם פראגרייף, וועל-

כעס האט אויף שטענדיג געליעכט זייט זיין ווידערגעבורט און

האט אויף היינטאג זיט איינגעזעהט צו פערטייליגען."

שפיעלט א הויפט־ראָלע ביי דער קרוינונג פון די ענגלישע מאַיעס־טעמען. א דריטער ענגלענדער שטעלט אלע ענגלישע שיפען צו דינסטען פאַר די אידען, וועלכע ווילען זיך אומקעהרען אין פאלעסטינאַ. — איהר מיינט, דאָס איז נאָר א מילדע פאָרם פון דעם זעלביגען וואונש, וועלכער האָט זיך אין אמאָליגע צייטען אויס־געדריקט אין די אלגעמיינע אידען־פערטרייבונגען. פאַר אזא גוטסקייט צו אידען וועלען זיך אונזערע ברידער געוויס בעראַנקען. אין אלע דיזע פאָרשלאַגע, אזוי מיינט איהר, ליגען אויך א חף שטות'ען, וועלכע נעהמען זיך פון א שטיקעל רעליגיעזען משוגעת און פערדיגען ניט קיין ווייטערע אויפמערקזאמקייט. ווען דיזע ווינשע קומען פון פרומע קריסטען, האָבען זיי געגען זיך אלע אידען, און ווען זיי קומען פון פרומע אידען, האָבען זיי געגען זיך אלע קריסטען. ווארים די אידען ווילען אין דעם נייעם ירושלים ווידער אויפלעבען די קרבנות, און די קריסטען ווילען, דאָס מיר זאָלען ביי דעם הייליגען קבר פון קריסטוס מקריב זיין אונזער אידישען נאַציאָנאַלען קולט פאַר דער קריסטליכער רעליגיעזן. און דיזעס פעלז, אזוי מיינט איהר, מוזען צובראָכען ווערען אלע נאציאָנאַלע שטרעבונגען פון אידען.

עס איז קיין ספק ניט, דאָס אויב די קריסטליכע און די אידישע אָרטאָדאָקסיע וואָלטען ניט אָנגעריהרט געוואָרען פון דעם לעבעדיגען שטראָם פון דער געשיכטע, וואָלטען זיי פערשאפט די גרעסטע שטערונגען געגען אונזערע פאטריאָטישע שטרעבונגען. — דערפאַר האָט דער געדאַנקען פון א אידישען פאטערלאַנד נאָר אין אזא צייט געקענט אויפטרעטען, ווען די אָרטאָדאָקסישע פער־גליווערטקייט איז שוין פערשוואונדען. דער תלמוד, אויף וועלכען עס שטיצט זיך די גאַנצע היינטיגע אידישע אָרטאָדאָקסיע, רע־כענט זיך מיט די פאָדערונגען פון לעבען. — אויב די אידישע נאציאָנאַליטעט איז א לעבעדיגע, וועט זי זיך ניט לאָזען אָבשרעקען דורך קיינערליי ספקות, צו אַרבייטען פאַר איהר פאָליטישע ווי־דערגעבורט. אויב די צייט איז אפילו נאָך ניט געקומען, דאָס א שאָף זאָל זיך פיטערען אין שלום מיט א וואָלף, האָט דאָך אָבער יעצט שוין פערלאָרען די הערשענדע מאַיאָריטעט דעם אפעטיט פון א וואָלף און די אונטערדריקטע מינאָריטעט די געדולד פון א שאָף. — אויסער דעם שטעל איך מיר פאַר דעם צוקינפטיגען קולט

עם איז נאָהענט דער סוף פון דעם גלות? „דאָדורף“, האָב איך זיי געענטפערט, „דאָס די מאַכט פון דער טערקיי און דעם פאַפּסט איז געבראַכען געוואָרען.“

(6) איך ווייס ניט, וועלכע ערקלערונג ווערט דאָ געמיינט. אפשר די ערקלערונג פון דער ראַבינער־פּערזאָנלונג פון פראַנק־פורט פון יאָהר 1845. — די ערקלערונג איז יעדענפאַלס אין גייסט פון אונזערע דייטשע קולטור־אידען. ביז יעצט האָט זיך צווישען זיי נאָך קיין איין־איינציגע שטימע ניט אויפגעהויבען. ווען אזא שטימע האָט זיך געלאָזט הערען פון אַן אַנדער זייט, איז זי פון זיי אויפגענומען געוואָרען ניט מיט גלייכגילטיגקייט, נאָר מיט שפּאָט.

צוועלפטער בריעף.

דער אָנהויב פון סוף. — סאָלידאריטעט פון די אידען. — פילאַנטראָפישע אילוזיאָנען. — די סאָציאַלע מלוכה פון די חיות. — די חייבאָמען פון דעם פאַרטשריט. — די טרייע בעשיצער פון דעם הייליגען קבר און דער אידישער נאַציאָנאַליטעט. — ירושלים. — די לעצטע קאַטאַסטראָפּע.

די שריפט פון דעם פראַנצויז, וואָס אייניגע בלעטלעך פון איהר האָב איך אייך מיטגעטיילט, האָט ביי אייך אַרויסגערופען ספקות. איהר מיינט, דאָס די קריסטליכע פעלקער וואָלטען דער־פאַר געווען פאַר דעם ווידער־אויפבויע פון דעם אידישען שטאַט, ווייל זיי וואָלטען זיך דאָדורף בעפרייט פון אַ פרעמדער בעפעלקער־רונג, וועלכע איז זיי שטענדיג אַ דאָרען אין אויג. איהר מיינט, דאָס ניט נור פראַנצויזען, נאָר אויך דייטשען און ענגלענדער האָב בען זיך שוין מעהר ווי איינמאַל אויסגעדריקט פאַר די צוריקקעהר־רונג פון אידען אין פאַלעסטינאַ. איהר ציטירט מיר אַן ענגלענדי־דער, וועלכער בריינגט פון דער תורה דעם בעווייז פאַר דיזע צוריק־קעהרונג און פאַר דעם גלייכצייטיגען איבערגאנג פון אַלע אידען צום קריסטענטום. לויט דער מיינונג פון אַן אַנדער ענגלענדער שטאַט די היינטיגע ענגלישע דינאַסטיע פון דוד המלך, און דער שטיין, אויף וועלכען יעקב אבינו האָט געלאָזט רוהען זיין קאַפּ,

הויכען מענשליכען שטאנדפונקט, פון וועלכען עס לאָזען זיך זעהען די גרויס פון דעם אומגליק און די מיטלען פון דער הילף. — די אידישע רעליגיאָן איז ווירקליך זייט צוויי טויזענד יאָהר געווען מעהר אַן אומגליק אידער אַ רעליגיאָן, ווי היינט און מיט איהם אלע געבילדעטע אידען פון זיין צייט האָבען דאָס ריכטיג געפיהלט. מען קען אָבער פון דיזען אונגליק ניט אנטלויפען דורך אויפקלערונג אָדער שמה, ווי די געבילדעטע ווילען דאָס זיך איינריידען. יעדער איד, מעג ער דאָס וועלען אָדער ניט, איז סאָר לידאַריש פערבונדען מיט זיין גאנצער נאציאָן, און ערשט ווען דאָס אידישע פאָלק וועט בעפרייט ווערען פון דער לאַסט, וועלכע עס האָט זייט יאהרטיזענדע הערפאָרש געטראָגען אויף זיין ריר קען, וועט דיזע לאַסט אראָבענומען ווערען אויף פון די שולטערן פון יענע אויפגעקלערטע, וועלכע וועלען שטענדיג זיין נאָר אַ קליינע צאָהל. — מיר מוזען אלע טראָגען דעם עול מלכות שמים ביז צום סוף.

אין דער ערשטער שכרות פון דער מאָדערנער אויפקלערונג האָט מען געקענט אריינפאלען אין דעם טעות, צו פערפרעמדען דאָס אידישע פאָלק פון זיין נאציאָנאלען קולט דורך כלומרשטע הומאניטעט, אין וועלכער דאָס יודענטום האָט געזאָלט אונטערגעהן מיט זיין גאנצען בעזונדערען לעבען. היינט קען אפילו דער אוי- בערפלעכליכסטער ראציאָנאליסט ניט גלויבען אין דיזע פילאָזאָפֿיע טראָפישע אילוזיאָן. די געשיכטליכע בעוועגונג האָט שוין גע- עפענט די אויגען פון אונזערע ראציאָנאליסטען. אפילו אין מערב אייראָפּא, וואו די אידען זיינען דורך טויזענד פעדים פערבונדען מיט דער אלגעמיינער ציוויליזאציאָן, האָט די אויפקלערונג ניט געקענט צושטערען דעם אַל-ט-א-י-די-ש-ע-ן קולט. אין מזרח-אייראָפּא זיינען כמעט אלע אידען נאָך טריי דיזען קולט. ניט די עמאנציפאציאָן און ניט די מיסיאָנערען, וועלכע שפּעקיר לירען אויף מאַטעריעלע נוצען און רעליגיעזע גלייכגילטיגקייט, האָבען געקענט פיהרען די גרויסע מעהרצאָהל פון די אידען צום שמה. פערקערט וויזען זיך היינטיגע צייטען אלץ מעהר און מעהר סימפאטיען פאַר דאָס אלטע אידישע לעבען אפילו צווישען יענע אידען, וועלכע האָבען אַמאָל געזעהען אין דער אָבפאלונג פון יודענטום אַ הומאניסטישען אידעאל. — אלע אויסגלייכענדע

פון אלע ווידערגעבאָדענע נאציאָנען גאנץ פערשירען פון די היינטיגע קולטען, וועלכע שטאַמען פון א צייט, בשעת די פאָלקס-אינדיווידואליטעטען זיינען געווען אונטערדריקט. אין דיוע קולטען, וועלכע וועלען לאנג ניט אָנהאַלטען, קען איך ניט זעהן קיין שווייגיקייט פאר אונזער צוקינפטיגען נאציאָנאַל-קולט. — אונזער צוקינפטיגער קולט וועט אָבער קומען ניט פאר אונזער ווידער-געבורט, נאָר נאָך איהר. — קודם-כל מוז מען דערוועקען א פאטריאטישען זין אין די הערצער פון די געבילדעטע אידען און מען מוז בעפרייען די אידישע פאָלקס-מאסע דורך דעם נאציאָנאַליזם פון דעם רעליגיעזען פאָרמאַליזם, וועלכער טויטעט אַב זייער גייסט. אויב די התחלה וועט זיך אונז אײנגעבען, וועלען מיר די שווייגיקייטען, וועלכע וועלען נאָך צוקומען לרוב אין לויף פון דער פראקטישער אויספיהרונג, בעזייטיגען דורך די פראקטישע אויספיהרונג גופא. — נאָר אויב אלע אידישע הערצער זיינען טויט, נאָר אויב אלע אידען זיינען ניט מעהר פעהיג צו א נאציאָנאַלער בעגייסטערונג, דאן וואָלטען מיר זיך געדארפט אַבזאָגען פון א ווערק, וועלכעס קען ניט דורכגעפיהרט ווערען אָהן גוואלדיגע קעמפ-פען, ווי יעדעס גרויסע ווערק אין דער מענשליכער געשיכטע.

ניט קוקענדיג אויף פאָלשע אויפקלערונג און אַרטאָדאָקסיע, האָבען דאָך די אידען צופיעל געזונדען מענשענפערשטאַנד, דאָס זיי וואָלען זיך אַנשליסען אָן רעליגיעזע פאנטאזיען, וועלכע האָבען ניט קיין באָדען אין דער געגענווארט. אָבער דוקא דער רעאליסטישער זין פון אונזער ראסע וועט מאכען אַנשליסען אונזערע ברידער, די אויפגעקלערטע אַזוי ווי די אַרטאָדאָקסישע, צו די נאציאָנאַלע שטרעבונגען, וועלכע בעוועגען זיך דורכאויס אויף דעם פראקטישען באָדען פון דער ווירקליכקייט.

די טענות פון די אויפגעקלערטע אידען געגען דעם ווידער-אויפבויע פון דער אידישער מלוכה האָבען זייער גרונד ניט אין בילדונג פון גייסט און האַרץ, וועלכע האָט קיינמאָל ניט קיין מורא פאר די שווייגיקייטען פון א גרויסער זאך, און רעכענט קיין מאָל ניט אויס די אָפפער, וועלכע מען מוז בריינגען פאר א גרויסע זאך. נאָר די טענות נעהמען זיך פון א מאָראלישער און גייסטיגער בעשרענקטהייט, וועלכע איז אונפעהיג זיך אויפצוהויבען אויף א

און קלאסענהערשאפט, דורך די קאָאָפּעראַציאָן פון אלע פּראָדוקטיוו-
 קרעפטען, אין וועלכע עס וועט פערשווינדען דער פיינדליכער גע-
 גענוצט פון קאפיטאליסטען-ספּעקולאַציאָן און פּראָדוקטיווע אַר-
 ביט, אזוי ווי אויך דער געגענוצט פון פילאָזאָפישער ספּעקולאַציאָן
 און וויסענשאַפּטליכער אַרבייט. — איך ווייס, דאָס אויך אין
 יודענטום פיהלט זיך טיעף דער בעדאַרף אין געזונדע אַרבייטס-
 פּערהעלטניסע, וועלכע זאָלען זיך שטיצען אויף די אויסבוטונג
 פון דער נאַטור דורך דעם מענשען. איך ווייס פון די גרויסע
 אָנשטרענגונגען, וועלכע ווערען צווישען אונז געמאַכט, כדי צו ער-
 ציהען אונזער אינגערען אידישען דור צו ניצליכע אַרבייטער.
 אָבער איך ווייס אויך, דאָס די אידען וועלען זיך אין גלות קיינ-
 מאָל ניט קענען איבערגעבען אין זייער מעהרצאָהל צו אזעלכע
 אַרבייטען, ווארים עס פעהלט ביי זיי די ערשטע בעדינגונג דערצו,
 דער אייגענער באָדען, און ווייל זיי קענען זיך ניט פערמישען
 מיט די פעלקער, צווישען וועלכע זיי לעבען צושטרייט, ניט
 ווערענדיג דערביי אונטריי צו זייער נאַציאָנאַלען קולט. יענע אָנ-
 שטרענגונגען צוליעב געזינטערע אידישע אַרבייטספּערהעלטניסע,
 וועלכע פיהרען אינדירעקט צו דער צערשטערונג פון דעם אידישען
 קולט, וועלען בלייבען אקוראַט אזוי אונפּרוכטבאַר, ווי די רעפּאָרט,
 וועלכע האָט דירעקט געפיהרט דערצו. דאָס יודענטום קען אין
 גלות ניט ווידערגעבאָרען ווערען. עס קען העכסטענס דורך רע-
 פּאָרמען און פילאַנטראָפישע בעמיהונגען געפיהרט ווערען צו שמד.
 דאָס וועט זיך אָבער ניט איינגעבען קיין רעפּאָרמאַטאָר און קיין
 טיראַן. — די אידישע פּאָלקסמאַסע וועט זיך נור דאן בעטייליגען
 אן דער געשיכטליכער בעוועגונג פון דער מאָדערנסטער מענש-
 הייט, ווען זי וועט האָבען אַ אידישעם פאַטערלאַנד. זאָ לאַנג
 אָבער ווי די מאַסע פון די אידען בלייבט אין איהר אויסנאַהמע-
 שטעלונג, ווערען אויך די ווייניגע אידען, וועלכע זוכען אינדי-
 ווידעל צו אַנטלויפען פון דער פאַלשער לאַגע פון דעם אידישען
 פּאָלק, נאָך מיט מעהר שמערץ מוזען פיהלען דיעזע לאַגע, איידער
 די פּאָלקסמאַסע, וועלכע פיהלט זיך נאָר אומגליקליך, אָבער ניט
 בערויבט פון איהר עהרע. — דערפאַר קען זיך קיין איד, סיי אן
 אַרטאָדאָקסער אָדער ניט-אַרטאָדאָקסער, ניט בעפרייען פון דער
 אויפגאַבע, צו אַרבייטען פאַר די דערהויבונג פון דעם גאַנצען יודענ-

טענדענצען האָבען ניט געהאט קיין איינפלוס אויף די אידישע פאָלקסמאסע און וועלען קיינמאל קיין איינפלוס ניט האָבען. די מאסע ענדערט זיך קיינמאל ניט דורך שכל'דיגע אכסטראקציען, און די סבות פון פאָרטשריט ליגען אומעדום פיעל טיעפער, איידער די סאָציאליסטישע רעוואָלוציאָנערען האָבען געגלויבט. מעהר איידער ביי אלע אנדערע נאָציאָנען, וועלכע ווערען אונטערדריקט אויף זייער אייגענעם באָדען, מוז ביי אידען די נאָציאָנאלע זעלבסט-שטענדיגקייט קומען פריהער, איידער יעדער פאָליטיש-סאָציאלער פאָרטשריט. א געמיינזאמע היים איז פאר אידען די ערשטע בע-דינגונג פאר געזונדע ארבייטספערזעהלטיגסע. דער סאָציאלער מענש בעדארף, אזוי ווי די סאָציאלע פלאַנצען און חיות, א ווייטען פרייען באָדען פאר זיין וואוקס און פאָרטשריט. אָהן דעם איי-גענעם באָדען זינקט אראָב דער מענש צו א פאראזיט, וועלכער קען זיך ערנעהרען נאָר אויף דעם חשבון פון פרעמדער פראָדוקציע. דאָס פאראזיטישע לעבען דורך די אויסבויטונג פון די אנדערע מענשען האָט אין דער ביזאנטיגער ענטוויקלונגס-געשיכטע פון דער מענשהייט געשפיעלט א גרויסע ראָלע, און אידען זיינען ניט געווען די איינציגע, וועלכע האָבען געהאט אן אייגענטימליכקייט פאר א פאראזיטישעם לעבען. אזוי לאַנג ווי וויסענשאַפט און אינדוסטריע זיינען נאָך געווען אין קינדעס-אַלטער, האָט דער באָ-דען פון א נאָציאָן ניט אויסגערייכט, כדי צו ערנעהרען זיינע איי-וואָהנער. די פעלקער האָבען געמוזט קעמפפן איינס געגען דאָס אנדערע און מאַכען סקלאַווען, אָדער האָבען געמוזט צווישען זיך זעלבסט פאָנאָדערפאלען אין הערשענדע און דינענדע קלאַסען. — אָבער די סאָציאלע חיות-מלוכה, וועלכע לעבט פון דער געגענזיי-טיגער אויסבויטונג פון די מענשען, געהט צו איהר סוף, ווי באַלד די מאָדערנע וויסענשאַפט און אינדוסטרי הויבען אָן צו בעהערשען די וועלט. די ציוויליזירטע פעלקער בערייטען זיך צו דער שותפות'דיגער אויסבויטונג פון דער נאָטור דורך די ארבייט, וועלכע שטיצט זיך אויף די וויסענשאַפט און בעדארף מעהר ניט זיין קיין פאראזיטישע פערמיטלונג. די ציוויליזירטע פעלקער בערייטען זיך צו דיזער נייער עפאָכע — דאָס איז ניט „די פריי-סישע עפאָכע“ — דורך די אויסקעמפונג פון א פרייען נאָציאָ-נאלען באָדען, דורך די פערניכטונג פון יעדער ראַסענהערשאַפט

די אייגענשאפטען, וועלכע ערגענצען זיך, אָבער קענען ניט זיין פּעראייניגט אין איין און דעמזעלבען פּאָלק. — דאָס פּראַנצויזישע פּאָלק האָט אַ גרעסערע לייכטיגקייט, איידער דאָס אידישע פּאָלק, האָט אַ סימפּאטישעם וועזען צו אַסימילירען אַלע עלעמענטען. דאָס אידישע פּאָלק האָט אַ גרעסערען מאָראַלישען ערנסט, איידער דאָס פּראַנצויזישע פּאָלק, און דריקט אַרויף זיין אייגענעם טיפּ אויף די אומגעבונג, פיעל מעהר, איידער עס ערלויבט, דאָס פרעמדע טיפּען זאָלען אויף איהם ווירקען. — דאָס פּראַנצויזישע פּאָלק בעהערשט די וועלט; דאָס אידישע פּאָלק קען נאָר זיין אַ בעל־הבית אין זיין אייגענעם הויז און קען מיט זיין אייגענעם הייליגען פייער דערוואַרמען און בעלייכטען אַ וועלט, וועלכע איז שטענדיג אין סכנה ווידער אויפגעלעזט צו ווערען אין איהרע פרעשידענ־אַרטיגע עלעמענטען און פּערוינקען אין דעם פינסטערען תהו ובהו פון נאַטור־לעבען, פון וועלכען דאָס יודענטום האָט זי שוין אַמאָל ערלעזט.

די איידעלע הילף, וועלכע פּראַנקרייך גיט אַלע ציוויליזירטע פעלקער צוליעב דעם ווידער־אויפבו פון זייער נאַציאָנאַליטעט, וועט ניט געפינען קיין מעהר דאַנקבאַרעם פּאָלק, ווי דאָס אידישע. מיר וועלען זיך מיט דעם הומאַנעם און טאַלעראַנטען פּראַנצויז־שען פּאָלק אויף זעהר גוט פערשטענדיגען וועגען אונזער קולט אין הייליגען לאַנד. — מיר האַלטען אָבער נאָך ניט אַזוי ווייט. דאָס אידישע פּאָלק מוז זיך דערווייל אַרויסווייזען ווירדיג צו דער ווידערגעבורט פון זיין וועלט־היסטאָרישען קולט. עס מוז דער־פיהלען דאָס בעדירפנים צו זיין נאַציאָנאַלער ווידערגעבורט. דער־ווייל דאַרפען מיר נאָך ניט קלערען מבח דעם בית המקדש, נאָר מיר דאַרפען געווינען די הערצער פון אונזערע ברידער פאַר אַ זאך, וועלכע וועט בריינגען דער גאַנצער אידישער נאַציאָן אויביגען כבוד און אַ ישועה דער גאַנצער מענשהייט. פאַר אידישע קאָלאָניאַל־ציאָן אויף דעם צוקינפטיגען וועג צו אינדיען און כינאַ איז ניטאָ קיין מאַנגעל אין אידישע אַרבייטער, אין אידישע טאַלאַנטען און קאַפּיטאַלען. אַזוי באַלד ווי עס וועט אונטער דעם שוץ פון איי־ראַפּעאישע מעכטע איינגעפלאַנצט ווערען די שוואַכע זריעה, וועט שוין דער נייער בוים פון לעבען פון זעלסכט וואַקסען און בריינגען פרוכט.

טום. — יערער איד, אפילו דער געטויפטער, איז ערב פאר די ווידערגעבורט פון דעם פאלק ישראל.

ווען מען בעגרייפט די אונענדליך-טראגישע ראָלע, וועלכע דאָס אידישע פּאָלק שפּיעלט ביז היינט אין דער געשיכטע, פער- שטעהט מען אויך דאָס איינציגע מיטעל פאר די ראדיקאלע הילף פון אונזער עלענד. דיועם מיטעל איז היינט ניט אזוי אונאויס- פיהרבאר ווי עס קען אויסזעהן אויף דעם ערשטען בליק. די סימ- פאטיען פון דעם פראנצויזישען פאלק און די אינטערעסען פון דער פראנצויזישער פאליטיק פאָדערען פון פראנקרייך, דאָס עס זאָל אויסשפרייטען זיין ערלעזונג אויך אויף די אידישע נאציאָן. נאָכדעם ווי די פראנצויזישע אַרמעען האָבען אַראָבגעוואָרפען די היינטיגע נכדנצ'ר'ס פון דער הויך, אויף וועלכער זיי זיינען גע- ווען ככה אַרויסצוגעבען געזעצען און אוקאזען געגען די אונטער- דריקטע פעלקער. — פראנקרייך איז פּעראינטערעסירט אין דעם, דאָס דער וועג צו אינדיען און כינא זאָל זיין בעוואָהנט פון פעלקער, וועלכע שטעהען פאר פראנקרייך ביז צום טויט. ווארים נאָר אויף אזא אופן וועט פראנקרייך ערפילען די היסטאָרישע אויפגאבע, וועלכע איז אויף איהם אויסגעפאלען זייט דער גרויסער רעוואָלוצ- ציאָן. וועלכעס פאלק איז אָבער מעהר פאסענד דערצו, איידער דאָס אידישע, וועלכעס איז פון אָנהויב פון דער געשיכטע בע- שטימט געוואָרען פאר דזעלביגע מיסאָן? —

„פראנצויזען און אידען!“ — הער איך אייך אויסרופען :

„איז אלזאָ די קריסטליך-געראמאנישע רעאקציאָן דאָך גערעכט!“
יא, ליעבע פריינד, דער טירישער אינסטינקט, וועלכער דערשפירט דעם פינד שוין פון ווייטען, האָט קיינמאל קיין טעות ניט. די רעאקציאָן האָט שוין אומערום דערקענט איהר טויט- פינד, בשעת די אַמ ען פון פאָרט שר יט, וועלכע שטעהען נאָך אלץ אין דערמיטען צווישען דער רעוואָלוציאָן און רעאקציאָן, האָבען געלאזט האָדעווען דעם רעאקציאָנערען ריעז, וועלכער וועט שוין זיי באלד אַריבערשטייגען איבער'ן קאָפּ.

פראנצויזען און אידען! געוויס זיינען זיי ווי געשאַפען איינע פאר די אנדערע. זיי זיינען עהנליך אין זייערע הומאנע און נאציאָנאלע שטרעבונגען. זיי אונטערשיידען זיך אָבער אין

פאר משוגע! — קאמפערט פיהרט ארויס אין זיין ערצעהלונג לעבען דעם אידישען סטודענט מיט זיין טעאָרעטישער גלייכגילטיגקייט און פראַקטישער בעגייסטערונג פאר די אידישע נאציאָן — אַ צעכישען סטודענט, וועלכער איז טעאָרעטיש בעגייסטערט פאר הום און בעהמען, ווערט אָבער צום סוף אַ זעלבסט־צופרידענער גלח, וועלכער פערבייט דעם קאמפּס־שווערד אויף דעם גלח'שען פאָס מיט ווירויף. — איך געפין דערפאר מעהר ניט אין קאמפּערט'ס שילדערונג פון דעם געבילדעטען איד יענע קלאַגנדיגע גלייכגיל־טיגקייט, וועלכע מען האָט פאַרגעוואָרפען ביז איצט אַ טייל פון אונזערע דייטשע אידען. היינט קען מען שוין, ווי געזאָגט, ניט מאַכען זיי אזא אַכסאָלוטען פאַרוואַרף.

פערנעסט ניט, ליעבע פריינדן, דאָס איהר האָט דאָך קריי־טיקירט מיין זעהר שטרענגע בעאורטיילונג פון די געבילדעטע דייטשע אידען, וועלכע איך וויל יעצט אַביסעל אָכשוואַכען. איך האָב אנערקענט די גוטע ווירקונג פון דעם אידישען פאַטריאָטיזם, וועלכע לאָזט זיך פיהלען געגען די אידישע גלייכגילטיגקייט, וועל־כע איז אָבער מעהר אַ מאָדע־זאָך און ליגט מעהר אויף די ליפּען פון די "ניי־מאָדישע", ווי זי נעהמט זיך ווירקליך פון האַרצען. די ביינקעניש צו דעם לאַנד פון די עלטערן און דער וואונש צו העלפּען אונזערע ברודער, וועלכע פאָהרען אהינ־צו שטאַרבען, האָט אויך אָנגעהאַפט די הערצער פון אונזערע געבילדעטע. די רייזען אין ירושלים, די אונטערשטיצונגען פון אונזערע דאָרטיגע ברודער, די פערשיעדענע אנשטאַלטען אין פאַלעסטינאַ קומען שוין ניט נאָר אויסשליעסליך פון אַרטאָדאָקסישער זייט. — דיזע ערנסטע בעמיהונגען צום בעסטען פון אונזערע ברודער אין אַריענט בע־ווויזען, דאָס עס פעהלט היינט ניט צווישען אידען פון אלע קלאַ־סען דער גוטער ווילען צו העלפּען דער נויט. — מען דאַרף נאָר נאָך אַריינטראָגען מעהר פלאַנמעסיגקייט אין דאָס פרומע נאציאָ־נאַלע ווערק. אונזערע אידישע פילאַנטראָפּען שטויסען זיך אָן אין ירושלים, אזוי ווי אומערדם, אויף געוואלדיגע מניעות, ווען זיי ווילען העלפּען דעם וועלטהיסטאָרישען אומגליק פון אונזערע ברודער דורך פילאַנטראָפּישע אנשטאַלטען און נדבות, אָדער ווען זיי ווילען העלפּען די מאָראַליש־גייסטיגע ענטוויקלונג פון אונזערע ברודער אין אַריענט דורך טעאָרעטישע בילדונגס־מיטלען, פאר

אָבער איהר לאַכט מיט מיטלייד פון מיין גלויבען אין דעם אידישען פאַטריאָטיזם. איהר האָט געלעזען די „סצענען פון דעם געטהאָ“ און איהר ווייזט אָן אויף די פיגור פון דעם אַלטען מענדעל ווילנא, וועלכער האָט געהאַט די משוגענע אידעע צו וועלען געוויינען די ראָטשילדס פאַר דעם ווידער־אויפבוי פון ירושלים און דעם בית־המקדש, אָבער וועלכער האָט געקענט בעגייסטערען פאַר זיין וואונש נור אַ קינד. בשעת דאָס קינד איז שפּעטער אויסגע־וואַקסען און איז געוואָרען אַ סטודענט, איז עס געוואָרען קלוג גענוג צו פּערשטעהן, דאָס נאָר קינדער און נאָרען קענען קלערען מכה דעם ווידער־אויפבוי פון ירושלים. דער אידישער פּאָעט, אַזוי מיינט איהר, זעהט אין די נאַציאָנאַלע געפיהלען פון די פרומע אידען, וועלכע ער אַליין שילדערט, נאָר אידישע קריסטמאס בוימער פאַר קליינע קינדער און גרויסע נאָרען. — אָבער דאָס אַלעס, מיין פּערעהרטע פּריינדיין, כאַראַקטעריזירט העכסטענס דעם מאָדערנעם אידישען פּאָעט, וועלכער האָט בעקומען „גערמאַנישע בילדונג“, האָט אָבער ניט אויסגעגאַסען זיין האַרץ־בלוט אין זיינע אידישע פּאָע־זיען, אַזוי ווי יהודה הלוי, וועלכער נעהמט דעם וואַנדער־שטאַב און געהט אין אַרץ־ישׂראל, כדי דאָרט צו שטאַרבן. אייערע דיכטער כאַראַקטעריזירען ניט דאָס אידישע לעבען. איהר ווייסט דאָך דעם אַלטען שפּריך־וואָרט: קינדער און נאָרען זאָגען דעם אמת. — דער געדאַנקען, פון וועלכען עס זיינען געווען כמעט משוגע מענ־דעל ווילנא, די קליינע נערווען־קראַנקע און מאַרץ, בשעת ער האָט זיך נאָך גערופען משה'לע — דאָס איז דער גרונד־געדאַנקען פון אַלע פרומע אידען פון חורבן ירושלים ביז היינט, און — זאָל זיך הערן קאָמפּערט ניט ערגערן — אפילו צווישען די רייכע בירדער פון די ראָטשילדס.

איהר דאַרפט איבריגענס ניט פּערגעסען, דאָס קאמפּערט לאָזט אַ אידישען סטודענט אַבלייקענען די אידישע נאַציאָנאַליטעט. דיזער סטודענט שפּיעגלט אָב זעהר טריי דעם סקעפטיציזם פון אונזער צייט, ווען ער איז אין ספק מכה דעם פרומען געדאַנקען פון דער פאָליטישער ווידערגעבורט פון אונזער פאָלק. אָבער וועל־כער געבילדעטער איד וואָלט מיט אייניגע יאָהר פריהער אין דייטשלאַנד געוואַגט אויסצודריקען זיך פאַר דעם ווידער־אויפבוי פון אונזער נאַציאָן, ויט האָבענדיג קיין מורא ערקלערט צו ווערען

אָבוואָהל די האַפּנונג איז נאָך ווייט, צו בעקומען דערצו אן ער-
לויבנים פון דעם טערקישען סולטאַן, איז דאָך דער פּאָלגענדער
פּלאַן ראַטזאָם אין אונזער צייט, ווען גרויסע אידישע מענשען
האַבען בעקומען מיט גאָטס הילף אַ פּאָליטישען איינפלוס און
האַבען אין זייערע הענט דעם גאָלדענעם הערשער-שטאַק, ווען
עס זיינען פאַראַן אמת'ע אידישע פירסטען, ווי מאָנטעפּי אָ-
דע, אַלבערט קאַהען, ראָטשילד, פּוילד
א. ז. וו., אידישע שרים, וועלכע זיינען ביי אונז ניט געווען זייט
דעם חורבן. זאָל זיי גאָט העלפען! זאָלען זיי בעשאַפען אַ קאָ-
לאָניזאַציאָנס-געזעלשאַפט פאַר ארץ ישראל, אַ חברת ארץ נושבת!
מיט זיי זאָלען זיך פערבינדען בכבוד'יגע און רייכע אידען פון
אַלע וועלט'טיילען, אידען, וועלכע ליבען דאָס הייליגע לאַנד. —
זייער טעטיגקייט זאָל בעשטעהן אין פּאָלגענדעם:

(א) זיי זאָלען קלייבען נדרות, כדי אָבצוקויפּען וויסטע
שטערט, פערלער און כרמים אין הייליגען לאַנד, כדי דער מדבר
זאָל ווערען אַ לבנון, די חורבות זאָלען ווערען פרוכט'פערלער, און
דאָס אונבעוואָהנטע וויסטע לאַנד זאָל ווידער אויפבליהען ווי אַ
ליליע און זאָל בריינגען פרוכט, ווי דאָס פערל, וועלכעס גאָט האָט
געבענשט. ביסלעכווייז וועלען בערג, טהאַלען, דערפער און וויס-
טע שטערט אַריינקומען אין דעם בעזיץ פון דער געזעלשאַפט,
וועלכע וועט קענען אַרויסגעבען אַקציען, וועלכע וועלען זיך אָהן
צווייפּעל מיט דער צייט אויף קענען רענטירען.

(ב) פיעלע אידען פון רוסלאַנד, פוילען און דייטשלאַנד
זאָלען אונטערשטיצט ווערען פון דער געזעלשאַפט, כדי צו בעאַר-
בייטען דאָס לאַנד אונטער דער לייטונג פון ספעציאַליסטען, און
זאָלען בעקומען נחלאות, לכתחילה אומזיסט, ביז זיי וועלען אימ-
שטאַנדע זיין, ווען דאָס לאַנד וועט אָנהויבען טראָגען ריוח, צו
בעאַרבייטען דאָס לאַנד אַלס פעכטער.

(ג) מיליטעריש אויסגעלערנטע אידען זאָלען אָנגעשטעלט
ווערען, כדי צו קעמפּען געגען די רויבערישע איבערפאלען פון
די בערוואינען. זיי זאָלען אויף זיין די פּאָליציי, זאָלען געבען
קראַפט דעם געזעץ און זאָלען בעשאַפען אָרדנונג אין לאַנד.

(ד) אַ לאַנדווירטשאַפטליכע שולע זאָל אויפגעבויט ווערען,

וועלכע עס איז ניטאָ קיין סאָציאלער יסוד. — די עראָבערונג פון א שותפות'דיגען נאציאָנאלען באָדען, די פערבעסערונג פון די געזעצליכע צושטענדען, די גרינדונג פון אידישע געזעלשאפטען פאר אַקערבוי, אינדוסטרי און האַנדעל לויט אידישע, דאָס הייסט סאָציאַליסטישע פּרינציפּען, דאָס זיינען די יסודות, אויף וועלכע דאָס יודענטום קען זיך אויפהויבען אין אַריענט. דער פייער פון דעם אַלט־אידישען נאציאָנאַליזם, וועלכער פלאַקערט נאָך אונטער דעם אש פון דעם טויטען רעליגיעזען פאָרמאַליזם, וועט זיך ווידער פאַנאָדערברענען און ניי־בעלעבען דאָס גאַנצע יודענ־טום. אויף דעם געמיינזאַמען באָדען פון דעם אידישען נאציאָנאַל־ליום וועלען זיך די פרומע און די אויפגעקלערטע, די אַרעמע און די רייכע דערקענען אַלס די קינדער פון די זעלביגע העלדען. וועלכע האָבען געקעמפט מיט די מעכטיגסטע און ציוויליזירטעס־טע פעלקער פון דער אַלטער וועלט, מיט מצרים, אַשור, גריכענ־לאַנד און רוים, און האָבען דיזע אַלע פעלקער איבערגעלעבט. זיי וועלען זיך דערקענען אַלס די קינדער פון דעמועלביגען שטאַם, וועלכער האָט אַריבערגעטראָגען א צווייטווענד־יעהויגנס מאַר־טירערטום און האָט שטענדיג הויך און הייליג געהאַלטען די פאָהן פון זיין נאציאָנאַליטעט, די ספר תורה, צוליב וועלכער ער איז פערפאָלגט געוואָרען...

אין דיזען אויגענבליק, בשעת אַנדערע אַרבייטען צווינגען מיך צו אונטערברעכען מיין קאָרעספּאָנדענץ מיט אייך, ווערט מיר אי־בערגעגעבען די העברעאישע שריפט פון אן אָרטאָדאָקסישען אי־דישען רב, וועלכער קומט פון א תלמודישען שטאַנדפונקט צו די־זעלביגע רעזולטאַטען, ווי דער קריסטליכער פראַנצויז אין זיין „ניי־ער אַריענטאַלישער פראַגע“. איך קען נאָטירליך די רעזולטאַטען פון זיין בעהאַנדלונג פון דער אידישער נאציאָנאַלער פראַגע אונ־טערשרייבען אין אַלע פונקטען. פון דיזער העברעאישער שריפט וויל איך אייך איבערגעבען דעם הויפט־אינהאַלט אין דייטשער אי־בערזעצונג, אזוי ווי איך האָב דאָס געטהאָן מיט דער פראַנצויזישער שריפט:

„אָבוואָהל עס איז אפילו נאָך ניט געקומען די צייט פון גנאָד צו זוכען מיטלען, ווי מיר זאָלען אויפבויען גאָטס מזבח אין ציון,

צייגונגען, וועלכע איך האב אויפגעקליבען אין לויף פון לאנגע שטודיען און ערפאחרונגען, וואָלט איך זי געפונען אין דער איינ-שטימיגער מיינונג פון אזוי פיעל מענשען און פעלקער, וועלכע זיי-נען פון די פערשידענסטע שטאנדפונקטען געקומען צו דיזעלביגע רעזולטאטען. איך זעה שוין די געזעלשאפט, וועלכע א פרומער אי-דישער פאטריאָט האָט פאָרגעשלאָגען, און וועלכע הויבט אָן די קאָלאָניזאַציאָן פון פאלעסטינא אונטער דעם שוץ פון די מערב-אייראָפּעאישע פעלקער. ווי באַלד דער וואָהלשטאנד וועט ווערען גרעסער אונטער דעם שוץ פון דעם געזעץ און אויף דעם יסוד פון ארבייט, וועלען אין ארץ ישראל אזוי גוט ווי אין דייטשלאנד און די איבריגע אייראָפּעאישע לענדער ענטשטעהען אידישע אוניווער-זיטעטען אונטער דער לייטונג פון טיכטיגע געלערענטע, וואָס זייער גייסטעס-בילדונג וועט ניט דארפען קומען מעהר אין סתירה מיט דעם אלט-אידישען נאַציאָנאַל-קולט.

די טרייע בעשיצער פון דעם הייליגען כּבר פון אונזער נאַציאָ-נאַליטעט ווילען, ניט קוקענדיג אויף זייער אָרימקייט, גאָר נישט וויסען פון אונטערשטיצונגען און אונטערנעמונגען, וועלכע ברייט-גען אין סכנה דעם אלט-אידישען קולט. דערפאר הערען אונזערע מעריב-אייראָפּעאישע פילאַנטראָפּען ניט אויף זיך צו קלאָגען, דאָס „מען קען מיט דיזע מענשען גאָר נישט ניט מאַכען.“ — געוויס, אייער פלאַנלאָזיגקייט און אייערע משונה'דיגע פלאַנען פיהרען צו גאָרנישט, זיי קענען מעהר ניט אומעטום בריינגען שאַדען און מחלוקת. פאַרקלאָגט אָבער ניט יענע מענשען, וועלכע ווילען בע-סער שטארבען אין עלענד אויף דער הייליגער ערד, איידער ווערען אונטריי דעם אלטען קולט. קלאָגט זיך אויף אייער אונבעקאנט-שאַפט מיט די בעדירפניסען פון יודענטום און פון דער צייט, ווען איהר קענט ניט דערגרייכען קיין גליקליכען רעזולטאַט, ניט אין מזרח און ניט אין מערב.

דאָס האַרטע אָרטאָדאָקסישע אייז וועט זיך באַלד צוגעהן, ווען גאָר דער פונק פון דעם אידישען פאטריאָטיזם, וועלכער פלאַקערט אונטער דיזעזען אייז, וועט זיך פאַנאַדערברענגען צו אַ פיער, וואָס אונטער זיין איינפלוס וועט קומען דער פריהלינג און אונזער נאַציאָן וועט אָנהויבען ווידער אויפלעבען. — פאַרקערט איז דאָס מערב-

כדי צו ערציהען אידישע קינדער און יונגע לייט צו אַקערבוי אין ארץ ישראל. דיזע שולע, אין וועלכער עס קענען געלערנט ווערען נאָך אנדערע וויסענשאפטען און קונסטען, וועלכע זיינען ניט גע- גען אונזער רעליגיאָן, קען געגרינדעט ווערען אין פאלעסטינא אָדער אין אויסלאַנד, יעדענפאלס אָבער אין אזא לאַנד, וועלכעס, ווי למשל פראַנקרײך, פראַדוצירט וויין און אױל, כדי די תלמידים זאָלען זיך פראַקטיש אויסבילדען פאר די אַגריקולטור, וועלכע איז פערברייטעט אויך אין ארץ-ישראל.

נאָט וועט אונז דאָן ביישטעהן מיט זיין גנאָד און מיר ווע- לען אָנהויבען קליין אָבער אלץ מעהר און מעהר ערווערבען אייגענ- טום אין הייליגען לאַנד, ווי דער נביא האָט עס אָנגעזאָגט. פון אונזער זייט מוז אָבער דער אָנפאַנג געמאַכט ווערען, ווי איך האָב עס בעוווּזען מיט ראיות פון תלמוד און מדרש.

דאָס האָט געשריבען דער ראַבינער ק א ל י ש ע ר, פון

טאָרן.

בין איך דען ניט געווען גערעכט, בשעת איך האָב פאר אייך גרויס געהאלטען דעם געזונדען פראַקטישען זין פון אונזער פאָלק און האָב געזאָגט, דאָס די פרומע אידען וועלען אויסשטרעקען די האַנד צו די אויפגעקלערטע אידען אויף דעם געמיינזאַמען באָדען פון אונזער נאַציאָנאַליטעט?

פון אַן אנדער זייט ווערט מיר בעריכטעט, דאָס אין דעצעמ- בער פאָריגען יאָהר איז אָבגעהאַלטען געוואָרען אין אויסטראַליען אַ גרויסער מיטינג, אויף וועלכען בעריהמטע אידען און קריסטען האָבען פאָרגעשלאָגען עהנליכע בעשליסען, וועלכע די פערזאָנלונג האָט גוט-געהייסען (*). אלזאָ, ניט נאָר אידען פון פערשיעדענער בילדונג, נאָר אויך די פערשיעדענע קריסטליכע רעליגיאָנען און קול- טור-פעלקער פעראייניגען זיך אלע אין דעם וואונש, צו העלפען אונ- זער פאָלק צו זיין נאַציאָנאַלער ווידערגעבורט. דאָס מערקוויר- דיגסטע דערביי איז, דאָס אלע זיינען כמעט ווערטליך איינשטימיג אין די מיטלען, וועלכע זיי שלאָגען פאָר צו דיזענען צוועק. — אויב איך וואָלט זיך גענויטיגט אין אַ בעשטעטיגונג צו מיינע איבער-

(*) נאָמע 10.

זכור ימות עולם, בינה שנות דור, שאל אביך ויגדך, זקנך ויאמר
 לך. בהנחל עליון גוים, בהפרידו בני אדם...
 אזוי ווי נאך דער לעצטער קאטאסטראפע פון דעם אָר ג א
 נ י ש ע ן ל ע ב ע ן, בשעת די געשיכטליכע ראסען זיינען אויפֿ-
 געטראָטען אין דער וועלט, האָבען די שבטים בעקומען זייער פלאץ
 און זייער ראָליע, אזוי וועט אויך נאָך דער לעצטער קאטאסטראפע
 פון דעם ס אָ צ י א ל ע ן לעבען, בשעת דער גייסט פון די היס-
 טאָרישע פעלקער הויבט אָן אויפצובליהען, וועט אויך אונזער פאָלק
 צוזאמען מיט די אנדערע געשיכטס־פעלקער פאַרנעמען זיין פלאץ
 אין דער וועלט־געשיכטע.

ע פ י ל א ג.

זכור ימות עולם.

1.

גריכען און אידען.

די גייסטיגע אנשויאונגען פון דעם מענשען, צו וועלכער דע-
 ליגיאָן און נאציאָן ער זאָל ניט געהערען, ענטוויקלען זיך מיט די
 לעבענסערפאָהרונגען, וועלכע ער מאכט אין דעם ס אָ צ י א ל ע ן
 לעבען, וואָס רינגעלט איהם אַרום. דיזע אנשויאונגען האָבען אָבער
 זייערע וואורצלען, אַקוראט ווי דאָס גאנצע סאָציאלע לעבען, דורך
 די פערמיטלונג פון פאמיליע און ראסע, אין אָר ג א נ י ש ע ן
 לעבען, מיט וועלכען זיי שטעהען אין דעם זעלבען ענגען צוזאמען-
 האַנג, ווי דאָס אָרגאנישע לעבען שטעהט מיט דעם ק אָ ס מ י ש ע ן.
 עס איז ניטאָ צווישען דיזע דריי לעבענס־ספערען קיין אַבסאָ-
 לוטער אונטערשייד, קיין פאָלקאָמענע שיידע־וואַנד, אזוי ווי עס
 איז ניטאָ קיין אַבסאָלוטער אונטערשייד צווישען דעם גייסטיגען
 און מאַטעריעלען לעבען. איינס וואורצעלט אין דאָס אנדערע. אָבער
 דיזע דריי לעבענס־ספערען בילדען שאַרף פאַנאָרעגעיטילטע לע-
 בענס־שטופען אָדער לעבענס־אַלטער אינערהאַלב פון דעם א י י
 נ ע ם און אונטהיילבארען, אייביג יונגען און אייביג אַלטען אר-
 ניווערסאלען לעבען. אזוי ווי אין יעדער איינצעלנער לעבענס־

אייראפעאישע יודענטום נאך ארומגערינגעלט מיט א הארטען שאך לעכץ, מיט די טויטע רעסטלאך פון די ערשטע לעבענס-רעגונגען פון מאָדערנעם גייסט, מיט דער אונאָרגאַנישער שיכט פון א אַב-געשטאַרבענער ראַציאָנאַליסטישער אויפקלערונג. דיווערשאַלעכץ קען ניט צוגעהן דורך דאָס פייער פון דעם אידישען פאַטריאַטיזם, ער קען נאָר צובראָכען ווערען דורך אַן אויסערליכען דרוק, וואָס אונז טער זיין קראַפט מוז אלעס אָבשטאַרבען, וואָס האָט ניט קיין צור-קונפט. — אין געגענוואַץ צו דער אָרטאָדאָקסיע, וועלכע קען ניט צושטערט ווערען פון אויסען און ניט בריינגען דערביי אין סכנה דעם קערן פון דער אידישער נאַציאָנאַליטעט, קען דער האַרטער פאַנצער, וועלכער רינגעלט אַרום די הערצער פון אונזערע מאָדער-נע קולטור-אידען, צובראָכען ווערען נאָר דורך אַ גוואַלדיגען שטויס פון אויסען. פילייכט וועלען שוין אין דער נאָהנטער צוקונפט די וועלט-פֿערהעלטניסע ארויסרופען דיווערשאַלעכע שטויס. — דער אַלטער בנין פון דער אייראָפעאישער געזעלשאַפט, וועלכער איז אזוי אָפט בעשע-דיגט געוואָרען פון די שטורמס פון דער רעוואָלוציאָן, פלאַצט און פאַלט יעצט פאַנאָרער אין אַלע עקען און ענדען; ער קען מעהר קיין נייעם שטורם ניט אריבערטראָגען. — פאַראַן מיטעל-וועזען, וועלכע שטעהען צווישען רעוואָלוציאָן און רעאַקציאָן, וועלכע וויר-לען האָדעווען די מאָדערנע געזעלשאַפט און ווערען פון איהר דער-נאָך פערשלאָנגען, אזוי ווי די שקאַרפֿיאָנמוטער פון איהרע קינדער. יענע אַמערעאנישע פאָרשער פאָרשער, וועלכע פרעדי-גען דעם שעפּפער זעלבסט ווייזוהייט, מעסיגונג און שפּאַראַמקייט, כדי ער זאָל זיך חלילה ניט איבעראַיילען אין זיינע שעפּפונגען, יע-נע טרעגער פון דער קולטור, יענע רעטער פון דער געזעלשאַפט און פערוואַלטער פון שפּאַראַקסען: די שפּעקולאַנטען אין פאַלימיק, אין רעליגיאָן, אין פילאָזאָפיע און אינדוסטרי, יענע אלע וועלען די לעצטע שטונדען ניט איבערלעבען. — אויך אונזערע אידישע רע-פאָרמאַטאָרען וועלען צוזאַמען מיט אלע איבריגע אַמען פון פאַרמ-שריפט באַלד פאַרענדיגען זייער צייטווייליגע עקזיסטענץ. — דער-פאַר אָבער וועט נאָך דער לעצטער קאטאַסטראָפֿע, וועלכע מוז באַלד קומען, דאָס אידישע פאָלק צוזאַמען מיט אלע אנדערע געשיכטס-פּעלקער אָנהויבען פאַדערען זיין רעכט.

ניט פון איהם אבסאָלוט, אזוי ווי דאָס אָרגאַנישע אונטערשיידעט זיך ניט פון קאסמישען לעבען. אויף דעם גרעניץ פון דער אָרגאַני-שער צו דער סאָציאַלער לעבענס־ספערע שטעהט די נאַטירליכע אָר-גאַנישע ראַסע, וועלכע איז נאָך גייסטלאָז אין פערגלייך מיט דעם העכערען הומאַנעם לעבען. די ראַסע איז אָבער די וואָרצל פון דער סאָציאַלער לעבענס־ספערע, אזוי ווי דער וועלט־קערפער איז די וואָרצל פון דער אָרגאַנישער.

דאָס סאָציאַלע לעבען איז לכתחילה אַ פראָדוקט פון בעשטימט מע מענשען־ראַסען, פון פערשיעדענע פאָלקס־שבטים, וועלכע אָר-גאַניזירען זייערע לעבענס־איינריכטונגען נאָך אַ בעשטימטען טיפּ. — אין לויף פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג קומען אין אַ ווידער-שפּרוך צווישען זיך די טיפּישע געגענוועצען פון די אורשפּרינגליכע לעבענס־איינריכטונגען אין די פרימיטיווע לעבענס־אַנשויאונגען. ערשט פון זייער צוזאַמענשטויס קומען אַרויס די גייסטעס־פונקטן, וועלכע ווערען די ליכט־קערענדלאַך פאַר אַ העכערע האַרמאָנישע לעבענס־געשטאַלט.

די איינהייט פון דעם מענשען־גע-שלעכט ענטוויקעלט זיך אין דער היסטאָרישער אַרבייט, און איז ניט געגעבען געווארען שוין לכתחילה דורך די נאַטור. זי איז ניט קיין אונמיטעלבאַרעס פראָדוקט פון אָרגאַנישען לעבען, נאָר זי איז די לעצטע פרוכט פון דעם סאָציאַלען, היסטאָרישען ענטוויקלונגס־פראָצעס. איהר מקור איז די פערשיעדענאַרטיגקייט פון די אורשפּרינגליכע פאָלקס־שבטים, איהר בעדינגונג איז דער קאַמפּף פון די פעלקער, און זייער האַרמאָני איז איהר ציעל.

די אויף אזא אופן פערשטאַנענע איינהייט פון דעם מענשען-געשלעכט מיינט, דאָס עס איז פאַראַן אַ פלאַן אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט. — די פערשידענאַרטיגע ערשיינונגען פון סאָציאַלען לעבען זיינען לכתחילה דערצו בעשטימט צו קומען אין אַ האַרמאָניע, אזוי ווי די פערשיעדענאַרטיגע ערשיינונגען פון אָרגאַנישען און קאָסמישען לעבען. אָט דיעזער איינהייטליכער געטליכער פלאַן אין דער געשיכטע איז שוין קלאָר געוואָרען היינט, אין דער לעצטער שטופע פון דער היסטאָרישער ענטוויקלונג. — אין אַלטערטום אָבער, בשעת די פעלקער זיינען נאָך געווען פער-

ספערע, אזוי איז עס אויף אין דעם גאנצען אוניווערסאלען לעבען. די ענטוויקלונג צו א העכערער לעבענס-שטופע איז פערבונדען מיט דעם רעגרעס פון א נידריגערער לעבענס-שטופע. — פערגליכען מיט דער העכערער לעבענס-שטופע פון דער אָרגאַנישער וועלט, איז אויף די קאָסמישע וועלט אן אונטערגעאָרדנטע און אַלע בל אַז ע, בעזונדערס אויף דעם גרעניץ-שיכט, וועלכעס פיהרט פון לעבען פון די וועלט-קערפער צום לעבען פון די אָרגאַניזמען. אויף דער אוי-בערפֿלעכע פון אונזער וועלט-קערפער, פון וועלכען מיר קענען בער-אַבאַכטען נאָר איינצעלנע און פאַראיינצעלטע טיילען פון דער וועלט, זעהען מיר נאָר די טויטע איבערגעבליבענע רעסטען פון דער קאָסמישער לעבענס-ספערע, פון וועלכע עס ענטוויקעלט זיך די נייע העכערע אָרגאַנישע לעבענס-ספערע. ווען מיר בעאַבאַכטען אָבער דאָס לעבען פון די וועלט-קערפער אין וועלט-רום, דאָס הייסט דאָרטען וואו דאָס לעבען ענטשטעהט פון זעלבסט און ענטוויקעלט זיך, זעהען מיר אין איהם די צייכען פון געטליכען לעבען, אזוי ווי דאָס איז אויסגעדריקט געוואָרען זעהר ריכטיג אין אונזער ליטעראַ-טור מיט די ווערטער: סוף מעשה במחשבה תחלה. די מערק-ווירדיגע ערשיינונגען, וועלכע מען האָט בעאַבאַכטעט ביי די קא-מעטען אין דער היינטיגער צייט, אזוי ווי אין 17טען יאָרהונד-ערט; די פאַנאָדערטיילונג פון דעם ביעלא'שען קאָמעט; די בע-אַבאַכטעטע פערענדערונגען ביי דיעזען קאמעט אזוי ווי ביי אַנ-דערע קאמעטען; די קאסמישע נעפעלס, זייערע דרעהונגען און זייער גרופירונג אין שטערען-סיסטעמען און פלאנעטען-סיסטעמען, דיזע אלע און עהנליכע ערשיינונגען, וועלכע דער טעלעסקאָפ צייגט אונז, זיינען לעבענס-פראָצעסען. זיי קענען ניט ערקלערט ווערען דורך די מעכאנישע גראוויטאַציאָנס-טעאָרי, אזוי ווי עס קען ניט ערקלערט ווערען מעכאניש דער טיילונגס-פראָצעס פון אן עמבריאָן אָדער די גענעטישע ענטוויקלונג פון די אינפואָריען אָדער די גר-פירונג פון די אָרגאַנען אין א לעבעדיגען אָרגאַניזם, וועלכער איז נאָר קאָמפּליצירטער, איידער דער אויך-לעבעדיגער קאָסמישער אָרגאַניזם.

אויף דעם גלייכען אופן שטעהט דאָס מענשליכע, סאָציאַלע לע-בען העכער, איידער דאָס אָרגאַנישע, אָבער עס אונטערשיידעט זיך

ליניאן. — די געשיכטע בעשטעטיגט אלזא, אזוי ווי מיר ווייסען דאס אויך פון אנטראפאָלאָגיע, דאָס עס זיינען לכתחילה געוועזען פערשיעדענע מענשען-ראסען און פאָלקס-שטאַמען.

אויב די פערשיעדענע ראסען און פאָלקס-שטאַמען, וועלכע עק-סיסטירען נאָך היינט, וואָלטען ניט געווען קיינע אורשפרינגליכע, וואָלטען זיי היינט אין מערב-אזיע, אין נאָרד-אפריקא און אין איי-ראָפּא, וואו זיי לעבען צוזאַמען זייט יאָהר-טויזענדער און פאַרמישען זיך, דורך די שטענדיגע פערמישונגען אין די קלימאטישע איינפלוס-סען געדארפט שוין לאַנג אַרויסבריינגען אזעלכע נייע טיפּען, אין וועלכע מען וואָלט ניט געדארפט מעהר געפינען קיין שפור פון זייע-רע אור-עלטערען. — באמת אָבער האָבען זיך אַלע מענשען-ראסען און פאָלקס-טיפּען, וועלכע זיינען אונז בעקאַנט פון היסטאָרישע מאָנומענטען, אָדער וועלכע לעבען נאָך היינט אין זייער אורשפרינג-ליכער היימאט, דערהאלטען אין זייער פאָלשטענדיגער גאַנצקייט, ניט קוקענדיג אויף אַלע קלימאטישע און קולטורעלע איינפלוסען. דער קענער קען זיי אונטערשיידען אויף דעם ערשטען בליק נאָך זייערע פיזיאלאָגישע און פסיכאלאָגישע צייכען. די עלטסטע עגיפ-טישע מאָנומענטען צייגען אונז שוין נעגער, אינדא-גערמאַנען, און סעמיטען, אלזאָ ראסען, וועלכע האָבען געלעבט צושטרייט זייט אונדזענקליכע צייטען לעבען איינאַנדער אין דעמזעלביגען לאַנד, אזוי ווי אויך אין פערשיעדענע לענדער און קלימאטען. זייער אור-שפרינגליכער טיפּ האָט זיך אָבער ניט פערענדערט.

די שפראַכען פון די פעלקער, פון וועלכע אונזער ציוויליזאַ-ציאָן שטאַמט, געהערען מינדעסטענס צו צוויי פרימיטיווע שבטים, צו די אינדיא-גערמאַנישע און צו די סעמיטישע. די פאַרצייטיגע קולטור פון די אינדא-גערמאַנישע שבטים האָט דער-גרייכט איהר העכסטען פונקט אין גריכענלאַנד, די קול-טור פון די סעמיטען אין ירושלים. אין דיעזע ביידע לענדער האָט דער טיפישער געגענזאץ צווישען די אינדא-גערמאַנישע און סעמיטישע פאָלקס-שבטים דערגרייכט זיין העכסטען פונקט. זייע-רע גרונד-פערשיעדענע לעבענס-אַנשויאונגען זיינען ענטהאַלטען אין די קלאסישע ווערק פון די גריכען און אידען. מיר זעהען דערפון, דאָס די גריכען האָבען אויפגעפאַסט דאָס לעבען אַלס

זונקען אין דער נאכט פון נאטור־לעבען, איז געווען נאָר איין פּאָלק, וועלכעס האָט דורך זיין זשעניע דערקענט אָדער וועניגסטענס גע־ פיהלט אַ געטליכען פּלאַן אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט, אזוי ווי אין דער געשיכטע פון דעם קאָסמישען און אָרגאַנישען לעבען. יענעם פּאָלק האָט מגלה געווען דיעזען פּלאַן אין אַ ליטעראַ־ טור, וועלכע ווערט היינט פון דער גאַנצער ציוויליזירטער מענשהייט פערעהרט אַלס אַ הייליגע התגלות.

ווען מיר פערשטעהען ריכטיג דעם געשיכטס־פּלאַן, וועלכער איז ענטהאַלטען אין די הייליגע אידישע ספרים, דערקענען מיר אין איהם ניט נאָר די איינהייט פון מענשענגעשלעכט, נאָר די אחדות פון דעם גאַנצען קאָסמישען, אָרגאַנישען און סאָציאַלען לעבען. די הייליגע ספרים פון אונזער פּאָלק ערקלערען די אחדות פון גאָט, אַבּוואָהל די וועלט איז אַ ריבוי, זיי ערקלערען די אחדות פון דעם מענשען־געשלעכט, אַבּוואָהל די מענשען־ראַסען זיינען פערשיעדען. וואָרים דער גאַנצער פּלאַן פון דער געשיכטע פון דער וועלט. האָט געשוועבט פאר דעם גייסט פון אידישען פּאָלק פון אָנהויב אָן פון זיין אייגענער געשיכטע.

די גאַנצע ליטעראַטור פון די אידען קען פערשטאַנען ווערען נאָר פון דיעזען גענעטישען געזיכטס־פונקט פון אידישען פּאָלק. דאָס יודענטום איז אַ געשיכטס־רעליגיאָן, אַ געשעש־ט־ס־ק־ו־ל־ט, אין געגענזאָץ צו דעם נאטור־ק־ו־ל־ט פון די אומות העולם.

די התגלות פון דעם אידישען גייסט אין אָנהויב פון דער מענשליכער געשיכטע וואָלט געווען דורכאויס אונערקלערליך און איבערנאַטירליך, ווען עס וואָלטען ניט געווען לכתחילה קיינע פער־ שיעדענע פעלקער מיט אייגענטימליכע מיפישע גייסטעס־תכונות, וועלכע האָבען שוין פון אָנהויב אָן געמוזט קומען צו פערשיעדענע אנשוואונגען. דיעזעלכע וואונדער פון גייסט טרעטען אויף פאר אונז אין די פערשיעדענע שפראכען פון די אור־פעלקער. די פרי־ מיטיווע רעליגיאָנען און פרימיטיווע שפראכען זיינען ראסע־שעפונגען, אזוי ווי רענאן האָט עס ריכטיג בע־ כערקט, אַבּוואָהל ער האָט ניט געהאט קיין פאָרשטעלונג פון דער בעדייטונג פון דער פרימיטיווער אידישער געשיכטס־רע־

וועלכער האָט אָבגענומען ביי דעם ערשטען פערמיטלער, ביים קריס-טענטום, די הערשאפט אין אַזיען און אַפריקאַ און אפילו אַ טהייל פון אייראָפּא און שפּאַניען. אַזוי ווי פון דער בעריהונג פון דער גרי-כישער מיט דער אידישער קולטור אין דעם אַלטען אידישען פּאַטער-לאַנד איז אַרויסגעוואקסען דער ערשטער שלום-פּראָצעס, אַזוי איז פון דעם צוזאַמענשטויס פון דער אַראַבישער, אידישער און אייראָפּע-אישער קולטור אין שפּאַניען, דעם צווייטען פּאַטערלאַנד פון די אידען, אַרויסגעוואקסען דער לעצטער שלום-פּראָצעס פון די ביידע וועלט-היסטאָרישע טיפּען.

דער גייסטעס-פונקען אָבער, וועלכער איז אַרויסגעקומען פון דעם צוזאַמענשטויס פון ביידע ריכטונגען, און איז געוואָרען דער זאַמען פאַר אַ העכערע האַרמאָנישע ריכטונג, אין וועלכער עס דאַר-פּען שלום מאַכען די נאַטירליכע ראַסען-סתירות פון די וועלט-היס-טאָרישע קולטור-פּעלקער, דיעזער סאָציאַלער ל י כ ט - ז א מ ע ן, דיעזע נייע ה ת ג ל ו ת איז שטענדיג אַרויסגעקומען פון אַ אידישען גייסט.

בשעת דאָס היינטיגע רוים האָט געמאַכט אַ סוף צו דעם פאַרצייטיגען גריכישען און אידישען קולטור-לעבען, איז אויף די חורבות פון יענעם לעבען ביי דעם ענדע פון אַלטערטום אַרויסגע-וואקסען אַ נייע וועלט-אַנשוואונג, וואָס איהר זאַמען איז נתגלה גע-וואָרען אין אַ א י ד י ש ע ן גענויס. — און בשעת דאָס קריסט-ליכע רוים האָט געגעבען אַ טויט-שטויס דעם קולטור-לעבען אין שפּאַניען, איז אויף זיינע חורבות ביים סוף פון מיטעלאַטער ענט-שטאַנען די מאָדערנע וועלט-אַנשוואונג נאָך אַ מאָל דורך אַ אידען. ס פ י נ א ז אַ האָט אָבגעשטאַמט פון שפּאַנישע אידען, וועלכע זיינען אנטלאָפּען אין האַלאַנד, כדי זיך צו ראַטעווען פון די הינט פון דער הייליגער אינקוויזיציאָן.

2

קריסטום און ספינאָזאַ.

דאָס יודענטום, וועלכעס האָט שלום געמאַכט מיט דער ווי-סענשאפט, קען זיין גערעכט צום קריסטענטום, קען פאָלשטענדיג

א מ א נ י ג פ א ל ט י ג ק י י ט, די אידען אלס אן א י י נ
ה י י ט, דאָס די גריכען האָבען געזעהן אין דער וועלט אן אייביגעס
ז י י נ, די אידען אן אייביגעס ווערדען. ביי די גריכען וויל
דער גייסט דורכדרינגען דעם רוים, ביי די אידען די צייט. אין
גריכישען גייסט שפיגעלט זיך אָב די פאלענדעטע שעפפונג, אין
אידישען גייסט די אונזיכטבארע ארבייט פון דעם ווערדען. עס
איז דער שעפפערדישער פרינציפ, וועלכער האָט אָנגעהויבען זיינע
ארבייטס-טעג ערשט אין סאָציאלען לעבען, בשעת ער האָט אין נאָ-
טור-לעבען שוין דערגרייכט זיין שבת. — די קלאַסישע פערטרע-
טער פון דעם נאָטור-שבת עקזיסטירען שוין לענגסט ניט
מעהר אלס פאָלק, אָבער דער גאָט פון דער געשיכטע און פון דעם
ווערדען האָט אויך זיין פאָלק, וועלכעס האָט אָנגעזאָגט דעם גע-
שיכטס-שבת. צווייט צווישען אלע פעלקער. אָבער די ביידע
אורשפרינגליכע טיפּען פון גייסט, וועלכע האָבען ניט מעהר קיינע
קלאַסישע פעלקער פאר זייערע טרעגער, האָבען נאָך אלץ קלאַסישע
אינדיווידוען פאר זייערע פארטרעטער, וועלכע געפינען זיך צווי-
שען אלע מאָדערנע קולטור-פעלקער.

די ביידע העלדען פון אונזער ליטעראטור געט הע ע און
ש י ל ל ע ר, זיינען די דייטשע רעפרעזענטאנטען פון דעם גענוים
פון די גריכען און אידען, פון דעם נאטור-שבת און געשיכטס-שבת.
ווען ה י י נ ע טיילט פאנאנדער אלע מענשען אין גריכען און
נאזארענער, האָט ער דערמיט אָנגעצייכענט, ניט וויסענדיג דאָס
אליין גענוי, ביידע טיפּישע גייסטעס-ריכטונגען פון דעם נאטור-
קולט און געשיכטס-קולט. — אין ה י י נ ע און ב ע ר נ ע
האָבען די מאָדערנע אידען, אקוראט ווי די מאָדערנע אינראַדנער-
מאנישע פעלקער, ארויסגעבראכט די ביידע טיפּען פון דעם קולטור-
לעבען.

נאָכדעם ווי עס האָט זיך פאלענדעט דער געגענוואץ פון די ביי-
דע גייסטעס-ריכטונגען אין צוויי וועלט-היסטאָרישע פעלקער, איז די
פעראייניגונג פון דיזען געגענוואץ געוואָרען די ארבייט פון דער גאנ-
צער קולטור-געשיכטע.

נאָך אן ערשטען אונפאלקאָמענעם שלום-פערזוך דורך דאָס קריס-
טענטום איז דיעזער פערזוך געמאכט געוואָרען דורך דעם איסלאַם,

ערשיינונג איז באלד אריינגעקומען אין א שארפע סתירה צו איהר אורשפרונג א דאנק איהרע פרעמדע עלעמענטען און די אייגענע פערפרעמונג פון דער אידישער לעהרע. די אידישע רעליגיאן, וועלכע האָט געבאָרען דיעזע ערשיינונג, האָט פון איהר ניט געהאט קיינע מוטער־פריידען, ווארום די טאָכטער האָט זיך באלד פיינד־ליך אָבגעזונדערט פון איהר אורשפרונג, און איז געגאנגען אין א וועג, וואוהין יענע האָט ניט געקענט נאָכגעהן. אויב דאָס יודענ־טום וואלט ניט געוואלט אראב ווארפען פון זיך זיין אייגענטימליכען כאראקטער און ווערען אונטריי צו זיינע אוראלטע איבערצייגונגען, האָט עס געמוזט אריינטרעטען אין א געגענזאץ צו זיין קינד. דערפאר האָט די לייכטע שמערצלאָזע געבורט פון דעם קינד, וועלכעס איז בעשטימט געווארען פאר גרויסע זאכען, געבראכט שפעטער דעם יודענטום שמערץ און פיין, וועלכע האָבען איהם א צייט לאנג כמעט ווי פערניכטעט. דיעזע נייע ערשיינונג, דיעזע אלטע לעהרע אין נייעם קלייד, אדער בעסער געזאָגט, דיעזעס עסערטום מיט פרעמדע עלעמענטען איז דאָס קריסטענטום, וועלכעס האָט אָנגעהויבען צו ענטשטעהען אין יענער צייט־עפאָכע.

פון יעזוס זעלבסט זאָגט גרעץ פאָלגענדעס: „א דאנק זיין גאליעלישער אבשטאמונג האָט יעזוס ניט געקענט זיין אזא תלמיד־חכם, ווי די תלמידים פון שמאי און הלל אין יהודה. פון גליל האָט ער געקענט שעפען זיינע קנאָפּע קענטניסע אין זיין האלב אראמעאישע שפראך. זייענדיג ארעם אין טעארעטישע קענטניסע, איז ער געווען רייך אין געפיהל. ער האָט געהאט אין זיך איידעלקייט פון הארץ, מאָראלישען ערנסט, און לעבענסהייליגקייט אין א הויכער מדרגה. דאס קלינגט פון אלע זיינע ווערטער, און אפילו פון די געפעלשטע לעהרען, וועלכע זיינע אנהענגער האָבן בען פערברייטעט אין זיין נאָמען. די ווייכקייט פון יעזוס'ען און זיין עניוּת דערמאָנען אן הילף, וועלכער איז קענטיג געווען זיין מוסטער. הלל'ס שפריכווארט: „וואס דו ווילסט ניט דאָס מען זאָל דיר טאָן, זאָלסטו אויך דעם אנדערען ניט טאָן“, האָט ער גע־מאכט פאר דעם אויסגאנגספונקט פון זיינע לעהרען. אזוי ווי הלל האָט אויך יעזוס געהאלטען פאר די העכסטע טוגענד — שלום.

אנערקענען זיין וועלט־היסטאָרישע בעדייטונג, דערביי אבער ניט אריינפאלען אין דעם וואסערדיגען קאסמאָפאָליטיזם פון דער איד־ישער רעפאָרם און ניט פערלייקענען דעם האַראַקטער פון דער אידישער רעליגיאָן. דער אידישער געשיכטס־שרייבער דארף שוין היינט ניט זיין פאנאטיש אדער אינדיפערענט צו א רעליגיאָן, וועלכע איז זעלבסט א פראָדוקט און פאָלגליך א וועזענטליכער טייל פון דער אידישער געשיכטע. דער היסטאָריקער גרעץ האָט אין דריטען באנד פון זיין געשיכטע געלעזט דאס פראבלעם, ווי מען קען זיין א איד, א פרומער פאטריאטישער איד און אויך אַביעקטיוו בעאורטיילען יענע גרויסארטיגע ערשיינונג, וועלכע איז אין לויף פון אכטצעהן הונדערט יאהר געווען פאר דאס אידישע פאָלק נאָר א קוואַל פון פערפאָלגונגען און אונטערדריקונגען.

אייניגע פראָבען פון גרעץ וועלען ווייזען, מיט וואָס פאר א פרייהייט פון גייסט און טיעפ־קייט פון געפיהל א אידישער היסטאָריקער, וועלכער געהערט נישט צו דער רעפאָרם־פארטיי, קען אַכטשעצען דאָס קריסטענטום און זיינע גרינדער:

„בשעת יהודה האָט נאָך געציטערט“, שרייבט אונזער איד־שער היסטאָריקער (*), דאָס דער גובערנאַטאָר פאָנטיפּוֹס פּוֹלֵטוֹס זאָל נישט טאָן וועלכע עס איז געוואַלט־טעטיגקייט און דערמיט ארויסרופען א נייעם אויפשטאַנד און נייע ליידען, האָט זיך אָנגעהויבען צו ווייזען א נייע ערשיינונג אין לעבען. זי איז אין אָנהויב געווען אזוי קליין, דאס מען האָט זי לכתחילה גאָר נישט בעמערקט, זי איז אבער א דאנק די גינסטיגע אומשטענד־דען ביסלעכווייז געווארען אזוי געוואַלטיג און האָט דערגרייכט אזא ריזיגע מאכט, דאס זי האָט אָנגעצייכענט נייע וועגען פאר דער וועלט־געשיכטע... דאָס פאָלק ישראל האָט אָנגעהויבען ערנסט צו פעררירן קליינע זיין אויפגאבע: צו ווערען דער לעהרער פון די פעלקער.

„די נייע ערשיינונג, וועלכע איז ארויסגעוואקסען אונטער פּוֹלֵטוֹס, האָט דערוועקט די גרעסערע אינווענדיגע טיילנאָהמע בון די אומות העולם אן דער לעהרע פון יודענטום. אבער דיעזע

(*) געשיכטע פון די אידען, טהייל 3, קאפיטעל 11. זעה אויך טהייל 4, קאפיטעל 5, 8, 9. און אויך נאָמען 9, 14 און 19.

איסיים האָט ער געפֿעדרינט דעם אנשיי פאר יעדער שמועה. „איחר וואָלט נים שווערען“, אזוי האָט געלערנט יעזוס, „נים כיים הימעה, נים ביי דער ערד, נים ביי אייער קאָפּ, נאָר איחר וואָלט זאגן יאָ אָדער ניין“. די וואונדערדיילונגען, וועלכע ווערען איהם ציגען שריבען, בעזונדערס די פערטרייכונג פון בויגע נייסטער דורך אַבד שפּרעכען, זיינען געווען שטארק פערברייטעט צווישען די איסיים. עס ווערט נים בעטראכט אלס א בעזונדערעס וואונדער, דאָס יעזוס האָט געקענט פערטרייכען די שדים, נאָר עס ווערט דערזעהלעט, דאָס ער האָט עס געקענט, אזוי ווי די אנדערע, ד. ה. דאָס ער איז נים אַבגעשטאנען פון די איסיים. — אייך זיין גאנצער קרייז איז געווען שטאנען נאָהענט צו די איסיים. פון זיין ברודער יעקב ווערט דערזעהלעט, דאָס ער האָט געפיהרט א לעבען ווי די איסיים, האָט נים געטרינקען קיין וויין, האָט נים געגעסען קיין פלייש, האָט נים געווען שוואַרץ די האָר, האָט נים געברייכט קיין אייל און האָט זיך שטענדיג געקלוידיעט אין ליווענדלעכע קליידער. אבער יעזוס האָט ווארשיינליך איבערגענומען די וויכטיגע פארשיפטען פון די איסיים: די לעבע צו ארעמקייט, די פערזאכטונג פון רייכטום אין בעווייז, דעם קאמפניזם, די עהעלאָזונקייט, דעם אנשיי פון שמועה, די פערדייניגקייט צו היילען משיגענים און מסורבים. די אוניווערסעלעכע פונקטען פון די איסיים, זייער רייניגקייט, זייערע טביליזט, דאָס טראגען פון א גארטעל האָט יעזוס נים איבערגענומען. אפילו די טבילה איז ביי יעזוס נים געווען קיין וויכטיגער פונקט, ווארים עס ווערט ערנעץ נים דערזעהלעט, דאָס ער האָט דיעזע האנדלונג פארגענומען אדער זי געפֿעדרינט.

„בשעת יוהנן איז פון דעם קעניג הורדוס אריינגעזעצט געוואָרען אין די פעסטונג מאחעליס, האָט יעזוס געוואָלט נור פאָרטווערן דאָס ווערק פון זיין לעהרע. ער האָט אָנגעזאגט אזוי ווי יוהנן: „טהום תשובה, ווארים די מלכות השמים איז נאָהענט“, האָט אבער דערביי נים געמיינט, דאָס ער וועט האָבען א הייפטי ראָלע אין דעם מלכות השמים, דאָס הייסט אין דער קומענדיגער משיחצייט. יעזוס האָט אבער ווארשיינליך פערשטאנען, דאָס אויב זיין רוף וואָלט נים בלייבען ווי יוהנן'ס א קול אין דעם מדבר, נאָר אויב ער זאל האָבען א ווירקונג, דארף ער זיך דערמיט ווענדען נים

זיין נאנעם וועזען איז געווען אָננעמליכט פון יענער רעכערער פּרומקייט, וועלכע גיט אב צו נאָט גיט נאָר א שטונדע פון תפילה, א הייליגען טאָג, א שטימונג, נאָר וערען שריט פון לעבען, יעדע בעוועגונג פון דער נשמה, און אנפערטוויט זיך אין נאנעם צו איהם. ער איז געווען דורכגעדונגען פון דער ליבע צו דעם צווייטן טען, וועלכע דאס וידענטים פאָדערט אייך בנייע צו דעם פינה. ער האָט געוויס גיט געטאָלטען וויינע שינאליב, און וויינע פערדערער האָבען איהם געטאָן אינרעכט, ווען זיי האָבען איהם אריינגעלייגט אין טויל קללות אין לעבנלאזע ווערטער געגען ווען אייגענער מיר טער. ער האָט דערנעבן ווען אידעאל אין די ליידענדע טייער דען, אויף זיי דאס וידענטים פאָדערט עס: „זי וואָלט געדענען צו די אינטערדריקטע און גיט צו די אינטערדריקטער, וואָלט הערען זידלערייען און גיט ענטפערען אויף זיי, וואָלט אלעס טאָן אויס לייענע צו נאָט און וואָלט זיך פערען מיט די ליידענע (*).“

„ווען נאנענער געפיהל, וועלכער האָט פערזאכטיגט געוואלט טעטיגקייט, וועלטליכע שטרעבינגען אין פארטייטשקליכות, האָט גע- מוזט פיהרען יעזוס' צו די איסיים, וועלכע וויינען געווען פרעמד פון דער וועלט און איהרע הכלים. בשעת ווען דער טיכל, אדער בעסער געזאגט, דער אייז, האָט גערופען צו דער טיכל אין ירוש, צו תשובה און צו דער מלכות השמים, איז יעזוס צו איהם געגאנגען און האָט זיך געלאָזט טויפען. די לענגערע דערנעבן, האָט דער הימעל האָט זיך דערביי געעפענט, אין דאס דער דיה המדע האָט זיך אראנגעלאָזען אויף איהם ווי א טייל, אין האָט איהם אָנגע- זאָגט ווען בערות. אבנאחאל עס לאָזט זיך גיט בעווייזען, דאס יעד- זום איז ווירקליך אויפגענומען געווארען אין די בתה פון די איסיים, קען מען פיעלעס פון זיין לעבען אין ווירקען דאדורף ערגלערען, דאָס ער האָט אויפגענומען לעהרען פון די איסיים. אויף זיי די איסיים האָט יעזוס הויך געהאלטען די פרויזייליגע ארעמקייט אין האָט פערזאכטעט דעם רייכטום, דאָס געלט, אויף זיי די איסיים האָט אויך יעזוס געפרעדיגט די שותפות פון דעם רייכטום. ווי די

(*) שבת פ"ח, ב', וטא כ"ג, א', גוסון ל"ג, ב'. דויע קוועלע האָט דעם האַראַקטער פון אַן אלטער בריתא.

נע מען האָט אויסגעמירטן פאר זייער פערסענליכקייט צו די רוי-
מישע אינטערעסען, און וועלכע האָבען זיך אכגעווענדעט פון דער
תורה און האָבען געפיהרט א ווילדעס לעבען, ניט קימערענדיג זיך
פאר די פערנאנגענהייט און ציקונפט. עס זיינען געווען אינאיינ-
סענדע, נידריגע האנדלעכע און קנעכט, „עסהארץ“, וועלכע הא-
בען זעלטען געהאט א געלעגענהייט, צו קומען אין ירושלים, צו
זעהן דעם בית המקדש און צו הערען אדער צו פערשטעהן די תורה.
פאר דיעזע האָט דער סיני ניט געפלאכט און די נביאים האָבען
ניט גערעדט, ווארום די תלמידותיהם האָבען ניט פערברייטעט
צווישען זיי די קענטניס פון דער תורה און די נביאים.

„צו דינע פאלקספלאכען האָט זיך יעזום געוואלט ווענדען,
כדי זיי ארויסצורייסען פון זייער אינוויסענהייט, פון זייער שמוץ
און מאַראלישער געפאלענקייט, פון זייער פערפערטדונג צו גאט
און זיין געזעץ. ער האָט אין זיך געפיהלט דעם בערוף, „צו רא-
טעווען די פערלאָרענע שאַפּ פון הויז ישראל“. „די געוונדע, דאָס
הייסט די וועלכע עס ווייסען און פאלגען דאָס געזעץ, בעדארפן
קיין דאָסטאָד ניט“, אזוי האָט ער זיך אָפּגעהערציג אויסגעדרוקט,
נאָך די קראַנקע, כדי קיינער פון זיי זאָל ניט געהן פערלאָרען“ (*).
„יעזום האָט עס פערשטאנען, ווי אויפצוהויבען צו זיך דינע
זינדיגע און שטייער-איינגאָהנער, ווי אָנגעפילען זייער זין מיט
ליבע צו גאט,“ כדי זיי זאָלען ווערען ווירדיגע קינדער פון פאָטער
אין הימעל“, ווי צו פעראידעלען זייער הארץ מיט הייליגקייט אין
צו פערבעסערען זייער לעבענסוועג, „כדי זיי זאָלען אריינקומען
אין דעם מלכות השמים“. דאָס איז געווען דאָס גרעסטע וואונ-
דער, וועלכעס ער האָט בעשאַפּען. דאָס זיינען געווען די טויבע.
וועלכע ער האָט געמאכט הערען, די בלינדע, וועלכע ער האָט גע-
עפענט די אויגען, די קראַנקע, וועלכע ער האָט געהיילט, די טייר-
טע, וועלכע ער האָט דערוועקט צום לעבען. די לענגעדע. וועלכע
האָט פערוואַנדעלט זיינע מאַראלישע וואונדער אין ווירטליכע, האָט
איהם דערמיט געוואלט פערשעליכען, האָט איהם אָבער נאָך פער-
פלאַנערט. א בעשאַפּער פון מענשען שטעהט אונענדליך העכער

(*) מתתיהו, 9, 12; 10, 5; 24; 18, 11, 14; 21, 31 און

גנדרעט שטעלען.

צום אידישען פאלק בכלל, נאָר צו א כעשטימטען קלאס. דער איי-
 דישער מיטעלקלאס, די איינוואוּנהער פון די קלענערע און גרעסערע
 שטעט, איז געווען מייסטענס אזוי שטארק דורכגעדרונגען פון
 יראת שמים, מאָראל און פרומקייט, דאס דער רוף צו תשובה וואלט
 פאר איהם ניט געהאט קיין זין. די ווערטער פון יענעם יונגען
 מאן צו יעזוס: „איך האָב פון מיין יוגענד אָן בעקאכטעט די גע-
 באַטען פון גאָט, האָב ניט געמאָרדעט, האָב ניט גע'נוואה'ט, האָב
 ניט גע'ננב'עט, ניט געשוואָרען פאלש, געעהרט פאָטער און מוטער,
 געליעבט מיין נעכסטען ווי זיך זעלבסט“, דיעזע ווערטער זיינען
 האַראַקטעריסטיש פאר די דורכשניטליכע מאָראל פון דעם איידי-
 שען מיטעלשטאנד אין יענער צייט. די שפעטערדיגע שילדערונג
 גען פון דער פערדאָרבענהייט פון דעם אידישען פאלק און די
 פרושים אין דער צייט פון יעזוס זיינען אויסגעטראכטע זאכען און
 ענטשפּרעכען ניט דער דאמאָליגער ווירקליכקייט. די תלמידים
 פון שמאי און הלל, די צייטגענאָסען פון יהודה הכנאי, די ביי-
 טערע שונאים פון הורדוס און די רוימער זיינען ניט געווען מאָ-
 ראליש קראנק און האָבען געוויס ניט געדארפט קיין דאָקטאָר.
 יעזוס האָט אויך נאָר ניט געוואלט זיי בעסער מאכען. ער האָט
 אבער אויך ניט געוואלט ווערען דער פערבעסערער פון די רייכע
 און אנגעזעהענע, פון די פריינד פון די רוימער און דעם מלכות
 הורדוס. זיי וואלטען געוויס כעהאנדעלט דעם אנגעלעהרטען מאָ-
 ראליפריידיגער מיט שפאָט און געלעכטער, ווען יעזוס וואלט זיי
 דערמאָנט זייער נאיה, זייער פערקויפליכקייט און זייער פרינציפ-
 פענאָאָגיקייט. יעזוס האָט זיך דערפאר געווענדעט נאָר צו די,
 ייעלכע זיינען ארויסגעשטויסען געווארען פון דער אידישער גע-
 זעלשאפט. אין ארץ ישראל זיינען דאמאלס געווען פיעלע, וועל-
 כע האָבען נאר נישט געוואוסט פון דער תורה, פון די אמת'ן פון
 יידענטום, פון זיין אלטער גלאַנצפולער געשיכטע און זיין צוקונפט.
 דאָס זיינען געווען מענטשען, וועלכע האָבען אריבערגעטרעטען דאס
 געזעץ „עברונים“ אָדער, ווי זיי האָבען זיך דאמאלס גערופען,
 ז י נ ד י נ ע, וועלכע זיינען פאר זייערע עבירות ארויסגעשטויסען
 געוואָרען פון דער געמיינדע און האָבען זיך צו איהר נאָר ניט גע-
 וואָלט אויסקעהרען. עס זיינען געווען שטייער-איינמאהנער, וועל-

אונטערנעגן הימל און ערד, איידער איין אות פון דער תורה"*) . דעם שבת האָט ער געהאַלטען הייליג. זיינע אידישע תלמידים האָבען שטרענג געהיט דעם שבת, און אויב זייער לעהרער וואָלט דעם שבת מחלל געווען, וואָלטען זיי אויך דעם שבת ניט געקענט האַלטען הייליג. יעזוס איז געווען נאָר געגען יענע שטרענגקייט פון שבת, אויף וועלכע עס זיינען בעשטאָנען די תלמידים פון בית שמאי, און לויט וועלכע מען האָט ניט געמאַרט שבת אפילו טאָן גוטס און היילען מענשען. יעזוס איז ניט געווען אפילו געגען קרבנות, ער האָט נאָר פערלאַנגט, אַקוראַט ווי די פרושים, דאָס איידער דער מענש זוכט פערגעבונג ביי גאָט, זאָל ער מאַכען שלום מיט די מענשען*). יעזוס איז אפילו ניט אויפגעטרעטען געגען תעניתים, נאָר געגען די פאַלשע הייליגקייט, מיט וועלכע מען פלעגט פערבינדען דעם פאַסטען. ער איז גאנץ געשטאַנען אויפ'ן באַדען פון יודענטום, און האָט אפילו פעראַכטעט די היידען, אונטער וועלכע מען האָט דאמאלס פערשטאַנען די אונטערדריקענדע רוימער און זייערע העלפער, די אַריענטאַלישע גריכען און סיריער. מיט די היידען האָט ער נאָר נישט ניט געוואָלט האָבען צו טאָן. „מען זאָל ניט אַרויסוואַרפען די הייליגקייט פאַר די הינט, און די פעריל פאַר די חזירים, ווארים זיי וועלען עס צוטרעטען מיט די פיס און פערניכטען“. בשעת אַ סיריש-גריכישע שריו פון פערניציען האָט איהם געבעטען, דאָס ער זאָל איהר היילען איהר מטורפ'דיגע טאָכטער, האָט ער איהר געענטפערט הארט: „איך בין נאָר געשיקט געוואָרען צו די פערלאַרענע שאָף פון ישראל, און עס איז ניט רעכט אַבצונעהמען דאָס ברויט פון די קינדער און עס אוועקוואַרפען פאַר די הינט“. זיינע תלמידים האָט ער פערזאָגט: „איהר זאָלט ניט געהן דעם וועג פון די היידען און זאָלט ניט אַריינגעהן אין די שטעדט פון די שומרונים“. יעזוס האָט זיך געהאַלטען אויף אַזא אופן שטרענג אן דאָס יודענטום, האָט ניט געוואָלט גרינדען קיין נייעם בונד*), נאָר האָט געוואָלט אריינ-

(*) מתתיהו, 7, 17, 19.

(*) משנא, סוף יומא.

(*) די בערג-פרעדיגט פון מתתיהו איז טיילווייז אַזוי געשריבען געוואָרען, אַזוי ווי יעזוס וואָלט וועלען אַרויסטרעטען מיט זיין ניער לעהרע געגען די תורה. עס איז אָבער זעהן אַ פראַגע אויב די בערג-פרעדיגט שטאַמט פון יעזוס.

איידער א וואונדער־מאכער. יעזוס האָט געלערנט זיינע תלמידים די טונגענדען פון די איסיים: עניוּת, אָרעמקייט, שלום און אחדות. ער האָט זיי געשטעלט אלס ביישפּיעל די קינדער, דאָס זיי זאָלען זיין אזוי ווי זיי ריין פון עבירות, און זאָלען קענען ווערען מיט־גלידער פון דעם אָנקומענדען מלכות המשיח. דאָס געבאָט פון דער לייעבע צו פרעמדע און פון שלום האָט ער געשטייגערט ביז זעלבסטלאָזיגקייט. „ווען אימיצער שלאָגט דיך אויף'ן באַק, שטעל איהם די צווייטע באַק אויס, און ווען אימיצער נעהמט ביי דיר אוועק דאָס אויבערסטע קלייד, טאָ גיב איהם אוועק דאָס העמד.“ די אָרעמע האָט ער געלערנט, דאָס זיי זאָלען ניט זאָרגען פאַר שפּייז און טראַנק און קליידונג. ער האָט זיי אָנגעוויזען אויף די פייגעלעך אין הימעל און די ליליען אויף דעם פעלד, וועלכע ווערען געשפּייזט און געקליידעט אָהן זאָרגען. צו די רייכע האָט ער געפרעדיגט, דאָס זיי זאָלען געבען אויף אזא אופן צדקה, „דאָס די לינקע האַנד זאָל ניט וויסען, וואָס די רעכטע טהוט.“ די פער־האַרטעוועטע פאַרמאָליסטען האָט ער געלערנט. ווי צו דאוונען אין זייער שטילען צימערל און האָט בעשאַפען דערצו א קורצע תפילה: „אונזער פאָטער“, וועלכע איז וואַרשיינליך געווען פערברייטעט צווישען די איסיים.

„יעזוס האָט גאָר ניט געוואָלט ענדערן אָדער פערבעסערן די אידישע לעהרע אָדער בעשאַפען עטוואָס נייעס, ער האָט נאָר גע־וואָלט ערציהען די זינדיגע צו דער געטליכער לעהרע, און זיי מאַכען ווירדיג פאַר דעם מלכות המשיח. ער האָט אונטערשטריכען די איינהייט פון גאָט און האָט דורכאויס ניט געוואָלט אָבשוואַכען דעם גאָט־בעגריף פון יודענטום. בשעת אַ תלמיד־חכם האָט איהם אַמאָל געפרעגט, וואָס איז דער אמת פון יודענטום, האָט ער גע־ענטפערט: „שמע ישראל ד' אלהינו ד' אחד“, און „ואהבת לרעך כמוך“. דאָס זיינען די הויפט־מצוות. בשעת איינער האָט זיך צו איהם געווענדעט מיט די ווערטער: „גוטער לעהרער!“ האָט איהם יעזוס בעמערקט: „רוף מיך ניט גוטער, ווארום נאָר איינער איז א גוטער, מיין פאָטער אין הימעל“. זיינע אָנהענגער, וועלכע זיינען טריי געבליבען דעם יודענטום, גיבען איבער זיינע ווערטער: „איך בין ניט געקומען כדי אויפצולעזען דאָס געזעץ, נאָר איך בין געקומען, כדי עס מקיים צו זיין. עס וועלען גיכער

בען געוואגט, דאָס ער איז דער נביא, וועלכען משה רבינו האָט אָנגעזאָגט. דאמאלס האָט יעזוס ביי זיי געפרעגט: „פאר וועמען האלט איהר מיר?“ שמעון פעטרוס האָט געענטפערט: „דו זעלבסט ביזט דער משיח (קריסטוס)“. יעזוס האָט געלויבט דעם שארפען בליק פון פעטרוס, האָט מודה געווען, דאָס ער איז משיח, האָט אָבער פערבאָטען זיינע תלמידים דערפון יעצט צו רעדען*.) דאָס איז געווען די געהיימניספולע געבורטס־שטונדע פון קריסטענ־טום. בשעת שפעטער האָבען איהם זיינע נאָהנטע תלמידים שמעון פעטרוס, יעקב און יוחנן בעמערקט, דאָס פאר משיח'ן מוז דאָך קומען אליהו הנביא, האָט יעזוס געענטפערט, דאס אליהו איז שוין געקומען אין דער געשטאלט פון יוחנן הטובל, אבער דאָס קיינער האָט איהם ניט דערקענט*.) האָט יעזוס ווירקליך געהאט דיעזען געדאנק פון אָנפאנג אן אין דער טיעפעניש פון זיין נשמה? אדער איז איהם דיעזער געדאנק ערשט געקומען דורך דעם ערפאלג פון זיין פּרעדיגט? דאָס איז א רעטזעל, וועלכער וועט ווארשיינליך קיינ־מאָל ניט קענען געלעזט ווערען. אבוואהל יעזוס האָט זיך דאָ דאָס ערשטע מאָל ערקלערט פאר משיח'ן, האָט ער זיך אָבער קיינ־מאָל אליין ניט אָנגערופען משיח, נאָר ער האָט געברויכט דערפאר אנדערע אויסדרוקע, וועלכע זיינען אָהן צווייפל געווען גערבריי־טעם צווישען די איסיים. ער האָט זיך אָנגערופען מענשען־זאָהן (ברנש), אַזוי ווי ביי דניאל (7-13): חזה הוית בחזוי לילא ואת עם ענני שמיא כבר נש אתה הוא ועדעתיק יומיא“. דיעזען פסוק האָט מען דאמאלס געמיינטשט אויף משיח'ן*). יעזוס האָט נאָך אַנאָנדער וואָרט געברויכט פאר זיך, „זוהן פון גאט“, אויסמיטשענדיג דעם פסוק פון תהילים (7,2): „ד' אמר לי בני אתה אני היום ילדתיך“. דיעזען פסוק האָט מען דאמאלס אויך

(*) מתתיהו 16, 18—20. אין עוואַנגעליום פון מאַרקוס. 8, 27—30, קלינגט דיזע מעשה נאָך פיעל אורשפרינגליכער. ביי לוקאס, 9, 18, האָט דיזע מעשה שוין פערלאָרען איהר אורשפרינגליכע פרישקייט.

(*) מתתיהו 17, 10, 8.

(*) מתתיהו 8, 40; 10, 27.

(*) פנחדרין ז"ת, א.

ברענגען די עקזיסטירענדע רעליגיעזע און מאָראַלישע געדאַנקען אין אַזעלכע הערצער, וועלכע זיינען ביז יעצט געווען קאַלט. יעזום האָט אפילו נישט געפרעדיגט די חשארות הנפש, נאָר תחית המתים*). אַזוי ווי אַלע איבעריגע לעהרער פון יודענטום אין יענער צייט. די אויפערשטעהונג פון די גערעכטע און פּרומע וועט פאַר-קומען אויף דיזער וועלט, און עס וועט בעגרינדעט ווערען אַ נייע אָרדנונג, דער עולם הבא. דיזעזע צוקינפטיגע וועלט האָט זיך יע-זום פאַרגעשטעלט אקוראַט ווי די פרושים און איסיים, אין צוזאַ-מענהאַנג מיט די ימות-המשיח, מיט דעם קומען פון דעם מלכות השמים. פאַר די זינדיגע, וועלכע טהוען נישט קיין תשובה, האָט ער אויך געהאַט אַ פייערליכען גיהנום*). זיין פערדיענסט בעשטעהט אבער הויפטזעכליך דארין, דאס ער האָט די פאַרשריפ-טען פון יודענטום געהאַטער געבראַכט צום הארצען און צום געפיהל, דאָס ער האָט אויפגעפאַסט דאָס פערהעלטניס פון די אידען צו זייער נאָט, ווי פון קינדער צו זייער פאָטער, האָס ער האָט אונטערנע-שטריכען די ברידערליכקייט פון אַלע מענשען, דאָס ער האָט אַרויס-געשטעלט פאַראַוים די מאָראַל, און דאס ער האָט אריינגעבראַכט דיזעזע לעהרע פון הייליגקייט אין די הערצער פון אונמאַראַלישע געשעפפּען.

„אַמאָל וואָס יעזום ענטדעקט צו זיינע נאָהענטע תלמידים דאָס ציעל פון אַלע זיינע געדאַנקען, דעם געהיימיניס פון זיין האַרץ. ער האָט זיי אוועקגעפיהרט אין אַ ווייטע געגענד ביים באַרג חרמון, נישט ווייט פון צעזאַרעאַ, וואו דער ירדן שטראָמט אַרויס פון די מעכטיגע פעלזען. אין דיזעזער שוידערליכער סביבה האָט ער גע-וואָלט ענטדעקען זיי זיין געהיימסטען געדאַנק. אָבער ער האָט דאָס געמאַכט אויף אַזאַ אופן, האָס זיינע תלמידים האָבען אַזוי צו זא-גען אַליין געטראָפּען זיין געדאַנק, דאָס ער איז דער ערוואַרטע-טער משיח. ער האָט זיי געפרעגט, פאַר וואס פאַר אַ מענשען זיינע אנהענגער האַלטען איהם. אייניגע האָבען געזאָגט, דאס ער איז אליהו הנביא, וועלכער מוז קומען פאַר משיח'ן. אַנדערע האָ-

(*) מתתיהו 22, 23—32.

(*) מתתיהו 5, 22.

זעלביגער שיקואל ווי יוחנן הטובל, אדער האָט ער געוואלט צונויפֿ-
 זאמלען א גרעסערען קרייז פון אנהענגער, כדי אויפצוטרעטען מיט
 מעהר מאכט אלס משיח? מען וועט קיינמאל ניט קענען ארויס-
 געפינען דעם ריכטיגען גרונד. צו זיינע תלמידים האָט ער גע-
 זאגט, דאס די צייט איז נאָך ניט געקומען, אבער דאס א צייט
 וועט קומען, „וואו זיי וועלען קענען מיטטיילען אין ליכט, וואָס
 ער האָט זיי געזאָגט אין דונקעל, און דאס זיי וועלען קענען פרע-
 דיגען פון די דעכער, וואָס זיי הערען יעצט איינגערוימט אין די
 אויערען.“ עס האָט אבער פאסירט דאס געגענטייל פון דעם, וואס
 יעזוס און זיינע תלמידים האָבען ערווארטעט. ווי באלד עס איז
 בעקאנט געווארען, דאס יעזוס פון נצרת פרעדיגט ניט נאָר דעם
 מלכות השמים, נאָר דאָס ער זעלבסט איז משיח, איז די עפענט-
 ליכע מיינונג געווארען געגען איהם. מען האָט פון איהם ערוואר-
 טעט צייכען און בעווייזען, דאָס ער איז משיח. ער האָט אבער די
 צייכען ניט געקענט געבען און האָט אויסגעמיערען די פראגע.
 פיעלע פון זיינע אנהענגער זיינען פון איהם דערפאר אכגעפאלען און
 ניט מעהר „גענאנגען אין זיין וועג“. יעזוס האָט געמוזט דערפאר
 עטוואס טאָן, כדי זיין ווערק צו קרוינען, אדער ער וואלט געמוזט
 אונטערגעהן. די תלמידים האָבען פון איהם ערווארטעט, דאס ער
 וועט זיך פסח אין בית המקדש אין ירושלים ערקלערען פאר משיח
 פאר'ן גאנצען פאָלק. עס ווערט דערצעהלט, דאס זיינע אייגענע
 ברידער האָבען בעשטאנען, דאס ער זאל געהען נאָך יהודה, „כדי
 זיינע תלמידים זאָלען ענדליך זעהן זיין ווערק, וואָרום קיינער
 טוט נאָר נישט ניט פערבאָרגענערהייט, נאָר אפען, און ווען דו
 טוסט עטוואס, זאָ ווער נתגלה צו דער וועלט.“ אזוי האָט זיך
 יעזוס געמוזט ענדליך ענטשליסען, צו געהען אויף דעם געפעהרלי-
 כען וועג. ווי לאנג ער האָט נאָך געפרעדיגט אין גליל, איז ניט
 בעקאנט. די הויפט־קוועלען זאגען, דאס זיין ווירקזאמקייט האָט
 געדויערט נאָר איין איינציגעס יאהר. לויט די שפעטערדיגע קווע-
 לען האָט זי אבער געדויערט דריי יאהר.* „יעזוס האָט דאמאלס
 ניט געהאט אין זיין צו שטעלען זיך אין געגענזאץ צום יודענטום

* אורעניאוס קאנטרא הערעזעס. II, 38—39.

צווישען אירען אויסגעטייטשט אויף משיח'ן*). האָט יעזוס דיעזען אויסדרוק געברויכט נור אַלס אַ בילד אָדער אין ווירקליכען וואָרט־זין? אויף וויפּיעל מיר ווייסען, האָט ער דאס קיינמאָל נישט ער־קלערט גענויער, אפילו בשעת ער איז געשטאַנען פאר זיין בית דין און איז פּעראורטיילט געווארען צום טויט. זיינע תלמידים זיינען שפּעטער נישט געווען איינשטימיג מכה דעם זין פון דיעזען וואָרט און האָבען זיך געשפּאַלטען צוליב דעם אין צוויי פּאַרטייען. „יעזוס האָט אויך געברויכט אנדערע אָבער גאַנץ אונשולדיגע נעמען פאר זיין משיחיות, ווי „הימילס ברויט“ (מז), „ברויט פון לעבען“ (*), אַלץ אויסדריקע, וועלכע זיינען געווען פּערברייטעט צווישען די איסיים. זיינע תלמידים האָט ער גערופּען „דאָס זאַלץ פון דער וועלט“ (*). ווי יעזוס האָט זיך פארגעשטעלט די ביאת המשיח, איז נישט קלאָר. עס איז אבער געווען, דאָס ער האָט דערביי געקלערט נאָך וועגען דעם פּאַלק ישראל, וועלכעס ער האָט געוואלט ערלעזען פון די זיגד און אויך פון דעם שווערען יאָך פון די רוימער (*). אַלס קריסטען האָט יעדער זום אקוראט אזוי ווייניג געקלערט וועגען די היידען, ווי פריהער בשעת ער איז געווען יוחנן'ס תלמיד. די גאולה האָט זיך יעזוס אָהן ספק פארגעשטעלט אויף פּאַלגענערען אופן: ווען דאס אידישע פּאַלק וועט זיך דורך לעבע צו גאט און צו מענשען, דורך פּרייוויליג־גע אַרימקייט דערהויבען צו אַ העכערען לעבען, דאן וועט גאט אויס לעבע צו זיין פּאַלק עס בעלוינען מיט אַלע ניסים, מיט דער בע־פּרייאונג פון דער פרעמדער הערשאפט, מיט דער אומקעהרונג פון די פּערטריבענע, מיט דעם אמאָליגען גלאַנץ פון דוד'ס צייטען. דאָס איז אַ שענער חלום, וועלכער האָט זיך נאָך נישט פּערווירקליכט נאָך אכטצען יאהרהונדערטען.

„בשעת יעזוס האָט זיך ענטדעקט צו זיינע תלמידים אַלס משיח האָט ער זיי פּערזאָנט עס צו האַלטען בסוד. האָט ער מורא גע־האט פאר דעם קעניג הורדוס, דאס איהם זאל נישט טרעפּען דער

(* סוכה נ"ב, א.

(* יוחנן 6, 35, 41.

(* מתתיהו 5, 13—14.

(* לוקאס 24, 21.

נאָר פערקויפט פאר געלד צו אלע, וועלכע האָבען געבראכט קרבנות אין נדבות, וויין, אייל און מעהל (*). יעזוס האָט ווארשיינליך פראָטעסטירט געגען דעם מיסברויך, וואס דער בית המקדש מאכט גע-שעפטען, און דיעזער פראטעסט איז אין דער לעגענדע פערוואנדעלט געווארען אין א טהאט.

„איבערהויפט איז דער וויכטיגסטער קאפיטעל פון זיין לעבען, די שטעלונג, וועלכע ער האָט גענומען אין ירושלים בנוגע צום פאָלק, צו די סנהדרין און צו די פארטייען, געבליבען דונקעל און פול מיט לעגענדארע אויסשמוקונגען און דערגעצונגען. דער גע-בילדעטער טייל פון פאָלק האָט ניט געקענט ערווארטען די גאולה פון אַ מאָן פון גליל, וועלכער איז ניט געווען קיין תלמיד חכם. מען האָט ערווארטעט משיח'ן פון בית-לחם און פון מלכות בית דוד. דער שפריכוואָרט: „פון נצרת קען קיין גוטס ניט ארויסקומען“, איז ענטשטאנען ווארשיינליך דאמאלס. די פרומע זיינען געווען זיינע געגנער, ווארום ער פלעגט ארומנעהן מיט זינדיגע און מיט שטייער-איינמאָנער, האָט מיט זיי געגעסען און געטרונקען. אפילו יוחנ'ס תלמידים, דאָס הייסט די איסיים, איז ניט געפעלען גע-וואָרען זיין פיהרונג (*).

„די תלמידים פון בית שמאי איז ניט געפעלען געוואָרען, וואָס ער האָט געהיילט אום שבת. זיי האָבען זיך ניט געקענט פאָרשטעל-לען אַ משיח, וועלכער איז מחלל שבת. די קנאים האָבען ניט גע-קענט ערוואָרטען קיין גרויסעס פון יעזוס, ווייל ער האָט געפרעדיגט נאָר שלום, האָט ניט אָנגעפילט זיינע אנהענגער מיט האָס קעגען די רוימער, נאָר האָט געפרעדיגט, דאָס זיי זאָלען זיך אונטערוואָרפען פרייוויליג אונטער די רוימישע שטייערען: „ניט דעם קיסר, וואָס דעם קיסר געהערט, און גאָט וואָס גאָט געהערט“. דורך אַלע דיעזע אייגענטימליכקייטען, וועלכע האָבען זיך ניט געפאָסט צו משיח'ן, איז דער מיטעלשטאנד און בעזונדערס דער אנגעזעהענער טהייל פון דער נאציאָן געווען קאָלט צו איהם און האָבען איהם געוויס ניט געגעבען קיין גוטע אויפגאָהמע אין ירושלים. דאָס אלעס איז אָבער

(*) שקלים 3, 4; 5.4.

(*) מתתיהו 11, 19.

און האָט נאָך דעם דין פון די עול־ירגל געמידען שומרון און איז געקומען אין ירושלים דורך עבר לירדן*.) צו א פרוש האָט ער דאמאלס געזאגט: „ווען דו ווילסט האָבען עולם הבא, דאן היט דאָס געזעץ, פערקויף דיין האָב און נוט און גיב עס אָב צו ארימע“, דאָס הייסט צוטייל עס מיט מיינע אנהענגער, וועלכע גלויבען אין אָרעמקייט. בשעת ער איז געקומען איבער יריחו אין ירושלים, האָט ער זיך ניט בעזעצט אין שטאָרט, נאָר אויסערהאלב פון שטאָרט אין דעם האָרף בתניה אין דער מערב־זייט פון הר הזיתים, וואו עס האָבען זיך אויפגעהאלטען די מצורעים. אין דעם הויז פון אזא מצורע, וועלכער האָט זיך גערופען שמעון, האָט ער געפונען אַ וואָהנונג. די אנדערע אנהענגער, וועלכע ער האָט געפונען אין בתניה, האָבען אויך געהערט צו דעם נידערען שטאָנד, ווי ל א - צ א ר ו ס און זיינע שוועסטער מרים און מאַרטאָ. די קוועלען דערמאָנען נאָר איין איינציגען רייכען און אנגעזעהענעם מאַן פון ירושלים, וועלכער איז געווארען אַן אנהענגער פון יעזוס, יוסף פון ערימיתא.

„די לעגענדע בעשרייבט פאנטאסטיש דאָס אריינפאהרען פון יעזוס אין ירושלים און זיין אויפטרעטען אין בית המקדש. דאָס פאָלק, אזוי ווערט דערצעהלט, האָט איהם בעגלייטעט אין ירושלים מיט אַ טריאומף און מיט דעם געזאָנג פון הושענא. אָבער דאָס זעלביגע פאָלק האָט איינגע טעג שפּעטער געפאָדערט זיין טויט. ביידע זאכען זיינען אָבער אויסגעטראכט, ערשטענס כדי צו שיל־דערען יעזוס, ווי דעם משיח, און צווייטענס כדי אַרױפצואוואַרען די שולד פון זיין הינריכטונג אויף דאָס גאנצע פאָלק ישראל. ניט היסטאָריש איז אויך די מעשה, דאס יעזוס האָט פערטריבען פון בית המקדש די פערקויפער פון טויבען, און דאס ער האָט איבערגע־קעהרט די טישען פון די חלפנים פאר די נדבות צום בית המקדש. אזעלכע האַנדלונגען וואלטען ניט געבליבען פערשוויגען אין די לײַ־טערארישע קוועלען פון יענער צייט. אויך איז ניט בעקאנט, דאס טויבען־הענדלער און חלפנים האָבען געהאלטען זייערע קראַמען א י נ ע ר ה א ל ב פון בית המקדש, ווארום דער בית המקדש האָט

* מתיתו 19, 1; מאַרקוס 10, 1

אָבער יעזוס, וועלכער איז אַרײַנגעפֿאָהרען מיט אַ טריאומף אין ירושלים און האָט עפענטליך געפרעדיגט אין בית המקדש, ניט געווען אלעמען בעקאנט? נאָכדעם ווי מען האָט איהם פֿערהאפטעט, זיינען אלע תלמידים פון איהם אַנטלאָפֿען, נאָר שמעון פעטרוס איז איהם נאָכגעגאנגען פון דער ווייטען. ערב פסח איז יעזוס געבראכט געוואָרען פֿאַר דעם סנהדרין. אָבער ניט דער גרויסער סנהדרין האָט איהם גע'משפט נאָר דער קליינער בית־דין פון דריי און צוואַנציג מיטגלידער, וואָרום דער פֿאַרזיצענדער איז ניט געווען דער ראש הסנהדרין פון בית הלל, נאָר דער כהן גדול יוסף קיפּאס. דער בית־דין האָט געוואָלט אויסגעפינען, אויב יעזוס האָט זיך אַרויסגעגעבען פֿאַר דעם זעהן פון גאָט, ווי די עדות האָבען דאָס געזאָגט. עס קלינגט אונגלויבליך, דאָס מען האָט איהם דערפֿאַר גע'משפט, ווייל ער האָט פֿריהער ערקלערט, דאָס ער קען צושטערען דעם בית המקדש און אויפבויען אין דריי טעג אַ נייעם. פֿאַר אזאָ זאָך וואָלט מען איהם ניט געקענט פֿערקלאָגען. ער איז געווען פֿערקלאָגט פֿאַר גדוף־השם (*). יעזוס האָט אויף די פֿראַגע פון דעם בית־דין ניט געענטפֿערט. בשעת דער ראש פון דעם בית־דין האָט איהם נאָך אַמאָל געפרעגט, אויב ער איז דער זעהן פון גאָט, האָט ער געענטפֿערט: „דו זאָגסט עס“ (*), און האָט ווייטער געזאָגט, מען וועט באַלד זעהען ווי דער מענשען־זעהן זיצט ביי דער רעכטער האַנד פון גאָטס טראָן, אַראָבלאָזענדיג זיך אויף די וואָלקען פון הימל. פון דיעזער ערקלערונג האָט דער בית־דין פֿערשטאַנען, דאָס ער בעטראַכטעט זיך פֿאַר דעם זעהן פון גאָט. דער כהן גדול האָט צו־ריסען זיינע קליידער און דער בית־דין האָט איהם פֿאַראורטיילט אַלס אַ גאָטעס־לעסטערער (*). פון דער ערצעהלונג פון די קריסט־ליכע קוועלען קען מען ניט זעהן, דאָס דער בית דין האָט איהם פֿאַר־אורטיילט אומגעזעכט. די עדות זיינען געווען געגען איהם. די

(*) מתתיהו 63.

(*) די פֿערפֿאַסער פון די עוואַנגעליען בעשרייבען דיזען פונקט מיט ווידערשפּרוכען.

(*) די דריי עלטסטע עוואַנגעליען זאָגען, דאָס דער בית־דין האָט איהם פֿעראורטיילט פֿאַר גדוף־השם. דאָס זעלביגע זאָגט אויך יוחנן,

נאך ניט געוועזען קיין גרונד פאר אן אנקלאגע געגען איהם און מען האט איהם גארנישט ניט געקענט טהון. דורך די מחלוקות פון בית-שמאי און בית-הלל איז די פרייע מיינונג געוואָרען א מנהג, און קיין נער איז ניט פערפאלגט געוואָרען פאר זיין רעליגיעזע מיינונג. זאָ לאנג ער האט ניט עובר געווען אויף די אָנגענומענע דינים פון דער רעליגיעזן און דעם גאָטעס-בעגריף פון יודענטום. — אָבער אויך אין דיעזען פונקט האט מען יעזוס ניט געקענט פארקלאָגען. עס האט זיך אפילו פארברייטעט א קלאנג, דאָס ער רופט זיך אַן דער זוהן פון גאָט, אַ וואָרט, וועלכעס איז געווען געווען זעהר שטארק גע-גען די רעליגיעזע איבערצייגונג פון דער אידישער נאציאָן. ווי האט אָבער דער בית דין געקענט אַרויסגעפינען, אויב ער גיט זיך ווירקליך אַרויס פאר דעם זוהן פון גאָט און וואָס פאר אַ בעדייטונג ער גיט דיעזען וואָרט? יעזוס האט וואַרשיינליך געברויכט דיעזעס וואָרט נור אין דעם ענגען קרייז פון זיינע תלמידים. ווי האט מען געקענט אַרויסגעפינען דאָס, וואָס איז געווען אַ געהיימניס פון דיעזען קרייז? מען האט געפונען פעררעטער אין דיעזען קרייז גופא. י ו ד א ס א י ס ק א ר י א ט, וועלכער האט פאר געלד אַרויס-געגעבען צו בית-דין דעמועלביגען מאַן, וועלכען ער האט פריהער געהאלטען פאר משיח. אַן אלטע אידישע קוועלע ערקלערט עס, צוליעב וואָס מען האט געדארפט האָבען דיעזען פעררעטער. בית דין האט געדארפט צוויי עדות, כדי צו פארקלאָגען יעזוס אַלס פאַל-שען נביא און פאַלקס-פּערפיהרער (מזיד). דער פעררעטער האט אַלזאָ געדארפט בריינגען יעזוס צו רעדען, כדי די צוויי בעהאלטע-נע עדות זאָלען קענען הערען יעדעס וואָרט (*). נאָך דער קריסט-ליכער קוועלע האט יודאס געגעבען אַ קוש יעזוס און אויף אַזא אופן איהם קענטיג געמאַכט פאר די האפער און דאָס פאַלק. איז דען

(*) תלמוד בבלי סנהדרין ס"ז, א', ירושלמי כ"ח: זכן עשו לבן סטרא בלוד ותלאוהו בערב פסח. כך עשו לבן סטרא בלוד. הזמינו עליו שני עדים והביאו אותו לבית דין וסקלוהו. — יעזוס און סטרא איז אין תלמוד דערזעלביגער נאָמען. די בעדייטונג פון דעם וואָרט „סטרא“ איז ניט קלאָר, די ערקלערונג וועלכע דער תלמוד בבלי גיט פון דיזען וואָרט (שבת ק"ד, ב', אין דער ניט-צענזורירטער אַמסטער-דאַמער אויסגאַבע פון 1645) איז אַן אויסגעטראַכטע.

וויס איז יעזוס אויף אזא אופן הינגעריכטעט געוואָרען, אָבער ער איז שוין געשטאָרבן פאר דער קרייצגונג. די קריסטליכע קוועלען דערצעהלען אָבער, דאָס ער איז אום ניין אוהר פארמיטאָג לעבעדיג גערהייר געקרייצט געוואָרען און דאָס ער האָט דריי אוהר נאָכמיטאָג ארויסגעהויכט זיין גייסט. זיין לעצטעס וואָרט איז געווען דער פסוק פון תהלים אין אראמעישער שפראך: „נאָט מיין נאָט, וואָס רום האָסט דו מיך פערלאָזען“ (אלי אלי למה שבקתני). כדי איהם צו פערשפאָטען, האָבען די רוימישע סאלדאטען אויפגעשריבען אויף דעם קרייץ: „יעזוס פון נאזארעט דער קעניג פון די אירען“. די קרייצגונג און ווארשיינליך אויך די קבורה איז פאָרגעקומען אויף סערהאלב פון שטאָרט אויף אַ בית הקברות פאר פאר'משפט'ע, וועלכער האָט זיך גערופען ג'ג'ת א (שיידעל-פלאַטץ). דאָס איז געוועזן דער סוף פון דעם מאן, וועלכער האָט געארבייט פאר די מאָרדאָלישע פערבעסערונג פון זיין פאָלק און איז געוואָרען אפשר דאָס אָפּפער פון אַ מיספערשטענדניס. זיין טויט איז געוואָרען די אור-זאכע פון אונזעהליגע ליידען און מאַרטערען פון די זיהן פון זיין פאָלק. מיליאָנען פון געבראָכענע הערצער און אויגען האָבען נאָך אלץ ניט בעצאָהלט פאר זיין טויט. ער איז דער איינציגער געבאָרענער פון אַ פרוי, פון וועלכען מען קען זאָגען: ער האָט מיט זיין טויט מעהר געווירקט, איידער מיט זיין לעבען. דער שיידעל-פלאַטץ גלנטא איז געוואָרען פאר די היסטאָרישע וועלט אַ נייער סיני.“ (געשיכטע דער יודען, 3טער טייל, 2טע אויפלאַגע, לייפציג.)

דער אידישער היסטאָריקער בעווייזט, דאָס דורך די אנשליסונג פון דעם אפאָסטעל פאָולוס צו דער היידנישער לעבענס-אנשויאונג איז שוין אין דער ערשטער קריסטליכער געמיינדע ענטשטאנען אַ מחלוקת, וואָס איהרע שפורען לאָזען זיך דייטליך דערקענען אין די עוואנגעליען, וואָס די עלטעסטע פון זיי זיינען פערפאסט געוואָרען אין דער צייט פון ברכוכבא (132-135). — כדי צו עראַבערן די היידנישע וועלט, האָט די טאָכטער פון יודענטום געמוזט מאַכען אַקוראט אזוי פיעל הנחות דעם היידענטום, ווי דאָס היידענטום דעם יודענטום.

דאָס קריסטענטום איז געווען אַן אָבפאלונג פון קלאסישען ווע-זען פון יודענטום און היידענטום. — דאָס יודענטום בעמראכטעט

בעשטעטיגונג פון דעם טויט-אורטייל האָט דער סנהדרין בעקומען פון דעם גובערנאטאָר פאנטיאָס-פילאטוס, וועלכער איז דאמאָלסט אין דער צייט פון יום-טוב געווען אין ירושלים.

„פילאטוס, פאַר וועלכען מען האָט געבראַכט יעזוס, האָט איהם נאָכאַמאָל געפרעגט, אויב ער גיט זיך אַרויס פאַר משיח'ן און פאַר דעם מלך-היהודים. אַזוי ווי יעזוס האָט דאָרויף געענטפערט: „דו זאָגסט עס“ (*), האָט פילאטוס בעשטעטיגט דעם טויט-אורטייל. דאָס יעזוס איז פאַרשפּאַטעט געוואָרען און האָט געמוזט טראָגן די קרוין פון דערנער, דאָרין זיינען שולדיג ניט די אידען נאָר די רוימער, וועלכע האָבען אויף אַזאָ אופן געוואָלט פערשפּאַטען די אידישע נאַציאָן. דער אידישער בית-דין האָט ניט געהאט קיין האט צו זיין פערזאָן, און מען האָט איהם געלאָזט געבען ווי יעדען פאַר-אורטיילטען אַ בעכער מיט וויין און בשמים, כדי איהם צו בעמייבען און גרינגער צו מאַכען זיינע טויט-שמערצען (*). דיעזער בשמים בעכער איז געגעבען געוואָרען פון רחמנות. נאָך דעם דאמאָלריגען דין האָט אַ נאָמעס לעסטערער געקומט אַ פרייהער סקילה און נאָך זיין טויט האָט מען איהם געדאַרפט צושלאָגען צום קרייץ (*). גע-

(*) די דריי עלטערע עוואַנגעליען (מתתיהו 27, 11; מאַרקוס 15, 2; לוקאס, 23, 8) דערזעהלען פון יעזוס, דאָס ער האָט געענטפערט: דו זאָגסט עס. לויט יוחנן 18, 34 האָט יעזוס געלייקענט די פראַגע מיט דער געגענפראַגע: „זאָגסט דו דאָס פון דיר זעלבסט, אָדער האָבען עס אַנדערע וועגען מיר געזאָגט“ און דורך די ערקלערונג: „מיין מלוכה איז ניט פון דיעזער וועלט“.

(*) מתתיהו 27, 24, אבל רבתי II, 9. סנהדרין מ"ג, א'. ביי די עוואַנגעליען איז דאָס אָבער אָנגעגעבען אַלס אַ גרויזאַמקייט געגען יער-זום. אויך דערזעהלען די עוואַנגעליען פערשיעדען מכה דער פליסיג-קייט, וועלכע איז איהם געגעבען געוואָרען. מאַרקוס דערזעהלט אַקוראַט ווי דער תלמוד פון ו ו י י א ו ן ב ש מ י ם; מתתיהו רעדט וועגען ע ס י ג מ י ם ג א ל. די איבריגע עוואַנגעליסטען דער-זעהלען דערפון בכלל גאַרנישט.

(*) לויט דער משנה סנהדרין 5, 7, קומט פאַר גדוף חשם און עבודה זרה נאָך סקילה אויך קרייצגיגונג, אָבער נאָך דעם ווי דער חינגע-ריכטעמער איז שוין געשמאַרבען. אויך יעזוס איז געוויס אויף אַזאָ אופן חינגעריכטעט געוואָרען. די עוואַנגעליען דערמאָנען אָבער ניט פון סקילה, נאָר פון קרייצגיגונג פון דעם לעבעדיגען, און דאָס איז גע-וויס ניט ריכטיג.

געוואָרען אַ היידנישער מענש, כדי צו דערהויבען די פעלקער צום גייסט און זיי פאַרצובעריימען פאַר אַ צוקינפטיגע, בעסערע, געטליכע וועלט, וועלכע איז פאַרגעשטעלט געוואָרען אלס אַ איבערנאַטירליכע, אלס אַ יענזייטיגע.

דיזע יענזייטיגע וועלט איז אָבער אין לויף פון דער היסטאָרישער ענטוויקלונג, וואָס מעהר די פעלקער האָבען זיך ערהויבען צו דער אידישער געשיכטס־עליגיאָן, געוואָרען אלץ מעהר אַ דיזע וועלט. און וואָס מעהר די היידנישע וועלט איז געוואָרען אידישער, דאָס הייסט הומאַניטערער, אלץ מעהר האָבען זיך די אידען געקענט בעטייליגען און דער קולטור פון דיזער וועלט, וועלכע פראַגרעסירט פאַראיינס צום בעסערען. נאָך לאַנגע קעמפֿן פֿען צווישען דער היידנישער וועלט־אַנשוואַונג, וועלכע איז געווען פערזונקען אין זינדליכקייט און באַרבאַרישע געוואַלט־טעטיגקייט, און דער אידישער וועלט־אַנשוואַונג, וועלכע האָט זיך אויפגעלעזט אין ספיריטואַליסטישען מיסטיציזם, האָט אין האַללאַנד די מאָר־גענזון פון דער מאָדערנער ציוויליזאַציאָן אָנגעהויבען אַרויסגייען איהרע שטראַהלען איבער אַ בעסערע וועלט. דאמאלס האָט אַ איד געגעבען דעם סיגנאַל, דאָס עס האָט זיך פאַללענדעט דער גייסטיגער ענטוויקלונגס־פראַצעס פון דער וועלט־היסטאָרישער מענשהייט.

3

די גענעטישע וועלט־אַנשוואַונג (*).

נאָכדעם ווי ספֿינאָז אַ איבערזעצט געוואָרען אויף אין דער העברעאישער שפראַך, איז געקומען די צייט, דאָס מען זאָל פערטיידיגען דיזען גרויסען אידישען לעהרער פון אידישע מיספערשטענדניסען. — וואָס ל ו צ א ט א זאָגט וועגען ספֿינאָז, בעווייזט נאָך, דאָס דיזער אויסגעצייכענטער העברעאישט האָט דאָ בעטרעטען אַ גאַנץ פרעמדעס פֿעלד. — ביי ספֿינאָז, וועל־

נאך ביז היינט די וועלט אלס דאָס הייליגע פּראָדוקט פון אַן איין־
 איינציגען וועזען. פאַר דאָס היידענטום אָבער, וועלכעס האָט דער־
 גרייכט אין גריכענלאַנד זיין קלאַסישע ערשיינונג, איז די געמליכע
 האַרמאָנישע איינהייט געווען אַ פּראָדוקט פון דער מאַניפּאָליטיג־
 קייט פון דער וועלט, וועלכע איז פאַרגעשטעלט געוואָרען אלס איין־
 ביג. — דער שעפּפּערישער מהות פון דעם יודענטום איז ניט אונז־
 טערעגאנגען צוזאַמען מיט זיין קלאַסישער שעפּפונג, וואָרום דער
 אידישער שעפּפּער איז נאָך ניט פאַרשוואַנדען אין זיין שעפּפונג.
 דאָס קלאַסישע היידענטום אָבער האָט פּערלאָרען זיין גענויס צו־
 זאַמען מיט זיין קולטור, וואָס איהרע וואורצלען זיינען געלעגען
 אויף דער אויבערפלעכע פון דעם באָדען און זיינען שפּעטער אַראָב־
 געווישט געוואָרען אין דעם מבול פון דער פּעלקערוואַנדערונג. —
 די היידען, וועלכע האָבען געזעהען ווי זייער אייגענעם שעפּפּערישעם
 וועזען איז פּערגריכטעט געוואָרען צוזאַמען מיט דעם באָדען, אויף
 וועלכען עס האָט געלעבט, האָבען מיט אַמאָל אָנגעהויבען צו בע־
 טראַכטען די אלס אייביג פאַרגעשטעלטע געמליכע האַרמאָניע פון
 דער מאַניפּאָליטיגער וועלט פאַר אַ זינדיגע, פון גאָט אָבגעפאַלענע
 און געשטראָפּטע וועלט. דאָס היידענטום איז אַנטלאָפּען צו דעם
 אויסער־וועלטליכען שעפּפּערישען גייסט פון יודענטום. פון דער
 אנדער זייט האָבען דאָס רעליגיעזע בעדירפנים פון די היידען גע־
 קענט בעפרידיגען נור אַזעלכע אידען, וועלכע זיינען פאַרפּרעמדעט
 געוואָרען פון זייער אייגענער וועלט, זיינען אָבגעפאַלען פון יודענ־
 טום און זיינען פּערזונקען אין די אָבשטאַרבענדע היידנישע וועלט,
 כּדי זיך פון דיעזער און מיט דיעזער וועלט צו דערהויבען צו דעם
 גייסט, וועלכער האָט זיי בעזעעלט. מיט אנדערע ווערטער, נאָך
 אַזעלכע אידען האָבען געקענט בעפרידיגען דאָס רעליגיעזע בעדירפ־
 נים פון די היידען, וועלכע האָבען זיך בעטראַכט שוין ניט אלס
 דאָס הייליגע פּראָדוקט פון אַ הייליגען וועזען, נאָר אלס זינדיגע
 און אָבגעפאַלענע פון גאָט. — אזוי איז ענטשטאַנען די דאָפּעלטע
 אָבפאַלונג פון דעם וועלטליכען פון געמליכען און פון דעם געמלי־
 כען פון וועלטליכען. אזוי איז ענטשטאַנען אַ ניט־וועלטליכעם יו־
 דענטום אין אַ געטערלאָזען היידענטום, עס איז ענטשטאַנען די
 קריסטליכע וועלט־אנשוואונג פון אַ אידישען הייליגען, וועלכער איז

לער שעפפונג, וועלכע קען נור ארויספליסען פון דעם אור-קוואַל פון יעדען לעבען, פון דעם שעפפערישען וועזען. די התגלות פון דער הייליגער געשיכטע, וועלכע קען זיך ענדיגען נאָר מיט דיעזער געשיכטע אליין, שטאמט אונמיטעלבאר פון גאָט. דיעזע התגלות איז אָבער ניט אַן אויסנאָמע פון דעם אויביגען געזעץ, וועלכעס וואלטעט אין דער קאָסמישער און ארגאנישער וועלט. פערקעהרט, דיעזע התגלות ברענגט נאָכאמאָל אויף א דייטליכען אופן ארויס דאס אלגעמיינע געזעץ אין דער סאציאלער מענשענוועלט און מאכט דערקענען די הייליגע פון דעם פאָלק ישראל אלס דאס שעפפערישע וועזען פון דאס גאנצע לעבען. דורך דאס רעליגיעזע זע זשעניע פון די אידען און זייער התגלות איז ענטשטאנען די איינהייטליכע, הייליגע, היסטאָרישע ענטוויקלונג, וועלכע איז, אקוראט ווי די ענטוויקלונג פון קאָסמישען און ארגאנישען לעבען, דער העכסטער בעווייז פאר די געטליכע הערשאפט אין נאטור און געשיכטע. די התגלות פון דעם גייסט, וועלכער לעבט ביי אידען, נעהמט ניט נאָר אריין די וועלט-געשיכטע, נאָר אונז די געשיכטע פון דער וועלט, די ענטשטעהונג פון דעם קאָסמישען, ארגאנישען און סאציאלען לעבען. דיעזע התגלות קאנסטאטירט אין אלעס, וואס איז געווארען און וואס עס ווערט, דאס הייליגע געזעץ פון גאָט, היינט אויף א וויסענשאפטליכען יסוד, אזוי ווי פריהער דורך די הילף פון דער פאנטאזיע און דעם געפיהל.

מען קען ניט לייקענען די אונמיטעלבארע ווירקונג פון דעם שעפפער ביי יעדען שעפפערישען אקט אין דער נאטור, אזוי ווי אין דער וועלט פון גייסט. עס העלפט אונז נאָר ניט, ווען מיר שטיין גען ארויף פון די קינדער צו די עלטערן און סוף כל סוף צו דער אזוי אָנגערופענער מאַטעריע, כדי דעם שעפפער צו פערלייקענען. ווארום אויף גאנצע דורות, יע גאנצע נאטור-מלכות, זיינען אמאָל ניי פון זיך זעלבסט ענטשטאנען. ניט אונזער היינטיגע וועלט פון פלאנצען און חיות, ניט דאָס ארגאנישע לעבען בכלל איז געווען פון אייביג אָן אויף דער ערד. דיעזע ערד זעלבסט, אונזער גאנצעם פלאנעטען-סיסטעם, אלע שטערען-וועלטען, ווי גרויס עס מעג זיין זייער אויסברייטונג און דויער, זיי זיינען אלע אמאָל ענטשטאנען אין דעם אונענדליך אויסגעברייטעטען רוים אלס קאָס-

מער ענטוויקעלט פון דער אידעע פון גאט, אלס דעם אלל-אייניגען, דאס גאנצע מאָראַליש-גייסטיגע לעבען און שטעלט אַרויס די ערקענטניס פון גאט אלס דעם העכסטען און לעצטען רעזולטאַט פון דיזען לעבען, — אין דיזער לעצטער התגלות פון דעם אידי-שען געניוס פערשווינדען אלע סתירות, וועלכע האָבען אין די פריהערדיגע התגלות'ן ניט געקענט און ניט געדאַרפט געלעזט ווע-רען, ווארים דער קריטישער פערשטאַנד, וועלכער האָט זיי ערשט שפעטער אַרויסגעפונען, איז נאָך ניט געווען ענטוויקעלט פרי-הער. כדי צו בעגרייפֿען ספינאָזא אין זיין גאנצער טיפֿסקייט און וועלט-היסטאָרישער בעדייטונג, מוז מען בעקאַנט זיין מיט דעם לעצטען פאזיס פון דעם קולטור-היסטאָרישען אַנטאָגאָניזם אין זיין טעאָרעטישער געשטאַלט, וועלכער האָט זיך אויסגעדריקט אין אונזער פילאָזאָפֿיע און וויסענשאַפט. מיר מיינען דאָ דעם געגענזאַץ צווישען דער ספעקולאַטיווער פילאָזאָפֿיע און די נאַטור-וויסענשאַפטען, וועגען וועלכע מיר וועלען ריידען באַריכות אין דעם פאַלגענדען פאַראַגראַף, און דאָס פערהעלטניס פון דיזען גע-גענזאַץ צו פריהעריגע און גלייכצייטיגע פאַרמען פון דעם היסטאָ-רישען אַנטאָגאָניזם. — לוצאַטא האָט ניט קיין פאַרשטעלונג פון דער דיאַלעקטיק פון דער וועלט-געשיכטע. ער בלייבט שטעהן ביי דעם בעל-בתישען געגענזאַץ פון פערשטאַנד און געפיהל, און מאַכט די געדאַנקען-בליצען פון ספינאָזא, וועלכע שטאַמען פון דעם שעפֿפּערישען גייסט, דעם פאַרוואָרף, דאָס זיי זיינען גע-מיטהלאָז, ווארים ער פערוועקסעלט זיי מיט דעם „פערשטאַנד פון די פערשטענדיגע“.

דאָס מאָראַלישע, אדער ריכטיגער, דאָס הייליגע לעבען נעהמט זיך ביי ספינאָזא, אזוי ווי ביי משה'ן און די נביאים, פון דעם-זעלביגען אורקוואַל פון דער גאָטעס-אידעע, וועלכע איז דאָס איי-ניגע און איינציגע וועזען, בשעת די גאנצע וועלט און נאַטור זיי-נען אויגענבליקליך און פאַראַיבערגעהענד. דער רעליגיעזער זשעניע פון די אידען האָט ניט נאָר אין אַלטערטום אַליין געבראַכט דער וועלט געטליכע התגלות. דער הייליגער גייסט רוחט שטענדיג אויף דאָס פאָלק ישראל, ווי באלד די מענשהייט שטעהט פאַר אַ נייער גרויסער, וועלט-היסטאָרישער ענטוויקלונג, פאַר אַ נייער סאַציאַ-

מען. זיי זיינען אלע נאָר ענטשטאנען און בלייבען א מעהר אדער ווייניגער לאנגע צייט אין עקזיסטענץ, כדי שפעטער ווידער אויפֿגעלעזט צו ווערען. זיי ווערען ענטשטאנען דורך א שעפפונגס־אקט, דורך דעמזעלבען אקט, וועלכער רופט אלע וועזען צו עקזיסטענץ, דורך א ני־בילדונג פון שווערפונקטען, וועלכע דריקען זיך אויס אין דער קאָסמישער וועלט אין אטאָמען, אין דער אָרגאנישער וועלט אין זאמען, אין דער סאָציאלער וועלט אין התגלות אָדער גייסטיגע ליכט־זאמען.

יעדע שעפפונג איז א פערבינדונג פון צוויי איינפאכע אדער קאָמבינירטע בעוועגונגען אין א נייע אין זיך געשלאָסענע אדער צוריקלויפֿענדע קרייז־בעוועגונג. יעדע שעפפונג איז א רעוואָלוציאָניזם, וואס איהר אורבילד איז געגעבען געווארען אין דער גראוויטאציאָן, וואו די אייביגע צענטריפעטאלע בעוועגונג רופט ארויס שטענדיג איהר געגענזאץ, די צענטריפוגאלע בעוועגונג, און וואָס פון זייער קאָמבינאציאָן ענטשטעהט די ראַטאָטאָניזם. — אַזוי איז אויך יעדע גייסטיגע שעפפונג א נייער העכערער סינטעזיס פון צוויי גייסטעס־ריכטונגען, א קאָמבינאציאָן, צו וועלכער עס איז נאָר פֿעריג דאָס שעפֿפֿערישע וועזען פון דעם גייסט, דער אנאליטישער פערשטאנד פאר זיך אליין איז אבער דערצו אונפֿעהיג. — יעדע שעפפונג מוז האָבען דעם אייביגען שעפֿפֿער, יעדע גייסטיגע שעפֿפֿונג שטאמט פון א אינספּיראַציאָן.

קענען די רעליגיעזע שעפפונגען, וועלכע אָפֿענבארען דאס פֿעהרעלטניס פון דעם שעפֿפֿער צו דער וועלט, זיין אן אויסנאָהמע פון דיעזען אלגעמיינעם געזעץ, און ניט זיין די אונמיטעלכארע ווירקונג פון דעם שעפֿפֿער?

אויב היינט פֿערלייקענט מען דאס שעפֿפֿערישע אין אלע לעבענס־ספֿערען אָדער מען ערקלערט עס אַלס אן איבערנאטירליכע אויסנאָהמע פון נאטור־געזעץ, אין ווידערשפרוך מיט יעדער ער־פֿאהרונג אין וויסענשאפט, איז עס נור א דאנק א ריכטונג פון פֿערשטאנד, וועלכע איז אליין ניט־שעפֿפֿעריש.

די גייסטיגע שעפפונגען פון דער סאָציאלער לעבענס־ספֿערע ליגען אקוראט אַזוי גוט אין דעם פֿלאַן פון דער געשיכטע, ווי די

מישע קערענדלעך, אלס שווערפונקטען, און אין דער צוקונפט וועלען זיי ווידער אויפגעלעזט ווערען אלס טויטע, אבגעשטאָרבענע, פערשטיינערטע וועלט־קערפער אין דעם פייער פון נייע, יונגערליך־רעאגירענדע וועלט־ספערען, אזוי ווי מיר זעהען דאס אין דעם גרויס־אָרטיגען שוישפּיעל פון די ברענענדע שטערען.

וואָס אנבעטרעפט די אייביגקייט פון דער מאטעריע אדער איהרע אטאָמען, האָט זי זיך ארויסגעוויזען אלס א פוסטע אויס־טראכטונג. די פיזיק האָט שוין לאנג בעוויזען די פאלשקייט פון דיעזער השערה פון די כעמיקער. צוזאמען מיט די אימפאנדערא־ביליען פון די מאטעמאטיקער האָבען אויך די אטאָמען פון דער כעמיע געמוזט מאכען פלאץ פאר די גענעטישע וועלטאנשויואונג, וועלכע ווייס נור פון בעוועגונגען, אבער ניט פון אטאָמען און פון וועלט־עטטהער. אויב די מאטעריע וואָלט געווען צוזאמענגעזעצט פון פעסטע, אייביגע, אונפערענדערליכע אטאָמען, וועלכע זיינען ארומגערינגעלט פון אן אונדורכדרינגבארען עטטהער, לויט דער בע־קאנטער השערה פון די כעמיקער און מאטעמאטיקער, וואָלט דאָך ביי דער אונערדליכער פערדינונג, צו וועלכער די מאטעריע איז מסוגל שוין אין אונזערע עקספערמענטען דורך דער הילף פון וואַרעמקייט אין דער לופט־פומפע, געדארפט פיהלען זיך ווייניגסטענס א שפור פון דער אָנגענומענער פאנאנדערעגעיילטקייט פון די אטאָמען. פון דעסוועגען בעווייזט די פיזיק, דאס די פערדינטעסטע גאָזען אונטערשיידען זיך דורך די זעלביגע אייגענשאפטען ווי די געדיכטעסטע גאָזען. אין דעם פערדינטעסטען שטיק־שטאָף אק־סידול האָט דער עלעקטרישער פונק שטענדיג זיין רויטע פארב, אזוי ווי אין דער פערדינטעסטער קוילען־ווירע בלייבט שטענדיג די גרינע פארב פון דעם עלעקטרישען פונק. — גאנץ פאלש איז אָבער די השערה, דאָס עס זיינען פאראן כעמישע אטאָמען אין וועלט־רוים, בשעת אין וועלט־רוים קען מען באמת אָננעהמען די עקזיסטענץ פון איין איינציגען פון די כעמישע עלעמענטען, פון וועלכע די מאטעריע איז צוזאמענגעזעצט אויף דער הארטער אוי־בערפלעכע פון אונזער פלאנעט. די כעמישע אטאָמען עקזיסטירען ניט אומערום און ניט פון אייביג אָן, ניט אין אלע צייטען און רוי־מען, אזוי ווי עס עקזיסטירען ניט פון אייביג אָן די ארגאנישע זאָ-

רעליגיאָנס-פּילאָזאָפּען, און דאָס האָט אין דער ניי-צייט אויסגע-
 דריקט ספינאָזא מיט דער נאנצער שארפקייט און טיעפקייט פון
 זיין געניאלען גייסט. — עס איז פערשטענדליך, ווען דער ניט-
 קריטישער האַגמאַטיזם, וועלכער זעהט אין די אריענטאלישע ביל-
 דער פון דער הייליגער שפראך נאָר דאָגמען, טרעט ארויס געגען
 דעם ספינאָזיום מיט די טויטע בוכשטאבען פון דער ביבעל און
 פערדאמט די אימאנענטע ערקענטניס פון גאָט אלס אפיקורסות.
 די ראציאנאליסטען אבער, וועלכע טייטשען אויס קינסטליך יעדע
 הגשמה פון דער תורה, קענען זיך ניט שטיצען אויף קיין פונקט אין
 דער תורה, כדי צו בעווייזען די סתירה צווישען דער תורה און
 ספינאָזא. — לויט משה רבינו דארף מען ניט זוכען די גאָטעס-
 לעהרע אין הימעל אדער אין דער ווייטקייט, נאָר גאָט איז זיך
 נתגלה אין אונז זעלבסט, אין אונזער גייסט און האַרץ. דערפאר
 שטעהט אין תלמוד: מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלה משה
 למרום, „קינמאָל איז די גאָטהייט ניט אַראָבגעגאנגען פון אויבען,
 און קינמאָל איז משה ניט ארויפגעשטיגען ארויף“. ווייל גאָט
 איז אומערדום, איז איבעריג יעדע רוימליכע און צייטליכע בעווע-
 גונג פון איהם צו אונז און פון אונז צו איהם. — דאָוויד סטראַוס
 פרעגט ביי דער ערצעהלונג וועגען דעם ארויפשטייגען פון יעזוס
 אויף דעם הימעל: צוליעב וואָס דיעזע נסיעה דורך די לופט?
 — אויב די הגשמות פון דער תורה איז עפעס מעהר איידער רעדע-
 בילדער, אויב זיי זיינען דאָגמען, וואלטען זיי דאָך מבטל געווען דעם
 גרעסטען עיקר פון דער אידישער גאָטעס-לעהרע, וועלכען מיר חור'ן
 איבער צוויי מאָל א טאָג אין שמע ישראל.

אזוי ווי גאָט איז ניט אויף יענער זייט פון דער וועלט, אזוי
 איז אויך דאָס גייסטיגע לעבען ניט אויף יענער זייט. די אייביג-
 קייט פון גייסט, אזוי האָבען מיר שוין געזאָגט אין די בריעה,
 הויבט זיך ניט ערשט אָן ווען מיר זיינען געשטאָרבען, נאָר זי איז
 אזוי ווי גאָט שטענדיג געגענווערטיג. — ווען מיר האָבען זיך אויפ-
 געהויבען צו דער ערקענטניס פון גאָט, איז די רוימליכע און צייט-
 ליכע בעוועגונג צום געטליכען לעבען אן איבריגער וועג פאר אונז.
 אויב די טויערען פון קבר פיהרען צו א ווייטערען לעבען אין דער
 צייטליכקייט — א נאָטור וויסענשאפטליכע פראגע, וועלכע האָט

שעפפונגען פון די אָרגאנישע אַרטען אין פלאַן פון דער נאַטור. אזוי ווי די אָרגאנישע אַרטען זיינען ניט ענטשטאַנען איינמאַל אין איין איינציגער געאָלאָגישער עפּאָכע, נאָר זייער שעפפונג האָט זיך געצויגען דורך פיעלע געאָלאָגישע צייט־אַלטער, אזוי האָבען אויך די גייסטיגע שעפפונגען אין דער וועלט־געשיכטע זייערע פאָר ה י ס ט אָ ר י ש ע און מ אָ ד ע ר נ ע עפּאָכען. די מאָדערנע עפּאָכען זיינען דאָ אזוי ווי דאָרטען דאָס צייט־אַלטער פון רייפֿקייט, אין וועלכען די ענטוויקלונג קומט צו איהר אבשלוס.

אויב די אידען האָבען א בעזונדערען בערוף צו סאציאַלער אָפּענבאַרונג, ליגט דאָס אין דער אייגענטימליכקייט פון זייער זשעניע, פון זייער ארגאניזאציע, זייער ראסע. אָבוואָהל דיעזע אפּענבאַרוגען שטאַמען אונמיטעלכאר פון דעם שעפּפער, זיינען זיי דאָך ניט וואונדערבארער, איידער די אפּענבאַרוגען פון דעם גריכישען געניס, וועלכער האָט געהאט א בעזונדערען בערוף צו קונסט־שעפפונגען, אזוי ווי דער אידישער געניס האָט געהאט אַ בערוף צו שעפפונגען פון דער גאָטטעס־ערקענטנים.

משה, די נביאים ראשונים און נביאים אחרונים שטעהען אקור ראט אזוי ווייניג אין ווידערשפרוך מיט דער היינטיגער פילאָזאָפֿיע און וויסענשאַפט, ווי האָמער, עסכיל, פינדאר און סאָפּאָקל. מיר טראַגען אריין אונזער היינטיגעס וויסען, וועלכעס האָט אין דער צייט פון דער ביבעל נאָך ניט עקזיסטירט, אין די ספרי קודש, אויב מיר ווילען זיי פערשטעהן פון היינטיגען שטאַנדפונקט פון דער וויסענשאַפט.

די לעהרע פון ספינאָזא, דער פראדוקט פון דעם אידישען געניס און דער מאָדערנער וויסענשאַפט, שטעהט ניט אין ווידערשפרוך מיט דער אידישער לעהרע פון דער אחדות אלהים, נאָר העכסטענס מיט דער ראציאנאליסטישער און איבערנאטירליכער אויפפאסונג פון דיעזער אחדות. די אידישע התגלות פון משה און דער נבואה האָט ניט געלערנט די טראנסצענדענץ געגען די אימאנענץ, נאָר די אחדות אין געגענזאץ צו דעם רכוי פון דעם שעפּפערישען וועזען. — דאָס האָט שוין אַ לאנגע צייט פאר'ן חורבן בית שני אויסגעשפּראַכען דער אידישער פילאָזאָפֿיע פֿילאָזאָפֿיע, דאָס האָבען שפּעטער אין מיטעלאַלטער געלערנט די גרויסע אידישע

דערט. די וויסענשאפט האָט ניט נאָך געמאַכט פאָרט-
 שריטע; זי איז דורכגעגאַנגען די פילאָזאָפישע קריטיק
 און ספעקולאַציאָן, אזוי ווי די אינדוסטריע איז דורכגע-
 גאַנגען די בירגערליכע רעוואָלוציאָן און קאפיטאַל-הערשאַפט. —
 דער שוויפלאַטץ פון דעם קאַמפּף, דער קאַמפּף פון די קעמפּפער,
 אלעס האָט זיך פערענדערט אין לויף פון דער סאָציאַלער בעווע-
 גונג, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבען אין פאָריגען יאָרהונדערט,
 און וועלכע מיר פיהרען היינט נאָך ווייטער. דער ספעקולאַטיווער
 פילאָזאָף פון 19טען יאָרהונדערט איז אזוי וועניג עהנליך צו
 דעם רעוואָלוציאָנערען פילאָזאָף פון 18טען יאָרהונדערט, ווי
 דער ליבעראַלער בירגער היינט צו דעם רעוואָלוציאָנערען בירגער
 פון דאמאלס. די אונטערדריקטע אינדוסטריעלע און וויסענ-
 שאַפטליכע פראָדוצענטען פון פאָריגען יאָרהונדערט זיינען די
 ספעקולירענדע הערען פון געגענווערטטיגען יאָרהונדערט. צוויי-
 שטען די פראָדוקטיווע קלאַסען זעלבסט איז פאָרגעקומען א טיעפע
 פאָאָנדערשיידונג. די לעצטע רעוואָלוציאָן, וואָס מיר געפינען
 זיך נאָך אין איהר מיטען, האָט ניט געקענט לכתחילה שוין בע-
 שאַפען א נייע אָרגאַניזאַציאָן. די אלטע פערגליווערטע אינסטי-
 טוטען פון דער פעאָדראַלער געזעלשאַפט און די לעצטע טויטע רעסט-
 לעך פון דעם דאָנאַטאָזיס האָבען פריהער געמוזט פערברענגט ווע-
 רען פון דעם פייער פון דער רעוואָלוציאָן, האָבען געמוזט צושניי-
 טען ווערען פון שאַרפען מעסער פון קריטיק, פון אַנאַליז, איידער
 עס האָבען זיך געקענט בילדען נייע סאָציאַלע און גייסטיגע שעפ-
 פונגען. אין לויף פון דער ענטוויקלונג פון די נייע עלעמענטען
 איז אַרויסגעטהעטען א נייער אַנטאָגאָניזם, וועלכער האָט פריהער
 ניט עקזיסטירט, און וועלכער מוז איצטער אויסגעגליכען ווערען.
 די אַרבייטס-קראַפט און פאָרשער-קראַפט, וועלכע איז בע-
 פרייט געוואָרען פון די קייטען פון דעם דאָנאַטאָזיס פון דער
 פעאָדראַלער געזעלשאַפט, האָט אַרויסגעבראַכט דעם לעצטען אַנ-
 טאָגאָניזם, דעם אַנטאָגאָניזם פון אַ ר ב י י ט און ס פ ע -
 ק ו ל א צ י אָן. אין דער הייסער רעוואָלוציאָנערער אַטמאָ-
 ספערע פון דער פרייער קאָנקורענץ פון אלע אַרבייטס-קרעפטען
 האָבען זיך געבילדעט, ווי בליהונגען אין דער וואַרימער פריה-
 לינגס-לופט, נייע שווערפונקטען, וועלכע האָבען איינגעוויגען די

מיט רעליגיאָן און פילאָזאָפיע וועניג צו טאָן און קען געלעזט ווערען נאָר פון דער ערפאהרונג, — אויב אזוי, וועט די ערוואכונג פון אונזער טויט-שלאָף זיין נאָר א איבער'חור'ונג פון אונזער גע-גענווערטיגען לעבען היינט. — א גאָט אויף יענער זייט פון דער וועלט, וועלכער שטעהט ניט צו דעם מענשען אונמיטעלבאר ווי א שטענדיג געגענווערטיגער שעפפער און אפענבארער, קען ניט זיין ניט דער גאָט פון די אידען, און ניט פון די קריסטען, און ניט פון די מאהאמעדאנער און קען ניט ווערען דער רעליגיעזער יסוד פון די אויפלעבענדע פעלקער, אזוי ווייניג ווי דער היידישער פאָלי-טעאיזם און פאָנטעאיזם, וועלכער איז אויפגעלעזט געוואָרען אין אַטאָמיסטיק און מאַטעריאַליזם. — אן אויסערוועלטליכע גאָט הייט, פון וועלכער מיר קענען גאָר נישט ניט וויסען, איז, אזוי ווי די וועלטליכע גאָטלאָזיגקייט, נאר א פרוכט פון דעם פער-שטאנד, אָהן איינפלוס אויף אונזער סאָציאלעס, מאָראַליש-גייסטי-געס לעבען. אין דיעזער טרויסטלאָזער לעבענס-אנשוואונג שפיע-געלט זיך נאָר אב די אויפלעזונג פון דער אלטער געזעלשאפט, וועלכע געפינט זיך נאָך אין דעם פראָצעס פון צופוילונג פון איהר רע לעמענטען און אַטאָמען. — אזוי ווי אין דעם מאָדערנעם רא-ציאנאליזם שפיענעלט זיך נאָר אב די רעוואָלוציאן, אזוי איז דער מאָדערנער איבער-נאטוראליזם נאָר די גייסטיגע אבשפיעגלונג פון דער רעאקציאן געגען סאציאלע טענדענצען, וועלכע זיינען נאָך ניט געקומען צום אבשלוס.

4

דער לעצטער אַנטאָגאָניזם (*).

כדי ריכטיג צו בעאורטיילען די גייסטיגע לעבענס-אנשוואונג-גען, מוז מען אונטערזוכען די סאָציאלע בעוועגונגען, וואָס זיי זיינען זייער פראָדוקט. דער היינטיגער פילאָזאָפישער געזיכטס-פונקט איז אַ גאנץ אנדערער ווי פון פאָריגען יאָרהונד-ער.

(* דיעזער קאָפיטעל, וועלכער איז אַ קורצער אויסצוג פון אַנדערע פערפענטליכע אַרבייטען מכה נאָטורוויסענשאַפט און געזעלשאַפטס-לעהרע, איז דער רעזולטאַט פון לאַנגיאָהריגע פאָרשונגען.

און אָרגאַניזירען ניט זייערע צושטרייטע קרעפטען, און ווערען אויף אזא אופן אלײן ניט ספּעקולאַטיוו, דאָן בלייבט דער געגענ־זאץ צווישען אַרבייט און ספּעקולאַציאָן (מאַטעריאַליזם און אידע־ליזם) נויטווענדיגער־הײד אַ שטענדיגער.

דער לעצטער טעאָרעטישער ווידערשפרוך, דער געגענוואָן צווישען פּילאָזאָפּיע און נאַטורוויסענשאַפֿט, צווישען אידעאָליזם און מאַטעריאַליזם, איז אייגענטליך דער טעאָרעטישער אויסדרוק פֿון דעם לעצטען פּראַקטישען ווידערשפרוך אין סאָציאַלען לעבען. — אזוי ווי אַמאָל האָט זיך בעצויגען דער האַר צום שקלאַף און דער כּהן צום פּראָסטען מענשען, ווי שפּעטער האָט זיך בעצויגען דער פּריץ צום בויער און דער נײַסטליכער צום וועלטליכען מענשען, אזוי שטעלט זיך יעצט דער קאַפיטאַליסט צום אַרבייטער, דער פּילאָזאָף צום פּאָרשער, דאָס הײַסט ווי דער אָרגאַניזירער צו דעם אונאָרגאַנישען, ווי דער פּעראַייניגער צום צושטרייטען, ווי דער שטאַרקער צום שוואַכען, ווי דער לעבעדיגער צום טוי־טען. — דאָס פּאָלק האָט אין דיזען אַנטאָגאָניזם שטענדיג שלעכט אָבגעשניטען, עס האָט פּערטרעטען שטענדיג דעם טויט. — דער־סאַר האָט שוין משה געזאָגט צו אונזער פּאָלק: ואתם תהיו לי־ממלכת כּהנים וגוי קדוש: איהר זאָלט מיר אָבער זײַן אַ גאָנצער צעמלונג פֿון כּהנים און אַ הײַליגעס פּאָלק.

די פּילאָזאָפּישע אזוי ווי די אינדוסטריעלע ספּעקולאַציאָן איז אַ געשיכטליכע נויטווענדיגקייט. זי איז בערעכטיגט, זאָ לאַנג די פּראָדוקטיווע אַרבייטען און פּאַרשונגען זײַנען נאָך ניט צענ־טראַליזירט און אָרגאַניזירט, זאָ לאַנג זיי האָבען נאָך ניט זייער שווערפֿונקט, זייער גלייכגעוויכט אין זיך זעלבסט.

דאָס גלייכגעוויכט, דער אַבסאָלוט, איז פאַר דער דעוואָליר־ציאָנער־קריטישער עפּאָכע געווען די געניערענדיגע מאַכט, יעצט איז עס נאָך אלץ די פּערזאָנלעכע מאַכט, וועלכע שטעהט פּרעמד און פּינדרעליג געגען די מאַטע־ריעלע אַרבייט. די שולד דאַראַן ליגט ניט אין דעם ביזנעס וויל־לען פֿון דעם אָדער יענעם קלאַס, נאָר די שולד, דאָס הײַסט, די אורזאַכע ליגט אין דער ענטוויקלונגס־געשיכטע פֿון דער גאַנצער מענשליכער געזעלשאַפֿט. זאָ לאַנג ווי די מענשליכע גע־

פּעראיינצעלטע פּראָדוקטיוו־קרעפטען און זיי אָרגאַניזירט צוליב זייערע צוועקען. נאָכפּאָלגענד נאָך דעם אָלגעמיינעם געזעץ פון גראַוויטאַציאָן, וועלכעס איז דאָס געזעץ פון יעדעס לעבען, האָבן בען זיך די אַטאָמיסטישע אַרבייטער גרופּירט אַרום אינדוסטריעלע צענטערען, די פּעראיינצעלטע פּאַרשער האָבען זיך גרופּירט אַרום ספּעקולאַטיווע סיסטעמען, פון וועלכע זיי ווערען בעהערשט און אָנגעפיהרט. — ניט נאָר אויף דעם פּעלד פון אינדוסטריע נאָר אויף אויף דעם פּעלד פון וויסענשאַפט איז עס ניט גרינג צו שטעהן גענען די אָנציהונגס־קראַפט פון די ספּעקולאַטיווע צענטערען. — מען קען גאָרנישט־ניט דערגרייכען דורך די פּערליקענונג פון די ספּעקולאַטיווע סיסטעמען, אַזוי ווי דורך די צושטערונג פון די בעשטעהענדע קאָפיטאַלען, ווארים דאָס לעבען האָט די נאַטור־ניטווענדריגע שטרעבונג, זיך צו צענטראַליזירען, צו פּעראייניגען און צו אָרגאַניזירען. — אויב די פּראָדוצענטען ווילען זיך בעפרייען פון דער הערשאַפט פון דער עקספּלואַטירענדער ספּעקולאַציאָן, מוז זען זיי, אַזוי ווי דאָס האָבען שוין אָנגעהויבען צו טהאָן מיט ערפּאָלד די אַרבייטער אין ענגלאַנד, זיך פיעלזייטיג אָרגאַניזירען. זיי מוזען גענען די אָנגעקליבענע אַרבייט, וועלכע געפינט זיך אין די הענד פון די אינדוסטריעלע ספּעקולאַנטען און אין די קעפּ פון די פּילאָזאָפּישע ספּעקולאַנטען, ארויסשטעלען די גרעסערע מאַסע פון זייערע פּעראיינצעלטע פּראָדוקציאָן, ווי אויף פון דער פּאַרשונג אויף דעם וויסענשאַפטליכען געביעט. זיי מוזען זייער אייגענע פּראָדוקציאָן צענטראַליזירען ביי זיך זעלבער און אָנפיהרען פון אַ געמיינזאַמען שווערפונקט, אַזוי ווי די ספּעקולאַנטען האָבען צענטראַליזירט און בעהערשט די אַרבייטס־פּראָדוקטען. דאָס איז ריכטיג בנוגע צו די וויסענשאַפטליכע מאַטעריאַלען אַזוי גוט ווי צו די אינדוסטריעלע. מאַטעריאַלען זיינען טויט־טע קאָפיטאַלען, ווען זיי ווערען ניט אָרגאַניזירט פאַר ווייטערע שטעפּונגען. דאָסזעלכע געזעץ פון דער פּראָדוקטיווער לעבנס־בעוועגונג, פון וועלכער זיי זיינען אַרויסגעקומען, ווי די מאַטעריע בכלל, טרייבט זיי אויף צו ווייטערע שטעפּונגען. — אויב די אינדוסטריעלע און אינטעלעקטועלע אַרבייטער, דיזע פּראָדוקטיווקרעפטען פון דער סאָציאַלער וועלט, פּערבלייבען אין זייער צושפּילטערונג, אויב זיי פּעראייניגען ניט, צענטראַליזירען ניט

לעבענס־ספערע טרעט אריין אין דאס צייטאלטער פון רייפֿקייט מיט דעם אויגענבליק, ווען עס ענטשטעהט א פערשטענדנים פון דער סאציאל־עקאנאָמישער בעוועגונג. ווען דיעזעס פערשטענדנים איז ניט פערברייטעט צווישען אלעמען, נאָר צווישען איינצעלנע, וועל־כע געברויכען דיעזעס פערשטענדנים פאר פֿריוואט־צוועקען, דאָ מאלס הייבט זיך אן די עפאָכע פון ספּעקולאציאָן. די ספּעקולא־ציאָן בעשטעהט אין דער אויסבויטונג פון דער רעפראדוקטיווער בעוועגונג פון דעם סאציאלען לעבען צוליעב דאס פֿריוואט־לעבען. דאָס לעבען איז איבערהויפט א פראָדוצירענדע און קאָנו־מירענדע טעטיגקייט. די גאנצע וויסענשאַפט איז אַן עקאָנאָמישע, וועלכע דערפאָרשט דיזע פראָדוקציאָן און קאָנומפֿ־ציאָן אין די פערשידענע לעבענס־ספערען. די פיזיאָלאָגיע איז די עקאָנאָמישע וויסענשאַפט פון דער אָרגאַנישער לעבענס־ספערע, אַזוי ווי די סאציאל־עקאָנאָמיע איז די פיזיאָלאָגיע פון דער גע־זעלשאַפט. די וויסענשאַפט בעווייזט אונז, אַז דאָס סאציאלע לעבען געפינט זיך נאָך היינט אין זיין ערשטען קינדס־אַלטער. — צווישען דעם וועג פון דער געזעלשאַפט אין דעם אָנהויב פון איהר ענטוויקלונג און דעם וועג, אויף וועלכען זי וועט געהן זעלבסט־שטענדיג, ליגט דער טיעפער גראָבען, מיר מיינען די רעוואָלוציאַ־נערע, די קריטישע עפאָכע, די געבורטס־קאטאסטראָפּע פון דער מאָדערנער געזעלשאַפט, וועלכע מאַכט אונאָבהענגיג דאָס קינד פון דער מוטער, די סאציאלע צוקונפט פון איהר פערנאָנגעהייט און דערהויבט די געזעלשאַפט צו אַ פאָלענדעטער שעפּפונג. — וואָס די רעוואָלוציאַן איז פאר דאָס לעבען, דאָס איז די קריטיק פאר די לעבענסאנשוואונג. זי שניידט איבער די שוור, וועלכע פערבינדעט דאָס קינד מיט דער מוטער, זי צוברעכט די קייט פון די טראַדיציאָנעלע פאָרשטעלונגען, וועלכע שמידט די געגענווארט צו דער פערנאָנגעהייט, זי עפענט דעם וועג צו אַ נייעם זעלבסט־שטענדיגען לעבען, דאָס הייסט צו נייע פרישע שעפּפונגען פון גייסט. פאר אַן אויגענבליק האַלט זי זיך פאר אָבערישען פון דעם אייניגען שעפּפֿערישען וועזען זעלבסט. ווארים זי האָט נאָך ניט געפונען דיזעס וועזען, דאָס ג ל י י כ ג ע ו ו י כ ט, אין זיך זעלבסט, ווארים די טראַדיציאָנעלע פאָרשטעלונגען האָבען גע־

זעלשאפט האָט נאָך נישט דערגרייכט איהר ציעל, די עפאָכע פון רייפֿקייט, ענטוויקעלט זי זיך דורך דעם ראַסענקאָמפּף און קלאַס סען-קאָמפּף, אזוי ווי דער אינדיווידואַל ווערט אין דער צייט פון זיין גייסטיגער ענטוויקלונג בעהערשט פון איינזייטיגע פאָר-שטעלונגען און טענדענצען, אָדער ווי אין דער אָרגאנישער ענט-וויקלונג ענטוויקלען זיך אָפט איינצעלנע אָרגאנען אויף דעם חשבון פון אנדערע, וועלכע בלייבען אָבגעשטאנען.

אין לויף פון דער גאנצער ביזהעריגער וועלט־געשיכטע זיין נען פארגעקומען נור איינזייטיגע בעוועגונגען אין סאָציאלען לעבען, וואס זייער ווירקונג אויף דעם מענשליכען גייסט האָט אַרויסגע-רופען איינזייטיגע אנשויאונגען, פארשטעלונגען און בעגריפען. אין דער צייט פון דער ענטוויקלונג קומט אומעדום פאר, אין דער סאך ציאלער, אזוי ווי אין דער נאטירליכער לעבענס־ספערע, א טיילונג פון ארבייט, וועלכע טרייבט די פאָלענדונג נאָר אין איין בעשטימט טער זייט און בעשאפט איינזייטיגקייט, וועלכע נעהמט אָן אין דעם מענשליכען גייסט א קראנקהאפטע פארם. וויבאלד אבער דער פאָלענדעטער מענשליכער אָרגאניזם פון די וועלט־היסטאָרישע רא-סען וועט פּעראייניגען האַרמאָניש די קרעפטען פון דער נאטור, וועלען אָנהויבען ווירקען האַרמאָניש אין דער פאָלקאָמענער מענש-ליכער געזעלשאפט די שטרעבונגען פון דער געשיכטע. אזוי ווי נאָך דער פאָלענדונג פון דער אָרגאנישער לעבענס־ספערע, נאָך דער בעשאפונג פון דעם מענשען, האָט זיך אָנגעהויבען דער נאטור-שבת, אזוי קען זיך דער היסטאָרישער שבת אָנהויבען נאָך דער פאָלענדונג פון דעם סאציאלען לעבען, נאָך דער בעשאפונג פון א האַרמאָנישער סאָציאלער אָרגאניזאציע, אין וועלכער עס וועט זיין א גלייכגעוויכט צווישען פראדוקציע און פערברויך. — מיר גע-פינען זיך ערב דעם היסטאָרישען שבת, ער איז אבער נאָך נישט געקו-מען. אונזער עפאָכע איז די עפאָכע פון ספּעקולאציע. די ספּע-קולאציע קען לויט איהר נאטור זיין נאָר דער טייל פון א מינאָ-ריטעט. וואס איז דאס וועזען פון דער ספּעקולאציע?

יעדע לעבענס־ספערע, וואס איהר ענטוויקלונג איז פאָלענ-דעט, פראדוצירט איהר לעבען דורך רעפּראָדוקציע, דורך דאס גלייכגעוויכט פון פראדוקציע און פערברויך. אויך די סאציאלע

אבער דאָ אזוי ווי דאָרטען זיינען דיזע שטרעבונגען פֿעראיינצעלט. דער אנשטויס צו דער פֿעראייניגונג קען ארויסגעהן נאָר פֿון דעם לאַנד פֿון מאָדערנער רעוואַלוציאן און צענטראַליזאציאן, פֿון פֿראַנקרײַך, אין פֿון דעם אידישען פּאָלק, וועלכעס האָט פֿון אָנהויב פֿון דער וועלטגעשיכטע געהאט די מיסיאן צו פֿעראייניגען די איינזייטיגע שטרעבונגען פֿון סאַציאלען לעבען אין איין ברענפֿונקט.

ס פֿינאָ זאָ האָט געלעגט דעם זאַמען פאר די דעפֿעניטי־ווע פֿעראייניגונג פֿון דעם געגענזאץ, וועלכער איז ענטשטאנען מיט דעם אויפֿטרעטען פֿון די ביידע וועלט־היסטאָרישע ראַסען און וועלכער האָט דערגרייכט זייער העכסטען פֿונקט אין די קלאַסישע שעפֿונגען פֿון די אידען און גריכען, און וואָס זייער ערשטער אונ־פּאָלקאָמענער פֿעראייניגונגס פֿערוואַנדלונג איז געמאַכט געוואָרען אין קריסטענטום. זייט ס פֿינאָ זאָ איז עס געוואָרען די אויפֿ־נאָכע פֿון דער געשיכטע, צו ענטוויקלען דעם פֿון איהם געמאַכטען אָנהויב ביז צו דעם העכסטען שלום פֿון דיזעזע געגענזעצען אין לעבען פֿון די פֿעל־קער.

די דייטשע פּילאָזאָפֿיע האָט געוויס געהאט דעם פֿערדיענסט, וואָס זי האָט איבערוועלטטיגט דעם געגענזאץ פֿון טהעאזיום אין אַטהעאיזם, וועלכען די רעוואַלוציאָנערע עפּאָכע האָט בעשאַפֿען, דורך די אידישע איינהייטס־לעהרע, וועלכע איז ערשט פֿון ספּיגאָ־זאָ ריכטיג פֿערשטאַנען געוואָרען. אזוי אָבער ווי דיזער פּילאָזאָ־פֿיע האָט געפֿעהלט יעדער פּאָזיטיווער יסוד אין סאַציאלען לעבען און אין די נאַטורוויסענשאַפֿטען, האָט זי געמוזט אַרײַנקומען מיט זיי אין אַ קאָנפֿליקט. די לעצטע פּאַרס פֿון אַנטאַגאָניזם, וועלכע דאַרף נאָך אויסגעגליכען ווערען, טרעט אויף דערפֿאַר אין דעם לאַנד, וואו דער מאָדערנער קולטור־היסטאָרישער פּראָצעס שפּיעלט זיך אַב ניט מעהר ווי מאָנאָטעאזיום און פּאָליטעאזיום, ניט מעהר ווי מוסולמאנישער מאַניזם און קריסטליכער דואליזם. ניט מעהר ווי טהעאזיום און אַטהעאיזם, זאָנדערן ווי אַ געגענזאץ פֿון ס פֿעל־קולאָטייווער פּי־ל־אָ־זאָ־פּי־ע און ער־פֿאַ־ה־רוננס־וויסענשאַפֿטען. די דייטשע פּאָרשער זיינען דערצו בערופֿען, צו איבערוועלטטיגען דיזע לעצטע פּאַרס פֿון אַנטאַ־נאַניזם דורך אַרכײַטען, וועלכע, ווי מ־א־ל־ע־ש־א־ט זאָגט, מוזען

האלטען דיוועס וועזען פאר א יענווייטיגעס. — דער גרעסטער טייל פון אונזערע צייט-געגנאָסען גלויבען ניט אין דאָס אַבסאָלויטע, וועלכעס ווערט פאָרגעשטעלט אלס יענווייטיגעס וועזען, אָבער זיי קענען ניט קומען צו דעם ווירקליך אַבסאָלוטען, צו דעם שעפֿ-פּערישען, צום שווערפונקט פון לעבען, וועלכער ליגט נאָר אין דעם גלייכגעוויכט און גלייכמאַס פון אלע גייסטיגע קרעפטען. די ווייניגע אָבער, וועלכע מאַכען דיווען ענטשיידענדען שריט, פאַלען אַריין אין די ספּעקולאַציאָן.

אזוי ווי דער ניינעבארענער איז נאָך ניט פאַלקאָמען עמאָנ-ציפירט פון דער מוטער, זאָלאַנג ווי ער ליגט נאָך אויף איהר ברוסט, אזוי מוז אויך דאָס סאָציאַלע לעבען אַריבערשרייטען דאָס זויגלינגס-אַלטער, כדי פאַלשמענדיג עמאָנציפירט צו זיין. — נאָך דעם ווי די אינדוסטריעלע און אינטעלעקטועלע אַרבייט האָט זיך בעפרייט דורך די רעוואָלוציאָן, האָט זי נאָך געמוזט שטארק ווער-רען דורך די ספּעקולאַציאָן, איידער זי האָט זיך געקענט שטעלען אויף זיך זעלבסט. די פּילאָזאָפישע און בירגערליכע ספּעקולאַציאָן, וועלכע ווערט געמאכט פון די גייסטיגע און מאטעריעלע קאפיטאַל-ליסטען און בעהערשט די וויסענשאפטליכע און אינדוסטריעלע אַרבייט, דיזע ביידע אַרטען פון ספּעקולאַטיווער טהעטיגקייט זיינען די ביידע ברוסטען, וועלכע בינדען צו דאָס קינד צו דער מוטער, די אַרבייט צום קאפיטאַל, דעם שעפּפּערישען גייסט צו די פריהער-דיגע שעפּפונגען, און וועלכע מאַכען נאָך אַבהענגיג די נייע גע-זעלשאַפט פון דער אַלטער. — ניט די אינדוסטריעלע אַרבייט, ניט די וויסענשאפטליכע פאָרשונג האָבען זיך ביז יעצט געקענט בע-פרייען פון די פארמיטלער, וועלכע ערנעהרען זי און בעלעבען זי. עס איז היינט די אויפגאבע פון דער אינטעלעקטועלער און אינ-דוסטריעלער אַרבייט, זיך צו בעפרייען פון דער ספּעקולאַציאָן. נאַטור-פאָרשער און סאָציאַליסטען אַרבייטען היינט מיט מעהר אָדער ווייניגער בעוואוסטזיין און ענערגיע פאר די לעצטע בע-פרייאונג פון דער מענשהייט, פאר די עמאָנציפאַציאָן פון דער אַרבייט פון דער ספּעקולאַציאָן.

די וויסענשאפטליכע פאָרשונג איז אין דייטשלאַנד נאָהענט צו איהר ציעל, אזוי ווי די אינדוסטריעלע אַרבייט אין ענגלאַנד.

דייטשלאנד אויף דער טאגס-אָרדנונג, ווערט אין דייטשלאנד אפילו פון דער דעמאָקראטיע פערשפּאַטעט אלס נאציאנאליטעט-שווינדל. — אויך די אידישע דעמאָקראטען פערדעכטיגען פראנק-רייך און די פעלקער, וועלכע שטיצען זיך אויף פראנקרייך. די פראנצויזען און די פעלקער, וועלכע סימפאטיזירען מיט זיי אין וועלכע נוצען אויס די קייזערליכע דיקטאטור צוליעב פעלקער-בעפרייענדע צוועקען, ווערען זעלבער עקספּלאטירט פון נאפּאָלעאן צוליעב „פרייהייטס-מערדערשע“ צוועקען, — אזוי זאָגט מען אין דייטשלאנד. די דייטשען אָבער, אזוי טענה'ן אונזערע טיעפע דייטשע פאָליטיקער, — בענוצען זיך מיט זייערע קיסרים און קעניגען, כדי צו קעמפּען געגען די פראנצויזישע „הערשאפט“. מען פערגעסט אָבער, דאס. אויב היינט וועט דייטשלאנד בעזיעגען פראנקרייך און איטאליען, וועט מאָרגען דאָס דייטשע פאָלק זעלבסט שטעהן אונטער פאָליציי-קאָנטראָל. די אידען אָבער וועט זיין נאָך ערגער, איידער נאָך דעם דייטשען „בעפרייאונגס-קריעג“, אין וועלכען זיי האָבען געקעמפּט מיט דייטשלאנד געגען פראנקרייך, האָבען געשטיצט די רעאקציען געגען די פראנצויזישע רעוואָלוציען און זיינען דערפאר צום לויזן אויסגעשלאָסען געוואָרען פון שטאאטס-לעבען. די דייטשע אידען און דאָס דייטשע פאָלק פערדיענען אָבער אויך ניט קיין בעסערען שיקאַל, ווען זיי וועלען זיך נאָך אלץ נאָכשלעפען נאָך דער מיטטעלאַטערליכער רעאקציען.

וויסענשאפטליכע שטודיען צוזאמען מיט מיינע פערזענליכע ערפאָהרונגען האָבען מיינע שטענדיגע פאָליטישע סימפאטיען צו פראנקרייך פערשטאַרקט אין געדאַנקען, וועלכע מען קען פאָרמיר-לירען אויף פאָלגענדען אופן:

די סאָציאלע לעבענס-אינסטיטוציאנען זיינען, אזוי ווי די גייסטיגע לעבענס-אנשוואונגען, טיפישע און אָריגינעלע ראסען-שעפּענונגען. די גאַנצע ביזהעריגע געשיכטע האָט זיך בעוועגט אין ראסען-קעמפּען און קלאסען-קעמפּען. דער ראסענקאַמפּף איז דאָס אורשפּרינגליכע, דער קלאסענקאַמפּף דאָס סעקונדערע.

די לעצטע הערשענדע ראסע איז געווען די גערמאנישע. — א דאנק דעם פראנצויזישען פאָלק, וועלכעס האָט ביי זיך זעלבסט איבערוועלטיגט דעם ראסען-אנטאגאניזם, נאָכדעם ווי עס האָט

דערצו פיהרען, דאָס די ערפאָהרונג זאָל זיך אויפֿלעזען אין דער פֿילאָזאָפֿיע, און די פֿילאָזאָפֿיע אין דער ערפאָהרונג. — אין דייטש־לאַנד מוזען זיך די ערפאָהרונגס־וויסענשאַפטען בעפֿרייען פֿון דער פֿילאָזאָפֿישער ספֿעקולאַציע אַדורף, וואָס די אינטעלעקטועלע אַרבייטער זאָלען אויפֿזאַמלען די רעזולטאַטען פֿון דער וויסענשאַפט און פֿעראייניגען זיי דורך אַן אַלגעמיינעם געזיכטס־פֿונקט, וועלכען מען קען דאָ לייכט געפינען, ווארים ער ליגט שוין אין דער גייס־טיגער אַטמאָספֿערע.

5.

די לעצטע ראַסענהערשאַפט.

וואָס מעהר אַ פּאָלק טוט אויף אויף זיין ספֿעציעלען געביעט, מיט אַלץ ווייניגער קנאה אַנערקענט עס די לייסטונגען פֿון אַנדערע פֿעלקער, און אַלץ פֿרייער נעהמט עס איבער פֿון אַנדערע פֿעלקער, וואָס איהם זעלבסט פֿעהלט אָדער וואס איהם איז נויטיג צום מאַך־דערנעם לעבען. דאָס איז אַן אייגענשאַפט, וועלכע מאכט בעזונדערס עהרע דעם דייטשען גייסט.

דאָס אידישע פּאָלק מוז אין אַלעס, וואס אַנבעטרעפט די פּאָל־ליטיש־סאָציאַלע ווידערגעבורט פֿון די פֿעלקער און זיין אייגענע אויפֿערשטעהונג אַלס זעלבסטשטענדיגע נאַציאָן, זיך אָנשליסען אָן פֿראַנקרײך, אָבער אין אַלעס, וואָס האָט אַ שייכות צום גייס־טיגען לעבען, זיך האַלטען אַן דייטשלאַנד. — נאָר די נאָרישע רע־אַקציאָן קען פֿאַראַיבעל האָבען, דאָס מיר סימפּאַטיזירען מיט פֿראַנקרײך אין פּאָליטיש סאָציאַלער בעציהונג, און וואָרצלען מיט אַלע פֿעדים פֿון אונזער גייסטיגען לעבען אין דייטשלאַנד. פֿון דייטשלאַנד קען מען גאָר נישט ניט האָפֿען פֿאַר די נאַציאָנאַלע ווידערגעבורט פֿון די פֿעלקער. דיזעס פֿראַבלעם, וועלכעס איז שוין געוואָרען אַ וועלטבעוועגענדע לעבענספֿראַגע זייט דער נרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, אָבער וואס איהר ענדגילטיגע לעזונג פֿאַר אַיראַפּאַ האָט זיך אָנגעהויבען מיט דעם איטאַליענישען קריעג, דיזע פֿראַגע, וועלכע שטעהט אומערום און אפילו אין

6.

א שטיק געשיכטע.

פעלקער אזוי ווי אינדריווידוען האָבען אין זייער ענטוויקלונגס-
גאנג בעשטימטע לעבענסאלטער. ניט יעדעס אלטער איז פאסיג
פאר יעדע שטופע פון דער ענטוויקלונג. דאָס פערזוימטע איז
שווער און אָפטמאָל אונמעגליך אנצוואַגען אין דעם שפעטערען לע-
בענסאלטער פון די פעלקער.

דייטשלאַנד איז אין דער צייט פון דער רעפארמאציען גע-
שטאנען אויף אזא פאָליטיש-סאָציאלער הויף, וועלכע האָט גע-
וועסט דאָס זעלבסט-בעוואוסטזיין צו פאָליטיש-סאָציאלע רעפאר-
מען, צו רעוואָלוציען, ווי זיי זיינען שפעטער פאָרגעקומען אין
ענגלאַנד און אין פראַנקרייך. דאָס 16טע יאָהרהונדערט איז געווען
די עפאָכע פאר דייטשלאַנד'ס ווידערגעבורט. דייטשלאַנד האָט
ווירסליך בעשאפען אין יענער עפאָכע א רעפאָרם, וועלכע האָט
אָבער די נאָציען ניט געאייניגט, נאָר די נאָציען אינוועניג צושפאָל-
טען. די פאָליטיש-סאָציאלע רעוואָלוציען אויף דער דייטשער
נאָציאָנאַלער גרונדלאַגע איז דערשטיקט געוואָרען אין בלוט פון
די דייטשע בויערן.

אויב די ערהויבונג פון די דייטשע בויערען וואָלט ניט אזוי
שענדליך פערראטען געווארען פון די גרולים פון דער דייטשער
קולטור און ציוויליזאציען, דאן וואָלט דאָס דייטשע פאָלק שוין
דאמאָלס גענומען זיין רעגעלמעסיגען ענטוויקלונגס-גאנג אין מאָ-
דערנעם לעבען און וואָלט געבליבען אן דער שפיץ פון די איבריגע
אייראָפעאישע קולטור-פעלקער. די מאַכט פון דעם „דייטשען
שווערד“ וואָלט זיך פערוואַנדעלט אין די איידעלערע און העכערע
מאַכט פון דעם מאָדערנעם דייטשען גייסט און פלייס. דאָס
זעלבע פאָלק, וועלכעס האָט געשטירצט די אמאָליגע וועלט-
הערשאפט פון רוים, כדי צו פארגעהמען איהר ירושה אלס מיטעל-
אלטערליכע פעאָדאַלע מאַכט, וואָלט יעצט גענעבען דער וועלט
דעם ערשטען סיננאַל פאר דעם שטורץ פון זיין אייגענער, דער לעצ-
טער ראסען-הערשאפט. דער שיקזאל האָט אָבער געוואלט אנ-

געטויטעט די לעצטע הערשענדע ראסע און איהר קעניג*), א דאנק דער גרויסער רעוואלוציאן, וועלכע האָט אין פראנקרייך זעלבסט צושטערט יעדע ראסענהערשאפט, דערנעהנט זיך יעצט דער ראסענ-אנטאגאניזם צו זיין סוף.

מיט דעם ראסען-אנטאגאניזם הערט אויך אויף דער קלאסענ-קאמפף. די גלייכבערעכטיגונג פון אלע סאציאלע קלאסען קומט נאָך דער גלייכבערעכטיגונג פון אלע ראסען און איז נאָר א ווי-סענשאפטליכע פראגע פון דער סאציאלער עקאָנאָמיע. נאָך א לעצטער ראסענקאמפף איז אָבער אונפערמיידליך, ווען די דייטשע פאָליטיקער וועלען עס ניט פערשטעהן, ווי צו בעקעמפפן די נואלדיגע רעאקציאנערע שטרעמונג, וועלכע ליגט אין דעם קאָנ-פליקט פון דייטשלאנד מיט די ראַמאַנישע פעלקער און ציהט אויך אריין די דייטשע דעמאָקראטען אין דעם דעמאָגאָנישען שווינדעל. שוין צוויי מאָל איז עס אין אונזער יאָהרהונדערט געלונגען דער מיטעלאַטעריכער רעאקציאן, — איינמאָל בשעת דער „בעפריי-אונגס קריעג“ און דאָ ניט לאַנג בשעת דעם איטאליענישען קריעג, — ארויסצורוקען די ראסאווע הערשאפטס-אינסטינקטען פון די נער-מאַנישע קריעגס-ארויסטאָקראטען, וועלכע בעטראכטען זיך אלס די האַרען פון לאַנד און דאָס פאָלק אלס די קנעכט, געגען די שטרעבונגען פון דעם דייטשען פאָלק צו פאָליטישער און סאָציאַלער ווידערגעבורט. אין א ווייטערדיגען קאָנפליקט צווישען אי-טאליען און עסטרייך וועט די דייטשע דעמאָקראטיע ווידער אריינ-פאלען אין די תוואליעס פון רעאקציאן, און עס וועט ענטשטעהן א ראסענקאמפף, וואס זיין סוף קען ניט זיין פאר אונז צווייפעל-האפט.

פון דעם לעצטען פעלקערקאמפף, וועלכען פערדירנאנד פריילינג אדא האָט אזוי שעהן געשילדערט אין זיין ליער „ביימ ביך קענבויס“, קען ניט ארויסקומען מעהר קיין נייע ראסענהערשאפט, נאָר די גלייכבערעכטיגונג פון אלע וועלט-היסטאָרישע פעלקער.

*) זעה איבער ראסענקאמפף און רעוואלוציאן אין פראנקרייך:
אונגוסטין מיערר.

איינוואהנער, די בירגער, האָבען דאָך אייגענטליך געדארפט זיין פּעראינטערעסירט אין דעם שטורץ פון דער פּעאַדאלער הערשאפט, וואָלטען ניט געווען אזוי ענגהערציג און דערשראָקען און וואָלטען פּערשטאנען די גרויסע נאציאנאלע בעדייטונג פון דעם בויערען-קריעג און וואָלטען אויסגעקעמפּט זייער אייגענעם נוצען. אַנ-שטאט דעם האָבען זיי פּעדראטען די בויערען צו דעם אַדעל. נאָכ-דעם אבער ווי די בירגער האָבען פּעדראטען די בויערען צו זייערע שונאים, נאָכדעם ווי דער דייטשער רעפּאָרמאַטאָר האָט די בויערען בעשימפּט, דער קיסר האָט זיי פּערלאָזען, זייערע קריענס-האַרען האָבען זיי אויסגעשלאַכטעט, האָבען די דייטשע בויערען זיך געמוזט אבזאגן פון זייער ווערק. און די ווידערגעבורט פון דייטש-לאַנד איז דערשטיקט געוואָרען אין איהר אָנהויב. דאָס דייטשע פּאָלק איז באלד אראבגעפאלען פון זיין הויף. לוטער האָט דאָס געזעהן און האָט עס ווייניגסטענס אויסגעשפּראָכען. פּערשטאנד האָט די דייטשע דאָקטרינערען אייגענטליך קיינמאָל ניט געפעהלט. אין דעם דרייסיג יאָהריגען קריעג האָבען די בעסטע עלעמענט-טען פון דייטשען פּאָלק געמוזט אויספיהרען איבער זיך זעלבסט דעם טויט-אורטייל, וועלכען זיי האָבען אויסגעשפּראכען געגען זיך זעלבסט דורך די אכפאלונג פון דער דייטשער רעוואָלוציאָן. זיי האָבען שפּעטער אפשר נאָך געקענט טעאָרעטיש פּערשטעהן, דאָס די וועלט-געשיכטע איז דאָס וועלט-געריכט. אָבער זיי האָבען ניט געקענט מעהר אבזעהנען דאָס געריכט פון זיך זעלבסט. אין דער צייט פון דער ענגלישער רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט אויפגעהויבען אונזער שטאַלצעס נאכבאר-פּאָלק אויף די הויף פון דער קולטור און ציוויליזאַציאָן און איז געוואָרען די אורזאכע פון זיין היינטי-גער וועלט-מאַכט, איז דייטשלאַנד צו גרונד גענאנגען אין בלוט און קייט. אויף די גרויסע פראנצויזישע רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט אלע אייראָפּעאישע פּעלקער געלערנט דעם קאמפּף פאר פרייהייט, האָט געבראכט דייטשלאַנד נאָר די שטונדע פון פּרעמד-הערשאפט און רעאקציאָן, וועלכע האָט ניט געקענט געשטירצט ווערען אפילו דורך די רעוואָלוציאָנען פון 1830 און 1848. אזוי ווי אין דער צייט פון דער ערשטער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן האָבען די דייטשע ליטעראטור און פּילאָזאָפיע, וועלכע זיינען דאמאָלס גע-שטאַנען אין זייער בליטע, ניט פּערמאָנט צו בעשיצען דעם שאטען

דערש. דאָס לעצטע אויסערוועהלטע פּאָלק האָט אזוי ווי דאָס
ערשטע געמוזט בעצאָהלען טהייער פאר זיין היסטאָרישעם פרי-
ווילעגיום, איידער עס איז געווארען ווירדיג אריינצוטערעטען אין דעם
בונד פון דער מענשהייט, וועלכער שטיצט זיך אויף די גלייכבעדעכ-
טיגונג פון אלע פעלקער.

די אויסערליכע און איינצעלנע אורזאכען, דורך וועלכע עס
איז צובראכען געווארען די דייטשע רעוואָלוציאָן, זיינען בעקאנט.
קארל דער פינפטער, וועלכער האָט געוואָלט פערווירקליכען דעם
חלום פון אן אוניווערסאלער דייטש-רוימישער מלוכה, בשעת דאָס
נאַציאָנאַלע בעוואוסטזיין האָט אָנגעהויבען צו ערוואַכען ביי די
וועלט-היסטאָרישע פעלקער, דיווער דייטשער קיסר איז געווען נאָר
זעהר ווייניג א דייטשער. צוליב א פאַנטאסטישען חלום האָט
ער זיך ענטזאגט פון דער פאָליטיש-סאָציאַלער און רעליגיעזער
רעפאָרם, וואָס דורך איהר וואלט ער געקענט אויפהויבען דייטשלאַנד
צו א מאָדערנעם אינהייטס-שטאַט, וואָלט עס געקענט בעפרייען
פון צושפּליטערונג, וואָלט זיך זעלבסט געקענט געבען א פאָלק און
דעם פאָלק א קיסר, אין קורצע ווערטער, וועלכער האָט געקענט
בעשאַפען א מאָדערנעם שטאַט צום וואהל פון אלע מאָדערנע
פעלקער, וועלכע האָבען געשטרעבט צו נאַציאָנאַלע ווידערגעבורט,
און צום שרעק פון זייערע מיטעלאַטערליכע קריעגס-הארען. דער
קיסר האָט אבער געפיהרט צו דעם ענטגעגענעזעצטען רעזולטאַט.
דער אַדעל האָט זיך געקענט מאכען אונאבהענגיג פון קיסר, ווארים
ער האָט זיך אָנגעשלאָסען אן די רעליגיעזע בעוועגונג, און דער
אַדעל האָט זיך געמאַכט אונאבהענגיג פון פאָלק, ווארים ער האָט
צערדיקט די פאָליטיש-סאָציאַלע בעוועגונג. דיוועס אַנטי-נאַ-
ציאָנאַלע ווערק איז געפיהרט געוואָרען נישט נאָר א דאַנק דער
פאָלשער פאָליטיק פון דעם דייטשען קיסר, נאָר אויך א דאַנק דער
פאָליטישער אונפעהיגקייט פון דעם דייטשען רעפאָרמאַטאָר.
ל ו ט ע ר האָט עס געפונען אין זיין בעשרענקטקייט פאר ווייניגער
געפעהרליך, זיך אָנצושליסען אן דעם אַדעל, איידער אן דאס פאָלק,
און האָט צום סוף געעראטען די בויערען, אזוי ווי אונזערע דייטשע
דאָקטרינערען פערראטען דאָס פאָלק, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען
אן ערנסטער דעמאָקראטישער בעוועגונג. פון דעסטוועגען וואָלט
די דייטשע רעוואָלוציאָן געזיעגט, ווען נישט די שטערט, וואָס זייערע

דייטשען זיינען צו שטאָלץ, צו געהן האַנד אין האַנד מיט יענע פעלקער, וועלכע האָבען זיך בעפרייט אָדער ווילען זיך בעפרייען פון דער קריסטליך-גערמאַנישער, מיטעלאַלטערליך-פעאָדאַלער הער-שאפט, מוזען זיי זיין אונטערגעווארפען אונטער די מיטעלאַלטער-ליכע רעאַקציען, וועלכע זיי האָבען ניט געקענט אַראַבוואַרען אין דער ריכטיגער צייט. די לעצטע געלעגנהייט פאַר אַ פּאָלקס-ער-הויבונג אין נאַציאָנאַלען זין האָט נאָך געהאַלפּען דעם זיעג פון דער רעאַקציען, ווארים דער קריעג געגען פראנקרייך איז שוין לכתחילה געווען אַ קאַמפּף פון דעם רעאַקציעאַנערען אייראַפּא געגען די פראנצויזישע רעוואלוציען. אויב היינט וואָלט דייטשלאַנד וויע-דער פערוויקעלט געווארען אין אַ קריעג מיט דעם אויסלאַנד, וואָלט אַ זיעג פון דער דייטשער אַרמעע געווען געוויס אַ זיעג פון דער רעאַקציען, בפרט נאָך וואס ניט די דייטשען וואלטען געקעמפּט פאַר אונאַבהענגיקייט. אזוי טיעף זיינען מיר געזונקען, דאָס מיר מוזען בעגריסען דאָס אונגליק פון אונזער אַרמעע אַלס אַ גליק. — „די וועלט-געשיכטע איז דאָס וועלט-גערעכט.“ פאַר אונזער פער-ברעכען אין 16-טען יאָרהונדערט מוזען מיר נאָך היינט בעצאהלען. ווער קען פאַראויסזאגען די קאַטאַסטראפּען פון אונזער צוקונפּט. ווייל אונזער מאָדערנע ענטוויקלונג איז דערשטיקט געווארען אין איהר אָנהויב? געוויס וועט יעדער פעלקער-קאַמפּף, וועלכער וועט זיך היינט פאַנאַנדערברענגען פאַר די נאַציאָנאַלע אונאַבהענגיקייט, ענדיגען מיט דער גלייכערעכטיגונג פון אַלע פעלקער און אפילו פון די פעלקער, וועלכע וועלען קעמפּפּען דאגעגען. אבער דורך וועלכע מיטעל וועט דערגרייכט ווערען דיוועס ציעל, וועלכער פריערליכער אָדער קריענליכער דייטשער פאַטריאט וואָגט עס נאָך צו קלערען מכה דעם?

די צייטען פון דער ראסען-הערשאפט זיינען פעראיבערגעגאנגען. אויך דאָס קלענסטע פלאַק, מעג עס געהערען צו דער גערמאַנישער אָדער ראמאַנישער, צו דער סלאווישער אָדער פינישער, צו דער קעלטישער אָדער סעמיטישער ראסע, ווי באלד עס פאָדערט זיינע רעכטע אויף אַ פלאַץ צווישען די קולטור-היסטאָרישע פעלקער, קען עס רעכענען אויף די סימפּאטיען פון די אַלמעכטיגע וועסט-ליכע קולטור-פעלקער, וועלכע האָבען היינט געפונען אין דעם ווידער-אויפגעלעבטען איטאַליענישען פאַלק אַ טרייען בונדעס-גענאָסען.

פון דער דייטשער מלוכה פון פאָלשטענדיגער פערניכטונג, אזוי קענען נאָך היינט ניט אלע אונזערע רעדנער, שרייבער און זינגער עלעקטריזירען דעם פאָליטישען מת, וואָס זיין נשמה איז אויסגע- הויכט געווארען אין דעם אונגליקליכען בויערען-קריעג. פאָפולערע גייסטער און פאטריאָטישע האַראַקטערען פאלען ניט אראב פון הימעל ווי א רעגען, זיי האָבען זייערע ווארצלען אין די טיעפענישען פון פאָלק און זיין געשיכטע. ווען די געשיכטע פון א פאָלק ווערט געשמערט אין איהר ענטוויקלונג, ווען דאָס פאָלק זעלבסט ווערט צווריקט אין זיין גרויסארטיגער פאָרווערטס-שמרעכונג, דאָן ווערט אויסגעלאָשען דער פאָליטישער גענויס פון פאָלק. דאָס איז יעצט די לאַגע פון דייטשלאַנד. אין דער צייט פון דעם בויערן-קריעג וואָלט דאָס דייטשע פאָלק געקענט ארויסבריינגען שטאטס־מענער, וועלכע וואָלטען אין זיך פעראייניגט מאָדערנעם גייסט און פאטריאָטיזם. היינט פעהלט דעם דייטשען פאָלק דער געמיינזאמער באדען און דער טראדיציאָנעלער שטאָף. אלע זכרונות פון דייטש-לאַנד'ס גרויסקייט געהערען צו דעם מיטעלאַטער און צו די אור-וועלדער. זיין גאנצער היינטיגער פאטריאָטיזם איז רעאקציאָנער און האָט ניט קיין באדען אין פאָלק. א מאָדערנעם דייטשעס פאָלק עקסיסטירט נאָך ניט, ווארים עס האָט נאָך ניט געקענט דורכגע-פיהרט ווערען קיין מאָדערנע דייטשע בעוועגונג. אָהן ווידער-אויפֿלעבונג איז ניטאָ קיין פאָלק, אָהן פאָלק איז ניטאָ קיין פאטריאָטיזם, וועלכער דריקט זיך אויס אין זידלען די אלע דייטשע שכנים, ווארים ער האָט ניט קיין מוטה און קיין טאלאנט צו פערווירקליכען די אייגענע רעגענעראַציאָן, איז פאָלשטענדיגער שווינדעל. דייטש-לאַנד זיפצט ניט אונטער דעם דרוק פון א פרעמד־הערשאפט, וועלכע מען וואָלט געוואָלט בעשאפען, כדי צו געפינען אן אורזאכע פאר א פאָלקס־ערהויבונג אָהן די אינווענדיגע ארבייט פון דער אייגענער ווידעראויפֿלעבונג. דייטשלאַנד איז קראנק פון זיין ערמאָרדעטער רעוואַלוציאָן, עס קען ניט מאכען היינט ביי זיך, אָהן די הילף פון די פאָרמעגערטענע אייראָפּיאישע פעלקער, אן אייגענע רעוואַלוציאָנעלע בעוועגונג, וועלכע עס האָט צו שאַנדע געמאכט אין דער צייט פון דער רעפארמאציאָן, און געגען וועלכע עס האָט געקעמפֿט אין דער צייט פון דער פראנצויזישער רעוואַלוציאָן. אויב די

יתרו אומדות, איש מצרי הצילנו מיד הרועים והוא שומע ושותק,
לפיכך לא נקבר בארצו.

נאָמע 2.

דער שטיי־פונקט אויסערהאלב פון דער וועלט, וועלכער איז
פאראן אין דער אידישער געשיכטס־רעליגיאָן אזוי ווי אין דער
אַלט־אידישער נאַטור־רעליגיאָן, איז דער פערבינדונגס־פונקט פון
דער אידישער און היירנישער, פון דער סעמיטישער און אינרא־
גערמאנישער וועלט־אנשוואונג, די זריעה, פון וועלכער עס איז
שפעטער אַרויסגעוואקסען די מיטעלאַטערליך־קריסטליכע און די
מאָדערן־וויסענשאפטליכע לעבענס אנשוואונג. — אין דיעזען
פונקט פאלען צוזאמען די ביידע גרויסארטיגע גייסטעס־ריכטונגען
פון די צוויי וועלט־היסטאָרישע מענשען־ראסען. דאָ טרעט אויף
אַרויס זייער עהנליכקייט און זייער אונטערשייד. זיי ביידע האָבען
פון אָנהויב אָן דערקענט און האָבען עס אויסגעשפּראָכען אין זייער
עלטעסטער ליטעראַטור, דאָס די לעבענס־פּערהעלטניסע, אין וועל־
כע דער מענש געפינט זיך, זיינען אונווירדיג און בעדארפען די
ערלעזונג, ווי באלד נאָך דער מענשליכער גייסט איז ערוואַכט.
זיי חלומ'ען ביידע פון א גאָלדענעם צייטאַלער, וועלכען זיי טראָגען
אריבער אין די פּערגאנגענהייט, פון א פּערלאָרענעם גן־עדן, וועלכען
זיי ווילען נאָכאמאָל געפינען. דער קאמפּף פון די ווילדע קרעפטען,
מיט וועלכען עס הויבט זיך אָן די געשיכטע פון דער מענשהייט,
איז להיפּך צו דעם הומאַנעם וועזען, וועלכעס ענטהאַלט שוין אין
זיך דעם זאָמען צו דער האַרמאָנישער איינהייט פון דעם לעבען, צו
דעם לעצטען ציעל פון דער סאָציאַלער ענטוויקלונגס־געשיכטע.
אין דער ענטהאַלטזאמקייט פון די פּערגנגיגונגען פון לעבען, וועלכע
מען קען בעקומען נור דורך דאָס עלענד און דעם טויט פון די אונז
נאָהענטע ברואים, זעהען די הייליגע שריפטען פון די ביידע וועלט־
היסטאָרישע מענשען־ראסען דעם מיטעל צו הייליגקייט, צו ערלע־
זונג. פאראן אָבער אן אונטערשייד צווישען דיזע ביידע וועלט־
אנשוואונגען. ביי דער אינרא־גערמאנישער ראסע, וואָס איהר פא־
סיווער גייסט איז ניט געאייגנעט פאַר די זעלבסטשטענדיגע אַרייַג־
מישונג אין די געשיכטע פון דער מענשהייט, האָט זיך דיזע ענט־

אזוי ווי די פאטריאטען פון אלע אנדערע אונגלייכע פעלקער, קענען אויך די דייטשע פאטריאטען נאָר אין א אויפריכטיגען בונד מיט דיזע פאָרטגעשריטענע און מעכטיגע פעלקער פון דער ערד דערגרייכען דאָס ציעל פון זייערע שטרעבונגען. אויב זיי וועלען אָבער זיך זעלבסט און דעם דייטשען פאָלק איינרעדען די פאלשע חלומות וועגען דער מאכט און הערליכקייט פון דעם „דייטשען שווערד“, — דאן וועלען זיי פערגרעסערען די אלטע זינד מיט נאָך א נייער זינד, זיי וועלען ארבייטען פאר די רעאקציע און וועלען אריינציהען אין איהר פערדערבען גאנץ דייטשלאנד.

נאָמע 1.

אין תלמוד אזוי ווי אין מדרש ווערט די גאולה פון דעם אידישען פאָלק צוגעשריבען צו דער ריינקייט און טרויקייט פון די אידישע פרויען, וועלכע האָבען זייער גאָציען ניט פערלייקענט. עס ווערט בעזונדערס אונטערשטריכען, דאָס די אידען האָבען אין מצרים ניט געביטען זייערע נעמען און זייער שפראך און זיינען דערפאר מעהר ראוי געווען, אויסגעלעזט צו ווערען, איידער אין שפעטערע צייטען: מ"ר במדבר פ'כ', שה"ש, ויקר' פ' ל"ב. לא שנו את שמן, ראובן ושמעון נחתון ראובן ושמעון סלקין, לא קורין ליהודה רופס, ולא לראובן לוליאני, ולא ליוסף לוסטוס ולא לבנימין אלכסנדר וכו'.

אפילו אונזער גרעסטער נביא און מחוקק ווערט געטאדעלט דערפאר, וואס ער האָט זיך ביי יתרו אין מצרים ניט ארויסגעגעבען פאר א איד. דערפאר איז ניט דערפילט געווארען זיין בקשה מקובר צו ווערען אין הייליגען לאַנד. פערקעהרט אָבער זיינען די ביינער פון יוסף, וועלכער האָט ניט פערלייקענט זיין אידישע אבשטאמונג, געבראכט געוואָרען אין ארץ ישראל און דאָרט מקובר געווארען.

מ"ר ואתחנן: אמר לפניו רבש"ע עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ ישראל ואני איני נכנס לארץ, אמר לו הק"ה, מי שהודה בארצו, נקבר בארצו, ומי שלא הודה בארצו, אינו נקבר בארצו. יוסף הודה בארצו, מנין? גבירתו אומרת: ראו הביאו לנו איש עברי ונו', ולא כפר, אלא גנב גנבתי מארץ העברים, ונקבר בארצו וכו'. אתה שלא הודית בארצך, אין אתה נקבר בארצך, כיצד? בנות

קראפט, און ניט דער שעפפערישער גענויס פון דער גאנצער גע-
שיכטליכער ענטוויקלונג אין דער נאטור און דער מענשענוועלט,
דאן איז די וועלט נאָר דער פראָדוקט פון א קראפט, וועלכע איז זיך
זעלבסט סותר און וואס איהר שטרעבונג אָהן א ציעל, איהר „ווילען
צום לעבען“, ווי שאַפּענהויער זאָגט, קען דעם מאָראַלישען און גייס-
טיגען מענשען ניט בריינגען קיין שום בעפרידיגונג. נאָר די גע-
שיכטס-רעליגיאָן, וועלכע זעהט אין דעם קאמפּה פון די נאטור-קרעפּ-
טען, אזוי ווי פון די אינדווירוען און די פעלקער, ענטוויקל-
לונגס-שטאַפּען און טראגט אין זיך די זיכערקייט פון דעם
נצחון פון דער געטליכקייט, נאָר די געשיכטס-רעליגיאָן האָט עס
ניט נויטיג, זיך אבצוזאגען פון לעבען, כדי צו דערגרייכען א היי-
ליגקייט, וועלכע איז אליין אייגענטליך ניט מעהר ווי דער קאנטעמ-
פלאטיווער (בעשויענדרער) עגאָאיזם. יעדע שטרעבונג צו א בעסער-
רען לעבען, מעג עס אויפגעפאסט ווערען אלס א רעאלעס אָדער
אידעאלעס, אלס א ריעסוויטיגעס אָדער יענזיי-
טיגעס, קומט פאָר דעם קאנטעמפלאטיווען עגאָאיזם ווי א
ריינער שטות. דורך די שטרעבונג בכלל ווערט, לויט דיזער וועלט
אנשוואונג, נאָר פּעראייביגט דער ווילדער, עלעמענטארער, ניט-
אָרגאַנישער גייסטלאָזער קאמפּה. דיזע מאטעריאַליסטישע אנטי-
היסטאָרישע אנשוואונג איז אין אלע סאָציאלע בעוועגונגען קאָנ-
סערוואטיוו אָדער רעאַקציאָנער. שאַפּענהויער האָט איבערגעלאָזען
זיין פערמעגען צו די בערלינער סאלדאטען, וועלכע האָבען גע-
קעמפּט געגען דאָס פאָלק אין 1848. ער איז אין הסכם נאָר מיט
דער נעגאַטיווער זייט פון קריסטענטום, מיט דער קריסט-
ליכער פּעראכטונג פון דעם „געגענווערטיגען“ לעבען, וואס דערמיט
אונטערשיידעט זיך דאָס קריסטענטום פון יודענטום. אָבער ער
איז ניט אין הסכם מיט דער קריסטליכער פּערהערליכונג פון דער
צוקינפטיגער ווידערנעכורט, וואָס דערמיט האָט דאָס קריסטענטום
צוגעצויגען דאָס היידענטום צו דער אידישער געשיכטס-רעליגיאָן
און האָט שלום געמאַכט מיט דעם לעבען.

איבריגענס פערשטעהען מיר, דאָס יענעס קאנטעמפלאטיווע
(בעשויענדרע) וועזען, וועלכעס לייקענט דעם ווילען צום לעבען,
מאכט דעם מענשען אין א הויכער מדרגה פעהיג צו קינסטלערישע
שעפּפונגען און צו דעם גענוס פון דיזע שעפּפונגען. פּעקעווערט

האלטאמאקייט פערוואנדעלט אין א פאלשטענדיגע אבזאגונג און פערלייקענונג פון לעבען (בראמיזמוס און כוריזמוס). די אידען אָבער האָבען פון אָנהויב אָן און דורך דעם שטורם פון זייער גע- שיכטע דערקענט זייער בערוף דארין, וואָס זיי האָבען געהאַלטען הייליג ניט נאָר דאָס א י נ ד י ו ו י ד ו ע ל ע, פון דער נ א ט ו ר געגעבענע, דאָס הייסט ניט נאָר דאָס אָ ר ג א נ י ש ע, נאָר אויך דאָס ס א צ י א ל ע לעבען פון דער מענשהייט. זיי האָבען געוואלט אקטיוו העלפען די ענטוויקלונג פון דער מענש- הייט און זי פאַרבערייטען פאר דעם מ ל כ ו ת ה מ ש י ת, וועלכער איז אין האַרמאָניע מיט דעם געטליכען וועזען, וואָס האָט זיך נתגלה געווען צו זייער גייסט.

די אלט-אידישע ווייזהייט האָט אין אונזער יאָהרהונדערט געפונען איהר ריינסטען אויסדרוק אין אַן עכטען דייטש, אין ש אָ פ ע נ ה ו י ע ר. אין דער קריסטליך-געראמאנישער וועלט איז שאַפּענהויער דער פאַלשטענדיגער היפּף פון ה ע ג ע ל. העגעל האָט אַרויסגעבראכט די געשיכטליכע, גענעטישע וועלט-אנשוואונג, דאָס מיינט די אידישע. העגעל זעהט אָבער נאָר אין ק ר י ס ט - ל י כ ע ן זיין די ענטוויקלונג פון דעם ג י י ס מ, און דערמיט האָט ער וועניגסטענס די קאָנקרעטע אידישע געשיכטס-רעליגיאָן דערהויבען צו אַן אבסטראקטער גייסטעס-פילאָזאָפיע. שאַפּענהויער אָבער האָט געליקענט אין די גאנצע געשיכטס-רעליגיאָן און דערמיט אויך אין די גאנצע געשיכטליכע ענטוויקלונג און אין דאָס גאנצע לעבען, אין זיין אידעאלער זייט אַזוי ווי אין זיין רעאַלער. דורך דיזען ניהיליזם, וועלכער איז געווען דער יסוד פון דער גאנצער אינדא-געראמאנישער וועלט, און האָט געשטאַמט פון זייער ראסע, איז שפּעטער די נ א ט ו ר -רעליגיאָן צושטערט געווארען. פער- קעהרט, די געשיכטליכע לעבענס-אנשוואונג פון יודענטום, וועלכע איז אַרויסגעגאנגען פון דעם ניהיליזם פון דער נאַטירליכער וועלט, אָבער האָט ניט פערליקענט דעם הומאַנעם שעפּפער אין דער גע- שיכטע, האָט פערמאָגט אַריינצובריינגען אַ טרייסטפולע לעבענס- אַנשוואונג אין די חורבות פון דער זיך זעלבסט פערניכטענדער וועלט דורך די האָפנונג אויף די צוקונפטיגע ווידערגעבורט.

ווען מען נעהמט אָן צוזאמען מיט שאפּענהויער און די אינדא- גערמאנען, אז דאָס שעפּפּערישע וועזען איז נאָר אַן עלעמענטאַר-

צווישען דער אידישער און דער קריסטליכער (דויטשער) בעפעל-
 קערונג. אויב מיין בעהויפטונג וועט אייך פערוואנדערען, בעט
 איך אייך א קלעהר טאן מכת דעם, דאס ראסענפערשיעדענהייטען
 רופען אומערום (ביי די גערמאנען) ארויס געגענוצען, געגען וועלכע
 פילאנטראפישע דעקלאמאציען זיינען מאכטלאז. צווישען דער
 דייטשער און סלאווישער בעפעלקערונג אין בעהמען, אין אונגארן
 און זיעבענברגען, צווישען דער דייטשער און דער דענישער בע-
 פעלקערונג אין שלעזוויג, צווישען דער אלט-אירלענדישער בעפעל-
 קערונג פון אירלאנד און די אנגלא-זאקסען, זיינען נאך ביז צום
 היינטיגען טאג די נאציאנאלע און די ראסאווע געגענוצען אוי
 לעכהאפט און שטארק, דאס מען קען נאך ניט קלעהרען מכת דער
 סאציאלער פעראייניגונג פון דייטשען און פארמאנען. די ראסען-
 פערשיעדענהייט צווישען גערמאנען און סלאווען איז דאך אבער א
 קלייניגקייט, פערגליכען מיט דער פערשיעדענהייט צווישען די
 קינדער פון די בני יעקב, וועלכע זיינען געקומען פון ווייטען אזיען,
 און די קינדער פון טייטאן און הערמאן דעם הערערס
 קער, וועלכע לעבען שוין זייט אונגענדליכע צייטען אין דעם
 הארץ פון אייראפא. עס איז דאך א גרויסער אונטערשייד צווישען
 די שטאלץ-בליקענדע הויכע מענער-געשטאלטען מיט בלאַנדע האַר
 און די בעוועגליכע קליין-געוואקסענע מענשען מיט שווארצע האַר
 און מיט אזיאטישע פנים'ער. ראסען, וועלכע זיינען אויף אזא אופן
 פערשיעדען צווישען זיך, האָבען אַ אינסטינקטיווע אבשטויסונג צו
 איינאנדער, וואס אלע שכל'דיגע מענות זיינען מאכטלאז געגען
 איהר."

דאָס איז וועניגסטענס אן אויפריכטיגע שפראך. זי בעווייזט
 אפילו ניט, וואס דער פערפאסער וויל בעווייזען, ווארים די קריסט-
 ליכע טויפע מאכט דאך ניט פון דעם דייטשען א איד. אָבער זי
 גיט צו, דאָס דער אינסטינקטיווער ראסען-אנטאגאניזם איז אין
 דייטשלאנד נאך שטארקער, איידער יעדע שכל'דיגע חקירה. די
 „ריין-מעשליכע נאטור" איז דאָ פערוואנדעלט געווארען אין די
 נאטור פון דעם ריינעם גערמאניזם. די „בלאַנדע הויכע געשטאל-
 טען" קוקען אַראָב אויף די ווידער-אויפלעבונג פון די בעוועג-
 ליכע קליין געוואקסענע און מיט שווארצע האַר מיט א געפיחל פון

אָבער איז דער וועג פון די מענשען, וועלכע האָבען אויף זיך גענוג
מען דעם עול מלכות שמים, דאָס הייסט דעם בערוף איבערצואַנ-
דערשען דאָס סאָציאלע לעבען נאָך דעם געטליכען פלאן, דער וועג
פון דיזע מענשען איז ניט אויסגעבעט מיט רויזען.

נאָמע 3.

אין יאָחר 1858 איז ביי אַטאָוויגאנד אין לייפציג
ערשינען אַ שריפט אונטער דעם נאָמען: „צוויי געשפרעכען
מכּה דעם אַרויסטריט פון יודענטום, אַרויסגערופען דורך דעם בריעף-
וועקסעל פון דאָקטאָר אברהם גייגער מכּה דיזער פרא-
גע.“ דער פערפאַסער בעמיהט זיך צו בעווייזען, דאָס די ראיות
פון דאָקטאָר גייגער זיינען ניט ריכטיג, ניט פון פילאָזאָפישען און
ניט פון סאָציאלען שטאנדפונקט. דאָס זיינען זיינע „סאָציאַ-
לע“ ארגומענטען:

”מיין פריינד, עס זיינען פאראן זאכען, וועלכע מען קען ניט
גלאַט אריבער געהן. עס קען זיין, דאָס די בירגערליכע פרייהייט
האָט אראבענומען פון די אידישע געשטאַלטען דעם שטעמפּעל פון
קנעכטשאפט, וועלכען די יאָהרהונדערטען פון דרום האָבען אויף זיי
ארויפגעלעגט. עס קען זיין, דאָס זייער גאנג האָט זיך שוין דורך
דעם זיעג און שוין אין קאמפּף פאר דער פרייהייט אויסגעגליכען
און איז געוואָרען שטאַלצער, דאָס זייער שטערען האָט אָנגעהויבען
ליכטיגער צו שטראַהלען. עס קען זיין, דאָס דער אלגעמיינער גייס-
טיגער אויפשוואונג האָט אויך אַרויסגעבראַכט צווישען די אידען,
וועלכע האָבען פריהער קוים נאָך געקענט רעדען פערשטענדליך
דייטש, פאָעמען און שריפטשטעלער, וועלכע די דייטשע נאַציאָן
האָט באלד געמוזט צורעכענען צו די בעסטע, אַבוואַהל מיט
א געוויסען געפיהל פון געגענשטערע-
בונג און ערשטוינען. דאָס אלץ איז פאָרגעקומען
אונטער דער פערוואונדערונג פון דעם יעצטיגען דור. פון דעסט-
וועגען שטעהט נאָך אלץ פעסט די אלטע שיידע-מויער, און די טויער-
רען זיינען געבליבען פערשלאָסען עד היום מיט קייטען און ריגעל.
ווארים דער שומר, וועלכער האָט זיי געהיט, האָט ניט געקענט לייכט
איינגעשלעפּערט ווערען. דאָס איז די ראסע - פערשיעדענהייט

בירנערליכע פליכטען, וועלכע די פאליטישע און בירנערליכע רעגט פערלאנגען.

נעמען מיר אן דעם פאל, דאס די אידען האבען נים נאך א נאציאנאליען קריג, נאך ווירקליך א לאנד אין א שטאט, און דאס פיעלע מיטגלידער פון זייער נאציאן, אזוי ווי דאס איז דער פאל מיט פיעלע אנדערע פעלקער, האבען זיך וויט יאהרהונדערטען לעבען אין פראנקרייך, ענגלאנד, איטאליען, וואיטען דיזע לענדער אָבערזאגט זיי די פילע בירנערליכע רעגט, די גרויסע נאטוראליזאציע, ווען זיי וואוינען פאר זייערע בירנערליכע און פאליטישע פליכטען געפאדערט די פילע בירנערליכע רעגט? — איז דען נים גענוג אין א לאנד געבארען צו זיין, אָדער אסילו אויסדרייען דעם וואוינער צו ווערען א בירנער, כדי אין איינע יאהר צו בעקומען דאס בירנעררעכט? — אין הויך ציוויליזירטע לענדער איז דאס א זעלבסטפערשטענדליכע זאך, אין דייטשלאנד נאטירליך נים, אין דייטשלאנד מוז דער זיט יאהרהונדערטען איינגעזעסנער איד פערלייגענען זיין ראסע, זיין נאציאן, זיין געשיכטע, זיין טיפ, זיין טעמפעראמענט, זיין באדאקטער, כדי אריינגענומען צו ווערען אין שטאט, נים אין א שטאט, נאך אין א פאך, וועלכעס וועט זיך קיינמאל נים אויפהייבען צו א מאדערנעם שטאט, זאלאנג עס וועט נים איכערזעליטען זיינע ראסאיע פאראירטייען! — אזעלכע פאראירטייען אין ראסאיע הערשאפטסגעפיהלען האבען די אידען קיינמאל נים געהאט, די תורה גיט אלעמען גרייכערעכטיגונג, דעם אידען אקוראט ווי דעם גר, וועלכער וואהנט אין דעם אידישען לאנד.

נאמע 5.

אין דער צייט ווען מ'זעט דעם אידן האט געלעבט אין דייטשלאנד, איז אין פאליטישען אויסגעשטעלטען ישראלי בעל ישוב, ער האט אזוי וועגט ווי גענדעלסאן געוואלט גרינדען א סעמיטע, אבער אזוי ווי דורך גענדעלסאן זיינען אין דייטשלאנד ענטשטאנען די דעם פארמאט ארע, זיינען אין די סלאווישע לענדער דורך די ישראלי בעל ישוב ענטש

„געגענשטרעבונג און ערשטוינען“. בשעת די וועסטליכע קולטור-פעלקער דערמאנען נאָר מיט פּעראכטונג דעם שענדליכען דרוק, אונטער וועלכען אירען האָבען אמאָל געלעבט צווישען זיי, רעדט דער דייטש נאָר פון דעם „שטעמפעל פון קנעכטשאפט“, וועלכען ער האָט אמאָל ארויפגעלעגט אויף די „אידישע געשטאלטען“.

אין א פעליעטאן, וועלכער איז גיט לאנג צוריק ערשינען אין דער באננער צייטונג: „באָנן מיט אכציג יאָהר צוריק“, ווערט געשריבען מכה די אירען, דאָס זיי האָבען געלעבט אין א בעזונדערער גאס און האָבען זיך אומערום ערנעהרט פון שאַכער. — איך גלויב, דאָס מען דארף זיך ווייניגער וואונדערן, דאָס די אירען האָבען דאמאָלס געלעבט פון שאַכער, איידער דאָס זיי האָבען איבערהויפט געקענט לעבען אין יענע יאָהרהונדערטען פון דרוק. — אלע עקס-טענזימיטלען און אפילו דאָס וואהנרעכט זיינען ביי זיי גערויבט געוואָרען. דורך שוין-גערדער האָט זיך יעדע אידישע גענעראציע און געמיינדע געמוזט שטענדיג אויפ'ס ניי קויפּען דאָס „פּרווילע-גיום“, גיט צו פערטריבען ווערען פון איהר וואהנרעכט. זי איז געווען גליקליך, ווען זי איז, גיט קוקענדיג אויף דעם פערטראג, גיט בערויבט אָדער פערטריבען געווארען אָדער פון דעם פאנאטישען פאָלק גיט גע'הרג'עט און געמאָרדעט געווארען. — אויך איך ווייס א מעשה פון „פאר אכציג יאָהרען“. — א איד האָט נישא חן געווען ביים קורפירסט פון באָנן. מען האָט איהם ערלויבט זיך אויסבעטען א גאָר, און ער האָט זיך אויסגעבעטען פאר זיך און זיינע קינדער די ערלויבנים צו וואָהנען אין אַ יֶזֶר נֶדֶר (ענדענוק אין א דאָרף לעבען באָן).

נאָמע 4.

גבריאֵל ר י ס ס ע ר איז, אויף וויפיעל איך קען מיר דערמאָנען, אין זיין צייטשריפט „דער יודע“, קיינמאָל גיט אַרייַנגעפאלען אין דעם טעות פון די מאָדערנע דייטשע אירען, וועלכע זעהען אַ סתירה צווישען דער אידישער גלייכבערעכטיגונג און דעם קולט פון דער אידישער נאַציאָנאַליטעט. ער האָט געפאָ-דערט די אידישע גלייכבערעכטיגונג נאָר פאַר די פאָליטישע און

אויף ווי ווייט דער חסידים האָט זיך פערברייטעט אין פויר-
לען, אין די סלאווישע לענדער, אין אונגאַרען צווישען דער פּאָלקס-
מאַסע, איז ער, פערשטעהט זיך, ניט געבליבען פריי פון ווילדקיי-
טען און לעכערליכען אבערגלויבען. די קריטיק האָט אָבער ניט
פערשטאַנען דאָס אייגענטליכע וועזען און די היסטאָרישע בע-
דייטונג פון דעם חסידים. — די מתנגדים, אַקוראַט ווי די רא-
ציאָנאַליסטען האָבען ערקלערט דעם חסידים פאַר אפיקורסות.
אָבער זייער מחרים זיין פון דעם חסידים האָט ניט געקענט אָב-
האַלטען א גייסטעס-ריכטונג, וועלכע איז אַקוראַט אַזא נויטיגער
פּראָדוקט פון דער צייט, ווי די רעפּאָרם, און האָט אפשר נאָך
א גרעסערע בעדייטונג, אַבוואָהל זי איז געווען אַן אונגעוואוסט-
זיניגע ערשיינונג, אָדער דוקא דערפאַר ווייל זי איז געווען אונ-
געוואוסטזיניג. — די רעפּאָרם איז ערשט דאן געקומען, נאָכדעם
ווי דאָס מאָדערנע לעבען האָט שוין אונטערגעגראָבען דאָס מיטעל-
אַלטערליכע יודענטום. די רעפּאָרם האָט נאָך געקענט בענוצען
דעם אידישען בוים, וועלכער איז אָבגעהאַקט געוואָרען פון זיין
וואַרצל, כדי אויסצושמיקען איהרע טעמפלען, וועלכע האָבען אין
זיך גאָר נישט מעהר אידישעס. — דער חסידים אָבער בילדעט
אין דעם לעבעדיגען אידישען גייסט זעלבסט, וועלכער איז אינ-
סטיןסטיוו אָנגעכאַפט געוואָרען פון דער מאָדערנער צייט, דעם
איבערגאַנג פון דעם מיטעלאַלטערליכען יודענטום צו א בענייטען
און ווידער-אויפגעלעבטען יודענטום. מען קען גאָר ניט בערעכענען
די פּאָלגען פון דעם חסידים, ווי באַלד עס וועט צוקומען צו
איהם די נאַציאָנאַלע בעוועגונג. — אין די גרויסע אידישע צענטערען
פון מזרח געפינט זיך דער חסידים אַלץ מעהר און מעהר פער-
ברייטונג. די מתנגדים, וועלכע האָבען פריהער געגען איהם גע-
קעמפּט, הויבען אָן צו פערשטעהן, דאָס היינט איז פאַר די אידישע
פּאָלקסמאַסע פון מזרח-אייראָפּא פאַראַן נאָר די וואַהל: אָדער זיי
מוזען צוזאַמען מיט די רעפּאָרמאַטאָרען אָבפאַלען פון יודענטום
דורך די מאָדערנע קולטור, אָדער זיי מוזען פעהיטען דיזע אָב-
פאַלען דורך די ווידער-אויפלעבונג, וואָס דער חסידים איז דער
ערשטער אָנזאָגער.

אין זייער סאָציאַלער אָרגאַניזאַציע לעבען די חסידים אין
א געוויסען מאָס סאָציאַליסטיש, און דאָס הויז פון דעם רייכען

שטאנען די חסידים. — א חסיד מיינט א זעהר פרו-
מער איד. חסידים זיינען שטענדיג געווען אין יודענטום,
אזוי ווי נאך פאר ר' ישראל זיינען געווען בעל שם טוב'ס, דאס
הייסט אידען, וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט קבלה און האָ-
בען געהאט פיעלע אָנהיינגער. — די אידען האָבען זיך בעטייליגט
אן דער קולטור פון די פעלקער, צווישען וועלכע זיי האָבען גע-
לעבט, ווי למשל אין שפּאַניען, און זיינען דאָך ניט געווען קיין
רעפּאָרטאָראַרען; נאָך די דייטשע אידען זיינען דאָס געוואָרען
נאָך מענדעלסאָן, בשעת זיי האָבען זיך אָנגעהויבען צו בעטיילי-
גען אן דער דייטשער קולטור. אויב נאָך מענדעלסאָן און ר'
ישראל בעל שם טוב האָבען דער ראציאָנאליזם און חסידים ביי
די דייטשע און סלאווישע אידען אַרויסגערופען ערנסטע שפּאַל-
טונגען, איז די אַרואַכע דערפון געלעגען אין די אייגענטימליכ-
קייטען פון דער נייער צייט, וועלכע אונטערשיידעט זיך פאָל-
שטענדיג פון אלע פריהעריגע צייטען.

אקוראַט ווי די איסיים אין די לעצטע צייטען פון אלטערטום
און די פּראָטעסטאַנטישע פרומע קריסטען אין דעם סוף פון מיר
טעלאָלעטער, שטעלען מיט זיך פאָר די חסידים דעם אינווענדיגען
אידישען גייסט אין געגענזאץ צו די פערגליווערטע בוכשטאבען
פון דער תורה. — די חסידים היטען ניט אָב פעראַנטיש די
פאָרשריפטען פון דעם אידישען געזעץ, אָבנאָהל זיי זאָגען זיך
נאטירליך ניט אָב פּרינציפיעל ניט פון דער תורה שבכתב און
ניט פון דער תורה שבעל פה. אָבער די תורה שבכתב און די
תורה שבעל פה איז פאָר זיי נאָך אַן אויסדרוק פון גייסט. ניט
די פאָרם נור דער גייסט, וועלכער האָט די פאָרם געשאַפֿען, איז
פאָר זיי הייליג. זיי זיינען ניט קיינע אַסקעטען, היטען אָבער
אָב שטרענג די מאָראַלישע ריינקייט. צו די מתנגדים, וועלכע
וואַרפען זיי פאָר, דאָס זיי זיינען עובר אויף געוויסע מצוות און
דינים, ענטפערען זיי: מיר שטעהען ניט אונטער דעם מדת הדין, נאָך
אונטער דעם מדת הרחמים. אין דעם ספר תניא האָט ר'
שמואל פון ווילנא ענטוויקעלט די פילאָזאָפישע
זייט פון חסידים פון שטאַנדפונקט פון קבלה. די תלמידים פון
דיזען פילאָזאָף רופען זיך חב"ד (חכמה, בינה, דעת). אויף אין
ירושלים איז פאָראַן דיזע סעקטע.

שיכטליכע ענטוויקלונג פון דער מענשהייט ביז צו דעם היסטאָ-
רישען שבת. — די מענדענץ, צו דערקענען גאָט אין דער געשיכ-
טע, און ניט נאָר אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט, נאָר
אויף אין דער געשיכטע פון דעם קאָסמישען און אָרגאַנישען לע-
בען, איז אַ אידישע גייסטעס־ריכטונג. — ביי דעם געשיכטס-
שטודיום איז דיזע שטרעבונג צו דער ערקענטניס פון דעם ווער-
דען, פון גאָט, אַ זעלבסט־פערשטענדליכע זאך. ביי דעם שטודיום
פון דער נאטור אָבער איז דיזע שטרעבונג להיפך צו דער גייסטעס-
ריכטונג פון די מאָדערנע נאטור־פאָרשער. געט ה ע און ה ו מ
ב א ל ד ט זיינען בעוואוסטזיניג געוועזען געגנער פון דער גייס-
טעס־ריכטונג, וועלכע הענגט צוזאַמען זעהר ענג מיט דער אידישער
גאָטטעס־אידעע. — די גריכען האָבען הייליג געהאַלטען די גאַנצע
נאטור מיט איינשליסונג פון דעם מענשען, אַלס פאָלענדעמען נא-
טור־פראָדוקט. ד י א י ד ע ן האָבען הייליג געהאַלטען די
גאַנצע געשיכטע מיט איינשליסונג פון דער געשיכטע פון דעם
קאָסמישען און אָרגאַנישען לעבען; ד י ק ר י ס מ ע ן האָבען
פערגעטערט דאָס איינצעלנע מענשליכע אינדיווידואם אַלס געט-
ליכע פערזאָן. ערשט דורך דאָס קריסטענטום איז די אינדיווי-
דואליטעט אויפגעטרעטען אין דער וועלט. —

דער איינצעלנער מענש, מאן אָדער ווייב, אָהן פאַמיליע און
אָהן פאַטערלאַנד, איז ערקלערט געוואָרען פון דעם קריסטענטום
פאַר הייליג. דאָס איז די וועלט־היסטאָרישע בעדייטונג און אויף
דער טעות פון קריסטענטום. כדי אויסצודריקען דאָס רעכט פון
דעם אינדיווידואם, האָט דאָס קריסטענטום געמוזט אויפפאַסען
דעם מענשען אַבסטראַקט, ניט ווי ער איז אין דער ווירקליכקייט,
ניט אין צוזאַמענהאַנג מיט נאטור און געשיכטע, מיט פאַמיליע
און פאַטערלאַנד. — דער אונטערגאַנג פון דעם אַנטיקען לעבען און
דאָס אויפטרעטען פון די גערמאַנישע ראַסען האָבען ווידער
אַרויסגעבראַכט דאָס רעכט פון דעם אינדיווידואם, אָבער אויף
די איינזייטיגקייט פון דער אינדיווידואליסטישער ריכטונג. דיזע
העכערע איינהייט פון די היסטאָרישע קולטען איז מעגליך געוואָר-
דען נאָר אין דעם אידישען געשיכטס־קולט, וועלכער דערהויבט
זיך צו דער מדרגה פון אַ וויסענשאַפט. דער אידישער געשיכטס-
קולט, וועלכער דערהויבט זיך צו וויסענשאַפט, איז די ביבעל-

איז שטענדיג אָפּען פאַר דעם אָרעמאָן. זיי האַלטען זיך אַן דעם אויסשפּרוך פון פרקי אבות: שלי שלך ושלך שלך חסיד (*). — א סעקטע, וועלכע איז פעהיג צו אזא מאַראַל און אזא בעגייסטערונג, איז אויפגעבויט אויף עפּעס אנדערעס, איידער ווילדקייט און אונ-וויסענהייט.

נאָמע 6.

די גריכען האָבען אין זייער קולט הייליג געהאַלטען די פּאָל-ענדעמטע האַרמאָנישע נאַטור, אָבער ניט דאָס ווערדען. די ענט-שטעהונג. אויך דער מענש איז ביי די גריכען פּערגעטערט גע-וואָרען אַלס די פּאָלענדעמטע אָרגאַניזאַציע, אַלס די שפיץ פון דעם אָר ג א נ י ש ע ן לעבען, ניט אָבער אַלס דער טרעגער פון אַ נייער לעבענס-ספּערע, ניט אַלס אַ נייעם זיך ענטוויקלענדעס, גייסטיגעס, מאָראַלישעס, ס אָ צ י אַ ל ע ס וועזען, אזוי ווי דאָס איז געשעהען שפּעטער אין דעם פון יודענטום ענטשטאַנענעם קריסטענטום. — די אידען פּערקערט האָבען הייליג געהאַלטען די געשיכטע, דאָס ווערדען, דעם קולט פון דעם נאָט יהוה, וועלכער דריקט שוין אויס אין זיין נאָמען „פּערגאַנגענהייט, געגענוואָרט און צוקונפּט“. — אפילו די קאָסמישע און אָרגאַנישע לעבענס-ספּערען, וועלכע זיינען פּאָלענדעט אין דעם געגענווערטטיגען וועלט-אַלטער, זיינען אין די ביבעל אַריינגענומען געוואָרען ניט אַלס אַן אייביגער, אָבערשלאָסענער קרייז-לויה, נאָר אַלס ג ע נ ע ז י ס, ענטשטעהונג, וועלכע הויבט זיך אָן מיט דער וועלט-שעפּפונג און דעם נאַטור-שבת, כדי אַרומצונעהמען פּראָפעטיש די גאַנצע גע-

(*) עס זיינען פאַראַן פיער מדות וועגען מוין און דוין, אזוי שטעהט אין פרקי אבות. די ערשטע מדה וועגען אייגענעם-הומס-דעכט האָבען מיר שוין דערמאָהנט אין דריטען ברועף. דאָס איז די געוועהנליכע בירגערליכע מאָראַל, יעדער פאַר זיך, שלי שלי ושלך שלך. די צווייטע מדה איז פון די אייגענעם-הומס-טהיילער, פון דעם פּעבעל, פון דעם מאָב, פון דעם עס חאָרץ, וועלכער וויל זיך צושטילען מיט די רייכע, כדי איבערצובויען די ראָ-לען: שלי שלך, ושלך שלי. די דריטע מדה איז פון דעם חסיד, וועלכער האָט: שלי שלך, אָבער פּערלאַנגט ניט קוין פּרעמדען אייגענעסום. די ענט-געגענעזעצטע מאָראַל איז פון דעם רשע.

דער פראגע, וואו זי קען גאָר. אָבער די מאָדערנע וויסענשאַפט האָט אַרויסגעדערענגט ביסלעכווייז יענע וועלט־אנשוואונג פון איי־ביגען זיין פון אַלע איהרע פאָזיציאָנען.

נאָמע 8.

ל ו צ א ט א רעדט אָהן פאָראַרטייל מכת דעם קרבנות־קולט. ער בעטראַכטעט איהם פאַר פאָר־ביבליש, פאָר־היסטאָריש. — דאָס וואָרט קדש, וועלכער איז יעדענפאלס עלטער איידער די תורה, שטאַמט, לויט לוצאַטא, פון „יקוד אש“, פון בראַנד־אָפּפער. — לוצאַטא איז געווען אַן אויטאָריטעט אַלס שפראַך־קעננער, און אַלס אַרטאָדאָקסישער איד. — גאָך זיין מיינונג זיינען די קרבנות געווען אַ הנחה, וועלכע די תורה האָט געמאַכט דעם פאָלק, כדי עס צו פּערהיטען פון עבודה זרה. די קרבנות האָבען אָבער אויך געהאַט דעם צוועק צו פערבינדען גאָך פּעסטער די אידישע גאָר ציאָן גאָך דעם געבאָט, דאָס מען זאָל די קרבנות בריינגען גאָר אין בית המקדש. מיט די קרבנות איז גאָך געווען פערבונדען וואָהלטעטיגקייט. — ווי ביים קרבן פסח האָט מען אויך ביי יעדען קרבן זיך געמוזט טיילען מיט די אָרעמע און אויף אַזא אופן פּערווירקליכען דעם „כל ישראל ערבים זה בזה“.

דער רמב"ם זעהט אין דער בעשרענקונג פון די קרבנות די טענדענץ, די קרבנות איבערהויפט ווי ווייט מעגליך אָבצושאַפּען. די קרבנות זיינען לויט דעם רמב"ם אַ הנחה צו די מנהגים פון די גוים, כדי דערמיט די מענשליכע קרבנות אונמעגליך צו מאַכען. — דער אברבנאל בעמערקט אין זיין פירוש צו שמות, דאָס דער קרבן פסח איז איינגעפיהרט געוואָרען געגען די פּער־געטערונג פון אַמאָן.

געוויס זיינען אין אַלטערטום די מענשליכע קרבנות ביסלעכ־ווייז פערביטען געוואָרען דורך קרבנות פון חיות. די גאַנצע פאַר־צייטיגע געשיכטע, די ביבלישע אַזוי ווי די היינדישע, בעווייזט דאָס. — אין דער תורה בעווייזט זיך גלייך גאָך דעם מלאך, וועל־כער האָט ניט צוגעלאָזען די שעכטונג פון יצחק'ן, דער „איל משולש“. — ווען אייריפידעס אין גריכענלאַנד שילדערט, ווי אַר־

רעליגיאָן, וועלכע דערהויבט זיך צו דער וויסענשאַפֿטליכער גע-
נעזיס פון דעם קאָסמישען, אַרגאָ-
נישען און סאָציאלען לעבען. ווען דאָס יודענ-
טום וועט ווידער אויפלעבען אלס זעלבסטשטענדיגע נאציאָן, וועט
דער אידישער גענויס ווייטער אויסבילדען די ביבעל־רעליגיאָן.

נאָמע 7.

בשעת די פאָרהיסטאָרישע מענשען־ראַסען זיינען געשטאַנען
אויף דעם גרעניץ צווישען דעם אָרגאַנישען נאַטור־לעבען און דעם
סאָציאלען לעבען, זיינען זיי, לויט דער ערצעהלונג פון דער תורה,
פערניכטעט געוואָרען. אין דעם פסוק שטעהען די ביז יעצט אונ-
פערשטאַנענע ווערטער: לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא
בשר — מיין גייסט זאָל נישט אייביג ווילען ביי דעם מענשען.
ווארים ער איז פֿלייש (*). וואָס ענטשטעהט, איז ווערט, דאָס
עס צו גרונדע געהט. — גאָרנישט איז אייביג אין דער עקזיסטענץ,
נישט דער אַטאָם, נישט דער וועלט־קערפער, נישט דער זאַמען, פון
וועלכען עס ענטוויקלען זיך גאַנצע דורות, נישט דער העכסטער
יציר פון דער ערד, „ווארים ער איז פֿלייש“ און מוז זיך בענייען
דורך טויט און ווידערגעבורט, און מוז געהן דעם „וועג פון פֿלייש“.

אַלע פעלקער האָבען געהאַט מעשיות וועגען דער לעצטער
קאטאַסטראָפֿע, וועגען דער אָרגאַנישער לעבענס־ספערע. אָבער
נאָר אונזער תורה האָט פון אָנהויב אָן אַריינגעוואָרפען א טיעפען
בליק אין די שעפֿפונג, האָט בעגריפען דאָס זיין אלס דאָס ווערדען,
וועלכעס ענטהאַלט אין זיך דעם געזעץ פון לעבען און טויט. און
וואָס איהר אמת און איהר ווירקליכקייט איז די אייביגע געבורט
און ווידערגעבורט.

די אַנטי־גענעטישע, היידנישע וועלט־אנשוואונג פון דעם
אייביגען זיין, לעבט עס נישט צו קוקען דער פראגע
פון ווער דען גלייך אין פנים. זי דרעהט זיך אַרויס פון

(*) די מאָדערנע ביבעל קריטיקער מיינען, דאָס די ווערטער „ידון“
און „בשגם“ זיינען פערטעות'ט פון ילין און בעבור.

קולט אויך ניט בלייבען שטעהן ביי די תפילות, ווארים די אידישע תפילות דרעהען זיך נור ארום חורבן ירושלים און די תקות המשיח. — דער אידישער קולט וועט זיך ענטוויקלען פאָרווערטס צוזאַמען מיט דער אידישער נאציאָן.

נאָמע 9.

קאָלאָניזאַציאָנען ענשטעהען ניט נאָר אויס בעגייסטערונג פאַר אַ אידעע, נאָר אויס דעם בעדירפנים פון לעבען. זיי קומען אַרויס פון לענדער, וואו דאָס לעבען איז שווער, און ציהען זיך אין אַזעלכע לענדער, וואו עס איז לייכטער צו געפינען פרנסה. — דאָס איז אַ פריעדליכע פעלקער-וואַנדערונג, וועלכע זוכט אַ בער סערען באָדען פאַר די אַרבייט און אַ גרעסערען שומץ פאַר די רעכטע פון דער אַרבייט. — ווען אין פראַנקרייך הערט זיך אַ שטימע, דאָס די אידען פון אַלע לענדער זאָלען אונטערשטיצען די אידישע קאָלאָניזאַציאָן אין אַריענט, מיינט עס, דאָס די אידישע קאָלאָניסטען אין אַריענט קענען מאַכען אַ לייכטערען לעבן, און דאָס די אידישע אַרבייט קען דאָרט געפינען וועניגסטענס אַזוי פיעל שוץ, ווי אין אייראָפּא. עס פרעגט זיך, אויב אין אַריענט עקזיסטירט דיווע ערשטע בעדינגונג פאַר אידישע קאָלאָניזאַציאָן. ביז היינט איז דאָס נאָך אויף קיין אופן ניט דער פאַל. עס קען דערפאַר נאָך ניט זיין קיין רייד פון אַ מאַסען-אויסוואַנדערונג פון אידען אין דאָס הייליגע לאַנד. אָבער דער אַריענט ענדערט זיך אַ דאנק דער ציוויליזאַציאָן. אַ דאנק די אייזענבאהנען פערשווינדען היינטיגע צייטען די געאָגראַפישע ענטפערונגען און דער געגענזאַץ צווישען דער אייראָפּעאישער ציוויליזאַציאָן און דער אַריענטאַלישער באַלאַריי. די קולטור, וועלכע האָט זיך אין לויף פון דער היסטאָרישער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט פערברייטעט פון מזרח צו מערב, האָט זיך יעצט, זייט דער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן אָנגעהויבען צו פערברייטען צוריק אין דעם אַריענט. — דער געאָגראַפישער צענטער פון דער קולטור, וועלכער איז זייט טויזענדער יאָהרען געווען פערגליווערט, לעבט וויעדער אויף. די פראַנצויזישע פאָהן פלאַטערט איצטער

טעמים איז מציל די איפיגעניע פון דעם שלאכט-מעסער פאר א קרבן, געפינט זיך אויך א געקוילעטער הירש אויף איהר פלאץ. — אָבער אין דער תורה אזוי ווי אין גריכענלאַנד בלייבען נאָך שפור דען פון מענשליכע קרבנות. — אפילו איפיגעניע, וועלכע איז ענטפערנט געוואָרען פון אולים, טרעט אויף אין טאָורים אלס די פריסטערין פון ארטעמים, מיט דעם אויפטרעג צו שעכטען אלס קרבן יעדען גריק, וועלכער וועט קומען אַהין. — ביי די איבריגע פארצייטיגע פעלקער האָבען זיך נאטירליך די מענשליכע קרבנות א סך לענגער געהאלטען, איידער ביי די אידען און גריכען. — אין אינדיען, אין מצרים, ביי די אלטע גערמאַנען, אזוי ווי ביי די סעמיטישע פעלקער זיינען די מענשליכע קרבנות געווען אַלדעמיין פערברייטעט. די פראַנקען, וועלכע זיינען געקומען אין איטאַליען אונטער דער פיהרונג פון דעם קעניג טעאָדאָבערט, האָבען געבראכט פאר א קרבן די פרויען און קינדער פון די גאָטעהען און האָבען אריינגעוואָרפען אין דעם טייך פאָ זייערע קערפערס, אלס די ערשטע פרוכט פון זיעג. די מיינונג, דאָס מענשליכע קרבנות זיינען נויטיג, כדי צו געפינען געפעליגקייט ביי גאָט, האָט געהערשט אויך אין דער שפעטערער אידישער און קריסטליכער וועלט. די קריסטליכע וועלט האָט אויפגעפאַסט דעם טויט פון דעם געקרייצigten ווי א קרבן. „אויך דער פון זינדען ריינער מענש“, אזוי שטעהט אין ז ו ה ר, „איז א קרבן. די צדיקים זיינען דער קרבן פון דער וועלט“ (זוהר פרשת נח). כפרות ערב יום כפור זיינען נאָך א רעסט פון קרבנות. דאָס איז קענטיג אויך אין דער תפילה צו כפרות: זה כפרתי, זה חליפתי, זה התרנגול ילך למיתה ואני אלך לחיים טובים ארוכים ושלום. — אזוי ווי קרבנות האָבען פערביטען מענשליכע קרבנות, אזוי האָבען תפילות שפעטער פערביטען קרבנות בכלל. די נביאים און די הייליגע זינגער האָבען דאָס ניט אויפגעהערט אָנצוואָגען. די נביאים, וועלכע האָבען געקעמפט געגען עבודה זרה, האָבען אויך געקעמפט געגען די קרבנות, וועלכע זיי האָבען בעטראכט אזוי ווי עבודה זרה. — די אומקערונג צו דעם אלטען אידישען קולט פון קרבנות וואָלט היינט געווען אַקוראַט אזא ריקשריט, ווי אַמאָל די אומקעהרונג פון קרבנות מיט בהמות צו מענשליכע קרבנות. נאָך דער אויפֿלעבונג פון דער אידישער נאַציאָן וועט דער אידישער

נוצען. און א מענטש אז ניט קיין פאנטאזיאָר, ווען ער זעהט אין דער ערדישער ווארעל פון אלעם מענטשליכע די העכערע בליטע פון גייסט.

עס פערשטעהט זיך, דאָס דערווייל רעדט זיך נאָך ניט פון אן אלגעמיינער אויסוואנדערונג פון די אייראָפּעאישע אידען אין ארץ ישראל. ווען עס וועט אפילו בעשטעהן א אידישע מלוכה, וועלען די וועניגע אידען פון די מערב־אייראָפּעאישע אידען בלייבן בען וואָהנען אין זייערע לענדער. — די מערב־אייראָפּעאישע אידען, וועלכע האָבען זיך ניט לאנג ערשט געעפּענט דעם וועג צו קולטור און האָבען זיך אויסגעהעמפּט אן עהרענפולע בירגערליי־הע שטעלע, וועלען זיך דערפון ניט אָבזאָגען, ווען א אידישע מלוכה וואָל אפילו ווערען רעאל. אזעלכע אָבזאָגען זיך פון ער־וואַרבענע רעכט ליגט ניט אין דער מענטשליכער נאטור און מען הען זיי אפילו ניט ערווארטען פון די פאטריאָטישע אידען. היינט בפרט שוין פון אונזערע אויסגעהומענע „געבילדעטע“, וועלכע האָבען איבערגעריסען די פערבינדונג מיט זייער אלטער אידישער פאמיליע און מיט זייער נאציאָן און וועלכע שטאָלצירען דערמיט, וואָס זיי זיינען אנטלאָפּען פון דער נויט פון „פּאָלע“, פאר די אייר־דעלעקע אידען פון מערב־אייראָפּא וועט עס אָבער ניט זיין קיין כניעה צו שטענען אויפּמערקזאמקייט צו זייער פּאָלע, וועלכען זיי הענען אפילו באמת ניט, און וועלען איהם העלפּען אין זיין וועלט־היסטאָרישער מיסיאָן צו פאָדערן זיין פאטערלאנד ניט נאָר פון נאָט, נאָר אויף פון די מענטשען.

אין אלע צייטען האָבען די אידען פון דער נאנצער וועלט גע־פיהלט זייער סאלידאריטעט מיט די אידישע צענטרען. אפילו אין אלטערטום האָט דער ברייטער גלות ניט געהענט שטערען דאָס בערהווירדיגע אידישע פּאָלע, אַנטייל צו נעהמען אין יעדער נאָ־ציאָנאלער אונטערנעהמונג, זיך געגענזייטיג צו העלפּען אין גליק און אונגליק, צו טראָגען דעם שיהואַל בשותפות און ניט צו פערלאָזען דאָס לעצטע פון די אידישע קינדער. היינט איז עס פאר א אידישע מלוכה פּאָליטענדיג גלייכגילטיג. ווי פיעל מיטגליעדער פון אידי־שען פּאָלע וועלען לעבען אין ארץ ישראל אָדער אין אויסלאַנד, בשעת דער אַנטיאָיגער אידישער מלוכה האָבען אויף פיעלע אידען געלעבט אין אויסלאַנד. הכן הרשע אין דער צייט פון בית שני

אין עניפטען און סיריען, און די ווערטער, וועלכע דער פראנצויזישער דיכטער האָט צוגערופען צו דער סירישער עקספּעדיציע, זיינען ניט נאָר פּאָעטישע נאָר נביאישע ווערטער.

דער אַלטער נאַפּאָלעאָן שוין, וועלכער האָט אונטערנומען אַ מלחמה געגען עניפטען, און די סען סימאָניסטען, וואָס איינער פון זיי שטעהט יעצט אן דער שפיץ פון דער סוועיאָנטערנעהמונג, האָבען שוין אנערקענט די גרויסע בעדייטונג פון דער ציוויליזאַציע פון דעם אַריענט פאַר דאָס מאָדערנע פראנקרייך. די פראַנצויזישע מלחמות אין קרים און אין איטאַליען זיינען געווען נאָר פאַרברייטונגען פאַר די לעזונג פון דער אַריענטאַלישער פראַגע. די לעזונג ליגט אין דער פּעראַייניגונג פון דער היינטיגער אייראָ-פּעאַישער קולטור מיט דער אַלטער אַריענטאַלישער קולטור פון די סעמיטען. די סעמיטען זיינען ביז היינט געווען יענער אור-אַלטער, וועלכע דיסעמפּלירטער, טיפּישער געגענזאץ געגען די אינראַ-געראַנען, וועלכען ערנעסט רענאַן אונטערשטרייכט אזוי שאַרף און זאָגט דערביי, דאָס די סעמיטען האָבען אַ גרעסערע פּעהיגקייט צו ערוואַכען פון טויט צו לעבען, איידער די אינראַ-געראַנען.

ווען דער סוועיאָנאַל וועט פאַרטיג ווערען, וועלען די אינ-טערעסען פון דעם וועלטהאַנדעל און דער פּאָליטיק נויטיג מאַכען די גרינדונג פון קאָנטאַרען און קאָלאָניען אויף דעם וועג צו אינדיען און כינאַ. די אָבגעלאָזענקייט און אַנאַרכיע פון די לענדער, וועלכע ליגען אויף דיווען וועג, וועט מוזען אויפהערען. דאָס קען נאָר געשעהן אונטער דעם מיליטערישען שוץ פון די אייראָ-פּעאַישע מעכטע. די פראַנצויזישע פּאָליטיק אַרבייט שוין לאַנג אויף דעם וועג. די קנאה וועט נאטירליך ניט פּערגינגען פראנקרייך איהר אַריענטאַלישע פּאָליטיק. אָבער די פראַנצויזען האָבען זייט דער גרויסער רעוואָלוציע איבערוועלטונג דעם דואליזם פון גייס-טיגעס און מאטעריעלעס אין סאָציאַלען לעבען, אזוי ווי דאָס בער-ווייזט דייטליך די פון אונז ציטירטע פראַנצויזישע שריפט. דער מאטעריעלער נוצען שליעסט אָבער דאָ ניט אויס דעם אידעאַל. דער אידעאַל שוועבט ניט אין דער לופט, נאָר ער האָט אַ מאטע-ריעלען יסוד. ווער עס אפּעלירט צו אידעאַלען, איז דאָך דערפאַר ניט אַ צבוע'ק, ווען ער פערבינדעט מיט דעם אידעאַל אויף אַ

בען דיזעס לאַנד מיט דער הילף פון גאָט. — דערנאָך האָט גע-
דערט דער ד י ע ן אָ ה מ ע ל ב ו ר ן, און האָט ערקלערט
דאָס ער האָט שוין לאַנג געזאָגט צו זיינע לאַנדסלייט, דאָס די
אידען וועלען באַלד ווערען די האַרען פון דעם לאַנד, וועלכעס
איז זיי צוגעזאָגט געוואָרען. זיין פרייד איז גרויס, דאָס ער האָט
עס ערלעבט, דאָס דער ערשטער שריט איז געשעהן. דער אָנהויב
איז אפילו קליין, אָבער ער וועט פיהרען צום ציעל. אזוי ווי די
ערשטע און צווייטע ערלעזונג פון גלות מוז אויך די דריטע ער-
לעזונג פאַרקומען אויף אַ נאטירליכען אופן, אָבער דורך די הילף
פון גאָט, און עס איז דערפאַר אַ הייליגע פליכט פון די קריסטען
צו אונטערשטיצען די אידען אין זייער ווערק.

דערנאָך איז בעשלאָסען געוואָרען צו בילדען אַ קאָמיטע און
צו זאמלען געלד אין גאנץ אויסטראַליען, כדי צו ערווערבען לאַנד
אין ארץ ישראל פאַר די אידען.

אָבער נאָך איידער דיזע נאכריכט איז בעקאנט געוואָרען,
האָט רבי צ ב י ה י ר ש ק א ל י ש ע ר אַרויסגעגעבען
דעם דריטען חלק פון זיין ווערק „אמונה ישרה“, פון וועלכען
עס האָט זיך שוין גערעדט אין 12טען בריעף. — די מיינונגען
פון רבי קאַלישער זיינען איינשטימיג מיט דעם דיען אָף מעלבאָרן,
דאָס די גאולה פון דעם דריטען גלות דאַרף פאַרקומען דערווייל
פאַמעליך אונטער דעם שוץ פון די אייראָפּעאישע מעכטע און
מיט דער הילף פון אונזערע איינפלוסרייכע ברידער, וועלכע האָ-
בען זיך ערוואָרבען אזוי פיעל רייכטום און הויכע שטעלונגען. ער
שרייבט אזוי: מאמר ראשון, גאולת ישראל, 11: וכעת יושבים
קרוב למלכות כבית ראטהשילד, פולד ודומיהן. — כי ראשית
הגאולה ע"י התעוררות רוח נדיבים וע"י רצון המלכיות לקבץ
מעט מיני פזורי ישראל לאדמת קודש".

קדם כל מוז מען, נאָך דער מיינונג פון דעם פערפאַסער,
גרינדען אַ געזעלשאפט פאַר די אונטערשטיצונג פון אידישע
קאָלאָניסטען אין פאַלעסטינאַ. פאַר דעם פרומען אידען איז נר-
טאָ קיין גרעסערע מצוה, ווי צו קולטיווירען דאָס הייליגע לאַנד
דורך אַרבייט.

דער שלוס-וואָרט פון דעם פערפאַסער, וועלכער איז אין 12טען
בריעף איבערזעצט געוואָרען אין דייטש, לויטעט ווי פאָלגט:

רעדט שוין די שפראך פון אונזערע היינטיגע אידען־פיינד: "ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין כל העמים". עס איז אָבער ניטאָ קיין ציוויליזירטע נאציאָן, וואָס פיעלע פון איהרע מיטגליעדער זאָלען ניט לעבען צווישען אנדערע נאציאָנען אַלס אויסלענדער־אַדער נאַטוראַליזירטע. זאָ לאַנג ווי עס איז נאָך ניטאָ קיין זעלבסטשטענדיגע אידישע מלוכה, מוזען דאָך יעדענפאלס די אידען פון גלות פערלאַנגען נאַטוראַליזאַציאָן און גלייכבערעכטיגונג, דאָס הייסט „עמאַנציפאַציאָן“, אָבוואָהל זיי זאָגען זיך ניט אָב פון דער האַפנונג אויף א אידישער מלוכה. — די פרייע נאציאָנען זאָגען דערפאַר ניט אָב די אידען די גלייכבערעכטיגונג, ווייל זיי בלייבן בען טריי זייער נאציאָנאַליטעט, ווארים גראַדע דיזע טרייקייט פערדיענט די אַכטונג אין דעם העכסטען גראַד.

נאָמע 10.

די העברעאישע צייטונג „המגיד“ בריינגט אין איהר נומער פון 26טען מערץ א בעריכט וועגען א מיטינג אין מ.ע.ל.ב.ו.ר. (אויסראַליען) אין דעצעמבער 1861, אין וועלכען עס האָבען זיך בעטייליגט בעדייטענדע קריסטען און אידען. — דער פאָרוי־צענדער ל.א.י.ע.נ.ס. האָט מיטגעטיילט דער פערזאָנלונג, דאָס די אידען פון ירושלים האָבען געקויפט לאַנד אויף דעם באַרג ציון, וואָס דערמיט וועט געמאַכט ווערען דער אָנהויב פון א אידישער קאָלאָניזאַציאָן אין ארץ־ישראל. — נאָך איהם האָט גערעדט א אידישער געלעהרטער, און א איבערזעצער האָט איבערזעצט זיינע רייד פון העברעאיש אין ענגליש. זיין פאַטריאָטישע רעדע איז שטורעמדיג אַפּלאָדירט געוואָרען. — דערנאָך האָט גערעדט א קריסטליכער גייסטליכער פאר דעם ווידער־אויפבויו פון דער אידישער מלוכה: „צו וועלכער מלוכה“, האָט ער גערעדט, „קען אַנקומען ארץ ישראל בירושה? צו דער טערקיי? זי שטאַרבט אָב און איהרע טעג זיינען געזעהלט. — צו פראַנקרייך? — רוס־לאַנד און ענגלאַנד וועלען עס ניט צולאָזען, און דיזע דריי מלוכות וועלען עס איינע די אנדערע ניט פערגינען. נאָר די אידען קענען בעקומען ארץ ישראל, אזוי ווי זייערע עלטערען האָבען ערוואָר־

ילמרו היות כרמים ויוגבים מלבד עבודת שדה. כי ארץ הקדושה ארץ זית, שמן, גפן, תאנה ורמון, והאל יתברך יעזרנו בחסד עולם, כי מעט מעט ותרבה עשות מסנה וקנין בארץ ישראל, כנבואת יחזקאל ע"ה, אשר בלי ספק יצרך אתערותא מצדינו כראיות מספרי, ומדרש, ודומה שהבאתנו לעיל (*).

נאך א ווארט פון פערפאסער.

אין לעצטען אויגעבליק, פאר דער פערעפענטליכונג פון די זען ווערק, לעז איך אין דער קרייץ-צייטונג מכת א אידענ-פיינר-ליכע שריפט אונטער דעם נאמען: „די אידען און דער דייטשער שטאט“. וועלכע איז ערשינען אין בערלין און האט שוין דער לעבט פינף אויפלאגען.

איך וואלט געווינשט, דאס איך וואלט זיך געקאנט דערוויסען פריהער מכת דיוען קריסטליך-גערמאנישען פראדוקט. ניט, פער שטעהט זיך, כדי דאגעגען צו פאלעמיוזירען, נאך כדי צו קאנסטא-טירען דעם „געשמאק“ פון איהרע לעזער. נאכדעם אבער ווי איך האב אריינגעבליקט אין דיועס בוך, האב איך גלייך דערזעהען, דאס דער אנאנימער פערפאסער איז א „ספעקולאטיווער“ אטהע-איסט און רעוואלוציאנער, וועלכער איז אריבערגעלאפען צו דער פארטיי פון דער קרייץ-צייטונג, און וועמען דאס דייטשע פוב-ליקום וועט מיט עמפערונג אכזאגען אין יעדע סאלידאריטעט.

ע נ ה ע.

(*) זעה די איבערזעצונג אויבען.

ועתה אם עוד לא בא עת לחננה לבקש תחבולות, אשר מזבח ד' בציון נכון, אם עוד רחוק הרשיון מן השולטן לזה, זאת אפוא עצה היעוצה לעת כזאת, אשר גדלו והצלחתו בעזרת גואל ישראל ית"ש גדולי נדיבי עם בישראל, רוזנים ופרתמים, שרים נכבדים, אשר מימות החורבן לא נמצאו כאלו, אשר יש להם שבט מושלים ע"י שרביט הזהב בריצי כסף כמו בית רוזני ראטהשילד, מאנטו-פיורי, פולד, אלבערט קאָהן ודומיהן, שרי ארץ מעם בני ישראל ד' עליהם יחוס, המה יחלו להקים חברת ארץ נושבת, ועמם יתחברו הרבה עשירי ישראל, נכבדי עם, נדיבי לב, אוהבי ד' ואוהבי קדושת ארצו, ושותרי משכנות יעקב, וזאת פעולתם אשר יפעלון בעים רוחם:

א. יולו הרבה כסף מכיסם לקנות בארץ ישראל הרבה ערים חרבות, ושדות, וכרמים, ופלחי אדמה, והיה המדבר ללבנון, והרכסים למישור, וארץ נשמה מבלי עובד תפרח כחבצלת ותצמח פרי לתרופה, כשדה אשר יברכהו ד' וי"ש. יד על יד יקובצו הרים וגבעות, כפרים וערים נשמות תחת יד ממשלתם, אשר בכסף בני החברה יקנו (או עפ"י אקציען, כי בלי ספק בהמשך זמן יוצמח מזה פרי בריוח, כי יצוה ד' את הברכה בצמחי השדות, וכרמים ושמן זית ודומיהן).

ב. יתקבצו להם אנשים יהודים רבים מרוסיא, פולין ואשכנז, אשר יקחו שכרם מהחברה לפעול עבודת הארץ, אשר יפקדו עלימו מהחברה, ומי שיבין בעצמו עבודת אדמה, יותן לו כבדת ארץ על זמן, לעבדה ולשמרה ולאכול מפריה בחנם, עד אשר יעלה השבת כפי ראות עיני הפקידים עליה, ואם יחסר לו די מחייתו בעוד האדמה לא זרועה, יותן לו מהחברה די מחייתו עד עת הקציר ובציר אשר עוד לא יחסר לו מרף לביתו.

ג. להכין שם שומרי מלומדי מלחמה, למען לא יבואו הערבים, אשר ישליו אוהלים לשורדים לשחת הזרע ומטעי כרמים, ויעשו פאליצי-אָרדנונג להשמירם.

ד. שיוקבע מהחברה בית מדרש ללימוד חכמת הארץ (עקצ-נאָמיע), לחנך נערי בני, ללמדם עבודת שדה וכרם עם שארי למודים הנלווה עם תורה ויראה, ובית הלימוד ההוא יהיה בארץ ישראל או בחוץ לארץ. במדינה אשר היין והשמן מצוי, למען



